

Copyrighted Material

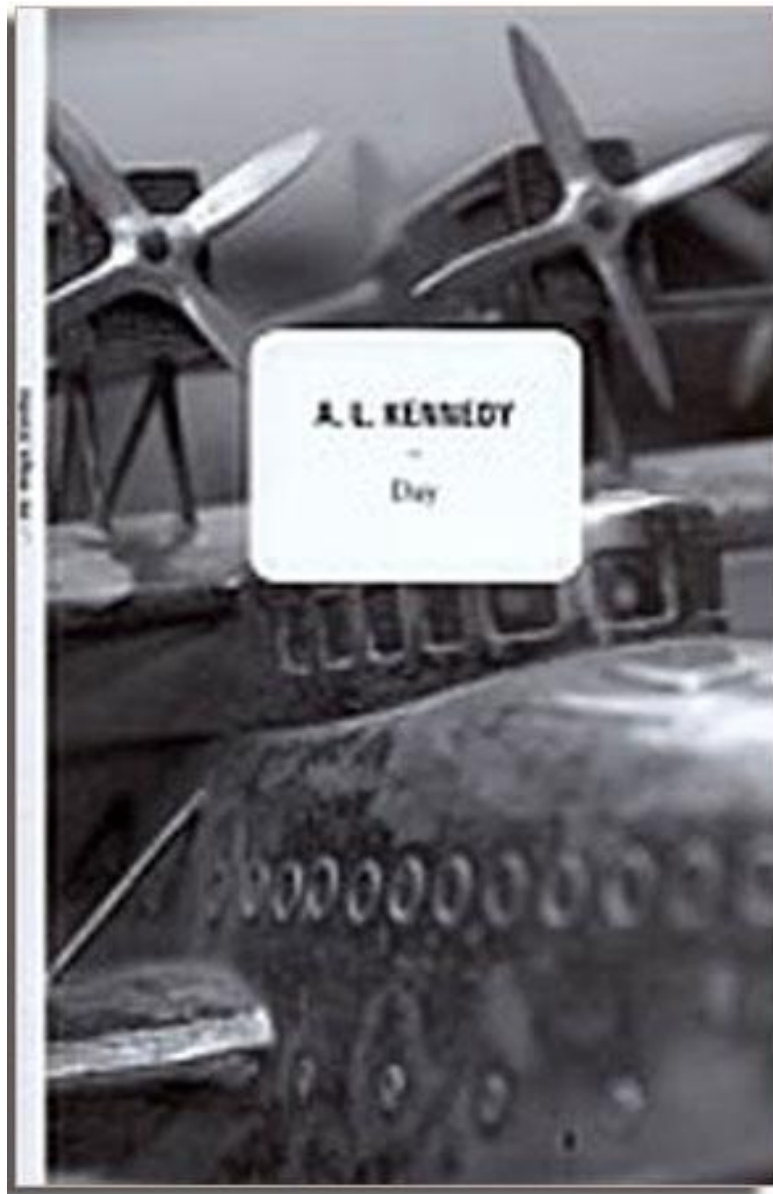
"An imaginative tour de force that succeeds on every level, from its sparkling language to its narrative ingenuity to its devastating portrayal of wartime Europe."
—THE SAN DIEGO UNION-TRIBUNE

Day

a novel

A. L. Kennedy

Copyrighted Material

A. L. KENNEDY

Day

Day 2007.
(nagrada Costa Book Award –
ranije Whitbread – 2007.)

Alfred je puštao brkove.

Neupućeni promatrač mogao bi pomisliti da je dokon, da bezbrižno provodi vrijeme na selu, ali tomu nije bilo tako. U stvari, on se koncentrirao, razmišljao o svakoj dlaci kako bi bio siguran da će se izravnati i da će sve biti u redu.

Njegov je progres do sada doista impresivan: respektabilan brk koji je već sugerirao pouzdanost i smirenost. Imao je on i nedostataka, određenih mana: nizak, nimalo elegantnih ruku, zacijelo će oćelavjeti na tjemenu, navika da guta riječi prije nego što ih uspije izustiti, navika da uglavnom gleda u tlo - i onih nekoliko kila viška oko struka, slaba kondicija - ali nije bio strašno ružan, nije bio tako loš momak.

Njegov je problem uglavnom bio zamor - ili prije iritacija tim zamorom - ili prije zamor uzrokovan tom iritacijom - ili možda oboje. Više nije mogao odrediti.

Nije se radilo o tome da je čudan, ili poseban, posve suprotno: on je poslušan, osjećajan i običan, i ništa više: ali čak i običnoj osobi ponekad može biti dosta svega, može se uzrujati i, na primjer, svako toliko poželjeti da joj se ukaže neka prilika.

To je posve razumljivo, zar ne? Čovjek mora zamisliti da je dobio priliku za slobodu, komadić prostora. Za interval između alternativa, koji ti daje prostora. Ali ponekad razmišljaš o sebi, a jedino što možeš vidjeti jesu zapreke, i začudiš se što si uopće bio u stanju izići iz svoje kuće - svoje postelje, pustimo sad kuću. Jednog ćeš se jutro pogledati u zrcalu i upitati se zašto se to ne vidi; način na koji veći dio tebe uvijek više jer želi van.

Brkovi ili bez brkova, to neće ništa promijeniti.

Nevolja je u tome što imaš previše posla: disanje, spavanje, hodanje, jedenje: to ne možeš izbjeći, usađeno je i treba ti, pa stoga samo ide dalje i dalje. Da su postojale druge mogućnosti, promjene koje bi mogao poželjeti - kao što je hodanje po dnu oceana - a da nije riba, on mrzi jebene ribe, ali biti čovjek izgubljen u oceanu, zašto ne bi to pokušao? Zašto ne bi iskušao što god mu padne na pamet?

A samo razmišljanje, od toga nema nikakve koristi, a ipak to moraš cijelo vrijeme raditi. Ono je tu dok sanjaš, dok govoriš, dok obavljaš cijelo mnoštvo svakojakih prisilnih radnji. Ako nisi u stanju zadržati kontrolu i ostati na oprezu, mogao bi razmišljati o bilo čemu, a upravo je to ona sloboda koje se želiš kloniti. Možeš izbjegavati određene misli, otkačiti ih i maknuti im se s puta, ali one će te i dalje progoniti.

Moraš paziti.

Ovog ih jutro osjeća, unutra i van, loše misli kako se nadmudruju s njim, prepredene. One pljuskuju poput prljave vode iza njegovog lica, a izvan njega zgušnjavaju povjetarac sve dok ga ta površina ne dotakne, ne nalegne mu na usta, daleko je brža i složenija od pukog zraka. Danas miriše na plavetnilo, toplo plavetnilo Ratnog zrakoplovstva: smrad kišice uzdiže se iz vune i posvuda je miris živog plavetnila: paste, ulja za kosu, onog bezličnoga groznog ružičasto-narančastog sapuna, cigareta Woodbine i Sweet Caporal, i onih drugih jeftinih, onih koje su dobivali nakon vojne akcije: cigareta Thames, da smire živce.

"Zdravo, evo nam opet Londonske Magle."

Pluckrose ih je navikao da je zovu Londonskom Maglom: izmaglicu od dima cigareta Thames u prostoriji za brifiranje - prvo on, a zatim ostali. Jedna od stvari koja im je kao posadi bila zajednička: "Opet Londonska Magla".

Ali on se ne želi sjećati Pluckrosea, nije ga htio prizvati.

Prestani. Može?

Sada to i mislim. Može?

Stoga se buka povukla natrag, poslušna, pustila ga je neka bude gdje se nalazio.

Ne radi se o tome da mu je to bilo posve jasno - njegova točna lokacija - osim činjenice da je sjedio, sjedio i imao mlade brkove.

Odavno su skrenuli s puta, Alfred nije primijetio kada je to bilo, a izvan svake sumnje sada su se izgubili, ako su ikad znali kamo treba ići. A to je na određen način boljelo, iritalo: stići nikamo, morati posrtati i vući se stazom koja se račva, krivuda, a onda ih konačno posve napušta: usmjerila

ga je, i on se znoji kroz gusto žbunje iza čovjeka koji je stranac - Vasilij - netko za koga se čulo: govorkalo se o lošoj prošlosti i nožu.

Ali ovo je dobro. I dalje uživam u svojoj situaciji. Nimalo se ne brinem. Jer sam odlučio da budem sretan. Ovdje je sve tako veliko i ravno da imam prostora za to.

I dan je lijep, dobar za odmaranje, daleko od svih na otvorenom. Stoga neću biti malodušan: nema potrebe.

Osim toga ovdje je barem mirno, a ja sam uvijek cijenio malo mira. Gomila vam može dodijati. Opsjeda vam glavu.

Jedan po jedan, s ljudima možeš izići na kraj, ali ne s gomilom, a zadnji tjedni svakako nisu bili samotni - transport, predavanja, naredbe - baš kao u starim vremenima - previše kao u starim vremenima - ti i drugi dobrovoljci. Prvo pravilo civiliziranog života - nikad dobrovoljac. Stoga je danas pametno, kada nisi potreban, da odeš i dođeš do daha, smjestiš se, a to nije moguće ako imaš publiku: ni moguće ni dostojanstveno.

Vasilij, naravno, nije publika, stoga se ne računa. Ljude o kojima si slušao svakojake priče ne zanima što radiš. Puštaju te da radiš svoje i pretvaraju se da nisu vidjeli. Ponašaju se onako kako bi htjeli da se i ti ponašaš prema njima.

Sigurno je prošlo dosta vremena otkako su odustali od hodanja, smjestili se na komadu tresetišta prošaranom sitnim žutim cvijećem njemu nepoznatog imena. Njegov pogled na vrištinu blago je podrhtavao od vrućine i zamijetio je da su mu čizme i rubovi hlača bijeli od prašine. Sve što je imao na sebi bilo je posuđeno, za to, ustvari, nije bio odgovoran, ali ipak, negdje je u sebi znao da je to pribor koji je navikao održavati. Zašto bi ga inače i dalje nosio? Danas nije imao nikakvih obaveza, nije bilo potrebno.

Pogledaj se - prljav si - sav si prljav - zbog toga bi trebao ostati bez čina, Day. Zbog toga bi trebao biti ocrnjen. Osramoćen, da te svi mogu vidjeti.

A da odjebeš sad, može? Prestani više s tim budalaštinama.

Da ne spominjem kako Kraljevski pravilnik službe više ne vrijedi.

A prašina je, moglo bi se reći, tako daleko, ondje na samom kraju njegovog tijela, i nema ništa s ovim ovdje i urednom, čistom tajnovitošću privatnih misli, prizvanih misli.

Dobro prženje na suncu usporava te, možeš se opustiti - a ovdje, ako bi se i pojavilo nešto loše, možeš ga vidjeti kako nailazi i imaš hrpu vremena za naredni korak. Ovo je mjesto i vrijeme za smirenje, za kultiviranje prijateljskih misli.

Prebrao je prstima i usredotočio se na uživanje u dobro uvježbanom, ispražnjenom mrmoru koji je blago pokretao njegov mozak u lubanji, poticao cirkulaciju, održavao ga okretnim, zaštićenim i uposlenim, zamišljao je bubnjanje pod svojim rukama kada ih je sklopio na zatiljku da se zaštititi od kvrga i dugmadi na svojoj presavijenoj jakni. Slab je jastuk od vojne odore. Dođe ti da pomisliš kako je smišljena s nekim posve drugačijim namjerama.

Kroz košulju ga je bockala oštra trava, ali to je iz nekog razloga djelovalo posve umirujuće, kao i zbor kukaca koji je pjevao oko njega milju za travnatom miljom. Ležati ovako: to je baš dobro - već odavno nije osjetio takvo zadovoljstvo, kojemu je dosta pridonio taj stranac koji je bio s njim, taj Vasilij, taj blesan koji je sjedio, njihao se, meškoljio i prtljao naokolo, neprestano krešujući američkim upaljačem, pušeci ukradene američke cigarete. Lako je moguće da je ukrao i upaljač.

"Baš moraš tako glasno pušiti?"

"Moram, da, moram." Smiješan naglasak, kao da mu je jezik oštećen ili utrnuo. "Ove su dobre. Najbolja kvaliteta. Hoćeš jednu?" I taj suhi glas, prigušen - dođe ti da pomisliš kako je nešto u njemu umrlo, premda si to ignorirao - to s tobom nema nikakve veze.

"Ne pušim."

"Svatko puši, g. Alfred."

"Onda sam ja zacijelo nitko, Basile" Uživa u pomisli da dodijava čovjeku kojega možda ne bi bilo zgodno uzrujati.

"Vasilij. Vasilij. Nije teško ime. Lijepo ukrajinsko ime. Može me se zvati i Slavko. To je moje drugo ime. Bolje ime."

"Misliš, kao krsno ime? Kao Basil Slavko."

"Mislim moje drugo ime. Drugo ime za druge stvari. Vasilij." To je zvučalo živčano koliko se od mrtvoga glasa može očekivati, ali još nije dovoljno uzrujan.

"Odakle ti upaljač?" I dodaje, "Vasilij", trudeći se da zvuči umorno i preglasno, jer nitko se ne mora gnjaviti imenima, više nije potrebno - i zato što se možda htio potući. Alfred se pitao nije li, ustvari, zbog toga i pošao - krenuti na izlet po vrućini zbog vježbe i obrazovanja, netko ti razbije glavu i onda pobjegneš natrag. To bi bilo nešto.

Ali sada je Vasilij kikotao jednoličnim glasom koji je u Alfredu izazivao blagu mučninu i bio mu je smiješan, a zatim, "Uzmi jednu". Kutija mu je ponuđena s ostrim, kratkim lupkanjem po ramenu. "Uzmi jednu. Svidjet će ti se." Vasilij se naslonio na ruku, duboko je disao i znojio se. "Pravi Chesterfield." U njegovoj je odori zacijelo više vruće nego u Alfredovoj.

Alfred je pričekao dok dosadnjaković nije odustao. "Imaš jednu za mene. Ja sam nitko, sjećaš se? Nemam drugo ime. Nemam drugih stvari."

"OK."

Alfred mu dobaci pogled i zatekne ga kako pali drugu cigaretu; u tom je trenutku, cerekajući se, Vasilij u svakoj ruci imao cigaretu - duboke oči i dalje su bile zabrinute, ili svakako zauzete nekakvim kalkuliranjem, nečim neodgodivim - ali usta su djelovala prijateljski i spokojno. Imao je smiješan ten, kozičav - Alfred je pomislio na šrapnele, eksplozije. A to nije odgovaralo njegovom raspoloženju.

"A kako izgledaš, ne mogu reći." Alfred se primirio, glavu je bolje smjestio na rukama i protegnuo se.

"Izgledam kao čovjek koji ima jako puno cigareta. Tu je naglasak oštar, a zatim grčevit smijeh koji je ubrzo prešao u kašalj, u tišinu, zatim ustaljeno otpuhivanje na lijevu i desnu stranu.

Nikada nisam pušio, bez obzira na sve. Rekli su da na kraju hoću, ali nisam. Mama mi je rekla da ne pušim - nije htjela da potrošim sve pare i da se onda muči zbog nesreće koja bi me mogla zadesiti - benzin, strojevi, vatra. Rekao sam joj neka se ne brine. Ali ionako radiš ono što ti mama kaže, zar ne, frajeru? Moraš probati i ostati pri tome.

A poslao sam joj malo svojih para. Nedovoljno.

Nije da me je pitala. Ona nikada ne bi pitala.

Probao sam.

O tome se radi. Probao sam.

O, da. Bio sam dobar dečko. Ubio sam, krao i lagao, ali nikada nisam pušio i bio sam dobar dečko. Sjajan momak, takav sam.

Nebo je gledalo dolje u Alfreda, odjednom se silno zainteresiralo, pa je zaškiljio prema njemu, osjetio je kako se između njih uspostavlja ravnoteža, kako ga opušta i prelijeva mu udove. "Sigurno je negdje oluja." Bio je toliko spor da je postao posve nepomičan, kao na vršku slatke, glatke kapljice.

"A?"

Gaza i pramenje oblaka u visini, ondje gdje je plavetnilo najizrazitije: naučio je što to znači. "Cirostratus... vlaga... Ondje gore se smrzava. Sve se ondje smrzava." Uloviti ideju prije nego što ode dalje i postane gadna. "Negdje je sigurno bila oluja. Ranije." I bilo mu je drago što je nije čuo, što je nitko nije čuo, jer je u tom trenutku bio posve spokojan, ali nikad ne znaš što nekome može donijeti nevolju, iz čega može nastati problem. Ljudi su nepredvidljivi - kad si s njima, na kraju se uvijek svede na isto: nema ničega na što se možeš osloniti. Svatko te može iznevjeriti.

A to mi je nekako jebeno jadno: nije li, naš mali?

Mi nismo takvi. Mi smo sretni sve do kraja jebeno dugog dana.

Da, ali ovaj jebeni Day nije jebeno dug. Metar šezdeset dva u mojim jebenim čarapama, baš vam hvala. To je malo.

To je malo i praktično.

Kako je Pluckrose uvijek govorio - "Ovo je moj prijatelj i kolega, narednik Day, Alfred F. A prije nego što to spomenete, on nije nizak mali gad, on je *malen i praktičan*. Inače nam ne bi stao u kupolu aviona, zar ne?"

Pluckrose, koji je također bio narednik, premda mu to nije pristajalo - niti bi mu komisija imalo bolje pristajalo - njegovo se lice jednostavno nije uklapalo u naputke Zrakoplovnog vijeća: pogrešno je zračilo, što su pretpostavljeni držali neprikladnim. A povrh toga nije mogao prestati brbljati: "Pa nisam ja htio doći". Zirkao je preko Alfredove glave prvog dana, smiješio se naokolo u hangaru prepunom plavetnila: ljudi stoje kao da im ništa drugo ne pada na pamet: ostali traže

naokolo kao da su zakasnili, kao da su nešto izgubili, ili su zaboravljeni: ostali nisu sami, počeli su ne biti sami. "U stvari, Kralj *me je pozvao*. Dobio sam pismeni poziv - preko posrednika, baš kako očekujete, a držite da bi to trebalo nešto značiti. Naravno, za ovo sam se dobrovoljno javio. I od tada ama baš nitko nije bio ljubazan prema meni - osim tebe." Nasmiješio mu se i Alfred se uvjerio da u njemu nema ni tračka sumnje, ni tračka nelagode, samo taj osjećaj da se zabavlja. "Da sam znao, ne bih se pojavio. Mislim, za sada organizacija baš i nije učinkovita. Ovo je više kao neki totalno sjebani kaos." A zbog ljubaznosti u njegovom glasu psovanje nije bilo nimalo osobno, niti ljutito, više kao neki glazbeni dodatak. "Doista. Mislim, čovjek se ovdje može nasmrtno prehladiti, za početak. A očekujem gore stvari."

Alfred, riječi su mu zapele pod jezikom, sramio se samog sebe, ali uspio je pribrano izgovoriti, "Da". Nije puno govorio, držao se fraza s kojima je bio siguran, onih koje je donio iz Staffordshirea, koje su mogle zvučati posve prikladno za RAF.

I dalje je uvježbavao u mislima.

Jesi i bio si. Čini i ne čini.

Jesi, ili si bio i nisi, ili nisi bio. Činiš i ne činiš, ili nisi činio.

Kada si tako počeo govoriti, sve se produljilo - i postajalo grublje, stalno se spotičeš o pomoćne glagole, moraš tesati svaki od njih.

Bio.

Jesam. Bio sam.

Kakav sam bio. Blag kakav sam bio.

Njegov je tata uvijek govorio, "Pričaj blago". A mislio je ne govori kao da si blesav, mislio je da je Alfred blesav. A sada Alfred govori grubo.

Ipak, nije zvučao kao Pluckrose, to nije htio - Pluckrose je iz jedne druge Engleske. Pluckrose je mogao biti na radiju: policijski inspektor, možda, prijatelj Paula Templea*, ili džentlmen koji je zagubio papire i traži pomoć od Sextona Blakea**. Džentlmen koji puno priča, a trenutačno je zaokupljen nabranjem svojih pritužbi.

"Neke od onih velikih konzervi džema, znaš - one su iz Velikog rata. Džem od šljiva i jabuka, odbačen iz rovova. To ne može biti dobro."

Alfred nije htio zvučati kao Pluckrose, samo kao da je drugačiji, kako on zamišlja kakav bi narednik Day trebao biti.

Za ostale Alfredove promjene postojala je obuka, postojala je pomoć, i on se toga primio s određenim zadovoljstvom: vježbe za ruke, zalijetanje jedan u drugoga kad bi imali voljno, namještanje zatvarača točno na njegovo mjesto u jednom potezu, provjeravanje putanje metka kroz stražnji otvor cijevi, učenje novih kretnji, njegova nova forma - čovjek u središtu avionske kupole, srce mitraljeza.

Osjećao se kao da je izabran, kao da je slobodan. Određenim jutrima to je sjalo u njegovom dah: dopuštenje da zadrži tu novu kožu, da voli obrasce i navike svog avijatičarskog života. Ali sada bi moglo biti drugačije, ovo je negdje učinkovito i ozbiljno, previše obaveza da bi ti se pomoglo. Nešto u njemu, kao što je njegov govor, nije bilo posve ispravno, nije dobro funkcioniralo, i možda je to ukazivalo na druge ozbiljnije greške koje još nije otkrio. Mogao je zamisliti svoj neuspjeh, svoju propast, kako nestaje na sjeveru, negdje gdje je hladno i besmisleno, dosađuje se s ljuskama krumpira i zahodima. Zar to ne bi bilo kukavički: strah koji ne moraš priznati jer si pošteđen opasnosti tako što si napravio previše grešaka? A možda si prije toga audio drugima jer si se bojao. To ti uvijek kažu - ako se uspaničiš, oštetit ćeš dragocjenu opremu, upropastit ćeš nas uvježbane ljude.

Pluckrose je i dalje pričao pogledavajući prema prolazu, stropu, prema Alfredu i Alfredovu čelu - koje se mrštilo - i jednom krilu iznad Alfredova džepa na prsima - AG ugravirano pri dnu, kratica za mitraljesca, znak njegove kvalifikacije. Prvi ispit koji je Alfred ikad prošao. Prvi na kojem je ikad bio.

Pluckrose namignu. "Nisi u potrazi za samim sobom, a? Imaš naređenje? Pođite naprijed i okupite tim?"

* Paul Temple - fikcionalni lik kriminalističkih romana britanskog autora Francisa Durbridgea (1912-1998).

** Sexton Blake - fikcionalni junak mnoštva (oko 4000) britanskih stripova i novela objavljenih između 1893. i 1978. godine.

"Našao sam tebe za skipera." Promrmljano kao neprekinut niz zvukova Black Country - *Našo tebe za skipra* - ali nije važno, jer to je prvi put izrekao - *skiper* - i u grudima osjetio iskričav udar ispod težine onog jednog krila. Alfred ima skipera, on ima naređenja, on je u redu. Bio je spokojan dok je sve oko njega bilo nervozno od zbrke koju nije mogao pojmiti: nemirni ljudi, negdje vjetar buči lupajući labavim metalom, mnoštvo njih ostavljenih tu nakon pripremnih razgovora kako bi se razvrstali znajući da moraju uspjeti, to valja napraviti kako treba jer ne možeš na kraju imati višak velikih i malih, ne možeš na silu u posadu koju čine kompletni idioti, tipovi koji bi te ubili.

To mu je kroz glavu prošlo vrlo brzo, i vrlo jasno - *tipovi koji bi te ubili* - to je dopustio, ali nije bilo nikakvog efekta, možda zato što se nadao da ionako ima malo sreće, da je sređeno, ima posadu, siguran je.

Sretan je, gotovo se nacerio. Ima svog skipera.

Mogao bi reći Pluckroseu: "Pa dođi onda. Skiper čeka."

Ali skiper mora biti prvi. Ako opet budeš odugovlačio, onda ćeš morati početi s njim.

Skiper je onaj koji stoji iza tebe malo prema desnoj strani aviona, stoji i čeka da postaneš svjestan toga u cijeloj toj gužvi, da vidi osjećaš li ga, imaš li instinkt. Kada si se okrenuo, bio je ozbiljan, prekrštenih ruku, bulji u tebe, vrh njegove kape nagnut naprijed, tako da nazireš tek tračak njegove inspekcije: o tome neće ništa reći, ali kao da je gotovo zadovoljan. "Oženjen si?" Time ti se ne želi rugati, ne namjerava ti uskratiti poštovanje, neka se vidi da ste na određen način drugovi, da ste prošli puno toga, i to je kraj starog razgovora, zadnja stvar koju treba provjeriti.

Na trenutak je nakrivio glavu i onda si mogao vidjeti njegove oči, siguran si da su to prave pilotske oči - nemaš pojma ni o čemu, ali one bi trebale biti upravo takve: zanima ih nešto daleko naprijed, pri dnu imaju neku čudnu temperaturu. Kasnije ćeš to vidjeti i kod drugih ljudi, i htio-ne htio sjetit ćeš se skipera.

Shvaćaš da on čeka odgovor, pa promućaš: "Ne, gospodine. Nisam", kao da si dječak i nikada nisi dirao ženu.

Ali ti ionako nisi oženjen, dirao si jedino samog sebe i onda se živcirao zbog toga, a gotovo da si beskonačno mlađi nego što si mislio.

Beskonačno: riječ koju ćeš ubrzo naučiti - kada beskonačnost počne juriti i disati ti za vratom. Beskonačnost voli ratove, oni joj omogućavaju ulaz.

"Ne, gospodine. Nisam."

"Riješio sam da pitam. Bolje je imati samo neženje. Jednostavnije je. To je moj plan." Onda je skinuo kapu, nagnuo se, i prije nego što si na to pomislio, i ti si gologlav i stežeš mu ruku. Oko tebe cijelo mnoštvo gunđa i više, ljudi se gurkaju u prolazu i ti mu ispuštaš ruku, ali sada ste zajedno. On pažljivo gleda tvoje lice, zaustavlja te i gledaš kako se nešto čvrsto ukazuje na svijetlo, svijetlosivoj boji njegovog pogleda i osjećaš da će on učiniti ono što se mora, što god to bilo, čini se da je i u tebi to zamijetio i da je zadovoljan. Obojica ćete učiniti sve što treba.

"Pozicija?" Gotovo se iscerio

"Mogu biti sredina-gore, ako moram."

"Ali radije ne bi? Radije bi bio sam u kupoli na repu."

"Bolji je pogled." I gine se. Ti si od onih koji najčešće ginu - zato si to i htio, otkako si prvi put čuo za to. "Sviđa mi se dobar pogled." Otkako si prvi put čuo za to.

"Tako sam i mislio." Rečeno na nekako prisan način, a nisi ništa tražio - samo si htio dobiti ono što si želio, pitao si da dobiješ ono što želiš. A on ti je to dao. "Pomislio sam da imam pravog čovjeka." A sada se doista iscerio. "Ja sam Peter Gibbs." Rukom je prešao po kosi da ti pokaže koliko mu ta boja dodijava kada pomisli na nju. "Ili Sandy. Iz očiglednih razloga."

Morao si biti glasniji od buke oko sebe, a poznato je da onda ne zvuči uvjerljivo, iako u tom trenutku nisi nimalo mario. "Day, Alfred." Iznenadio si sebe propisnim salutiranjem, točno onako kako su oni htjeli, onako kako bi to učinio dobro dresiran pas kad bi mogao. Sav si se unio u to, u službu si unio sjaj, vjerovao si u čin, imao vjere u čovjeka i vjerovao si u sebe, čak i u sebe. Nakon toga bilo ti je neugodno, naravno. Salutiranje bez kape - kako možeš biti tako jebeno blesav.

No dok si pokrivao glavu, osjećajući znoj, skiper se u vezi s tim držao opušteno - opet se nacerio - za tebe, ne tebi. Akcent časnika, ali ne kao časnik. "Jako držim do discipline u avionu, naredniče." O tome je razmišljao i rekao ti je neka tako i bude. "Ali ne mislim da će biti previše vremena za ceremonije." Njegov glas prepun ljubaznosti koja će te ponijeti i navesti da mu vjeruješ.

"Tebe sam prvog izabrao jer mi trebaš čuvati leđa. Ti zapjevaj svoje, a ja ću se pobrinuti da doletimo do samog pakla ako budem morao. Svakako ću pokušati. Bit će izbjegavanja." A onda, u slučaju da si pomislio daje brbljiv: "Ali ja sam, ustvari, grozan pilot. Dakle ovo ti je zadnja prilika da se izvučeš..."

Umjesto odgovora nacerio si mu se, i dodao: "Ako ništa drugo ne uspije, s vama možemo jednostavno letjeti u krugu suprotno od kazaljke na satu i odvrnuti žarulje na njihovim reflektorima..." "To je jako stara šala, ali trebala ti je da prikriješ zasto, jer ni ti ni on ne možete znati kako će to izgledati, ali to nije moguće priznati, u tome nema budućnosti, pa si pustio da jedan plan bude izgledan kao i bilo koji drugi, jer svi moraju biti barem napola luđački, a obojica trebate zvučati sigurno kada to niste, slutiš da bi se mogao početi smijati, skakati naokolo, zapjevati "Jeruzalem"*: ne možeš predvidjeti: bilo što da ti odvrati misli, jer ti si doista tu i počinješ pripadati posadi aviona i ulaziš u rat - ti u cjelini rata - zato što si pun života, tako beskonačno, beskonačno živ.

Skipper se nakašljao, nije se žalio, ali on bi htio zapovijedati, hvala, i uživaš što se smiruješ zbog njega, neka ti on odredi fokus. Možeš se fokusirati - dobar se mitraljezac koncentrira.

"Naredniče Day, idem potražiti strijelca bombi. A ti mi dovedi navigatora, može? Sastajemo se za deset minuta kod one protupožarne kante."

"Svakako, gospodine."

Već si krenuo kada te je uhvatio za ruku, sagnuo se da bude na tvojoj razini. "Čuj, trebao bih pretpostaviti da mitraljezac voli gađati, nije li tako? Više bih volio da ti takvo što ne moram priuštiti. Ukoliko nisi u stanju ciljati dok lupaš glavom po krovu kupole. Želim nas dovesti do cilja i bombardirati. Na nama je da bombardiramo. Ako to ne želiš, bolje je da mi odmah kažeš."

"Naravno. Moramo bombardirati." Ali u sebi se ne slažeš, taj okus kako su te uvježbali da ti se sviđa pogoditi metu, svijest o tome da se uneseš u ubijanje: tisuću sto pedeset metaka u minuti - poznata ti je ta vrela, mračna varka.

"Sigurno? Mislim, tu neće biti vratolomnih okreta."

Tu popuštaš, jer moraš: on je tvoj skipper. "Ako mi se na putu nađe lovac i postane previše druželjubiv, pucat ću na njega. I pjevat ću na sav glas cijelo vrijeme." "To ti se sviđa, *pjevati na sav glas* - tako bi on rekao. "Nema veze ako zaradim kvrgu kada budete ponirali - nema tu ničeg vrijednog."

"Kada ti kažeš *kreni*, ja krećem."

"Kada ja kažem *kreni*, vi krećete."

Ali njemu će se ispuniti želja: uvijek će se raditi o bombardiranju, to je na vama, Zubati Harris tako kaže, Veliki Šef. On kaže da trebate biti momci koji donose pustoš.

Ne samo da slušaš skipera, *želiš* ga slušati, i u tome je divna razlika. Čak i ako se na kraju to svede na jedno te isto. Kažeš više nego što si očekivao: "Bombardirat ćemo. Bombardirat ćemo gadove." Ne petljaš, ne meškoljiš se, jer ti je ugodno s Pilotom Časnikom Gibbsom; uvijek će biti. Skipper je siguran, i to znaš. "Ne smeta mi sipati svjetleće metke svuda oko sebe - izvucite nas iz škripca i stići ćemo kući."

"Kada ti kažeš *kreni*, Šefe."

"Kada ja kažem *kreni*"

A zatim se drugačije nasmiješio, široko, pomalo pripito. "Tako treba, Šefe. Razumjeli smo se."

Nema razloga da ti se obraća sa Šefe - možda se želi oraspoložiti jer si mu upravo izdao naređenje, ili možda jer si mali, pa je onda smiješno. To nikada nisi uspio shvatiti, ali od sada on te zove Šefe, zbog čega i ostali to čine, i tako si krajem tjedna dobio to ime. Šašav odabir, jer nikada nisi bio šef ničega.

Kada si mu doveo Pluckrosea, opet rukovanje, zamijetio si kako se skipper kreće: on je blag, točan, mogao bi ga zamijeniti s nekime tko nije previše muževan, ali kod njega, ustvari, ništa nije suviše. Postavlja se točno kako je naumio i miruje. Da te udari, to bi učinio jako brzo i jako dobro.

Ipak, još nemaju strijelca bombi. "Žao mi je, Šefe." Skip je slegnuo ramenima, uživa u svojoj isprici. "Nisam mogao naći nikoga tko bi posve odgovarao. Tko je ovo?"

* "Jeruzalem" - britanska svečana pjesma na stihove Williama Blakea "And did those feet in ancient time" iz predgovora njegovog spjeva Milton: Poema (1804); glazbu je 1916. godine skladao sir Charles Hubert Hastings Parry (1848-1918).

Pluckrose ulazi i objašnjava, prije nego što si stigao odgovoriti, što nimalo ne iznenađuje.

"Pluckrose. Iz dugog niza Pluckroseovih: moj otac, moj djed i tako dalje, svi Pluckroseovi" pravi muškarci, a izabrala je moja majka, naravno - ubrala - premda zacijelo pod utjecajem alkohola - i onda su se morali nositi s tim, pa su s oduševljenjem to prenijeli i na mene.* Činilo se kao da ne diše: "Oni koji su još živi. Ostali zacijelo s nešto manje entuzijazma, premda tko zna - jednom Pluckrose, uvijek Pluckrose, čini mi se." A skiper ga je promatrao, neproničan i nepomičan, pa se pitaš nisi li strašno pogriješio što si mu doveo Pluckrosea. "Možete zamisliti koliko sam se radovao što ću upoznati strance - napose zgodne žene - a zaboga, koliko sam samo volio svoje škole - svih osam. Doista nemam nikakvog obrazovanja vrijednog spomena, jedva sam u stanju zbrajati, stoga se ni u kojem slučaju ne bih oslonio na svoje proračune - geometrija je meni nepoznata zemlja - a strane zemlje, naravno: i one su mi nepoznati predjeli. Struan Macallum Pluckrose, tako glasi pun naslov - posve neznatna natruha Škotske s majčine strane." Pluckrose je žmirnuo prema skiperu kako bi dobio trenutak fantastične tišine: "Želite li vidjeti moj dnevnik?"

To je ponudio prije nego što su ga tražili, lice mu se kolebalo između rezignacije i nekog čudnovatog veselja, a skiper je vrlo pažljivo pregledao svaku stranicu, sklopio dnevnik i uljudno ga vratio. "Pa nitko nije rekao da ste opasni."

"Mogu biti posve prihvatljiv, ako moram."

"Što bi bilo vrlo zgodno."

Pluckrose izdahnu, djelovao je niži za centimetar, prestao je uzvikivati. "Nadao sam se da bi moglo biti."

"Peter Gibbs. Sandy." Skiper protrlja vrat i pogleda prema svom navigatoru - to je Pluckrose - zatim prema svom repnom mitraljescu - to si ti - a zatim prema hangaru gdje su se formirale druge skupine, parovi i timovi ljudi poprimali su definiciju. "Ovo je samo nagađanje, znate...", promrmljao je tako da ste ga samo vas dvojica mogli čuti, njegova posada, "ali mislim da će nam trebati malo navikavanja. Dakle od sada bismo možda trebali putovati zajedno, u formaciji lijepog malog slova v, da se bolje upoznamo. Kako bi nas jednim potezom mogli uzeti ili ostaviti."

* * *

Vasilij je na travi rasprostro ručak, raspakirao je napola jestiv kruh, sir u masnom papiru, tri kuhana jaja. Kako čudno - tri se ne mogu podijeliti između dva čovjeka.

"Dobro je. Imam svoj nož." Vasilij je djelovao pomalo sramežljivo, ruku je zavukao u džep hlača i izvadio nož na sklapanje, malena stvar. Ipak ti je mogla nauditi, ali zbog toga se nije trebalo uzrujavati. "Moj čuveni nož, da?" Trenutak ga je držao na dlanu, dok nije postao posve nedužan, pribor za jelo, predmet bez ikakve svrhe. Zatim je kroz ljusku uzduž prerezao jaje, točno po sredini, to je sjajno obavio, vidjelo se da je nož jako oštar. "Evo, vidiš? Fer je fer." Alfredu je njegovu polovicu ponudio na širokom, crvenkastom dlanu.

Dakle imali su nešto zajedničko: razumijevanje hrane.

Klopa, tako je zovemo u logoru. Klopa. Možda je tako lakše podnijeti. Od hrane očekuješ mnogo toga, nadaš se svemu; s klopom nikada ne znaš na čemu si. A s njom moraš biti oprezan, da svi dobiju jednako i korektno.

Nije se radilo o tome da tada nisu imali više nego dovoljno. Dobro sljedovanje za taj dan i svakome po boca hladnog čaja - pravog čaja, ne onog umjetnog od maslačka ili bog zna čega - odredili su im obroke sve dok budu tu, obilne porcije.

Ali ipak si mogao biti zabrinut.

Razmišljanje o hrani pratilo je Alfreda već šest godina, još dugo nakon svršetka rata: to i preventivna glad, poriv da uzme što god spazi, kad god spazi, u slučaju da poslije ne bude ničega. Svakog je dana uza se imao čokoladu; a svakog jutra novu krišku kruha, da mu pomognu da ostane miran. Na taj način shvatiš da si životinja - uloviš se kako prikupljaš, divljački, hranu: bez ikakvih misli.

Pomislio bi da su sve one knjige bile važne, zar ne, naš mali? Svi su rekli da će tako biti. Završiš s ljudima koji čitaju, onima koji vole svoje riječi i s njima im je dobro, pa pokažeš interes, radoznalost, to se tiče tebe i nikog više, uviđaš da napreduješ - mali momak, ali velik iznutra, prostran. Ali onda naviru unutra, ljudi koji čitaju, okomljuju se na tebe, upleću se i žele da budeš poput njih, njihov dečko, njihov mali, zadaju ti profinjenije brige - po njima, nikada se nisi zanimao

* Pluckrose, doslovno pluck + rose = ubrati ružu. Op. prev.

za nešto vrijedno - stoga sada imaš profinjene brige i delikatne probleme, kao da ti je glava postala salon i tu nema ničega što može podnijeti tvoj dodir - i daju ti riječi kojima se ne umiješ služiti i upotrijebiti ih svojim novim glasom, a zbog toga bi trebao biti finiji i zreliji čovjek. Sjajna prilika za poboljšavanje samog sebe, rat.

Ako nisi gladan.

Onda završiš kao i svaki drugi pas.

Ipak, bili su u pravu. Biti samouk - užasna riječ, samouk, ali jedna od prvih koje si naučio: sve posve sam, bez ljudi koji čitaju, bez ikoga - biti samouk, to je važno. Bez knjiga možda ne bi osjećao toliki sram. Ili razočaranje. Možda je tvoj sram bio neizbježan, lako moguće da je tako, ali ne i tvoje razočaranje.

Uh, dosta više s tim, može? Sve je to bilo prije puno godina, a moglo je biti puno gore.

Upozorili su te - netko tko je naučio u školi - Ivor Sands ti je rekao, a knjige su cijeli njegov život - počni čeprkati po prošlosti i nećeš dobro proći, sjetit ćeš se i boljet će te. Ali tebi se ne može reći.

Alfred je prstima prošao kroz kosu.

Sada mi ne treba udarac u glavu - to jako dobro činim iznutra.

Sklopio je vjeđe, okrenuo se prema vrelini i zagledao u prigušenu svjetlost, u krvavo sunce.

Vrijeme je da se dovedeš u red, Day. Dosta je bilo samosažaljenja. Pomisli na svoje jaje - svoju lijepu polovicu kokošnjeg jajeta. To se ne smije zapostaviti.

Pogledao ga je, ogulio ljusku, usta su mu naglo postala zainteresirana, vlažna.

Eh, ali zar to ipak nije bilo veliko, slobodno sveučilište - ratno sveučilište - s Njegovim Veličanstvom, probušenim oklopom i zapaljivim bombama, iz objesti. A toliko toga naučiš: ljudi gurnuti do samog ruba i jebena golema vrata koja vode prema nikamo, o čemu ne želiš ništa znati.

Dosta više s tim. Ako zadržiš kontrolu nad svojim mislima, onda stvari ostaju prisne i ljubazne.

Dakle zadrži kontrolu.

A što onda?

Razmotrimo stvari na kojima bismo trebali biti zahvalni.

Na primjer?

Na primjer, ne možeš poreći da si nakon toga strašno zahvalan na svojoj klopi. Kada ima hrane, to ne uzimaš zdravo za gotovo. Nikako. To je kao da se ne možeš suzdržati da ne izgovoriš molitvu.

Amen, dragi kamen, gumene bebe uvijek plivaju.

Ali ta pravila više ne vrijede.

Nema više gluparanja s Bogom, također.

Usredotočio se na svoje jaje i zalogaje, sakrio se u tome - fin ugriz u žumanjak, na jednom je mjestu malko mekše, ondje gdje nije skuhan do kraja. "Dovoljno dobro, čini mi se. Ali nema soli." Kada je obližao usta, osjetio je golicanje brkova - sada će jedenje biti drugačije, sasvim malo. To mu se svidjelo.

"Ispričavam se. Zanio sam se."

Vasilij mu je dobacio komad svijenog papira u kojemu je doista bilo soli. Sigurno je bio izviđač. Ako u Ukrajini ima izviđača. Alfred je pomislio da Uncle Joe ne bi bio toliko zainteresiran, zar u Rusiji nemaju neku drugu organizaciju, neku socijalističku udrugu?

"Jaje sa soli, sada je puno bolje." S kruhom je još bolje. Gutljaj čaja. Skromna kriška sira. Ne možeš se požaliti.

"Hoćeš malo?"

"Jebote."

Vasilij je izvadio konzervu Klima i otvorio je dok si trepnuo, u tome je bilo nečeg prijetećeg. Prošle su četiri godine otkako Alfred nije vidio konzervu Klima, od blagog šoka zbog prugaste etikete, masna, kockasta slova, na trenutak je osjetio bol, naglo je progutao. "Jebote, jebote." Klim se nalazi s onu stranu žice. To ne spada u 1949. godinu.

"Ne voliš? Mlijeko - dobro je za tebe." Vasilij je oprezan, zainteresiraniji nego što bi trebao biti. "Od toga ti rastu kosti."

"Kosti su mi dovoljno duge, hvala." Paziš da zvučiš oštro. "Ne želim prerasti svoju odjeću. Znaš, kod kuće svi moramo ekonomizirati. Štedjeti funte, nabavljati dolare, takve stvari." Jer mu ne želiš dopustiti da misli kako ćeš sve otrpjeti. Nije pametno isticati se, niti se razmetati, ali ne možeš ni dopustiti da te netko obilježi kao metu. Pokaži im da se ne bojiš i onda si na pola puta do pobjede u borbi. "Samo sam iznenađen što to vidim. Klim. Zbog nečega sam mislio da su raznijeli svaku tvornicu za proizvodnju Klima i onda pobacali sve konzerve u more. Jebeni *Klim*, od stada jebenih *krava*, pasu na jebenim poljima jebenu *travu*. To shvaćam kao da netko na svijetu ima smisla za humor. Nužna stvar, smisao za humor." "To je bilo predugo, preglomazno, Vasilij je dobio prednost koju bi mogao iskoristiti. A to je i htio, nema sumnje. Ipak, bolje je ne ljutiti se jer to može uzrokovati slabost i svakojaki jad." "Ali možda sve to previše uzimam k srcu, samo zato što i dalje sanjam o tome. Često." Pogrešno - Alfred je u Vasilijevim očima promatrao kako je time otvorio ulaz, pokazao je kraći put unutra. "A u miru su svi strašno uposleni: sljedovanje ne smije biti prekinuto, uzimaju sve što žele, pobrinu se da budemo veseli i dobijemo što smo zaslužili. Svatko je od nas dobio ono za što smo se borili, nisi za to čuo?" Alfred je svjestan da sada zvuči ogorčeno poput Ivora Sandsa, a on nije kao Ivor, siguran je da nije toliko stradao. Ipak, usprkos tome što se žalio, Alfred je pružio ruku i uzeo konzervu, istresao na dlan tu staru, suhu slast. "Isuse."

"Fin okus? Kao nekad?"

"Ima grozan okus. Više volim crni čaj. Zadrži ostatak." Nervoza u trbuhu, morao je leći i neko vrijeme duboko disati.

Ali Vasilij je bio raspoložen da iskoristi prednost, jedva je čekao da krene. "Reci mi nešto, g. Alfred."

Jezik na gornjoj usni, raščičuješ uspomene. "Ne." "To je nevolja s brkovima - na njima se sve zadržava."

"Spavaš?"

"Svi spavaju."

"Ti spavaš kako tebi paše? Uživaj u spavanju? To ti je dovoljno, tvoje spavanje?" Čovjeku se nekamo žuri, njuši krv. Poput liječnika u Cosfordu, biciklistički trikovi. Isti stil. Želi ukrasti ono što je ostalo od tebe, a pretvara se da nećeš imati ništa protiv.

"Spavam više nego dovoljno, hvala. Ponekad moram rano ustati da se ne bih previše umorio."

"A sada si opet ovdje u Njemačkoj i pretvaraš se da si u logoru - sada spavaš?" Seronja nagađa, ispravno nagađa, da je nesanica - šarmantna je to riječ, puna latinskog* - nesanica je problem, ali otkako je došao, više ga uopće ne muči.

Takva stanja mogu se okrenuti na bilo koju stranu, pomisli Alfred, ali pokazalo se da buka u baraci na njega djeluje umirujuće: disanje, škripa, meškoljenje tijela, trenje i noćni šumovi barake, sve to nije mu više nimalo smetalo. Naprotiv, zaspao bi kao da tone, kao da je progutan, navala sivila svladala bi ga čim bi legao i preklopila se iznad njega, gusto i ujednačeno, sve dok ga ujutro ne bi morali protresti, izvući natrag na svjetlo.

Ne treba ni spomenuti da si jučer ujutro otišao da uzmeš napoj, da se središ, morao si zastati, sjesti na čiste, lažne stepenice neke druge čiste, lažne barake, i shvatio si da si na rubu suza, sve te boli, jer tobožnji logor, tobožnja oграда, tobožnji stražari - to si želio. Zbog one usrane stvari to ti nedostaje. Ta jebena stvar zavukla se tako duboko u tebe da si osjetio ovu radost što vidiš kako je opet sagrađena i prepuna ljudi: tobožnji Kriegiei - *Kriegsgefangene*: posve njemačka, ta riječ - tobožnji ratni zarobljenici, poput tebe i ostalih osim tebe koji se vraćaju po drugi put, volontirali su za svoj zatvor, i ostali osim tebe - bio ti je pun kurac sebe i pun kurac njih i pun kurac te stvari i njezinog okusa i njezinog straha i njezinog življenja u tebi i pun ti je kurac toga što će snimanje filma uskoro završiti, pa će te poslati kući.

A tragam i za licima. Iz vremena kada je bilo stvarno. Iz vremena kada smo bili Kriegiei.

Jer nešto od ovoga ovdje može djelovati posve jednako i onda očekuješ njih, čak i kada si siguran da neće doći: momci koje trebaš vidjeti.

Alfred se okrenuo na bok, vidio je kako Vasilij zabacuje glavu i jede Klim iz konzerve - sipao je previše brzo da bi mogao osjetiti okus. Na trenutak se seronja zakašljao, onda je stao i opet progovorio, riječi su mu bile guste od mlijeka. "Kažem, spavaš li, g. Alfred? U mom logoru - u mom pravom logoru. Ja spavam."

* U izvorniku: *insomnia*. Op. ur.

"Pa zašto si onda došao ovamo? Ako je tvoj logor tako jebeno krasan, zašto nisi ostao ondje? Želiš biti filmska zvijezda, je li tako?" Alfred osjeti kako ga svladava umor, u glavi je izazivao bol. "Zar ti nije bilo dosta jebenog rata?"

"Mi raseljene osobe nemamo izbora jer oni odlučuju što će biti s nama, moramo ostati ondje gdje nas smjeste. Posao je način da se ode." Vasilij uzdahnu kao daje poseban i ima vrsno obrazovanje, kultivirana osoba koja voli porculan, možda i simfonije, kakva šteta što osoba s takvim kvalitetama mora tako strašno patiti i razgovarati s daleko nižim tipom koji je previše glup da to zamijeti. To je istaknuo ispraznivši ostatak Klima u travu, bacio gaje promatrajući kako će Alfred reagirati.

Alfred se samo nasmiješio, nije povikao, izgledao je kao da bi doista mogao biti glup, jer u tome je dobar-samouk. Samoobrana.

"Moramo biti jako strpljivi, jako fino čekati jedan uz drugoga i ne govoriti previše niti postavljati pitanja. To je strašno dosadno." Vasilij zapali još jednu cigaretu. "Ovo je snimanje filma posao koji nema nikakve veze s koncertom, recitalom, kopanjem u polju ili raspravljanjem o demokraciji i budućnosti - *u pripremi sutrašnjeg mira Engleska se nikada neće upustiti u provođenje politike porobljavanja*. To sam toliko puta čuo da sam upamtio. Uvijek lekcije. Uvijek isto."

"Čudno, to nikad nisam čuo."

"Švicarci, oni su to govorili u ratu. Švicarci ništa ne razumiju. Jako mali ljudi u svojim glavama, lopovi, žele reći da bi svi trebali biti jednaki." Oblizao je kažiprst, umočio ga u hrpicu Klima na travi i opet oblizao. "Plaćaju nam. Za to što radimo na ovom filmu plaćaju nam šest maraka dnevno." Kao da bi itko povjerovao da mu je novac potreban. "Valuta je korisna, ja planiram poboljšati svoj engleski."

"Ti bi trebao glumiti Nijemca."

"Njemački već znam."

"I ja, naš mali. I ja."

Nakon toga neko su vrijeme jeli u tišini, a Alfred se zacijelo zanio, zadrijemao, jer kada se probudio, opet je pomislio na momke, svi su bili tu, buljili su u njegovu glavu. Tu je bijesni Dickie Molloy, udara nogom po zidu i zatim šepajući trči duž staze, derući se kao lud, i Billovi bomboni, pepermint-bomboni Billa Torringtona - neiscrpna zaliha koju je dobio od nekog rođaka koji je radio u tvornici gdje se proizvode - nikada nije imao nešto korisno, recimo šećer, samo pe-perminte - i Edgar Miles, koji je kradom iz bombardiranog kina ukrao tri sjedala za kantu - poslije je sve smrdjelo na paljevinu - i Hanson, koji je bio gad.

"Daj da pogledamo tvoje palčeve." Hanson sa svojim izlizanim rukavima, odorom koja je izgledala kao da je u njoj bio pokopan. "Ajde. Palčevi." Do tada su Alfred i skiper okupili Pluckrosea, Torringtona i Molloya, tražili su časničkog namjesnika. Bez obzira na sve nije odustajao, taj ih je šugavi tip slijedio, krenuo je ravno prema Alfredu. "Ako si mitraljezac...", premda ga nisu htjeli, premda ga nitko nije htio. Okrugla glava i prodorne sitne oči.

"Ja sam mitraljezac." Što je drugo Alfred mogao reći?

Skiper je s ostalima zastao, okrenuli su se i čekali Alfredu iza leđa, pa je to morao obaviti kako spada i biti kakvim su ga smatrali, onaj koji neće uzmaknuti. "Ja sam mitraljezac."

"Ti kažeš da si mitraljezac."

"Zato što *jesam* mitraljezac." Osjetio je vrelinu u nogama, u vratu, i težinu posade iza sebe, te je postao nestrpljiv, podbočio se i stao. "A što si ti?" A netko, Pluckrose, pretpostavio je, tiho se grleno hihotao, uživajući u predstavi.

Hanson je prepleo prste, ispružio ruke i škljocnuo zglobovima. Nečistoća pod noktima, smrdio je kao da spava sa svojim oružjem. Blistav pogled ispod prljave plave kose uperen u Alfreda, uživao je u tome podižući oba palca. "Palčevi mitraljesca."

Nakon nekoliko trenutaka svi su prasnuli u smijeh, Torrington i Molloy potapšali su Alfreda po ramenu, ali on se nije micao, jer Hanson bi trebao uzmaknuti, povući se, Alfredovo srce kucalo je brže, bio je spreman.

"Gospode, kao mungos i zmija." Pluckrose iza njega, blag. "Da parafraziram Wellingtona - ne znam hoće li uplašiti Goeringa, ali mene su jebeno prestravili."

Hanson je zatim popustio, nacerio se. "Pravi avionski mitraljezac." Čekao je što će mu reći.

"Što kažeš?" Skiper je sada bio pored Alfreda. "Hoćemo li ga uzeti?"

Svidjelo mu se što ima moć da bira. "Nisam siguran."

"Treba li nam, Šefe?"

"Vjerojatno." Alfred se iznenadio kada je čuo sebe. "Vjerojatno nam treba." Nakon toga više nije pogledao Hansona, do kraja dana nije ga htio vidjeti.

Ubrzo im je prišao Edgar Miles, zijevnuo je stojeći nakrivljen kao i inače - izgledao je tako mlitavo da bi ga mogao izliti, odnijeti u kanti - i rekao da bi htio biti s posadom koja se smije, na što su se opet nasmejali, gotovo su urlali od smijeha, sada su se i Alfred i Hanson smijali jer to znači da su njih sedmorica spremni, činilo se kao početak toga kako će im biti, znači da su kompletni, posada je popunjena.

Ne radi se o tome da im je trebao cijeli život da nešto nauče: imali su samo rundu ili dvije uvježbavanja s luđacima koji su se odmarali između tura. Ipak, nema razloga za brigu, cijeli život i nije tako dugo.

A bilo je toliko načina da se ubije vrijeme.

"Pa zašto je nisi puknuo? Zašto to nisi obavio kako treba?" Molloy, pripit jedne večeri, možda dva tjedna nakon što su se upoznali, lupkajući Alfreda po ramenu. "Kad već imaš curu."

Postoje stvari o kojima nikad ne razmišljaš.

"Ti doista imaš djevojku." Molloy ga zadirkuje sa zakašnjenjem od jednog sata, popio je, ali još uvijek je jako blijed.

"Nisam rekao da imam."

Postoje stvari kojih se nikada ne treba sjećati.

"Aha, ali imaš. Nema izbora. Posebne okolnosti u ratu i tako to." Lice i ruke bijeli kao papir, a obrve, oči, usta - sve je to crno, kao da je nacrtano, dodano crnom tintom.

"Nisam rekao da imam djevojku."

"Aha, imaš, imaš. Čuo sam. Nema greške. Imaš jednu i još jednu nedjeljom, sigurno."

Pluckrose se ubacio: "Spomenuo si da je rat? Znaš, time bi se mogla objasniti ova jebena buka." "To je u niskom, četvrtastom salonu u Duke's Headu, njihovom prvom baru. Duck's Head - kako bi ga inače zvali?"

"Ružno se izražavaš." Molloy se smiješi i oči mu postaju okrugle: na trenutak djeluje kao da je prolupao.

"Hvala vam najljepša, dajem sve od sebe." Klima glavom tako da pomislite na ostale Pluckroseove, "Reci mi, Dickie..." na admirale, suce, ukočene ljude na konjima, na lovačke stvari, njihove duge Pluckrose-noge vise, a njihova velika uska Pluckrose-stopala vuku se po zemlji. "Reci mi, dragi g. Molloy - s kime smo se, ustvari, zaratili?"

"S Eskimima, bezbožnički gade."

"Doista, a zašto?"

"Zato što smo im pokrali njihove jebene pingvine, pa sada kad ih više nemaju, riješili su da ih vrate natrag."

Postoje stvari kojih se nikada ne sjećaš jer si osjetljiv i vježbao si borbu bez oružja. Braniš se.

"Ali nije važno. Ti, Mali Šefe - hoćeš li je puknuti ili nećeš?"

Braniš se.

Želiš joj sve najbolje ako baš moraš i onda ideš dalje. Više nijedne misli.

Na nju nećeš ni pomisliti.

Obranit ćeš se.

Alfred je sjeo, suh i pomalo bez daha. Njegova naprtnjača bila je na zemlji, naslonjena na Vasilijevu, ali od Vasilija ni traga, tek bijela hrpica mlijeka po kojoj su gmizali mravi.

Pa dobro.

Malo je razmišljao o čišćenju svojih misli, ispiranju petrolejem, uklanjanju mrlja. Ponekad je to djelovalo nakon snova. Radi se o tome da se koncentriraš na nešto drugo i pustiš ih da iščeznu.

Mislim da mogu zamisliti putovanje kući - prema zapadu u odnosu na logor. Prepoznat ću rutu, više-manje. Ovdje je sve tako ravno, moći ću je vidjeti izdaleka. Ali ako krenem na pogrešnu stranu, ovdje ima nekih mjesta na koja ne bih htio nabasati. Stvari koje su ostavljene.

U svakom slučaju, nema žurbe. S užitkom je potegnuo dobar gutljaj čaja iz boce i onda ustao, obrisao hlače, pomislio kako je zrak zelen: sunce dana podizalo je miris žive zemlje, životinjsku vrelinu.

Ne krećem se dovoljno po prirodi. Više uopće ne vježbam. Ipak, to mogu promijeniti. Ako želim.

Nije imao vremena da razmisli kako jer su štropotanje u niskom raslinju i udarci štapom po lišću najavljivali Vasilijev povratak. On je volio u hodu lomiti sve što je mogao.

"Dobra večer, dobra večer. Budan si. Ovo je divno. Imamo taman toliko vremena da se prošetamo i stignemo natrag."

"Vidio si?"

"Da, da. Nisam te bez razloga dovukao dovde." Sagnuo se do svoje naprtnjače, morao ju je malo podignuti, provjeriti je li Alfred nešto uzeo, premjestiti je. "Tvoje stvari, ponesi ih. Možda više nećemo proći ovuda."

Alfred je makinalno provjerio svoju naprtnjaču, polako. "Više nećemo proći ovuda. To je zakon." Sretan što je time zbunio Vasilija. "U redu, onda. Povedi, Macduff."

"To je iz Williama Shakespearea, točno?"

"To je iz Williama Shakespearea, točno."

Ali ipak sam u prednosti jer sam sâm pronašao Shakespearea. Nitko mi ga nije jednostavno dao u školi: zaslužio sam ga.

Tu je bila nekakva zečja staza i Vasilij krenu tim smjerom, kroz mladi šumarak i preko grbavog tla.

Alfred ga je slijedio. "Kako znaš da trebamo ovuda?"

"Rekao mi je jedan britanski satnik. Rekli su kuda i kamo. On je bio ovdje. Bio je s Montgomeryem - vidio ga je kako uzima potpise za onu prvu malu predaju. Rekao mi je da jedan njemački časnik sa sobom ima aktovku: aktovku punu do vrha, kao da bi mu mogla zatrebati. Kao da bi mu dopustili da je zadrži. Bio je fantastično dobar dan, da?" Vasilij je promatrao Alfredovo lice dok je to izgovarao, previše glasno.

Alfred ga je ignorirao, pa krenuše dalje, išli su prema širokoj uzvisini prekrivenoj svijetlosmeđom travom iz koje su izvirivale borovice u tamnim grozdovima, na grmovima vrijeska ukazivala se prva plavičasta izmaglica cvijeća. Vasilijevi teški koraci natjerali su ptičice da prhnu u zrak, Alfred se ponadao da su to ševe jer mu se svidjela pomisao na ševe.

Kada su stigli do svojeg malenog obzora, iza niza stabala ukazao se drugi, pružen u treperenju sunca. U daljini su stajale ovce, možda su to blijede stijene, i skupina kuća koje su nekoć mogle biti barake: možda još uvijek jesu, ali za neočekivanu vojsku. Ukazala se uska cesta, sjaj koji je mogao dolaziti od vjetrobrana nekog kamiona.

Alfred duboko udahnu, povjetarac je ugodan, umirujući, zdrav.

"OK." Vasilij se ukopao i prekrizio ruke, netremice je zurio u busenje trave. Djelovala je baš kao i bilo koja druga.

"Što je OK?"

Vasilij se namršti. "Stigli smo."

"Ne vidim ništa."

"A što bi se trebalo vidjeti? Ovo je sve što su htjeli, oni ne podižu spomenike. On se ubio - u Ulzener Strasse, iznad Luneburga, možeš otići i vidjeti - a pokopali su ga gdje ga nitko neće pronaći, osim onoga koji je to učinio. Nema gadova da polažu cvijeće." Vasilij se malo okrenuo, nemiran, nešto je prčkao i počeo, Alfred uviđa, pišati. "Reci svima da ja dolazim ovamo i stavljam što je mene volja, tako je najbolje."

A što bi *trebao učiniti* ondje gdje su pokopali Himmlera? Zaplesati, možda, ako ne bi djelovalo previše frivolno, ili mu poželjeti da je u paklu, ako za to nije previše kasno ili - zašto ne? - popišati se po njemu? Za takve slučajeve ne postoje pravila. Osim toga Alfred nije mislio da će tako daleko stići, nije vjerovao da će pronaći to mjesto i nije bio posve siguran jesu li ga doista pronašli. Tlo je tu izgledalo posve jednako kao i drugdje oko njih, zrak je i dalje imao sjajan okus.

Vasilij se zgurio: praznio se, pomislio bi - impresivna količina. "Kaži svima koji pitaju."

Što da kažem, stari? Da možeš zadržati jebenu litru i pol? Da si poput g. Woola iz pjesme o pripadniku civilne protuzračne obrane - da možeš ugasiti požar?

Alfred protrlja kožu iznad očiju, koncentrirao se. "Kako možeš znati da je to tu?"

Budući da je Alfred zvučao nervozno, a Vasilij to možda nije očekivao, odbrusio je: "Znam ja."

"Ali zar nisu..." Možda sada malo pretjeruje. "Čuo sam da su..."

Vasilij je konačno bio gotov, okrenuo se prema njemu zakopčanog šlica, odjednom je postao agresivan.

Alfred se nije dao omesti. "Čuo sam da su se vratili, iskopali ga i kremirali." Mali, bezazleni nož i dalje spava u Vasilijevu džepu, bio je siguran. "Je li to pogrešno? Doista mislim da su ga otkopali."

Vasilij lupi nogom, suha zemlja pod njim zvučala je šuplje. "Tako sam čuo. Znam ja. Nije me briga." Cvrčci su utihnuli. Sve je utihnulo. "On je ovdje bio mjesecima prije toga. Znaš kako izgleda leš nakon što je mjesecima zakopan?" Pogledom je polako prešao po Alfredu. "Znam ja kakav je leš koji je mjesecima zakopan. Nisu ga cijelog izvadili. Nešto od njega ostalo je ovdje. Dovoljno za mene." Pljunuo je.

"Dobro." Alfred je iz naprtnjače izvadio kapu, namjestio ju je kako treba: značka na sredini čela, rub nagnut dva centimetra iznad desne obrve. "Mislim da bih i ja trebao dati svoj doprinos u ime -"

Ali nije stigao završiti, ni početi, jer se među drvećem s njihove lijeve strane začula vika, nije se jasno čulo, ali netko je trčao i približavao se.

Potjera.

Alfredu se zavrtjelo, obuzeo ga je glupav, golem strah, nema se gdje sakriti, ali onda im je prišla neka djevojčica -oko deset godina - smijala se i trčala, uživala na kraju svog dana, naglo je stala kad se probila kroz granje, ugledala muškarce.

"U redu je. Ne brini se." Alfredu je njegov glas zvučao nasilno, poput prijetnje, a djevojčica je otvorila usta i zatim ih opet zatvorila. Na grudima je čvrsto držala nešto zamotano u krpu - možda dragocjenosti, možda hranu, nešto što je na brzinu skupila. Haljina joj je pripijena uz tijelo, zgodna, nezaštićena.

"Allusgoot. Allusgoot. OK?" To si već vidio - način na koji se ne može micati i ne može razumjeti jer je prestravljena, nema tog jezika koji bi dopro do nje. Želiš da ti Vasilij pomogne, ali ne možeš odvojiti pogleda od nje jer bi se mogla osjećati još gore, a čini se da i ona želi pogledati prema Vasiliju, da bude sigurna u njega, ali ne može, a sada se ukazuju i drugi trkači: žena od četrdesetak godina, debeljuškasta, sretna stoje pomalo ljutita na sebe i iznenađena što je ostala bez daha, što se zabavlja, što je daleko od bilo čijeg prekoravanja osim svog vlastitog. U hodu je radost iščeznula iz nje. Ugledala te je. Zaustavila se, i ti znaš da ona želi biti što bliže svojoj kćeri, ali nije sigurna hoće li to pomoći - možda ona mora odvratiti pažnju kako bi djevojčica mogla pobjeći, možda bi bilo najbolje ne pokazati nikakav interes za nju, možda ćeš zbog otvorenog iskazivanja naklonosti postati grub. Pogledala je pored tebe prema Vasiliju i nešto komplicirano zbilo se na njezinom licu.

"U redu je. Allusgoot. Goot." Polako se primakneš, od toga su se još više uplašile, što te nervira, iako znaš da to nije u redu - tako se ne bi smio ponašati. "Englez. Goot. Vassmackenzieheer." Majčine ruke paničare po tom četvrtastom zavežljaju koji ima, usne joj se pomiču, pokušavaju pronaći što bi djelovalo. A ti ne možeš dopustiti da nečija majka bude u tom stanju, ne dok je dijete gleda, to je najgore od svega, pa ženi ujednačeno i polako kažeš: "Hajde sad, budi dobra cura -mi smo prijatelji, vidiš? *Kine angst*."

Ali u njezinoj pozornosti ima nečeg zbog čega si konačno pogledao prema Vasiliju i osjetio kako te je nešto tresnulo po glavi, jer on drži Luger: odjeven u svoj kostim, u svoju *Feldwebel* odoru, u njih je uperio pištolj, uživa u tome kako već izgledaju kao da su mrtve.

"Ti jebeni gade. Koji kurac radiš? Vasilij! Koji to kurac radiš?"

A majka je otrčala. Iskoristila je priliku, povukla dijete i naglo vrisnula, potrčala prema drveću, a Vasilij je namjeravao krenuti za njom. Gleda prema tebi kao da si poludio i onda kreće - to je slika iz nekog drugog vremena - on tiho kikoće, ne prestaje, uživa u tome kako je izgledao, kako ga je ona vidjela, u njezinom strahu. A ti si užasno, užasno - ti si uzrujan sve dok ne shvatiš da ležiš na travi, da ne možeš doći do daha, da si ga zaustavio.

Na nekim mjestima ne osjećaš ništa, prebacuješ težinu na kukovima, ruke ti same rade, vrlo ujednačeno i mirno, dok se hrvaš s tim čovjekom koji ima pištolj, a siguran si da ćeš umrijeti i da to ne želiš.

Ali zaboravio si što si naučio, prije puno vremena, ono što tvoje tijelo zna, tu je tvoja noga na njegovom ručnom zglobu, a drugim koljenom pritišćeš mu grlo. Tvoj je položaj nestabilan - trebao bi se osigurati - ali uspio si ga svladati i sada kao da se primirio. A ispod obojice možda se nalazi neki komadić Himmlera, ali zacijelo je tu samo dubina zemlje na žezi gdje je on nekoć izdao naredbu da treba početi iskopavati arijsku prošlost, gdje je pokušao osigurati svoju budućnost - toga si najsvjesniji, tih čudnih i umirujućih činjenica - prije nego što se Vasilij trgnuo, zbacio te, podigao je pištolj prema tebi, ali već si ga uhvatio jer su ti ruke slobodne i vješte, držiš ga za ručni zglob, potkoljenicom mu pritišćeš vrat što jače možeš i gledaš ga kako se guši, osjećaš kako mu stisak slabi pred tobom sve dok mu ne oduzmeš Luger i ne pljusneš ga.

Opet ga pljusneš.

Riješio si da te nije briga koliko ćeš ga puta pljusnuti. Ne tuci ga, pljuskaj ga, neka se osjeti jedno.

Zbog toga se nasmiješi.

Potiho se pitaš želiš li ga samo udariti, zašto ga ne bi upucao. Kakva bi bila šteta?

Tu nitko ne bi tjednima pronašao tijelo, pokopano ili ne.

Vasiliju jedan obraz titra, klizav je od znoja, ali nastoji držati oči otvorene da ti pokaže da je patetičan, povrijeđen. Želi da ti više bude žao zbog njega nego što bi ti moglo biti zbog žene ili djevojčice, i to te živcira.

Ali uglavnom zamjećuješ kako si bezbrižan, kako blistaš.

"Ako te pustim, bolje ti je da ništa ne pokušavaš. Znaš da te mogu pobijediti." To zacijelo nije tako. Ali sada imaš njegov pištolj, stoga si uzdahnuo, povukao se i sjeo Vasiliju na prsa, više ga ne držiš. On guta zrak, cvili, a tvoj mu stisak ne pomaže.

Gledaš kako povjetarac njiše travu u daljini, val se valja za valom i gubi u nepomičnosti. Promeškoltio si ramenima i izdahnuo. Lice si okrenuo prema suncu, prema njegovoj radosti. Zagladio si svoje nove brkove.

"Zar nisi vidio da neću pucati u tebe?" graknu Vasilij. "Samo sam uplašio neke njemačke pičke. Zajebavam se. Zar ne znaš da sam dobar čovjek koji voli Englesku? Ja sam dobar čovjek." Gotovo je bio na rubu plača. "Strašiš me." Savršeno je uvjerljiv. "Molim te."

Zamijetio si kako se snažno pokreću Vasilijeva rebra ispod tebe dok sjediš i shvaćaš da bi ti se svidjelo da se doista uplašio i da je to bilo zbog tebe.

"Molim te. Moraš me pustiti da dišem."

A tvoja mržnja prema njemu brzo hlapi - nemaš mjesta za nju. Zatvoren si u nekakvom privatnom urliku koji te sprečava da razmišljaš o bilo čemu osim o tome koliko si iznenađen, jer se vratilo: što god to bilo što te štiti od smrti, vratilo se. Nisi htio da te ubiju.

Nisi znao da ćeš se opet tako osjećati.

Onesvijestio se sutra ujutro, što je bilo budalasto - ako ti netko uperi pištolj u lice, trebao bi se smjesta srušiti na tlo, ili možda kad opasnost prođe i misliš da se možeš opustiti - sve ranije, sve u svemu, nesigurno je i ne preporučuje se. Ali onesvijestiti se cijeli dan nakon toga, to ne bi smio učiniti. Štoviše, možda bi htio izbjeći da se uopće onesvijestiš jer škodi tvom zdravlju i dostojanstvu. A ne možeš znati što ćeš propustiti dok ležiš u nesvjestici - svijet kakav poznaješ prepun je divnih iznenađenja.

Premda je Alfred morao priznati da nesvjestica kao takva nije nikakvo iznenađenje. Nekad je - uglavnom '46. -jako često ostajao bez svijesti. Posve se naviknuo na sekunde sivog potonuća koje su najavljujvale taj događaj i, zadovoljan zbog upozorenja, izbjegavao je oštre rubove, pse ili djecu, nadajući se da će pasti dalje od puta. To je primio posve mirno, mislio je, postavio se filozofski, pa je nedaća na kraju iščeznula, gotovo posve prestala. Sigurno je prošlo više od godinu dana od kada se protiv svoje volje zatekao u vodoravnom položaju.

Ali u 10:56 samo se srušio. Stajao je u stavu mirno kod tobožnjeg *Appella*: svi su vani na paradi za tobožnje nacistе, kamera škripi po tračnicama, uperena prema redovima u jednom smjeru, i onda se polako povlači poput sumnjičavog narednika, iznova ih provjerava. U međuvremenu glumci su morali ovo ili ono govoriti i ovo ili ono raditi - bio je predaleko da pohvata detalje. Zatim je bilo 10:56 i iz njegovog jutra iščeznuše boje, glava ga je povukla dolje i naprijed kroz ustaljenu, otvorenu rupu, a on je pokušao ispružiti udove, dočekati se kako bi ublažio pad.

Trebao sam biti padobranac.

Sada je prekasno.

Dva su momka istupila iz redova, podigla ga i odnijela u hladovinu prazne barake. Redatelju se svidjela cijela zbrka, htio ju je razraditi, pa su se neki nesretnici (bivši vojni administrativci koji su se u budućnosti možda htjeli okušati u glumi) dva naredna sata morali grčiti i padati na tlo: ispruženih ruku, s rukama uz tijelo, zabačene glave, spuštene glave, glave nakrivljene u stranu, lijevo i desno, sve varijacije koje ti mogu pasti na pamet i još poneka i onda samo još jednom za sreću, molim vas, hvala. To je dobra igra, snimanje.

Alfred je sjedio na tlu i gledao, bio je u hladovini, naslonjen na drveni zid koji je još uvijek zaudarao na biljni sok. Pijuckao je vodu koju su mu dali, nije razmišljao kamo su mu misli odlutale dok je bio u nesvijesti. Vasilij je s nekim Ukrajincom bio pored ruba logora u propisanoj odori, pretvarali su se da su Hans i Helmut u ophodnji. Bili su jako uvjerljivi, reproducirali su onaj čudni umorno/lijeni hod stražara - u toj mjeri da je Alfred gotovo postao nervozan kad ih je spazio, nekako se osjetio sputanim.

Vasilij je, naravno, zamijetio kad se sručio na tlo. Prva stvar koja je Alfredu doprla do svijesti kad je došao k sebi: Ukrajinac ga je promatrao, zatim je ublažio izraz lica, iz nekog je razloga kimnuo.

Alfred, bez ikakvog razloga, kimnu prema njemu.

Čudan je taj život, nije li, stari?

Opet je podigao glavu, ali par je produžio dalje, nestao je iza menze, ukazao se netko novi.

"Kako si?" Jedan od onih koji su mu pomogli - visok i mršav tip, nametljiv. "Hm?" Po glavi ti se mota da s njim nešto nije u redu, da će se zalijepiti ako ga dodirneš, da će se priljubiti.

Alfred nije bio raspoložen za druženje. "Nije tako loše. Kako si ti?", ali ipak se potrudio da bude ljubazan. "Hvala ti što si... me odvuкао na stranu." Ne bi se trebao truditi - ni biti ljubazan.

"Nisam te mogao ostaviti da ležiš. Neuredno je." Čovjek je čučnuo pored njega na meku zemlju, time je sugerirao početak razgovora. "Nisi ti prvi." Činio se uvjerenim u to.

A Alfred je mislio da ga uopće nije briga. "Dobro. Valjda. Ili loše." Prispavalo mu se, zbog nečega, ali onda bi mogao sanjati, pa je pomislio da mu je sada bolje bez toga.

"I ja sam se srušio u ponedjeljak. Kada su nas tjerali da stalno trčimo i vičemo." Njegov je glas implicirao da od trčanja i vikanja možeš umrijeti.

"Nemoj me zezat'." Alfred je to izrekao kao naredbu, proučavajući borove iza žice - puno je vremena otkako je to radio: pokušati se zamisliti na udaljenosti od pedeset metara. Nije predaleko, ali tih pedeset metara itekako je važno. Obrisao je hlače na koljenima - svakog su dana sve prljavije - i pripremio se da ustane. Liječnik je preporučio da ode na bolovanje, rekao neka se barem javi u bolnički šator ako mu opet pozli. Alfred je razmišljao o tome i o mršavku, vagao je ideju da provede još deset minuta s tim gadom koji je cvilio pored njega, tražio tuđi jad. Alfred je ubrzo uvjerio samog sebe da mu se pojavljuju novi strašni simptomi - možda bi trebao brzo odlučiti, jer je beznađan slučaj. Ili to ili da pođe i uzme Luger, pokaže redatelju nešto što neće moći ponoviti. Nije da se ubijanje ne može ponoviti - samo što uvijek ubiješ nekog drugog.

"Ja te razumijem." Čovjek je time namjeravao spriječiti Alfredov odlazak.

A razumiješ li da ako pomislim da te nema, onda bi tako moglo i biti, razumiješ li da sam to u stanju napraviti - godinama sam to uvježbavao? Razumiješ li da je tako najsigurnije za tebe?

Ali ovaj se nije zaustavio, uporni seronja, ne prestaje čeprkati po njegovim krastama.

"Znaš? Stvarno razumijem." Prijekoran naglasak u zadnjoj rečenici, kao da ne treba ni spominjati da su svi koji služe drugovi i prijatelji kada je potrebno. U patnji su, htio ti je reći, skovane vječne spona. Kao da to nije zadnje što bi poželio.

Najgore je to što spona *postoje* i bilo bi tako jebeno tipično da su *vječne*: to bi baš bila tvoja sreća.

Tvoj prijatelj u nevolji iskušava skromno-ali-junačko spašavanje - poput jeftinog Lesliea Howarda* - to mu uopće ne pristaje. "Ipak, nisu nas pobili."

Nisu, ali gotovo su svi ostali stradali. Na ovaj ili onaj način. A u kakvom si stanju ti ostao, stari? I, kao da je to važno, koliko sam ja sada sjeban?

Vidiš ga kako uzima nešto s prašnjavog tla i onda pušta da mu to gmiže po prstima. Opet je to učinio. I opet. Ruke ti se još tresu od pada, trest će se barem do večeras, a ne želiš da on to zamijeti i kaže da razumije kako se osjećaš. Nikada nisi shvatio čemu razumijevanje, kao da bi se time išta promijenilo. Dok je govorio, strpao si ruke u džepove kao da si krijumčar.

"Završio sam u Fallingbostelu. Tamo onim putom: kroz pustopoljinu? Ovamo sam stigao lakši za dvadeset kila."

Ignoriraš ga, gledaš prema pisti gdje uvježbavaju lažno onesvješćivanje, zatim ga izvode - izgleda doista sjajno - prije nego što su dvojica utrčala i prišla da na kolicima odnesu tijelo. Taj je dvojac djelovao usredotočeno i sportski, ali i brižno - a redatelj ih je odabrao da odgovaraju jedan drugome, možda bi mogli biti braća i obojica su stvarno naočita, daleko zgodnija od momaka koji su podigli tebe.

Uviđaš i da su puno uvjerljiviji - kao i onaj koji se onesvijestio. On je nesumnjivo bolji ti od tebe.

"Nikako da dobijem na težini."

U vratu osjećaš pritisak. A to je najbliže tuzi što bi smio biti. Ili možda ljutnji - mogao bi se i tako osjećati.

"Žena mi samo daje krumpire i krumpire, samo ih krca, ali ništa ne pomaže."

Ti nemaš ženu. Imaš dva kartonska kofera koja si morao ostaviti u stražnjoj sobi Ivora Sandsa i neke knjige koje je sigurno prodao, iako je obećao da neće. Ne možeš mu vjerovati kada kaže da neće učiniti nešto što nisi ni spomenuo - to uvijek znači da upravo o tome razmišlja. Takav je bio i Dickie Molloy.

Čuješ svoj glas kako kaže: "Završio sam u polju pored nekog trupla. Ukrao sam mu jaknu."

I tom Fallingbostel-čovjeku želiš pričati o truplu - da je to bio jedan tvoj poseban drug. Slomilo ti se srce kada si uzeo tu jaknu, samo što se tada baš i nisi tako osjećao.

Jer si bio sretan stoje tvoj drug puno veći od tebe, bilo ti je tako drago što je viši, jedva si čekao da njegov stas prilagodiš svome, da se umotaš u njega i zaspis iza uništene živice.

Tvoje slomljeno srce još uvijek nije zacijelilo. Ne zaboravljaš, jer ima dana kada se previše brzo okreneš, ili se prevrćeš po postelji, a komadići srca skrpani su zajedno, i dalje su oštri. Nagone te na kašalj.

A radi se o tome, dok gledaš snimanje: tobožnji njemački časnici - pravi Nijemci: dobri Nijemci, ali ipak pravi - i tobožnji stražari, tobožnji redovi plave, sive, kaki boje, i šaptanje, okus planova koji se odvijaju i tobožnji nadređeni u blistavim unajmljenim čizmama - dok sve to gledaš, pitaš se zašto si došao, i nemaš odgovora.

Ivor te je prvi pitao, nekad davno - nabasao je na tebe u knjižari, gdje si sortirao nove knjige - i nisi bio u stanju povezati glavu i rep u svojoj priči nastojeći mu objasniti. Ivor, uvijek je tražio objašnjenja.

"Zašto, dragi dječake?"

"Zašto ne, Ivore?"

"Neprikladan odgovor." Ivorovo lice tog dana nije bilo nimalo dobro - opekline na obrazu djelovala je opako, nije popuštao čvrst, blijed stisak na njegovoj rumenoj koži. "Ma daj. Znaš da ćeš tako šenuti."

"Već sam šenuo." Alfred otvori *Mezolitika naselja sjeverne Europe* i zamijeti da stranice mirišu na vlagu i ljiljane, možda janjetinu, pomislio je na janjetinu. Knjige se sjećaju svojih starih

* Leslie Howard (1893-1943), engleski kazališni i filmski glumac. Op. ur.

kuća, svojih starih vlasnika. "Što misliš, hoće li itko kupiti ovu?"

"Studenti hoće. U dobrom je stanju. Ne skreći s teme. Zašto se vratiti? I zašto u logor? I kako ću bez pomoćnika dok tebe ne bude bilo?" Zagledao se u *Alegoriju ljubavi*, i stavio ju je na hrpu za police. "A tek si uspio postati nenadomjestiv."

"Ne govori pizdarije." Knjižara je prazna, inače Alfred to ne bi rekao - nema razloga da šokira knjigoljupce - Alfred je bio slab prema njihovim kupcima: to su uglavnom bili posve ljubazni stranci, zamišljeni i malobrojni. Nisu ga plašili čak ni oni zahtjevniji, samo su htjeli knjige.

"Govorit ću pizdarije ako mi se hoće - kurac i pička ako želim. Ne bi trebao otići."

"Zašto ne?"

"Zato što se nećeš vratiti."

I Alfred je shvatio da bi to moglo biti točno te se pitao zašto se toga nije ranije sjetio, Ivor je naglo sklopio *Jarčevu obratnicu* i povukao se u stražnju sobu, izvan knjižare, iza sebe je ostavio njezinu lagodnu tišinu, a Alfred je prestao sortirati, skuhao je čaj i mirno sjedio sa šalicom u rukama, nije pio.

Činilo se tako lako, zamisliti odlazak, ne mora više nastaviti. Gotovo za taj dan - Pluckrose se uvijek s time zafrkavao, pokazujući prema Alfredu, preko pultova, plesnih dvorana i soba za sastanke: "Gotovo je za A. Daya"- ali tog popodneva mislio je na nešto drugo - umirujuće, konačno i blago.

Ali filmski logor nije ispunio njegova očekivanja. Isprva je bilo ugodno, te je pomislio da mu je tu dobro, godinama nije bio tako spokojan. Nije se činilo nemoguće da će uspjeti uvježbati neku svoju malu pantomimu pod profesionalnim izgovorom i probiti se ravno do mjesta gdje će se izgubiti, ili do neke prilično mračne, tupe praznine za koju je mogao reći da spava u njemu. Jednom je tu bilo nešto drugo, ali nije se mogao sjetiti što. Bio je gotovo siguran da je to doplovilo u Njemačkoj, u pravom zatvoru, '43. godine, tu negdje. Dakle onda bi moglo imati smisla što se tu pojavio i barem se trudi shvatiti što nedostaje, možda ga vrati natrag.

Kada ih je filmska ekipa u iznajmljenim Bedford kamionima dovezla do ulaza, osjećao se - nema druge riječi - pobjednički. Zacijelo kao mnogi drugi, jer su umarširali unutra. Činilo se kao da je marširanje počelo kao šala, ali onda ih je obuzelo, učvrstilo, mahali su rukama, ritam je bio oštar, a neki engleski zajebant na začelju izvikivao je naredbe, zaustavljao ih, naređivao na mjestu odmor i zatim raspustio.

Alfred je zamijetio da su neki tehničari zastali, a nekoliko njih dobacivalo im je sigurno nešto pametno, u to je bio siguran, ali bili su i zabrinuti: razmišljali su kako nisu sigurni što tu imaju, a sada se to nalazi s njima unutar žičane ograde.

Sama ograda posve je odgovarala. Kao i stražarski tornjevi, i plavo-bijeli kockasti prekrivači, goli pod od dasaka i škripavi kreveti, bili su poput originalnih koliko je to bilo moguće, u nekoliko dana postigli su sve što je trebalo: dosada, redovi i određena tjeskoba koja se slegnula i zadržala se.

Zbog toga se, ustvari, Alfred onesvijestio, pomislio je. Zbog toga što je logor pobjeđivao, opet ga je porazio, a na rubovima njegovih snova bili su psi koji prilaze sve bliže.

Isuse Kriste, ne traži puno - priliku da se pribere bez ometanja.

Čovjek iz Fallingbostela nije zamijetio aluziju: u tom je trenutku sjedio sklopljenih očiju, pretvarao se da je koncentriran jer je bio u društvu još jednog jebenog Kriegiea, zato što jebeni jad voli jebeno društvo.

Alfred je učinio što se moglo u tim okolnostima, poželio je da je vani kod borova, lubanju je ispunio prigušenim zvukom koraka po sloju iglica, čistim mirisom smole, grane se pružaju prema njegovim rukama. Ogoljena zemlja u koju je buljio nije nestala, samo što nije više ništa značila, dok se on pretvorio u duha u šumi.

Ako poželiš, ostvarit će se.

Što ne znači da je ikad tako bilo. Dobro, ali sjetio se pjesme - Bastardu se sviđala svaka njezina nota. A imao je lijep glas. Alfredu je bila jeziva, gledao je kako Bastard pokreće svoje tanke malene usne na svom i inače neopranom licu, te se začuo taj gotovo ženski zvuk dječaka iz zbora.

"Ako poželiš, ostvarit će se, nemoj prestati željeti, i brige će otići."

Posada ga je uglavnom ignorirala, jedino su to mogli, ali jedne noći Molloy je pukao. Hodali su kući, propustili su autobus, a Hanson je jodlao kao daje netko važan, neprestano je pjevao ispod niske, mlade lune. Činila se golemom te noći - na njoj ožiljakod sjene, ali oblik joj je ipak jasan,

zaobljena na svijetloj polovici, i taj hladni pogled koji bi ti uvijek uputila kad bi ga ulovio. Nije ni čudo što ne treba letjeti kada je puna - ne samo zato što bi te obasjala jasno kao metu. Bilo ti je jasno da to nije jedini razlog daje se bojiš.

"Sanjari nam kažu da se snovi obistinjuju, neminovno."

Zatim je Molloy projurio pored svih i nogom udario po zidu. "Prekini više s tim jebenim glupostima, može?" Tukao je nogom, a zatim se okrenuo prema Bastardu, vidjelo se da ga želi udariti, da to jako želi, ali umjesto toga vratio se i opet nogom udario po zidu. "Nikad ništa od toga."

"Jako pametno, nema što. Jebi se."

"Jebote, možeš si poželjeti... možeš si poželjeti..." a zatim je Molloy odjurio stazom mjesečine, preko uzvisine, što dalje od njih.

"A želje su snovi koje sanjamo u budnom stanju."

Alfred je gotovo krenuo za njim, ali skiper ga je zadržao.

"Hansone, ta se pjesma nikome ne sviđa. I ne pokušavaj s nekom drugom, molim te, stari. Daj nam malo mira."

Posada se nadalje toga držala, tišina, Bastard je bio poslušan, pod nogama im je odjekivalo kako bi se moglo čuti da su zalutali u neku visoku, praznu prostoriju.

Čudno: glazba nije ništa značila otkako se Alfred vratio u Njemačku. Bilo je gramofona i poneki radio, dobro, ali nikada nisu puštali nešto što bi mu se svidjelo. Možda je i tako dobro - sjetiti se pjesama na koje je navikao, a nije se mogao sjetiti što će biti nakon toga.

Kada se radilo o pjesmama, uvijek si bio mlakonja.

Krivio je mamu i Wesleya: metodiste - manje propovijedanja, daj nam pjesmu. Propovijed ionako ne možeš uzeti ozbiljno, ne kada dolazi od nekog svjetovnog svećenika kojeg poznaješ, nekoga tko je samo čovjek. Čak je i vikar djelovao vodnjikavo kada bi ga ugledao. Ali himne, one struje svom snagom kroz tebe, do vrha te ispunjavaju vjerom.

"Spale su moje uze, srce mi je slobodno,

Ustajem i idem dalje, tebe slijedim, Gospode."

Tek još jedan način da se kaže - ako poželiš, ostvarit će se.

Ali ipak tu nešto ima - zamisli dodir te melodije, i pogodit će te. Mladi Alfred sa svojom Sankey knjigom himni i nedjeljna prašina koja miriše na strine, uske, čiste ovratnike i sreću neznanja.

Mama je uvijek bila vjernica, bez obzira na sve. Ona je to voljela. Mislim da je to voljela čak i kada je postalo besmisleno, beskorisno. Pjevanje u crkvi, izgledala bi kao djevojka, bila bi obasjana. Samo što nitko ne želi biti obasjan - ne želiš privući pažnju.

Seronja iz Fallingbostela privio se uz Alfreda, preglasno diše, uspio je svoju nazočnost učiniti nametljivom i dosadnom, pa se Alfred okrenu prema njemu: "Smrad. To je bilo najgore. Ne od zahoda, ili vlage, kada su stvari užegle i trule - mislim na to kako smo zaudarali - ljudi - mi. Kada sam se vratio u domovinu, posuli su me DDT-om i više ne znam koliko sam se puta oprao dok voda nije bila čista - ali danima se nisam mogao riješiti smrada. A ponekad se opet pojavljuje, na mojoj koži. Ljudi, mi smo najgori smrad na svijetu, poput bolesti. To je u nama. Poput bolesti." A to ga je uvrijedilo, što je Alfred i htio.

Čovjek je ustao i gotovo ti je bilo neugodno zbog njega jer je posve jasno daje usamljen i da ga ne zanima zamjećuje li to itko. Alfred je nastojao biti odrješit. "Više nećemo razgovarati." Gledao mu je u leđa, kakva obla ramena ima. "Ne poznajem te. Ti ne poznaješ mene." Iako je to bilo previše, bio je namjerno okrutan, a mrzio je okrutnost.

Tko ga jebe. To je trebao očekivati.

Jer u životu možeš upoznati samo određen broj ljudi, a onda više ne možeš, tvoja se druželjubivost izliže. Mitraljeska obuka u Jurbyu, Odjel za početnu obuku, Jedinica za operativnu obuku, samo obuka i obuka i ljudi i ljudi dok ne dođeš na stanicu, svoju stanicu. Umoriš se od novih kompanjona. Na primjer, možda su sedmorica izišla nakon filma u Bostonu, a oni su posada isto kao i vi i obavili su šest operacija i imaju strijelca bombi koji može zvučati kao Tommy Hanley, ili Lord Woolton, koji daje savjete o Civilnoj zaštiti - govori kako je *diivan* njegov recept za pitu - a onda ih krajem tjedna više ne moraš sretati i ne moraš pamtiti njihova imena. Nakon

nekoj vremena ne shvaćao čemu služe drugi ljudi. Dovoljni su ti skiper, Pluckrose, Miles, Molloy, Torrington i Bastard. Nemaš više potrebe ni za kim.

Ali nisi idiot: shvaćao da će jedne noći tvoja posada zacijelo dobiti svoje. Ne tuguješ, ali po svemu sudeći, nema vam spasa. A to te može deprimirati, što ćeš s pustim trudom koji si uložio da ih upoznaš - moglo bi se učiniti da kada ste zajedno, samo gubite vrijeme. Ali, naravno, milost je u tome što ćeš biti s njima kada odu: i ti ćeš umrijeti. Bit ćete zajedno. Ili, još bolje, po svemu sudeći, ti ćeš stradati prvi. Onda je OK, možeš ih zavoljeti, ili osjećati nešto drugo ako želiš.

Tog je popodneva Alfred dobio izričito naređenje da ne nagli – i onako su se odmarali od snimanja grupnih prizora - pa je sjeo na posuđenu stolicu pored malenih povrtnjaka i počeo čitati svoje priče o Sherlocku Holmesu, *Njegov zadnji naklon*. To je knjiga (nije ju platio) koju je ponio sa sobom iz knjižare, ali prvi ju je put pročitao u Njemačkoj, unutar žice.

Negdje '44. godine neke žene iz dobrovoljačkih odreda, možda iz Epsoma, poslale su kutiju sa štivom, uglavnom krimići i pustolovni romani, za koje su sigurno držale da će zanimati prosječnog zarobljenog borca - tu je bilo i oružanog sukoba i zatočeništva.

Ne možemo osporiti njihovu logiku: junaštvo i pucanje, malko smrti i avanture koje uglavnom završavaju dugotrajnim zarobljeništvom. Tko to ne bi obožavao? Stoga smo im zahvalili na ljubaznosti i pismima, i ni na koji način nismo pojasnili da ponekad postoji razlika između zarobljeničkih logora i ljetnih kampova - na primjer, manje planinarenja i za nas nema teniskih igrališta.

I puno vam hvala, iako to nikad nisam rekao, na okusu, kada sam otvorio vaše knjige, po rijetkom umaku, starim vrtlarskim škarama i dugim, suhim usidjeličkim večerima, čvrsto ušuškanim.

No Kriegiei su bili iskreno zahvalni na knjigama. Premda su matrone iz Epsoma pazile da ne pošalju ništa sočnije: nisu htjele šokirati momke niti ih navesti na grijeh. Dakle nije bilo *Rekao bih da je htjela niti Nevolja gospođe Callaghan*. Momci su sve temeljito pregledali da provjere, ustvari, prekopali su svaki primjerak. Ipak, Alfred - dobar dečko, tada već i strastven čitatelj - do kraja je pročitao svaku knjigu, a najviše je volio Conana Doylea jer je to bilo tako davno. Pokušao je sanjariti o kaminu u Baker Streetu: zguriti se iza prozora prema ulici kojom prolaze konji, Holmes i Watson pobjeđuju zlo, a njemu je samo do toga da bude na toplom i spokojan, da čita novine zakrčene posve nevažnim vijestima. Onda bi se mogla pojaviti gđa Hudson i poslužiti čaj: rižu s ribom i kuhanim jajima, odreske, kruh i maslac, pečenu govedinu. Ponekad bi obrok bio upravo onakav kakvim ga je zamišljao - a ponekad ga nije mogao podnijeti.

I nastojat ćeš ne vidjeti nju, ne krenuti u još jednu potragu u svom snu, pretraživati kuće koje ti nisu poznate, mjesta gdje su pale bombe, trčati po čudnom, napuštenom aerodromu, znajući da je Joyce ondje i da se skriva, da te ne želi.

Snovi: devedeset devet puta od stotinu možeš si ih zabiti u dupe. Jebeno beznadno.

Počeo je čitati prvu priču i silno se zainteresirao za hitan brzojav g. Johna Scotta Ecclesa, ali odlomci su i dalje izmicali i bježali, nisu ga puštali unutra. Misli su mu lutale, zagledao se u Ukrajinca u kožnatom kombinezonu koji je čeprkao po zemlji između redova mladog lišća, povremeno bi se nasmiješio prema Alfredu, ali uglavnom se samo smiješio.

Naravno, na početku je filmska ekipa zasadila vrtove. Kupila je hrpu kupusa i sličnih stvari, označila parcele na zemlji i onda posadila povrće da se osuši i uvene na suncu. Što je bilo jebeno smiješno. A svatko joj je mogao reći što će se dogoditi.

Nakon nekoliko dana sve je pokradeno, prodano, razmijenjeno, skuhanu i pojedeno u logoru za raseljene osobe, ili negdje drugdje. Zar je moglo biti drugačije? Ostaviti hranu da tek tako propadne: *morala* je biti pokradena - krađa je jedina moguća, moralna reakcija.

Zbog toga je filmska ekipa bila nesretna, jer su joj trebale scene koje prikazuju zarobljenike kako obrađuju vrt i na taj način skrivaju zemlju koju su iskopali u svojim tunelima. Tim bi se sekvencama sugerirao smisao za humor Kriegiea, kao i njihovo junaštvo - ali ništa što bi moglo biti neugodno, što bi uzrujalo publiku. Bez usahlog kupusa i tih stvari ostala bi tek jedna gomila momaka koji tumače po sterilnoj prašini. Filmska se ekipa žalila, postrojila ih i prijetila im, zaboravljajući da bi zbog smisla za humor i junaštva (čak i u neznatnim količinama) takvi naponi mogli biti posve kontraproduktivni. Atmosfera je postala šugava, sve dok na kraju polako nije

postalo posve jasno da se minijturni vrtovi opet pune, tajanstveno kako su i ispražnjeni. Ovaj put imali su prave sadnice, pravi život.

Vrijeme je bilo dobro za sadnju i svi su sačuvali svoju vodu za pranje da bi zalijevali to što su sada držali svojim parcelama. Filmska je ekipa rekla da je zadovoljna i da je tako najbolje, ali postala je i rezervirana, jela je u skupini u jednom kutu improvizirane kantine, nije sudjelovala u kriketu niti je igrala nogomet.

U ostatku logora Ukrajincima je s njihovim dobrovoljnim zarobljenicima išlo dosta dobro.

"Pomogni malo oko zemlje, a?" Alfred je pretpostavio da ga vrtlar ne bi razumio, ali u takvim okolnostima cerekaj se koliko te volja i odgovorit će ti smijehom.

"Winston." Sada se Ukrajinac cerekao.

To je sasvim dobar pozdrav. "Winston. Da."

Zatim, uz znatnu koncentraciju. "Ovo je divan dan."

"Ovo jest divan dan."

"Monty." To je rečeno odrješito, Ukrajinac je motiku stavio na rame, mašući dok se na prstima udaljavao između blistavih sadnica.

"Monty." Alfred mu odmahnu.

Premjestio je stolicu u hlad i zavalio se da opet bude s Holmesom, Watsonom i Johnom Scottom Ecclesom iz Popham Housea u Leeu.

To nije onaj bez palca - radi se o nestaloj guvernantu i ubojstvu, ili fiktivnom poslu u Birminghamu, nisam siguran.

Slučajevi su se pomiješali, ali to je bilo u redu, jer ako nisi siguran gdje je što završilo, onda te priče možeš čitati više puta, bolje proniknuti u svaku od njih, a, ustvari, sve više i više želiš samo ono Holmesovo brbljanje s najboljim prijateljem, sate koje možeš provesti zamišljajući kako su živjeli dok nisi bio ondje da to vidiš. To možda nije najbolji način iskorištavanja vlastite mentalne energije.

Ali kada zastaneš, pitaš se je li ona ikad zamišljala kako ti živiš dok ona nije tu da to vidi.

Prestani.

Nevolja je u tome što si se, nakon što si neko vrijeme bio zarobljenik Luftwaffe, doista osjetio fikcionalnim, i to te potom nije napustilo. Ideja da postoji netko koga ne možeš zamisliti, opisati, naslutiti - to bi te moglo učiniti čvršćim, lakše bi mogao preživjeti, a zabrinut si - zbog toga se sramiš - ali ako se oni mogu brinuti zbog tebe, onda bi opet mogao biti ljudsko biće. Ponekad si siguran da briga može biti silno moćna.

Kako izračunati otklone, kako osloboditi zatvarač i dalje pucati, kako zapovjedniku podnijeti molbu za dopust ne dulji od sedam dana, kako razmišljati o njoj kako razmišlja o tebi, kako povjerovati - na kraju si stekao svakojake navike koje ti nisu pasale kada je rat konačno završio.

A dok sam bio u zarobljeništvu - postoje neizbježne stvari, jednostavno ti trebaju.

Da će ona misliti na mene.

Da će se brinuti.

Trebao sam se držati učenja. Imao sam priliku da sam naučim grčki: imali smo početnicu. A prije toga RAF bi me naučio perzijski, ali nikada nisam pitao. Vjerojatno im je bilo draže da samo pucam. A mogao sam pitati.

Mogao sam učiniti puno toga.

"Mali Šefe, hoćeš li je puknuti ili nećeš?"

Nadaš se da ćeš ispravno postupiti kada za tebe nema nikakvog izbora. Na taj način funkcionira tvoj svijet, to su tvoja pravila, ona koja uvijek vrijede - nije uopće važno što se za radnog vremena u naredničkoj menzi mora nositi propisana odora, nema letачke odjeće, nije uopće važno što se svi, bez obzira na čin, moraju kapelanu obraćati kao prijatelju i savjetniku - ostala je samo jedna istina: Alfred Francis Day može jedino biti u krivu.

Uvijek ćeš biti u krivu.

Alfred ostavi Conana Dovlea, sklopio ga je i odložio na tlo: pažljivo, jer prema knjigama treba biti fin.

Uzdahnuo je. Zatim je opet uzdahnuo. Jer je mogao.

Srećom, dobre sam naravi. Srećom, mogu puno otpjeti.

Sjedio je u školi, gdje se osam besmislenih godina nije očekivalo da išta nauči. Izgovarao molitve koje ničemu nisu služile i samo su mu oduzimale dane: tjedne, ako bismo ih zbrojili. Čitao je o Tjelesnoj kulturi, Velikom Sandowu, Charlesu Atlasu i Moćnom Mladom Apolonu koji je uvijek na oku držao slabašne i obeshrabrene i onda im je dao mišiće i tetive od kaljenog čelika. Alfred je štedio i naručio opruge za prsne mišiće, natjerao se da danima i tjednima vježba, možda je malo dobio na težini, ali ionako je rastao, bio je mlad. A radio je u očevoj ribarnici, hladne, smrdljive, blesave poslove.

Sve u svemu, imaš sreće, zar ne? Ne znam zašto ne odeš i ne okončaš to - izgubiš i zadnji trag sebe: oba svoja kofera, posve se riješiš suvišnih kilograma. Pravi baksuz, takav si.

Ali samo za sebe.

Nećeš morati nikom drugom donositi nesreću, to nije dopušteno. Bolje je držati se po strani ako misliš da možeš.

Uh, a čekanje, ne može se podcijeniti praksa koju je stekao u čekanju, za to bi mogao osvojiti pehare: čekanje da nešto dobije, ili nešto ostavi, ili se za nešto predbilježi, ili zgrabi svoju porciju nečega, ili čekanje da ode i čini opet isto, ali negdje drugdje. A sad, ako ga itko natjera da se zadrži više od minute, zateći će se kako se glasno smije, ponekad urla od smijeha, kao da se fantastično zabavlja, jer zna da bi inače napravio štetu: nasilje bi bilo neizbježno. Sigurnije je smijati se i neka misle da si prolupao.

Ima dvadeset i pet godina i smije se dok čeka u redu. Ima dvadeset i pet godina i već je previše toga učinio, ili pak predugo, više nego što bi smio. Star dvadeset i pet godina i nikada nije donio samostalnu odluku.

Ne. To nije istina: donio je, pomislio je, četiri odluke. Četiri u cijelom životu; nad njima se možeš zamisliti, možeš posumnjati u njihovu vrijednost. Ali barem su njegove, samo njegove - četiri trenutka kada je postupio kao krepak čovjek, zdrav i čvrst, onaj momak kakvog bi trebala stvoriti tjelesna kultura.

Alfred je donio odluku da se prijavi prije nego što je dobio poziv.

Alfred je donio odluku da bude repni mitraljezac i ništa drugo.

Alfred je donio odluku da ubije svog oca.

Alfred je donio odluku da se vrati u Njemačku u tobožnji logor.

Barem mi ne možete reći da sam kolebljivac - ne kad jednom donesem odluku.

Pomolio se samo jednom, prije prve, tada je bio u godinama kada je još uvijek razgovarao s Bogom. A postojale su posebne okolnosti zbog kojih bi svatko zatražio dodatnu pomoć, jer kada je rat izbio, imao je samo petnaest godina, a mogao je prebrzo završiti, mogao ga je propustiti. Moglo je doći do nekog novog sporazuma kao u Munchenu, ili se mogao pokazati lažnim i utrnuti se, na početku nije mogao znati kako će biti. Stoga se molio da rat bude ozbiljan: dobar i dug.

Nemoj misliti da od tada nisam zahvaljivao sebi. I Bogu.

Tog nedjeljnog jutra u rujnu vrijeme je bilo sjajno, nagoviještalo je bablje ljeto, crkvena su zvana zvonila, budan spokoj gore iznad njih, umilna bol dana - upamtit će svaki trenutak. Sjedio je s mamom u kuhinji - ona nije mogla u crkvu jer su je boljele noge, i to nije bilo dobro, u pozadini njegovih misli stvorila se poznata sirovost, ali Alfred i njegova mama ipak su bili veseli. Bilo im je dobro. Bilo im je ugodno zajedno, pojeli su kobasice, jaja i slaninu, nisu puno pričali jer nisu morali, a danas je sve moglo kasniti i biti usporeno - s time će izići na kraj - uzeli su još tosta - tada nije znao da ona peče najbolji kruh koji će ikad okusiti - a kuća će biti mirna barem još dva sata. Stražnja vrata bila su otvorena, ušao je miris njihovih zadnjih ruža, po hodniku gdje je mačak ležao i preo pružio se trak sunca, znao si po položaju njegove glave prije nego što si išta mogao čuti. Zatim se na radiju začuo Chamberlain, Alfredu se nikada nije svidao, nije podnosio njegov glas - djelovao je kao neki mršav, sijed rođak s kojim ne želiš sjediti, sve su mu rečenice blijedjele i raspadale se kad bi spustio glas, njemu je sve bilo tako tužno i teško, premda na svijetu ima i drugih ljudi kojima nije baš sve veselo. Poput Čeha. Ili Poljaka. Možeš se okladiti da oni nisu sretni. Ali evo Chamberlaina u prostorijama Vlade - Alfred ih je zamišljao kao nekakav salon: poljski pansion i porculanski psi - svojim je ljupkim naglaskom rekao da je pretrpio žestok udarac i sada nema druge nego krenuti u rat. Nijemci su mu se trebali javiti do jedanaest sati, a jedanaest je prošlo. Što je posve odgovaralo Alfredu, hvala vam najljepša.

Dan ranije uveli su obaveznu vojnu službu, zbog čega se Alfredov otac snuždio. Ne zbog sebe: bio je previše star da bi ga itko tražio: ali bilo mu je jasno da će ubrzo potražiti Alfreda.

I Alfred se snuždio, jer je imao petnaest godina i još nekoliko mjeseci, samo šest, što je značilo da još predugo treba čekati. Ali čim se ukaže prilika, sam će se prijaviti. Odlučio je. Neće morati do smrti gacati po ribljim crijevima, neće morati slušati oca kako svakog dana ponavlja istu otrcanu šalu: slijepac prolazi pored ribarnice - "Jutro, moje dame". Alfred će poći i dobiti svoj raspored, tako to funkcionira, nadao se. Gore na čistom zraku, gore slobodan u plavetnilu, to je želio. Barem bi moglo biti, ako ga žele. Stoga je još više vježbao da im udovolji i ojača, a onda se prijavio. Naravno da je jebeni dobrovoljac.

A mama, ona je čula objavu i prestala jesti. Alfred je bio toliko obuzet mislima da joj nije posvetio dužnu pažnju, sigurno je dugo, nepomično sjedila dok nije zamijetio, i to ga je pogodilo, negdje ga je pogodio način na koji ga je pogledala.

Inače joj je plač strašno smetao i to nije činila. Ali danas je pogriješila, pa je oboje uvidjelo kakvi su ustvari - doista su uvidjeli, jer nisu mogli drugačije, morali su znati koliko znače jedno drugome i kako će biti kad on ode. To ih je povrijedilo, ti prekomjerni osjećaji. Mogao je onda otići istog dana.

A mrzio je što ih je to zarobilo, morao je jurnuti prema onome kako će im biti nakon nekoliko mjeseci u budućnosti, zbog straha od oca, to je još uvijek spavalo iznad njihovih glava. Možda njegova majka kasnije neće imati priliku, možda joj neće dopustiti, pa se morala isplakati u kuhinji dok se još ništa nije promijenilo. Uopće ne namjeravajući, oprastali su se jedno s drugim.

Njegova se majka na trenutak izgubila u tihim jecajima, od kojih kao da se prestrašila, ženski zvukovi, mahala je rukama i nastojala pokriti glavu, a on je obišao stol i zagrlio je, u njoj grč i trzaj boli, pomilovao ju je po kosi.

Ali nisi se pomolio za nju, zar ne? Samo za sebe. Pitao si može li te Bog učiniti snažnim.

Jer je čuo što je Chamberlain rekao o g. Hitleru i načinu na koji *silom ostvaruje svoje nakane*. Alfred je to razumio. I prije nego što se spomenulo, znao je da svi koji tako postupaju *mogu biti zaustavljeni jedino silom* - činilo se blesavim što je Chamberlain uopće spomenuo ono što je posve očigledno. Ukoliko nije htio da ljudi vide kako je i on jedan od njih i kako dijeli njihove probleme, iako se samo on i nitko drugi nalazio u prostorijama Vlade - kao da je htio reći da taj Hitler nije ništa posebno. To bi mogla biti poruka koju bi premijer odabrao: nada se da ćeš ga smatrati svojim drugom, hoće reći neka nitko ne klone duhom, budite spremni za ratovanje.

Atfred nije mario Osjećao je miris doručka, ruža i majčine kože i srce mu je brže zakucalo.

I sirene - uključili su protuzračnu uzbunu, samo zbog vježbe - premda nismo znali da nije bilo za pravo, još nije - i taj urlik, mogao sam ga osjetiti u njezinim rukama, osjetio sam koliko se boji te buke.

Gotovo je ustala: možda je mislila na skrivanje, na sklonište u kojem nikad nije bila i ne zna gdje je: ali on ju je držao u zagrljaju, njihao, da bude sigurna gdje se nalazi, da je zaštititi - nagnao ju je da ostane s njim ondje gdje je bila - i sklopio je oči te se opet pomolio da bude snažan, snažan muškarac.

Opet gubiš mentalnu energiju.

Ispružio je noge, naslonio se i pustio da se zvukovi, ritmovi logora, sklopčaju oko njega: šum dobacivanja lopte pored najbliže barake, psovka kad bi netko pao, struganje u daljini, klopiranje neustimanog klavira filmske ekipe po džez-sinkopama, svirač pokušava biti vještiji od svojih prstiju. Noge se vuku dok mu prilaze i mrmljanje glasina s njegove lijeve strane - čudno kako se glasine brzo šire, a ovdje ništa nije važno, kada sve bude gotovo, bit će još brže zaboravljeno.

Tada mu je sinulo, vratila se istinska snaga mirisa njegove majke, navirala je u njega dok ju je gledao kako pada, i maleni mlaz krvi iznad njezinog oka, a on nije mogao ništa učiniti.

Previše toga vidiš, a nemaš riječi za to što gledaš i gledaš i gledaš sve dok ne prestane dopirati do tebe, dok ne postane besmisleno, ondje bez tebe.

Žena u šumi dok su marširali, dok su ih Nemci gurali prema zapadu; s njom je bio neki čovjek, trebala joj je njegova pomoć, ondje je bila na koljenima, zakrvavljena, vikala je da joj mora pomoći, da to bude manje užasno, da ne ostane sama, a čovjek nije ništa učinio, naravno, već je bio mrtav, urlala je na njemačkom na njemačkog vojnika, a on je podigao pušku kako bi je ušutkao. I ulazak u kuću s plavim prozorskim okvirima, fina izrada, mjesto u koje su navratili Rusi i napili se:

Alfred nije znao što da očekuje prije nego što je ugledao: razbijene stvari u dobrom predsoblju, strani dnevni boravak, zapalili su vatru na tepihu, i kosa, meso i kosa, skriveni ispod kuhinjskog stola, ili su možda slučajno bili ondje, možda se ne radi o skrivanju. Njezine grudi, odsjekli su joj grudi. I dijete je raskomadano. Neprepoznatljivo.

Previše.

A moraš zadržati u mislima sve što voliš, sačuvati sve to od ostatka svijeta i samog sebe: svoje naravi, svoje obuke: i zadržati to, sakriti - namjerno skrivanje - sada si prekrizio ruke, sjeo na drvenu stolicu koja ne pripada tebi, na prašnom suncu igre koju igraš sa svim ostalim luđacima, jer čim si vidio oglas, znao si da moraš doći ovamo, i ovdje se sve smanjuje i blijedi sve dok na kraju ne osjetiš samo nju, gdje bi počivala njezina glava na tvom desnom ramenu, i njezino disanje, njezin život u tvom zagrljaju, pod tvojim prstima, znaš o čemu misli po njezinoj gipkosti, ili neznatnim napetostima, trzajima, kako nikad nije djelovala stvarno - njezin dodir dok stoji pored tebe nitko nije zavrijedio. Joyce. Učinila te je čovjekom od srebra, okupanim svjetlošću.

Previše.

Više ti je stalo do nje nego do tvoje majke, više nego do skipera - naravno, više nego do samog sebe.

Previše.

Alfred zamijeti da se nagnuo naprijed, laktovi na koljenima, oči čvrsto sklopljene. Glava mu je napeta, odjekuje. A to je svakako rezultat pomanjkanja discipline.

Izgubila se glazba klavira, nije imao pojma kada, zrak je postajao crvenkast, usporen, sjene su se produljile, jedna duboka već je pala na njega, što bi objasnilo zašto mu je postalo hladno. Ustao je, podigao stolicu i knjigu i počeo hodati. Uskoro će služiti večeru, već je osjećao miris: nešto vodnjikavo s piletinom, pomislio je, nakon toga povrće i ovčatina: nestale su ovce s polja, u loncu se pojavilo meso. Nije previše volio ovčetinu, ali ako mu je serviraju, svakako će je pojesti.

Htio se vratiti i biti u svojoj baraci prije nego što počne prozivka, provjeriti je li ondje Luger. Ako ne bude nikoga, htio bi ga pogledati, držati u ruci.

Bastard je bio prvi od njih koji je ubio.

Bilo je to neočekivano. Jednog lijenog popodneva u siječnju, njihova nova operativna postaja plovila je i gubila se u gustoj magli. Činilo se smišljeno, ustaljeno - kraj njihova puta, iako je za Alfreda to ponajprije bio uspjeh, a ne prijetnja. Bio je to dobar dan za posadu, iskočili su iz kamiona, umorni nakon puta, ali spremni i orni. Odvojili su se od ostalih, zatekli se kako jure, pa su morali usporiti. Nema razloga da izgledaju previše revno i previše samouvjereno. Ponekad su bili, ali ne danas – danas su samo pomalo oprezni, nervozni.

"Nema potrebe za žurbom, momci." Molloy s cigaretom koju je zalijepio za donju usnu. "Čuvat će nam ovaj rat na toplom dok se ne raspakiramo."

I oni se nasmijase, jer su bili posada koja se smije, glasnije nego što je trebalo, zagrijavali su prostor između sebe i niskog bijelog neba. Alfred je ispitivački okretao glavu s jedne strane na drugu.

"O čemu se radi, šefe?" Skiper ga je provjeravao, održavajući kontakt.

Alfred vjerojatno ne bi rekao nikom drugom. "Lancovi. Mogu ih namirisati. Tu su."

Skiper je stavio ruku na sljepoočnicu. "Da. Mislim da se o tome radi." Napravio je još nekoliko koraka. "Poslali su nas onamo gdje ih drže. A time cijela naša obuka dobiva na važnosti."

Trenutak su promatrali jedan drugoga, Alfred se pitao je li se i njegovo lice promijenilo poput skiperovog, vidi li se blizina operacija i na njemu tako jasno, i to nemirno dizanje u njegovim rukama, pod njegovim čizmama, taj strah od narednog udisaja i njegove sposobnosti da ga vuče naprijed, taj strah da ga neće vući dovoljno brzo.

Obavivši formalnosti, krenuli su prema novim prostorijama. Pluckrose je vodio skupinu narednika i privukao je Alfreda k sebi, Edgar ih je slijedio, a Bastard je bio zadnji, vukao se, dokazujući kako može i bez njih. Žurili su po mrazu, utrčali unutra, ali morali su stati na vratima nove prostorije, jer tu će od sada biti smješteni, neka vrst doma, ali od osam ležajeva četiri su već bila zauzeta: slike na ormarima, špil karata, ovratnik, cipele, znakovi života. Nisu htjeli biti uljezi i postali su nemirni.

Svi osim Bastarda, koji je prošao pored njih i sjeo na krevet u kutu, malo je zgužvao prekrivač.

"Polako, Johnnie - taj je zauzet." Pluckrose se smiješi, ali nije sretan, to ističe polako spuštajući svoju torbu s opremom na slobodni ležaj. "Pa i nije važno gdje spavaš, zar ne?"

"Onda neće biti važno ni njemu. Razgovarat ćemo o tome. Treba to dobro pretresti." Ispružio se zauzimajući prostor. "Sjajno. Plahte - u vojsci ne dobivaš plahte, ali mi smo ih dobili." U čizmama, prlja jastuk tim svojim usranim uljem za kosu. "Ja moram imati zid iza leđa i iza glave, inače ne mogu spavati. A ne želite da ja ne spavam. Neko mora biti spreman, pazit što se zbiva."

Bilo je posve jasno da je to upućeno Alfredu, podbada aludirajući na njegovu vještinu mitraljesca i promatrača, pa je morao odgovoriti, mišice mu se napeše. "Ne možemo ti pomoći ako si navikao živjeti u ćeliji." Hanson ga je ignorirao, pa je morao opet pokušati. "Ne možeš to učiniti." Što je zvučalo slabašno.

"Upravo jesam, *stari moj*. Upravo jesam." Izrečeno sklopljenih očiju, pokušava pokazati da je pravi muškarac, i na to ima pravo. Bio je na dva zadatka prije nego što je slomio nogu, a nije im htio reći kako, pa je morao biti preraspoređen i početi iznova. Ta dva zadatka trebala su od njega učiniti nekoga. Ali morao je proći dodatnu obuku i prilagodbu - da ga jebeš, RAF nije mislio da on sve zna.

Miles je pućkao lulu i djelovao uzrujanije nego ikad, nastupila je tišina. Dakle ništa nije riješeno, samo je Johnnie Bastard Hanson učinio po svome i time ih ocrnio. Nikad nije bio zadovoljan dok sve ne bi izivcirao. Moglo bi doći do tučnjave, Alfred je osjećao da je neizbježna, ali nije bilo vremena.

Tada su upala dva časnika iz razmjene, posve tiho, kao da se ispričavaju kada su vidjeli da imaju društvo. Neko su ih vrijeme promatrali, djelujući zbunjeno. Namrštili su se jedan prema drugome. Okrenuše se prema Bastardu, ozbiljan dvojac, nisu skrivali gađenje, pa je na kraju i on to osjetio, otvorio je oči. Kada ih je ugledao, gotovo se trgnuo, uspaničario, sjeo je na krevet i brzo stavio kapu. Lijepo je to vidjeti, pomisli Alfred.

A onda su obavili razmjenu, dok su svi morali stajati i čekati, a Alfredu je došlo da ode, samo što bi to izgledalo kukavički, odnosno to ne bi trebalo učiniti. Uzeta je uokvirena fotografija pored kreveta - zgodna cura, ali nekako previše krupna - ispražnjena je ladica, stvari su skupljene i stavljene u kutiju: pisma, magazin, sitnice koje su se činile posve nevažnima da ih čovjek ostavi iza sebe - ne uspomene, prije poput neke hrpe.

Viši časnik izvadio je mrtvačevu odjeću, uredno je složio njegov oblik. Zacijelo su mu već ispraznili i ormarić. Nitko nije ništa rekao, ali činilo se da se konačno niko ne miče i da svi gledaju prema Bastardu. On je zauzeo mrtvačev ležaj, sada tom čovjeku više nije potreban. To nije bilo baš najsretnije. Bilo je poput ubojstva.

Niži časnik - pilot, s izrazom lica kao da je dobio pljusku - privukao je određenu pozornost kada je sve bilo gotovo i Alfred je znao da svi razmišljaju o tome kako niko nije salutirao, kako ih je nešto u sobi spriječilo.

"Drugdje ćemo obaviti sve što je potrebno. To se mora. Ne bih htio kod kuće izazvati šok. Ne dodatni šok."

Drugi čovjek, poručnik zrakoplovstva, krenuo je van i onda zastao. "Vi ste novi." Ništa u njegovom glasu da ublaži to što je upravo obavio, samo potreba da objasni. "To vas čeka. Ako ne budete oprezni, ako ne budete poštovali propise i ako zapostavite obuku, to vas čeka. Sinoć su ga skinuli. Iznad Essena." Uvidio je da zvuči neumjesno, da vrijeda. "Bio je dobar čovjek. Trebali biste se ugledati na njega."

Alfred proguta slinu pitajući se što bi trebao misliti, kako da pokaže poštovanje, kako da se postavi.

Nisam ga poznavao, kako onda mogu biti tužan? Da jesam, to bi bilo samo zbog mene - u slučaju do jednako prođem. Ali nisam tužan. Mogao bih biti i sretan jer to nisam ja. Nije netko od nas.

Časnici su izišli, poručnik zrakoplovstva na čudan je način držao kutiju, kao da bi je trebalo tretirati poput lijesa, ali bila je premalena, ili možda kao da se ne smije dirati. Možda mu ta dužnost nije dobro poznata. Možda se na to nije lako naviknuti.

"Eto, svi ste čuli. To je bilo sinoć. Popušio je prošle noći." Bastard je morao razbiti tišinu. "To nema nikakve veze sa mnom." Nije zvučao uvjereno.

Nitko se nije složio. Nitko nije ništa rekao.

"Kako hoćete." Nije se vratio na krevet. "Ali to nije moja greška. Jebeni Nijemci su ga skinuli. Nisam ja." Stajao je minutu, i dulje, premda su svi znali da će se morati vratiti - namjestiti svoj krevet i leći - jer sada je nosio nesreću, kao i on. Nitko ga drugi ne bi htio, niti bi mu dopustili da ga prepusti nekom novom vojniku.

To je bilo to. Bastard je prvi ubio. U svom stilu.

Ali Alfredu je postaja odgovarala, osjećao se smješteno čim je stigao, pusti sad ležaj koji nosi nesreću - nije ga ni taknuo, ali nije mu smetao. Konačno je bio raspoređen negdje gdje nije odmah navukao prehladu. Uvijek se živcirao zbog svojih ušiju, nadao se da se neće inficirati i biti osjetljive na promjenu tlaka, postati beskorisne, ali sada je imao dobre šanse da ostane zdrav.

Barem dok sam na tlu.

Uživao je u osjećaju starine toga mjesta, više cigli i manje jebenog valovitog lima - lim je užasno bučan kada pokušavaš zaspati - pristojan, čvrst smještaj, uredne prostorije i niska stabla - niska su mu bila draža zbog uzlijetanja, nisu na putu - staze koje bi na proljeće mogle biti zelene, ako ih tada bude vidio, i kokošinjac sa šest kokoši o kojima se brinu vojnici iz servisa. Ako su u stanju održati kokoši na životu, sve će biti dobro. I pivo je blizu, u naredničkoj kantini, okusa gotovo kao da je pravo.

Ne radi se o tome da Alfred nije potpisao Prisegu - tri puta, bio je previše mlad, lakomislen, jedino je znao da pivo ima nekakve veze s njegovim ocem. Crvena mrlja od znoja i vike, *pub*, kartanje, poker, izgubljen novac i loše, loše noći - to je pivo: sve stoje mrzio kod svog oca, zloradost koja se osjećala u njegovom glasu.

Alfred ga je sada mogao podnijeti, nalijevao ga je u sebe i to se nije ticalo nikoga osim njega, oraspoložilo ga je. U Duck's Headu. Uvijek u Duck's Headu. Posada - barem Pluckrose - odlučila je da koji god *pub* izaberu kao svoj, uvijek će biti Duck's Head.

"Duck's Head, Boston - Duck's Head, Piccadilly. . . na taj način, uvijek ćemo znati gdje se nalazimo. "

"Da." Molloy kimnu kao da je to matematika, ili filozofija . "Uvijek ćemo znati da smo u Duck's Head. Ti si dobar čovjek." Pregledao je njihov četvrti ili peti *pub* s tim nazivom, odobravajući kao da je vlasnik lanca.

"Bolje od tuluma s bocom - s njima nikad ne znaš na čemu si. "

"Brze cure. "

"Vrelije od palionice. I štetnije."

"Hvala ti što si me poštediti nevolje, stari druže."

"Prava sitnica. I upamti - ženska na Strandu -"

"Ne vrijedi kao dvije u Shepherd's Bushu."

Pomalo nespreno jedan drugome pokazаше znak pobjede.

Dok su to radili, Alfred se istegnu da vidi kako bi bilo kad bi ustao, što je djelovalo malo sporije nego što je bilo u sedam te večeri. "Ja ću ... isto. "

Lica zgurana oko stola kimnuše mu i on se probio kroz gužvu civila, par smeđih odora ondje stoji sam, i plave, plave, plave. Dobro stare plave - ljudi koji su završili pripreme, koji su pucali na mete koje povlače avioni, koji su prošli borbenu obuku, vježbe diljem zemlje, koji su letjeli s drugim posadama, stare kuke, vidjeli svijeta, možda bi se djetinjasto zacrvenjeli na pomisao o razdvajanju - ljudi koji su sada operativci, već obavljaju posao - oni se time bave, više ne čekaju, nisu nesigurni. Alfred i njegova posada uskoro će biti kao i oni, ali uskoro nije značilo ništa.

"I ja sam se iznenadio."

"Pa kako si to učinio?"

Dva narednika naslonjena jedan na drugoga rukama polako lupkaju po barici piva na šanku, dlan preko dlana, dok govore, gledaju iz blizine jedan drugoga.

"Na sedam tisuća metara ispala je maska s kisikom."

"I?"

"Tada sam je nosio."

Nisu se smijali, samo su nastavili, smočili bi ruke i onda ih podigli sa šanka.

"Pad ne osjetiš. Jamčim ti. Zrak je najmekša, najelastič-nija stvar koju si vidio. Na toj je visini jako rijedak."

"Aha."

Narednik smeđe kose protrljao je vrat naredniku crne kose, kimao i trljao kao da ne može prestati. "Samo se nemoj prizemljiti."

"Aha."

"To je jedino što boli. Nemoj ni pokušavati."

"Aha."

"Ako nemaš padobran."

"Naravno, imam padobran. Ako bude valjao."

"Vrati ga i žali se."

"Ako se ne otvori."

"Vrati ga curi i žali se."

"Aha."

Alfred nikad nije pitao, nikad se nije obratio nekome iz posade aviona i doista pokušao saznati što oni znaju, što, ustvari, oni znaju, a činilo se da bi tu mogao imati priliku. "Oprostite." Ako pomisle da je jadnik, barem ga se ujutro neće sjećati. "Oprostite... ako bih mogao" Zvučat će mekano, ali to neće imati veze.

Žmirnuli su prema njemu, napućili usta. "Ako bih mogao?"

"Što ako bi mogao?"

Promatrali su kretanje koje on nije mogao vidjeti, nešto njemu nedostupno. "Zašto ne bi mogao?" Ruke su im i dalje jedna preko druge, mokre od prolivenog piva.

Alfred je pročistio grlo. "Kako je... Ako bih mogao." Pitanje se može postaviti na samo jedan način. "Kako je to?"

Oči su im ružičaste, kao da su plakali, ili su bolesni - kao da bi im gledanje u bilo što nanijelo bol. Obojica su imala osip od maske s kisikom, taj znak.

Alfred je čekao. "Kako to izgleda." Pitanje nekog klinca.

"A tko si ti?" Crnokosi narednik odjednom se otriježnio. "Točno."

"Day. Alfie Day."

"Kaže da je Alfie Day."

"A je li. Je li."

"Hoće znati kako je to, Dusty."

"Pa *kako* je to, Mogg?"

Mogg i Dusty nagnuše čela tako da su se dodirnula, koža na koži, glave su micali tamo-amo. "Užasno je da ga jebeš."

"A što je on mislio?"

"Nemam pojma, Dusty. Da ga pitamo."

Razdvojili su se i opet se okrenuli prema njemu. Alfred odgovori prije nego što su uspjeli išta reći. "Nisam znao. Ne znam. Zašto bih inače pitao?"

Od toga su se trgnuli prije nego što je Mogg blago rekao: "Znaš za doručak, zar ne? Doručak operativaca: prava svježa jaja sa slaninom, možda kobasica. Tradicionalno."

"Tradicionalno."

"Vratiš se kući."

"Kući s mora."

"S neba, Dusty."

"Moja greška."

"S neba."

"I dobiješ vruća jaja sa slaninom. Gozba. Znaš zašto dobiješ jaja, zar ne?"

Alfred odmahnu glavom, pa su ga uputili u svoj katekizam.

"Pingvini. Što će reći, sva stvorenja koja lete -"

"A to su zrakoplovci."

"Koja ne lete, ili nisu u stanju letjeti -"

"A to su pingvini."

"Ona sjede kod kuće dok mi odlazimo i posjećujemo Hune i legu nam jaja da budu spremna kad se vratimo."

Dali su Alfredu vremena da kimne, ali on jedva da je to učinio.

"Reci mu za slaninu, Mogg."

"A, slanina. Da. Znaš zašto nas hrane slaninom?"

A Alfred želi da nikada ne bude poput tih ljudi, da ga nikad ne oblije njihov sivi znoj, njihov umor. Ali zna da hoće - ako bude imao sreće, ako preživi - i to ga nagna na smijeh, bio je preglasan kada Im je rekao, "Ne".

"Šššš"

"Budi tiho, kompa, inače će Huni čuti. Zubonje."

"Slanina, dečko. Šopaju nas slaninom jer slanina je naše meso. Pričekaj dok ne skužiš, ili dok neki nesretnik ne sleti s dečkom koji gori u avionu, pričekaj i shvatit ćeš. Svi smo mi samo svinjetina."

"Ispeci nas i svi jednako smrdimo."

Alfred je sjedio na svom tobožnjem ležaju u svojoj tobožnjoj baraci, na koljenima složena košulja. Još je nije raširio, ali može u njoj čuti pištolj, diše.

Oni jedu, oni seru, oni dišu - nikad nemoj pobrkati pištolj s nečim mrtvim.

Pitao se hoće li za večerom biti buka, to ne bi htio. Pitao se hoće li biti sladoleda. Pitao se kada je došlo do prve promjene u njemu i kada je napustio predjele u kojima žive ljudi: izgubio vjeru u Boga, svoje čisto ja, svoje iskupljenje.

Osjećam život koji Njegove rane daju.

Pitao se zašto je uopće mislio da bi je mogao dotaknuti.

Osjećam Spasitelja u svom srcu.

Pitao se kamo da pođe kada dođe taj dan i on bude morao napustiti logor.

Spale su moje uze, srce mi je slobodno.

Pitao se o pištolju u svojim rukama.

Ustajem i idem dalje, tebe slijedim, Gospode.

Pištolju koji je gledao, pitao.

Postoje svakojake slobode, naš mali, svakojaki bjegovi.

Ali u čemu je razlika. Moje srce nije slobodno.

Pri kraju razdoblja koje je proveo kao zatvorenik Alfred se promijenio, nešto novo, iznenadio je samog sebe. Živio je na način koji nije mogao prepoznati: neopterećeno i distancirano, kao da je oslobođenje već nastupilo i otključalo se negdje ispod njegove lubanje, odvojilo ga od njegove prljavštine, njegovog tijela. Više nije morao osjećati, više nije morao jesti.

Posve prikladno, jer hrane nije bilo. Četrdeset peta došla je s hladnoćom koja ti je uništavala pluća i cijeli je svijet puzao prema zapadu, neumoljivo, ili bi se sklupčao i zaspao u snijegu, tonući u posljednji drijemež, koji je bio poput pića, ili gicanja, ili borbe ako si slučajno promatrao nekog čovjeka kada je iskoračio da to uhvati, ako si bio u stanju zadržati pažnju. Ljudi koji su ležali ujutro i nisu ustajali, ljudi koji su zaboravili hodati, ljudi koji se poskliznu na zvuk pucnja, posrnu i padnu. Ljudi koji su bili stvari.

Bilo je cestâ, šumâ i željezničkih tračnica, bilo je stvari tjeranih naprijed koje su se kretale pored tebe - ispred i iza tebe - mogle su pogledati prema tebi, što nisi želio, od toga si zazirao, od

njihovih izgubljenih, mrtvih i opasnih očiju - kakve su i tvoje bile. A nije bilo hrane, nije bilo razloga, više se nisi pretvarao da ćeš pronaći jedno ili drugo.

Tvoja prilika da vidiš istinski svijet. Tvoja prilika da znaš da si živ kada ni za koga nema ničega.

Negdje tog proljeća zamijetio je svoje nokte i uvidio da i dalje rastu: njegova brada, kosa, i dalje su izbijali sami od sebe, dok se ostatak njega pomirio s odlaskom i bio bi nestrpljiv da je imao snage - preostalo je samo svladati taj konačni umor, onda može biti gotov. Činilo se da se pretvorio u svađu, glupavu raspravu o tome kada će si priuštiti spokoj, da stane.

Ranije u logoru još je uvijek jeo, naravno - i bio je gladan, naravno.

Stalno željan hrane.

Očrastao je *stalno željan hrane*, ali i *gladan* je bila posve dobra riječ i pokazala se prikladnijom za napornu, duboku stvar koja vreba namjerivši se na njega.

Iza žice jedan su drugoga podučavati o dalekom i darežljivom engleskom krajoliku, kolektivnim farmama, ranim kršćanima, Platonu, higijeni i modernoj umjetnosti, dopisnim putem položio je tri ispita, provodio je puno vremena u ćelijama *Straflagera** kako bi neometano učio, a čitao je sve što je stigao - *Anu Karenjinu* i *Madame Bovary*, jer je tako trebalo i bilo mu je dostupno - znatno je poboljšao svoj rukopis i u međuvremenu naučio, kao i svi ostali, na koje se sve načine može biti gladan.

Ekstra klop - uvijek pokušavaš nažicati ekstra klop.

Jednom je pronašao ljuske krumpira: bačene, zacijelo namjerno, kad je netko iznio smeće kroz stražnja vrata kuhinje. Ljuske krumpira. Divno. Pojurio je da kaže Ringeru - pojurio na elegantan, suzdržan način, kako se mora da te nitko ne vidi - pa su on i njegov najbolji prijatelj; tihi, visoki Ringer, njegov najbolji prijatelj; pohitali i oslobodili ih. Skuhali su sve u baraci, podijelili s momcima u baraci, natrpali se ljigavim porcijama zelenih krumpirovih ljuski - sutradan su bili bolesni kao psi i upropastili svoje sljedovanje - Bože, kako su se smijali. A zašto se ne bi smijali: njihova su tijela postala komična, smanjivala su se dok im odore nisu postale apsurdne, tražila su večeru i onda bi je odbacila.

Noću je ležao pokušavajući zavarati trbuh da se smiri, da ga pusti da spava. Ali trbuh je bio pametan i budan. Zamislio ga je ispod svoje kože poput malene šake, izvija se kad god se on pomakne, podsjeća ga da se mijenja i time ga tjera na promjenu. Bio je voljan zadržati svoju paniku, svoj strah - nije bio baš predvidljiv s hranom. A nekako je progutao čežnju za Joyce, njegovu uvjerenost da se nikad više neće sresti, pa bi mu u bilo koji spokojni sat dao do znanja da se ona pretvorila u prazninu pored njegove kralježnice. Kada bi uzeo svoj kruh i čaj, bio bi pažljiv, plah, nije ju htio uznemiriti.

A onda ih je, naravno, rat uspio pronaći, pjevao je, zavijao i stupao pod stablima, i Alfred je pomislio da će ih ubrzo strijeljati, ali pogriješio je. Rekli su im neka se pripreme za put i dali im pakete Crvenog križa - mjesecima ih nigdje nije vidio - a konzerve su bile tako teške za nošenje, ali nisu ih mogli ostaviti, a možda je to putovanje ionako laž i sutradan u ovo vrijeme bit ćeš mrtav, i prije, i što si mogao učiniti - to nisi znao.

Sjedio je s Ringerom, polako su jeli žilavu govedinu iz konzervi, silom je gutali - s dozama maslaca pomiješanog s kakaom, pravo čudo u visokoj konzervi s pravim maslacem - I Ringer je buljio u njega svojim prevelikim očima, djelujući zabrinuto.

"Sve će biti u redu, naš mali."

Ali Ringer nije odgovorio, spuštene glave trpao je meso u usta - ljudi su posvuda jeli, ili povraćali i psovali, ili kod stražara pokušavali razmijeniti konzerve kakaa za kruh - konzervu bi napunili ciglenom prašinom i preko posuli sloj kakaa, nadajući se da se zbog toga kasnije neće naljutiti.

"Ringeru. Sve će biti u redu. Nakon ovoga od košulja ćemo sašiti torbe i pogledati što ćemo ponijeti." Već je spremio njezina pisma. Ona su morala u njegov džep. Nije mu bilo previše stalo jer je bilo gotovo. "Držimo se zajedno ujutro i odlazimo odavde. Uspjet ćemo ako budemo skupa. Sada to pojedi do kraja - dobra je to klop - trebat će ti snage." Ali već je pozdravljao sitnu, oštru pomisao da će ga pronaći s njima u snijegu - s njezinim razglednicama, njezinim porukama, posljednjim fotografijama - a možda će joj netko kasnije reći, ili joj možda pisati na njezinu adresu, ili je možda odlučio da umre s nečim što je ona dirala, što je diralo njega.

* Kazneni logor. Op.prev.

To je jedino dobro u vezi s tim, izgladnjivanje - bio si lakomislen kada si shvatio da ti ne treba tvoj ponos, neka bude kako bude. Dosta više s time i svime ostalim. Nisi mario. Sada ti treba samo ono što ti treba i što nećeš dobiti. Zato je sve jednostavno.

"Misliš da će nas Rusi stići?" prekinu ga Ringer. "Što misliš?"

"Bit će dobro ako uspiju, zar ne?" Alfred je udisao mast od mesa i razmišljao kako više ne može progutati ni zalogaja, ni mrvicu više, ali uglavnom je negdje daleko, sada bi ga netko mogao pogubiti i to bi bilo u redu, a mogao bi čak i razgovarati sa Joyce, objasniti svaki detalj i biti posve miran. "Hoću da isprazniš taj kazan."

"Dobro, Šefe."

Njegovo Ime od prije stotinu godina, koje mu je Ringer još jednom dao.

"Nisam ja tvoj šef. Jednostavno netko treba donijeti odluku. i paziti na tebe."

Ali Ringer je sada tužan, drži svoju žlicu kao da se je srami, odložio ju je u konzervu. "Nastavit ću kasnije." Zagladio je kosu, a ona ga je ignorirala, nakostriješila se na neki svoj način, kako to uvijek čini. A nasmiješio se da se i Alfred nasmiješi. "Jesmo li snuždeni?" Tako je tiha mogla biti ta misao koju su dijelili i nikada je nisu izrekli.

"Ne." Alfred ima grčeve u želucu, usta su mu suha. "Ne."

Ali to je bilo prije potpune promjene.

Na maršu ili na sporednim tračnicama - to se ondje dogodilo, pomislio je - pretvorio se u neku stvar koja je gmizala, izgubila svoj glas i nije mogla zadržati. Na usnama mu se stvorio taj sloj, jer mu usta nisu previše trebala.

Ipak će pamtili kako drži Ringera za ruku, ili spava naslonjen na njegova leđa da bude siguran da još diše. Ali ako pomisli na Ringera, ako to dopusti, onda će sve skliznuti u onaj dan kada je pošlo po zlu, Ringeru je bilo loše, unerediti se dok je hodao i nakon toga nije se mogao smiriti, neprestano se saginjao i nije te gledao. Alfred mu je donio čisti snijeg, s mjesta na kojem nije bilo govana, s mjesta na kojem nije bilo jebene dizenterije, ali on nije htio uzeti. Ne možeš izdržati bez vode. Mogli su bez hrane, ali ne i bez vode.

A Alfred bi bio sretan da je umro. Gotovo je to priželjkivao - zašto ne? Tko još želi da on bude živ? Samo drugi mrtvaci.

Čak i nakon povratka u Cosford, gdje su ga doveli u red - ona djeca u plavim odorama, lica kao da su im bila upakirana u medicinsku vatu da potraju, mliječna - donijeli su mu svakojaka jela, za početak ništa komplicirano, a zatim dobre stvari, nešto od toga uspio je uzeti, ponašao se zahvalno kako su oni htjeli i sve je pojeo, ali nikada nije povjerovao da će uspjeti. Uglavnom ih je zavaravao i čekao nadajući se da će zaboraviti na njega kako bi i on zaboravio.

A onda je sve opet postalo komično: što god bilo to od čega je napravljen, promijenilo je svoju putanju i podiglo ga, probolo. Jednog popodneva osjetio je tu navalu u svojim rukama, srce mu se udvostručilo, užasno lupalo - nije bilo moguće previdjeti taj užasni život koji je opet ulazio svom snagom. Opet je uhvaćen, i nema bijega. Sve će se sručiti na njega, povrljedit će ga, a on neće umrijeti, samo će to htjeti, ali neće biti kako on želi. Morat će biti tu, biti Alfle Day i osjećati.

Alfred nije posve vjerovao u njega, ne na početku.

"Day! Što radiš, Day?" Narednik Hartnell jednostavno je previše izgledao kao narednik. "Oko čega sada petljaš?" Imao je kockastu glavu. Četiri kuta na vrhu, četiri kuta na dnu - imao je ćoškastu glavu.

"Ne znam, naredniče."

"Znam da ne znaš." Izgledao je kao glumac, ili instruktor kojeg su vidjeli na prvom nastavnom filmu, koji je mogao biti glumac. "Svi ovdje znaju da ne znaš. Mali Isus i svi njegovi anđeli znaju da ne znaš."

Samo što je narednik Hartnell bio pravi i znojio se od napornog deranja na Alfreda. Od deranja se uvijek više znojio nego od vježbanja. Na taj je način djelovao vrlo senzitivno. "Sigurno i tvoja prokleta majka koja sjedi kod kuće zna da ne znaš. Imala je cijeli jebeni život da se privikne na tebe. Ali za mene si jebeno neočekivan šok."

Tvoja prokleta majka.

Alfredu je to bilo uvredljivo, a tako je i rečeno. A isto tako bilo je toliko pretjerano daje počeo gubiti dah, u glavi mu je tutnjilo, što nije bilo dobro, još gore, bio je na rubu da izgubi živce - ali ako ih ne izgubi, dovest će u pitanje svoj Moral. Momak koji drži do Morala ne bi trebao trpjeti uvredu. Ali narednikova uvreda nešto je u čemu treba uživati, pa se onda time vraćaš na početak - stojiš mirno dok se taj čovjek ružno izražava o tvojoj majci.

Moj prokleti narednik.

Ali narednik Hartnell kanio je vidjeti Alfredov Moral, trebao mu je dokaz.

Jer narednik Hartnell nije ga volio.

Nevolja je u tome sto su se na početku temeljne obuke dobro slagali. Alfred je imao nešto kondicije i volje da bude još bolji - uživao je u vježbama: njihanju, dizanju, stupanju, čučanju, skakanju s momcima koji su po cijele dane sjedili u uredima, vojnicima koji nisu bili odlučni, koji nikad nisu čuli za Velikog Sandowa niti za bilo koga. Tu su imali pravu gimnastičku dvoranu - utezi, palice, grede i konopi, stvari koje su ti potrebne da budeš bolji, bez riječi zauzimaju svoja mjesta - nema više glupiranja sa stolicama i vratnicama, što si uspio razabrati iz crteža i objašnjenja - sve je bilo pri ruci. Alfred je prionuo na treninge narednika Hartnella, na određen je način uživao: dakle premda se trudio da tomu ne bude tako, isticao se, a to nikad ne smiješ.

A kada mu je zapeo za oko, narednik je Hartnell od Alfreda očekivao sve više.

"Day, ti širiš paniku i malodušnost. A to bi trebao sačuvati za jebene naciste. Ili griješim? Day? Jesam li u krivu?"

"Niste, naredniče."

Sada ga je Alfred razočarao.

"Što si radio u civilnom životu, Day?"

Na to pitanje Alfred radije ne bi odgovorio - mogao bi dobiti hrpu neželjenih nadimaka.

"Day? Što su to otkrili da si u stanju raditi?"

Alfred je na licu narednika Hartnella mogao vidjeti kako još uvijek misli da ipak ima nešto u njemu i da pretpostavlja kako je Alfred imao neki čestit i respektabilan posao: policajac, ili bolje, potkivač konja, ili možda čak policajac na konju narednik Hartnell bio je posebno sklon ljudima koji su radili s konjima, nitko nije znao zašto. Neki zajebant jednom je rekao da je njegova majka '38. godine osvojila Gold Cup s dvjesto metara prednosti.

"Radio sam u ribarnici, naredniče." Ne misli na prokletu majku narednika Hartnella, počeo će se smijati. "Svježa riba." Ne misli na - čemu takav izraz lica?

"Ribarnici?" Zvučalo je kao neka bolest.

"Da, naredniče."

"Svježa riba?" Encijan-i-ljubičice-nacrtani-na-tvojoj-ruči-ci-i-tvojim-mudima, takva bolest.

"Da, naredniče."

"Pa onda zamisli daje on jebeni bakalar, Day, i ubij ga!"

Borba prsa-o-prsa, do samog kraja - Alfred u tome nije bio dobar. Nije bio dovoljno visok, a to bi mogao biti nedostatak, ali bio je snažan, dobro je držao ravnotežu i bio je fleksibilan, godinama je uvježbavao zadavati udarce: shvaćao je udarce, teoriju o udaranju ljudi. Udaras iz guzice, iz boka, odatle dolazi udarac. Prekasno je kada dođe do ruku: ako se služiš samo rukama, nećeš imati dovoljno snage, čak i ako na kraju dodaš onaj trzaj i okret, neće ti ništa pomoći.

Alfredov otac nije shvaćao tu teoriju i nije imao kondicije. On je samo udarao. Ozlijeđivao je ljude. Alfredu je to bilo uvredljivo.

Na to ne bi trebalo misliti: ne sada, ne ako želiš biti pribran.

Narednik Hartnell naučio ih je kako pripadnik RAF-a treba hodati i stajati, kako treba održavati svoju opremu i služiti se njome, a onda ih je poveo na nogometno igralište i odredio

parove za vježbanje borbe, postavio je jednog spram drugog - vježbanje žestokih napada - i obučavao kako se pripadnik RAF-a treba boriti. Objasnio im je mekoću grla, nanošenje ozljeda ispod čeljusti, slabost vrata, koljena, zglobova, strah koji možeš utjerati u neprijatelja kada mu kreneš prema očima, prema mudima. Narednik Hartnell imao je specijalni borbeni nož, do kojeg je strašno držao. Rekao je da ga nikada neće iznevjeriti.

"Radio si nožem, zar ne, Day?"

"Da, naredniče."

Radio sam smrznutim rukama, parao smrdljiva sitna tijela sa smrdljivim malim očima, porezao bih se po prstima i uopće ne bih osjetio. Kanta puna glava i besmislenih jebenih očiju. Kanta puna buljenja.

U krevet sam išao s rukavicama i nisam mogao zaspati od smrada ribe. Znaš da ćeš se na kraju naviknuti i onda ćeš biti gotov - cijelog života radit ćeš s ribom i nećeš mariti -stoga si pobjegao u RAF, čim ti se ukazala prilika. Samoobrana.

"Čemu služi nož, Day?"

"Da obavi posao, naredniče."

Alfred jeznao da je to istina, a znao je i to da bi, da sjedi iza četiri Browninga .303, obavio posao na naredniku Hartnellu zajedno s njegovim nožem, prepolovio bi ga.

"Kreni opet na Simsa, Day, udarac nožem odozgo - čak i ako bi bio takva budala da ga upotrijebiš - napad odozgo da se on uvježba, Day. A ovaj put učini kako treba."

Alfred je uzmaknuo, pokušavao je pogledati Simsa u oči i shvatio je da bi se Sims mogao početi smijati, što bi mu pomoglo, naljutilo bi ga - ali nije, jer to nije dopustio, nije znao što bi se dogodilo da je dopustio. Ruke su mu otežale, pale uz bokove, kralježnica se povila. Izgubio je vjeru.

To nikada ne bi učinio kada on to očekuje. Napadneš ga dok spava, pijan. Zgaziš mu muda dok je mrtav pijan. Udariš ga kada padne, dok leži na cesti, i ničega se neće sjećati. Ovako ne možeš ništa.

Alfred je podigao ruku i odmah osjetio da nije u dobrom položaju. Krenuo je lijevom nogom i tresnuo na desnu stranu. Gotovo da se nije pomaknuo, što je bilo čudno. S atletske staze dopirao je povjetarac, podsjetio ga da je znojan.

"Day! Ljutiš me."

Alfred se ukočio, mlitav.

"Želiš li me naljutiti? Zar me ne voliš kao što ja volim tebe, Day, Alfred F.?"

Alfred pomisli da ne bi trebao odgovoriti, ustao je, zadihan pod opterećenjem vrele težine pogleda ostalih, shvativši da je još nesigurniji. Narednik Hartnell uzdahnu tik do njegova uha.

"Dobro, Day. Ti se brani, a ja ću te napasti. Brani se, Day - inače ćeš poginuti."

To je djelovalo, snaga mu se vratila u kosti, sve je postalo tako bijelo da Alfred ništa nije vidio, i to ga je ponijelo, zaslijepilo, iščeznuo je u predivnom plamenu. Jedino čega se odmah nakon toga sjećao bio je njegov širok osmijeh.

A onda je pogledao dolje prema naredniku Hartnellu držeći čizmu na pazuhu svog pretpostavljenog, gnječio je i pritom držao i savijao narednikov ručni zglob. Dah je zastao visoko u Alfredovim prsima i izletio kao kakav lavež, pomislio je da se u sebi osjeća sjajno, odjednom je razdragan. Pričekao je jer nije znao kako postupiti kad napadneš narednika i natjeraš ga da ispusti svoj omiljeni nož.

"Nije tako loše, Day." Narednik Hartnell odmjeravao ga je s tla, možda se premišljao kada da se pokrene kako više ne bi došlo do nedolične borbe, možda je razmišljao kako bi trebao ozlijediti Alfreda i na taj način iznova uspostaviti potrebnu ravnotežu. Alfred nije imao ništa protiv, nije mario. Opustio je ruke i olabavio stisak.

Oslobođen, narednik Hartnell zastao je i zatim gipko skočio na noge, tako da je Alfred zaškiljio.

"Nije nimalo loše. Ali zapamti da tako treba svaki put. Svaki put. Kontrolirana agresija. Inače nećeš biti u stanju sačuvati svoj život, a ja neću biti ondje da ga sačuvam umjesto tebe."

"Ne, naredniče."

"Jer imam ja drugog posla."

"Da, naredniče."

"Sve svoje jebeno vrijeme provodim jurcajući naokolo i pazeći na gomilu vas nespretnjakovića." Narednik Hartnell okrenuo se na peti u smjeru kazaljke na satu, provjeravao je vojsku. Odred se zagledao u travu, premještao na nogama, nastojeći izgledati opasno.

"Da, naredniče."

A zatim su nastavili obuku: dahtanje i tihe kletve dok su jedan drugoga rušili na travu, trčali znajući da će ih saplesti, udarali znajući da će ih blokirati, dovoljno su jedan drugoga ozlijedili, malo više nego što je bilo dovoljno.

Kada bi njihove igre završile, drugi su momci uvijek bili dobro raspoloženi, u njima vedrina koju nisi zamjećivao kada su bili na zaprekama ili na vatrenoj liniji. S druge strane, Alfred je izgubio jedino svoj spokoj, često je gutao slinu, u ustima okus ugljena i vlage, kuhinje njegove majke, morao je pljuvati, osjećao je potrebu da se opere, htio je otići da više prestane s tim jebenim pretvaranjem, da jednostavno uleti u borbu, nestane do kraja, da ga svlada jebena bol i da ubije nekoga. Svaki put isto: jebeno bi htio ubiti nekoga a nikad da se nađe netko viška da ga ubiješ. Na to se ne bi gledalo blagonaklono, možeš se kladiti.

"Tvoja prokleta majka" - to ne smiješ nikome reći.

Streljana mu je bila daleko draža. Nakon što bi pucao, imao je dobre snove.

Ali to je bilo puno prije skipera i posade.

Prije svih mogućih stvari.

Posade kojoj se nije sviđala pomisao na razdvojenost i koja je besciljno tumarala po tolikim mjestima dok se još nisu upoznali. Alfred je bio siguran da nitko od njih, ustvari, nije vjerovao u škole na koje se Pluckrose neprestano žalio. Nisu htjeli zamišljati kako Miles prolazi borbenu obuku, ili da je ikad potrčao. Nisu htjeli pristati na to da je skiper ikad bio bez čina. Bili su posada i ništa drugo, tako će biti zauvijek i fotografirat će se da to dokažu, njihova obitelj na okupu; alt tek kada obave trideset zadataka, tek kada budu kompletni.

Jer nisu se htjeli ureći, ali i zbog tradicije, htjeli su biti tradicionalni vojnici - tradicija je sjajna stvar - još više zbog onoga što je to govorilo o njihovom vremenu. Posada je bila iznimno izbirljiva kad god se radilo o vremenu - budila se, živjela i kretala u svom času i samo u tom času. Nije se htjela zamarati svojom prošlošću, a budućnost je nimalo nije zanimala: njezina mudrost sastojala se u ispijanju svojih minuta, sekundu po sekundu, do posljednje kapi. Gledala je vojnike izvan toga koji to nisu shvaćali, gledala pospane civile - besposličare i nesposobne za vojnu službu - shvaćajući koliko su blizu tome da budu mrtvi: kako je vrijeme klizilo s drugih ljudi poput kiše i bježalo, a da im nije nedostajalo. Posada to nije voljela - to joj je bilo uvredljivo.

"Znaš ti da, ako si dovoljno brz, možeš staviti ruku u sekundu." Molloy je tu s Alfredom, njih dvojica nagnuta nad ogradom na dnu stadiona, razgledavaju obližnju farmu, polja, ptice kako se kreću po brazdama, smeđe i malene kao kamenje. U šumi je bilo jarebica, Alfredu su bile jako elegantne, ugodne oku - ali danas ih nije bilo. Ljudi ih često ubijaju. Kakva šteta.

Ponekad bi farmer svratio da popriča, da ubije vrijeme, dok je Alfred odvrćao misli od benzinske stanice koju su iza njih punili, vlakovi s bombama primali su svoju robu, namještanje dijelova na repu, testiranje, postavljanje sigurnosnih igala i zatvarača. Farmer bi im pričao o svojim usjevima i što je uzgajao tu gdje su stajali, na ratnoj strani ograde. Uglavnom je pričao iste stvari na taj pospani, ravnomjerni način iz Lincolnshirea, sporije čak i od Torringtona, ponavljao je svaku izgovorenu riječ, ali oni su to voljeli, to ih je tješilo.

Pogodili smo se s njim. Ako uspije ostati tu, onda i mi moramo doći. Nije dobro propustiti sastanak.

Ali tog popodneva bili su sami, premještali su se s noge na nogu, dok Alfred nije morao poći da opet provjeri svoje oružje. Dobrim se pokazalo na probnom letu, a on je vjerovao oružarima, naravno, vjerovao je i sebi. Ali opet će provjeriti svoje strojnice prije nego što polete. Očistit će svoj pleksiglas, izglancati ogrebotine kojih nije bilo, vježbat će gledanje, pregledavanje, razdjeljivanje neba na kvadrate i udisati miris svog izabranog doma: žestok, uzbudljiv vonj strojnog ulja, kože i svog letačkog odijela koje-se-nikada-ne-smije-oprati, pouzdanog metala, u grlu mjedeno peckanje od streljiva, gušenje od vreline pucanja, njegov posao, to je on.

"Možeš raširiti prste i rastegnuti je."

"Što rastegnuti?"

"Sekundu" Molloy bi govorio takve stvari kao da uopće nisu čudne. "Uvuci ruku unutra kao da je žena." Govorio je oženama kao da su to njemu dobro poznate, tužne stvari. "Kada prorade motori, cijeli orkestar - unutrašnji desni, vanjski desni, unutrašnji lijevi, vanjski lijevi, zamah torzije i krećemo, vozimo se, više nas neće zajebavati, krenuli smo - raširim prste na obje ruke i ulazim u njih, u sekunde, sve dok ih ne osjetim kao još jedan par rukavica - to su zadnje slobodne sekunde dok se ne vratimo, želiš ih čvrsto držati."

"Ti si lud"

"Bombaški sretan. Zar nismo svi takvi?"

"Ti si luđi od ostalih"

"Možda je to pametno."

Alfred je svjestan, dok lupka po ogradi, da to može čuti fantastično jasno, susret svojih noktiju i drva: otkako je počeo letjeti, na borbenim zadacima, vjeruje da bolje čuje, vidi, bolje osjeća okus. Nada se kako to ne znači da se njegov život naborao, zadebljao i postao važniji, u očekivanju da će biti kratak. Nada se kako to znači da je on mitraljezac a mitraljesci su pažljivi, gladni, budni.

"Bi li rekao, Mali Šefe, da si znao zašto sve ovo radimo?"

"Zato što je super."

Molloy ga pogleda, oštro, razočarano.

Alfred je pokušao malo bolje. "Ako želiš čuti jedini meni poznat razlog, zato što su nam naredili."

"Tako sam i mislio." Molloy je frknuo opušak prema polju kao da ga je uzrujao.

Alfred želi reći nešto što bi pomoglo. "Ali za tebe je možda drugačije."

"Zašto?" I dalje oštrina.

"Ne znam... jer Irska nije u ratu. Ne moraš biti ovdje."

Na to se Molloy nasmijao, pustio da bude glasno i trpko, neke su ptice iza njih uzletjele i počele kružiti. "To je istina. Da, to bi značilo da sam u ratu svojom voljom, da je to moja odluka, jer zašto ne. Što bih inače mogao raditi? Biti naslonjen na ogradu u Irskoj i lud jer iste ljude gledam cijeli život. Ili bih vjerojatno nalijevao beton za ovo tu uzletišta. To sam mogao. Ostati kod kuće i mučiti se, jer ne možeš ništa drugo, ili doći ovamo da te drugi muče - to je sjajna promjena za tebe tamo." Zapalio je još jednu cigaretu i na trenutak uhvatio Alfreda za ruku, namrštio se prema njemu. "Dvije moje sestre, one su se izvukle - one su u hostelu kod Nottinghama, čini mi se - izrađuju nam bombe. One su se izvukle." Progutao je dim i zatim opet zarežao. "Da, ja sam bez prisile, dobrovoljno obukao omraženu odoru britanskog kralja. Nisam mogao pasti toliko nisko da odjenem smeđu, ali mogu podnijeti plavu. I radim što mi kažu. A oni momci ondje", prstom je pokazao prema istoku, suprotnoj obali, "oni će raditi što njima kažu."

Alfred osjeti blag, metalan otpor, koji se kao i uvijek budio u njemu kada bi se okrenuo i znao da gleda prema Europi, rubu noći koja ustaje i čeka ih, visoka kao razrijeđeni zrak i led. "Neki će se gestapovac pobrinuti za njih ako ne budu htjeli. Ili će im se posao svidjeti i htjet će ga raditi, ne znam. Oni se čine... doista se čine revnima, Dick. Entuzijasti." To je prvi put da je svjesno upotrijebio tu riječ - *entuzijasti*, iz grčkog jezika.

"Nismo li svi mi poslušni seronje, naredniče Day?"

"Štedi se vrijeme."

"Štede se misli."

"Radije ne bih razmišljao, naš mali."

"Serem se na to, mladi Alfrede. Ti razmišljaš cijelo vrijeme i čitaš svoje knjige. Učen si gad, a zašto i ne bi bio? Ti razmišljaš. Svi razmišljamo. Ali radimo kako nam kažu, bez obzira na sve. Sjajan život, zar ne? Došao sam ovamo da pobjegnem od jebene Braće, Očeva i Jebenih Sestrica Vječne Boli u Dupetu i sada radim samo ono što mi kažu."

"Nema u tome ništa loše." Strah u Alfredu, jer jedan je iz njegove posade nesretan, a ne bi trebao biti. On je odgovoran da to ispravi. "Na zadnjoj vježbi, kada je bilo prljavo za popizditi, kada nismo mogli vidjeti ni prst pred nosom, Pitotova se cijev zamrzнула i visinomjer totalno otkačio - bez tebe se ne bismo vratili kući."

"Kako, mislili ste me izbaciti?"

"Znaš na što mislim."

Zaključan u stražnjoj kupoli na posljednjoj vježbi letenja: vježba navigacije u prirodi, a vrijeme je otišlo kvragu: s onu stranu pleksiglasa samo sloj blata, vlage koju raznosi zračna struja od propelera, mračno kao u rogu. Glasovi posade nejasniji nego ikad, drhtavi i jedva čujni u žicama prije nego što su mu se uspjeli javiti, a i dalje im je bilo jasno da su se izgubili: Pluckrose bez riječi, instrumenti ne rade, oluja šiba po njima kao da je znala, pocijepat će ih i gotovi su.

"Ja bih trebao popravljati stvari. Pa sam popravio visinomjer."

Atfred je pogledom tražio neku oznaku na tlu, bilo kakav poznat oblik, sve dok se nije prepustio fatamorgani - na trenutak posve jasna, nešto poput lica mlade djevojke koje zuri prepuno mržnje.

"Da ga nisi popravio, razmazali bismo se po oblaku s čvrstim središtem. To znaš. Skupljali bi nas po padinama žličicama za jaje."

"Iza sam napravio otvor i pustio zrak da uđe. To je sve. Samo fizika. Imate li vi fiziku u opakom Engleskom imperiju?"

Skipper je cijele noći razgovarao s njima, držao ih budnima, Alfredu su trebali ti kratki drhtaji zvuka, mirnoća s kojom su zamijetili kvarove, zatražili popravke, sve držali na okupu. Alfred je bućio iznad ničega, promatrao kako se dolje ispod njih komeša noć: leđa okrenutih skiperu, leđa okrenutih posadi, četiri Merlina vuku ih naprijed, a on leđa okrenutih prema svemu tome. Pobrinuo se da se uvjeri kako oni neće umrijeti.

Gotovo se počeo moliti, ali nije bilo vremena, inače bi se odupro, a zatim je začuo skipera kako im govori da visinomjer opet radi.

"To je bila tvoja zasluga, Molloy."

"A što?"

"Da smo se izvukli"

"Bila je to skiperova zasluga."

"I tvoja."

Molloy se gotovo nasmiješio, umjesto toga protegnuo se. "Pa dobro bi mi večeras došla takva fina lagana vježbica. Barem nije bilo flakova. Osim iznad Liverpoola - ondje su jako osjetljivi. Opasni su gotovo kao mornarica. Kladim se da večeras nećemo bombardirati Liverpool. To nam ipak ne bi dopustili."

Što je značilo da je gotovo s njihovim odmaranjem i da sada moraju priznati da je operacija već počela, njihova imena na popisu borbenih zadataka. Stoga su morali krenuti i opet doći do postaje, vidjeti gužvu, pripremaju ih.

Alfred gurnu ruke u džepove jer to djeluje nemarno i opušteno. "Nismo se ni trebali gnjaviti odlaskom."

"Upravo tako."

Trava se svijala pod njihovim nogama dok su hodali, zatvarajući popodne iza njih.

"A imaš li nekog drugog posla?"

"Hitnog? Ne, Mali Šefe, nemam bogzna što da me odvraća od nepodopština."

"Da onda krenemo?"

"Na zadatak? Uh, mislim da bismo baš i mogli. Bit će zadovoljni, neće li - ako krenemo."

"Da, bit će zadovoljni."

"A ako nekome nešto padne na pamet, ni slučajno im se nemoj naći na putu."

Sa sjeverozapada je u krugovima nailazio usamljeni Lanc, glavat, okrugao kao kit, raširenih ruku i raspjevan. Kada ih tako začuješ u daljini, pomisliš da pokušavaju progovoriti, riječi se kriju u toj tutnjavi, kada bi ih samo mogao razabrati, sve bi razumio, bio bi spašen. Samo što si uvijek previše blizu svome, zaglušen svojim avionom, a nečiji tuđi Lanc zapravo ti se neće obratiti. Stoga nikada nećeš saznati.

Alfred ga je promatrao, slušao. Sada će sletjeti, iskušan u letu, i pričekati noć. Svi će pričekati noć.

Bilo je doista smiješno.

"Vasilij."

U svakom slučaju, Alfred se nasmijao.

"Vasilij. Mogu li ti kako pomoći?"

Ukrajinci se ukočio pored ležaja, rukom je podigao madrac - kao da bi neka jebena budala nešto sakrila ispod madraca. To nije ni bio Alfredov madrac, čovjek je jednostavno njuškao, iskušavao svoju sreću.

"Vasilij?"

Sigurno se nadao da će se ušuljati i pogledati čega tu ima dok je većina vojnika trebala preskakivati konja ili se pretvarati da je zauzeta zborskim pjevanjem - filmska ekipa jako je držala do pjevanja jer se time sugerira visok moral. Alfred nije volio preskakivati niti pjevati u zboru, pa se izgubio. Sjeća se kako se može izgubiti. I on se nakanio ušuljati, pa je zamijetio da Vasilij ide tamo gdje čestite Raseljene Osobe ne bi trebale biti.

"G. Alfred. Dobro jutro." Malo mrzovolje vidjelo se na njegovom licu, strah i pritisak apetita. "Neko vrijeme nismo razgovarali, da? Došao sam te potražiti." Tražio je Luger, naravno, a ne Alfreda. "Tako mi je drago što si dobro. Jesi li dobro? Više nisi padao u nesvijest." Momak poput njega ne bi htio ostati bez Lugera.

Ali s druge strane ne bi ni Alfred: više ih nema koliko ih je prije bilo. "Nema više nesvjestice. Ne." Polako je prišao, oprezno, sa svakim bi korakom dobro, čvrsto spustio nogu. "Savršeno zdravlje. Sigurno od svježeg zraka i vježbanja - dobro čini tijelu. *Sjajno se osjećam.* Najljepša ti hvata što pitaš."

To će te zavarati, ti mali gade - nikad ti u životu nije bilo sjajno. Ne znaš što si propustio.

Vasilij je spustio ruke uz tijelo, što ga je učinilo tupim, nepristupačnim - što je još uvijek bilo jako daleko od sjajnoga. "Ovdje ti je jako dobro. Komforno?" Uzmaknuo je korak, nije se mogao suzdržati, a Alfred je dao sve od sebe da djeluje bijesno, napeto.

"Uh, ovo nije *moja* baraka. Ja sam odmah pored." Obojica su svjesna da je to laž. "A jako se dobro brinu za nas." Zatim je Alfred pustio da se tišina spusti među njih, svidjalo mu se što su mu ruke nemirne, kraljeznica napeta.

Dugo mi je trebalo, seronjo, ali na kraju sam se naučio tući, najbolje i najtemeljitiije sporo učenje, a nas dvojica još nismo gotovi, zar ne?

Vasilij je i dalje bio nemiran, te je požurio da razbije tišinu. "Znaš, razmišljao sam da ga kupim... taj stari pištolj od tebe. Imam nešto novca - ne puno. Engleske funte."

Ne želiš ti kupiti ama baš ništa. Želiš u mene zabiti taj svoj maleni nož ~ prozračiti mi rebra. Ne mogu reći do imam dobar razlog da te spriječim. Ipak, ovih sam dana čudno raspoložen. Možda mi se ne bi svidjelo da me ozlijediš, ili bi mi se moglo ne svidjeti da otkrijem kako mi uopće nije stalo. Vidiš, imam problema s osjećanjem - kompliciran prijedlog, ozlijediti nekoga tko ništa ne osjeća. Tko bi se mogao ne bojati što ćeš mu učiniti.

"Ali ne želim ga prodati, Vasilij, stari moj. Sviđa mi se moj pištolj. Ne želim ostati bez njega. Žao mi je. Ne, hvala. Jesi li vidio sve što te je zanimalo?"

U sebi bismo mogli imati problema, izvana bismo mogli biti sigurni - ne znam što bi mi bilo draže.

"Američki dolari."

A kome bih nedostajao? Bolje ne pitati. Deprimirajući odgovor.

"Sentimentalno sam vezan za njega, stari. Sada se ne možemo razdvojiti." Alfred je šašavo sretan samo zato što mu je život počeo kolati mišicama, snažan je i nestrpljiv u njegovom vratu - razbudila ga je pomisao na rizik - i zato što je Luger savršeno skriven, nije zaboravio kako se to radi.

Nekad sam bio u stanju sakriti bilo što. Lažne pregrade, šupljine iza šupljina: hrana, oprema, povijest, pamćenje - spremio sam. Jednom sam postavio cijeli lažni trag od žice kako bih uživao

gledajući kako je Kolihoffer povlači, vreba, cima i slijedi po cijeloj sobi sve dok u predivnom zadnjem trenutku nije izvukao komad daske i shvatio da je žica bila pričvršćena za govno. To nije poboljšalo njegovu narav. Zaprljao je ruku. Sjeti se da ju je obrisao o džep na prsima nekog posve nedužnog momka, što nije bilo u redu. Ali nije bilo vike. Vikanje ne bih podnio.

Vasilij se nakašljao: tih, uljudan zvuk. "Mogu li ti nešto drugo... nabaviti? Da trgovimo? Ljudi s lošom savjesti bacili su određene predmete. A mogu se locirati."

"Ne znam na što misliš, Vasilij."

"Možda medalje." Razočaranje što nije izazvao interes. "Nož. Specijalan tip

"Tebi se jako sviđaju noževi, zar ne?" Alfred je krenuo naprijed na način koji je uznemirio Vasilija, počeo je uzmicati prema vratima, gubio je vrijeme koje mu je ostalo da sklopi posao.

"Možda bi ti mogao predložiti. Vrlo rado pomognem." Njegov dobar engleski počeo se raspadati.

"A kako bi ti to meni mogao pomoći?"

Vasilij se odjednom učvrstio, stao je, u njemu istinsko, duboko iznenađenje, a Alfred nije bio posve spreman i bio je previše blizu.

"Znaš da ne bi trebao biti neljubazan prema meni, g. Alfred. Ova pustopoljina nije sigurno mjesto."

Tada je Alfred odlučio spustiti ruke, staviti jednu u drugu kao da nikome ne želi nauditi. Potonuo je, primaknuo glavu i pogledao Vasilija u oči, umirio ga bez doticanja, "Znaš, kad neko vrijeme provedeš s posadom aviona, onda znaš neke stvari. Vidiš kako netko zauzima svoje mjesto u prostoriji za sastanke, ili mazi svog psa, ili prolazi pored vrata, možda, i ta se težina širi u tebi, nepogrešivo, I shvatiš iz prve - oni su mrtvi. Već su mrtvi. Sutra ujutro netko će reći, ili ćemo čuti nakon nekoliko dana, ali sve je već bilo dogovoreno puno ranije. Znam ja."

Vasilij je nemiran dok te sluša, nije siguran jesi li lud, treba li se nasmijati. A ti bi mogao biti lud - uostalom, najviše razmišljaš o tome kako je *smiren* divna riječ, staromodna. Ali zagrizao si, ne puštaš ga. "Hoćeš li onda da ti kažem?"

Zbunjen je, nesiguran. "Da mi kažeš?"

"Ja mogu reći ako to želiš, Vasilij. Kao uslugu. Mogu ti reći kada vidim da si mrtav. Ili misliš da to vidim sada?"

Pogledavao je sa strane, spustio pogled, i kad je opet podigao glavu, razvukao je osmijeh, ali zabrinuo si ga. "To je praznovjerje. To mene ne zanima. Dječje priče."

"Pa ako te ne zanima, možemo krenuti na ručak - vrijeme je." Primio si ga za ruku, lako ga je pokrenuti, u mislima je negdje drugdje, nije u svojim udovima. "Ali nikad nisam pogriješio. Možda bi mogao razmisliti o tome, stari moj. Nikad nisam pogriješio."

I vodiš ga niza stuba van na sunce, koje je danas žestoko, peče kožu, on se okreće prema tebi, ali onda se predomislio, oslobodio se tvog stiska i požurio naprijed.

To, naravno, nije istina - mogu pogriješiti. Ponekad nisam znao.

A onda sva ona jutra kada se nisam mogao gledati dok sam se brijao. Kako ne bih ugledao.

Trebao sam u mornaricu - mogao sam pustiti bradu.

U čemu je sada razlika? - Petljaš po gornjoj usriici, potkresuješ i gladiš. Bilo što samo da se ne pogledaš u oči.

Vasilij je zamaknuo iza barake broj sedamnaest i više ti nije na vidiku. Nema nikakve smrti na njemu, naravno, osim osjećaja da je s njom proveo previše vremena.

"*Određeni predmeti.*" Uh, da me jebeš, siguran sam da bi mi mogao nabaviti određene predmete. Prodaješ svoj željezni križ, o tome se radi?

I dok trepneš, logor se zaklopio, odore su ozbiljne, ruke ti klize, u trbuhu šupljina, a ako se vratiš u svoju baraku, bit će starije, bit će kako je bilo, njezina slika bit će na zidu točno ondje gdje si je stavio: Joyce gleda ulijevo obgrlivši koljena, i opet ćeš poželjeti da je tuga na njezinom licu zbog tebe. Njezina posljednja fotografija koja ti je ostala - nisi je mogao pocijepati.

A zatim ti izmiče pijesak pod nogama i moraš se nasloniti, pasti, sjesti ravno dolje jer se bojiš nesvjestice.

Zazvonili su za ručak i netko je protrčao pored tebe, netko drugi se nasmijao, ali nakon toga sve više i više tišine i ostaješ sam sa sobom, koliko možeš razabrati, stoga si sklopio oči i ispružio

se na leđa, ispod tebe tlo juri. Kraljeznica te bocka i pitaš se nije li to odjek o kojem si čitao, nije ti se zemlja promijenila od tolikih bombi, neće li zauvijek podrhtavati i nikad više neće biti mirna.

Palo ti je na um da bi bilo pametno da se malo učvrstiš, da se bolje uhvatiš za površinu. Umoran si od letenja, sada ti je toga dosta, ali tko može biti siguran da se nećeš osloboditi, poletjeti.

U tom si času posve lud, to znaš: bombaški sretan, nabrijano sretan, skrenuo pameću: ali to znači da i rješenje tvojih problema treba biti bombaški sretno.

Počeo si disati, uvlačiš duboko prašnjav zrak i zbijaš ga dolje ispod rebara, ali od toga nisi ništa teži. Izdisanje je naporno i umjesto toga dođe ti da vičeš, stoga si to dopuštaš, dopuštaš da ti iz usta iziđe okrugao, mračan zvuk. Zatim je malo bolje. Povičeš još glasnije i zamijetiš da ti je od toga lubanja malko ulegla.

A to je stari problem, prepoznaješ ga, sjećaš se - kada si sletio, otprio one zadnje udare, motori ugašeni, tišina urla prema tebi, onda si počeo biti nemiran, prelagan. Osigurat ćeš svoje strojnice, isključiti kisik, obaviti sve kako je propisano i onda se izvući iz kupole, iskočiti u prostor koji nije prostor, i noge ćeš prvo prebaciti preko grede u repu, izvući se natraške, stati pored smrada kemijskog zahoda, noge su ti nespretne kada se uspraviš u trupu aviona, saginješ se da iziđeš kroz vrata i kreneš niz ljestve, silaziš na prijateljsko tlo i jutro: dan: istinski početak dana ulovljen u trenutku dok hodaš, hodaš po čvrstom tlu - letачke čizme čudnovato se spajaju s betonom, šašavo, i dalje se ponašaju kao da su svijene u Lancasteru, u glavi ti gluha tutnjava, između tebe i jasne daljine koja se uzdiže samo težina tvoje opreme. Bit ćeš bestjelesan, nadajući se da je to samo radost, samo mir, bol i umorno zadovoljstvo što si opet tu, ali možda to nije istina, možda si već otišao.

To te je prestrašilo: pomisao da nisi uspio, da se ne krećeš sa svojom posadom, da si uhvaćen u snu s onu stranu svoje smrti i bit ćeš sve lakši i lakši, dok se posve ne izgubiš.

Trebao si odspavati i opet se probuditi prije nego što si mogao povjerovati u sebe. A ponekad ne bi mogao ništa osim zapjevati.

"Hodao sam tako nekad davno"

Pluckrose te je tog jutra pogledavao.

"Hodao po zelenim planinama Engleske"

Balansiraš cijelim tijelom dok ideš dalje, podižeš se kad korakneš, dok riječi bježe iz tebe, tako glasno da ih možeš čuti, a on klima glavom, i možeš vidjeti kako njegova usta viču, sigurno izvikuju naredni stih s tobom. Uopće nema sluha, Pluckrose, ali to ti ne smeta.

"I tamo je viđen jaganjac Božji"

"Na umilnim livadama Engleske"

Vas dvojica zavijate, tražite livade, i Pluckrose naglo potrči, slijediš ga, grčevito letiš, ali toneš, spuštaš se, posljednji ostaci Benzendrina sagorijevaju ti u nogama.

"Donesite mi moja koplja, oblaci, rastvorite se"

"Donesite mi moje plamene kočije"

A to je previše, previše oštro u odnosu na tvoj posao, u odnosu na plamen za koji pamtiš da ti se rasprskava pod nogama, i stoga si stao, nagnuo se da uhvatiš dah, svoj životni dah. Zbog nečega osjećaš sram, zbog svih lomova koje si počinio - to sigurno dokazuje da si živ.

I pjesma "Jeruzalem" plegla po tebi poput čelične oplata.

Stoga je Alfred ispružio kraljeznicu na golom tlu tobožnjeg logora i počeo izvikivati stare riječi, zamišljenu zemlju.

"I tamo je viđen jaganjac Božji"

"Na umilnim livadama Engleske"

Vikao je na sav glas, opet i opet: luk, strijele, kočije, kompletna oprema: ponovio je riječ po riječ, za utjehu, za čelik u svojim kostima.

Jedina stvar do koje mi je stalo da je pamtim iz te jebene škole - kada me je g. Colear uhvatio kako pjevam u razredu, mislio je da sam pretjerao, da se pravim važan, a ja sam samo pjevao, time nisam ništa mislio. Ali on me je poslao k ravnatelju i povrijedio me.

Alfred je svjestan stišanih zvukova oko sebe, ljudi se vraćaju nakon što su pojeli, čuju ga, zastaju, ljudi su blizu.

"Neću odustati od borbe u mislima"

"Niti će mač zaspati u mojoj ruci."

Ne smetaju mu, ne mogu mu ništa.

A mislili su do bi to bila smiješna kazna kad bi me natjerali da cijelu pjesmu otpjevom na sastanku. Pogriješili su - ni tada mi to nije smetalo. Jednostavno sam zapjevao.

Ali mislim da se nakon toga više nisam vratio u školu.

Alfred je prestao kada mu se grlo osušilo, bio je žedan. Polako je sjeo i onda otvorio oči, pogledao ljude koji su stajali oko njega. Netko je iz filmske ekipe počeo pljeskati, ali nitko mu se nije priključio, pa je prestao i prekrizio ruke. Alfred je ustao, težak koliko je trebao biti i dobro uravnotežen. Obrisao je hlače. Ljudi su čekali, kao da su nešto htjeli, ili kao da bi on mogao znati, ali nitko od njih neće stati ispred njega, ustvari neće, ne žele priznati daje on tu, a on je znao da mu nije ostalo dovoljno glasa da svim tim zajebantima kaže neka odjebu.

Alfred je stavio ruke u džepove. U jednom trenutku činilo se da se nitko neće pomaknuti.

Nekada sam ti mogao sve sakriti.

Ali skrivati za sebe drugačije je, teže, a onda se nakon nekog vremena pitaš jesu li te dobre stvari koje si stavio na sigurno još uvijek ondje, ili bi isto tako mogle biti kod nekog drugog, s obzirom na to koliko ti malo trebaju. Na kraju je bilo i stvari koje uopće nisi želio, koje su bile namijenjene onoj osobi koja više ne možeš biti.

Na primjer, kada se logor raspadao na snijegu: lupeži su ispraznili skladišta, prekopali arhiv i odjednom su svi dobili svoje dragocjenosti skrivane godinama. Alfredu je vraćeno njegovo nalivepero - ono za koje je njegova majka štedjela da ga kupi. Znala je da ga želi, iako joj to nikad nije rekao.

Trebam krenuti na marš po mrazu, samo Bog zna što me čeka, uznemireni Ringer pored mene i odjednom sam opet dobio nalivepero - jako korisno.

Osjeća njegovu znatnu težinu u ruci, nastoji da ne misli kako mu je majka sada mrtva, ili kako on sjedi i pokušava učiti, razmišljajući o prilozima, tangentama i prikupljanju potvrda.

I pisma.

To je bilo njegovo pero za pisanje pisama. Njegovo pero koje nosi sreću. Poruke njegovoj mami: recite joj gdje je, prenesite joj najljepšu verziju o tome kako mu je, a onda odjednom još, potrebne su riječi koje nisu smišljene, riječi za koje nije znao da su već skrivene, spremne u njegovoj koži.

Pisma Joyce.

Prava pisma, i upiranje da u njima bude ono što bi trebalo biti, da je ne uplaši, nego da je zadrži, da joj ljubav ne iskazuje previše otvoreno, nego da bude dovoljno dirnuta.

Ispričavajući se zbog užasnog rukopisa, provjeravajući pravopis, zareze, apostrofe, cjelokupnu interpunkciju, praktično svaku jebenu črčkariju koja je stavljena na papir, proučavao je i bio zbunjen, jer ona će sigurno zamijetiti njegove greške i misliti da je glup, polupijan. To ne bi rekla, ali znala bi da on nije za nju.

Joyce.

Najbolje stvari najdulje skrivaš.

Ali što sada krijem? Samo to do je otišla.

Otišla s nekim drugim.

Čini mi se.

Ionako me nije htjela - bez obzira na to ima li koga drugog.

A činilo se da je imala.

Ona je bila tu prije posade, prije skipera. Onda kada su njegovi dani bili prepuni nepoznatih kvačica, iglica i opruga, pamćenja obrisa, rastavljanja mehanizama, komponenti za punjenje koje se otvaraju, procjenjivanja raspona krila, kutova napada. Tip koji ih je učio prepoznavati avione prikazivao im je slajdove - Me 109, FW 190 i slike cura da im zadrži pažnju, za koje Alfred nije mario. Tu nastojiš biti brz, znaš da to moraš, koncentrirao se, a onda se zabuljiš u sise neke plesačice, ili u neku žensku nalik na Jane Russell koja ti se nadmeno smješka, osjećaji su ti zbrkani: nemir usmjeren na pucanje, a pamćenje ti je već prenapregnuto i razmišljaš o predstavama lanterne magice na nedjeljnoj nastavi u crkvi, znoj ti se cijedi ispod koljena zbog tolike golotinje, koju nikada u životu nisi vidio i zacijelo više nećeš vidjeti.

Osim u Londonu - u Londonu svatko dobije sve što želi. Čuo si o tome. Govorkanja, šale, na predavanjima o osobnom zdravlju i higijeni, čuo si za to. Ondje se sve može dobiti - cuga, privatni klubovi, grozne bolesti i žene koje to prodaju na ulici, profesionalke i amaterke posvuda oko Piccadilly Circusa, grozne bolesti i Soho - neka ti Bog pomogne u Sohou - grozne bolesti i finije djevojke na plesnjacima i možda iz WAAF-a* - pomalo si se navikao na WAAF - a ako si muškarac u odori, možeš dobro proći. Ako se ne brineš, ako ne razmišljaš o osjećaju krivnje, groznim bolestinama i misliš da ti je od samog početka suđeno, onda si možeš dopustiti da te nagovore, možda čak nećeš biti iznenađen kad polako iziđeš iz vlaka na stanici King's Cross i doista se nađeš ondje - u Londonu, s malo novca, izgledaš jako dobro u svečanoj odori za klipana niska rasta, a pokazalo se da kod tebe nije baš sve malo - još jedna stvar koju si naučio u odori - nema razloga da budeš potišten, tu si, posve spreman za sve čega se možeš sjetiti - a toga nije puno - tu u jebenom Londonu.

Što znači da je Alfred, s dozvolom za izlazak koja vrijedi četrdeset i osam sati, s četiri kompanjona s obuke stigao u glavni grad nacije i sjedište vlade, jer svi su morali poći i iskušati svoju sreću.

Tražiš jednostavan način do provjeriš - ništa loše, streljivo nije potrebno.

Premda su dva momka tu imala cure i obitelj i naglo su nestala kada su sručila po kriglu i sve nagovorila da pođu do Putneya jer stanuju u blizini, čak i ako je to značilo da Alfred nije vidio nikakve znamenitosti - barem ih nije zamijetio - samo tu i tamo bombardirane zgrade i dio rijeke.

Kada su momci iz Putneya otišli, Alfred je ostao s tipom poznatim kao Štura - iako nikad nije zbrisao - i mučaljivim tipom koji se zvao Blamey, i čim su se malo udaljili od puba u londonsku čudnu, mrklu tamu, dok se iznad njih dizao pun mjesec, nitko od njih nije bio siguran gdje se nalaze. U ledenoj su noći krenuli natrag prema Temzi, tako su barem mislili, i stigli dovoljno daleko da popizde kada je nisu ugledali, Blamey je pozvao taksi, i auto se doista zaustavio - ali možda nije bio taksi - ušli su Štura i Blamey i onda, prije nego što su stigli išta učiniti, neki se tip sa strane ukrcao s njima i svi su vikali dok su se vrata zatvarala i auto naglo produžio dalje.

Dakle Alfred je ostao u mraku, ubrzano se otrežnjujući. Odustao je od rijeke, a onda ju je pronašao, prešao na drugu stranu, pitajući se nije li to vrijeme mogao iskoristiti za posjet majci, da provjeri jesu li njezina pisma lažna i je li s njom sve u redu.

Nije bio siguran gdje je njegova grupa kanila provesti noć - spominjali su YMCA, neki francuski bordel i noćenje s popustom za vojnike u Ritzu. Počeo se osjećati usamljeno, djetinjasto, nasamareno, ali onda je krenuo Goering i sirene su označile uzbunu, vreli stupovi iz reflektora počeli su šarati po nebu tragajući za bombarderima.

Tražili su naše dečke, a mi smo tražili njihove.

Nabasao je na pravi put do skloništa: jedno od onih od cigle, koje je izgledalo jadno, loš materijal, što je bilo čudno jer je kvart izgledao dobro, koliko je bio u stanju ocijeniti u tami dok je zavijalo. Sjeća se da je razmišljao kako bi jedan izravan pogodak razorio cijeli taj traljavi posao. A možda im je to i trebalo - možda su zahtijevali lokalno sklonište - možete li to učiniti, ako ste bogati i utjecajni? Činilo se da takvi mogu mnogo toga - pet jela u Ritzu, zajebi one koji su na točkicama - zašto onda ne bi zatražio nešto za sebe, ili možda za svoju posluđu, ako već nisi pobjegao u svoju vikendicu i sakrio se?

Rat uvijek izvuče ono najbolje iz ljudi.

* WAAF, Women's Auxiliary Air Force - pomoćne ženske zrakoplovne jedinice, britanski vojni odredi u Drugom svjetskom ratu. Op. prev.

Ipak je ušao, možda iz radoznalosti - i zato što ako ti je suđeno, suđeno ti je, možeš sjediti u finoj, duboko ukopanoj stanici podzemne željeznice, a kanalizacija će eksplodirati iznad tebe, i onda se u tren oka udaviš, ugušiš se u govnama, a možda ćeš jednostavno pasti na stepenicama dok budeš silazio i razbiti se, razbiti sve oko sebe, bez obzira na to koliko vrijedio.

Prošao je između pregrada za zaštitu od eksplozije, a onda ga je nešto zabilo u zid. Na trenutak mu nije bilo jasno kako to da nije čuo bombu - a onda je shvatio da je prema njemu poletio taj zavežljaj t tresnuo ga kada nije očekivao. S tim je zavežljajem išao ženski glas.

"Strašno mi je žao. Jesam li vas ozlijedila?"

Nije ga ozlijedila, samo je bio iznenađen. "Ne, ja sam -"

A onda se zavežljaj razmotao i pao: poplun, knjiga u običnom papirnatom ovitku, kutija za naočale, paket koji je sugerirao sendviče.

Htio sam znati koja je to knjiga. Već sam pokušavao procijeniti ljude po njihovim knjigama. Glupa navika.

Uspjela je u rukama zadržati termosicu. "Hvala Gospodu." Joyce. "O, Bože." Stoji blizu, gotovo tik do nje - kao da se odjednom našao u toploj sobi, sretan. Joyce.

Zeleni ogrtač zakopčan do grla i njezina kosa koja nije počesljana kako treba, izrazito crna, i goleme oči, te velike tamne oči. Joyce. Ugledao ju je, i osjeća se smireno, usporeno.

Ona je mjesto za život. Moje mjesto za život.

Joyce. Već previše bulji i ne može prestati, ali ona nije primijetila, zauzeta je prčkanjem po svojim stvarima, onda može gledati i dalje. Čak i kad se sagnuo da joj pomogne, nastavio je gledati, promatra njezine cipele - dobre, ali iznošene - njezine nožne članke, njezine noge, početak njezinih nogu, listove, način na koji mu sve to lišava misli riječi i izaziva paniku: rijedak, rijedak, vrtoglav zrak.

Dodao joj je njezinu kutiju za naočale, ali nije podigao glavu jer se zacrvenio i srami se. Došlo mu je da s njom nekamo pobjegne. Želi nekoliko dana da razmisli, da se pribere. Želi stvari koje nije u stanju izreći.

"O, to je - neizmjereno ste ljubazni."

Osjećao se kao nekakvo stvorenje, trapavac Vrelina i sram i uživanje u sramu. Zbog toga je još toplije.

Podigao je poplun, koji je bio topao od njezinih ruku, težak, ugodnog mirisa, uspravio se, složio ga i nije se mogao sjetiti treba li ga držati čvrsto uza se ili dalje od sebe, jer bi i jedno i drugo moglo izgledati nepristojno.

Sjeti se da si dobar dečko. Upamti to dobro.

A sada kada se uspravio, na njoj je red da mu se sagne do nogu, zbog čega je opet zateturao, pogled na njezin ogoljen vrat dok je podizala svoju knjigu. Brine se ne smrdi li na pivo, vrtoglavica koja ga je spopala, ta nova, čudesna vatra.

A onda zato što je budala i želi znati koja je to knjiga: "To je velika... debela... Što to čitate?"

Sramežljiva dok je odgovarala. "O. To je, znate, Homerova *Odiseja* - novi prijevod. U školi nisam previše pazila. Glupava sam. Došla sam do mjesta kada ih Kirka pretvara u svinje."

A njemu lice umire, ostavlja ga tu pred njegovim mislima, jer nije u stanju kimnuti kao da je pročitao, ne može se pomaknuti, a ona će ubrzo podignuti pogled, prestani buljiti u papir od tapeta kojim je omotala knjigu - ona pazi na knjige - zamijetiti će da je običan idiot i da nemaju ništa zajedničko.

"Kako bilo, sjećam se da se na kraju uspio vratiti kući, osvojio je curu i tako dalje..."

Završetak njezine rečenice bocka ga duž kralježnice.

A nije siguran je li htjela da to zvuči priprosto, jer onda bih razumio - ona je ljubazna - ili jednostavno na taj način govori. Djeluje ljubazno. Uvijek ljubazno.

Malo se nakašljala i počela uzmicati dublje u sklonište, brbljajući dok ga je povlačila za sobom. "Inače ne dolazim ovamo - služim se podrumom, jer ako je izdržao pravi Blitz, onda zašto ne. A onda je prošlog tjedna pogođena druga kuća od nas, podrum im je dosta stradao." On misli, nada se, da nije zamijetila kakva je on budala.

A nakon toga krenuli su zajedno i pronašli mjesto, sjeli, neka se starica namrštila okrenuvši glavu, razdražena, negdje je dijete počelo plakati, ljudi su se spremali da prenoće, a neki čovjek u dugom sivom ogrtaču dijelio je komunističke letke, veliča se Staljin i kako se još uvijek nakon

toliko vremena drže kod Staljingrada. Alfred je uzeo jedan jer je Joyce to učinila - samo što on još ne zna da je ona Joyce - i spremio ga u džep.

"Odobravaš li?"

Ona nekako zrači, kao da je slika iz magazina, ili nešto vjersko, a on ne razumije kako to da ljudi nisu zamijetili i nije mu jasno zbog čega se ona gnjavi s njim - nije baš da se gnjavi, prije da joj prođe vrijeme, djeluje pomalo nervozno, uzrujano, čini se kao da govori protiv svoje volje. U tim zapanjujućim očima nalazi se neko pitanje, ili neki zahtjev. Nije ga u stanju pročitati, možda zbog svoje želje vidi ono čega tu nema, ali palo mu je na pamet da bi joj mogao dodirnuti ruku i da bi je to moglo umiriti, i da bi trebao nešto učiniti da joj pomogne: to bi trebao biti njegov posao. Naravno, zaboravio je - toliko obuzet svojim mislima - da ga je ona *doista* nešto glasno upitala.

"Rekla sam, odobravate li? Mislim, nije važno ako ne odobravate." Ona guta riječi, gotovo mrmlja - starica ih prijekorno gleda, pokušava prislušivati. "Uvijek sam mislila da bi Blimpove* i tako dalje trebalo dobro prodrmati. Kada sve ovo bude gotovo, trebalo bi biti pravednije, ljudi neće ni na što drugo pristati. A sada smo već navikli da dijelimo, trpimo. I da se družimo." Namrštila se zbog sebe, zbog svog popluna koji je počivao na njegovim koljenima. Podigao ga je, ali ona ga zaustavi. "Ako vam ne smeta - nemam ga gdje staviti." Pogledala je naokolo po skloništu, mutni, pljesnivi stranci zbijeni uz druge strance, jadni ležajevi, neki otrcan tip prazni lulu i smije se kao da je čuo vulgaran vic, gurka laktom svog otrcanog prijatelja.

"O, Bože." Zadrhtala je, jedva zamjetno. To ga je potreslo do srži.

Alfred osjeća mučninu u truhu: "Što nije u redu?" Sebi zvuči previše glasno, ne baš respektabilno. "Mislim... nešto nije u redu?"

Odmahnula je glavom, "Ne, ne", kao da voda nadire prema njoj, a nije to očekivala. "Želite li sendvič? Imam ih. S govedinom i sa džemom. Moja je majka napravila džem. Nema šanse da se zna tko je napravio mesni - valjda neki jenki. O, Gospode. Sigurno mislite da sam prolupala."

Alfred želi da ona prestane, u ruci ga je uhvatio grč od potrebe da je zagrlji, ali tada ne bi znao što treba učiniti - čak i ako ga ne bi pljusnula - a bi - a pored toga u njega poput grijeha opet ulazi onaj osjećaj iz zrakoplova. To ga razdire: pokušava djelovati pristojno, a taj gadni poriv, nasušna potreba za njom koja buja sama od sebe i ubrzava mu disanje, kakav je on to čovjek da mu se sviđa što zastranjuje, obožava kako ga to potiče, mora *skrivati* svoje krilo pod njezinim poplunom.

Gornji sloj njezinog popluna od zlatnog je satena, vrlo gladak. Ruke su mu bile ružne kada ih je položio na njega. Sebi je izgledao kao neki jako ružan čovječuljak.

"Žao mi je. Ne znam kako se zovete, naredniče. Jesam li dobro vidjela da ste narednik?" Malo se okrenula i naslonila na njega ramenom, prekrila je njegove činove, srce mu je gotovo prepuklo.

Slina mu je u ustima bila toliko gusta da mu je zasmetala. "Da... Nedavno sam postao narednik. Mitraljezac u avionu." Bolje je od početka biti iskren. "Ali nisam još ništa učinio. Dobijemo čin narednika kada na to pristanemo." Budi iskren koliko možeš.

"Ali sigurno se nekako zovete..."

Promatrao ju je dok je to izgovarala, i ona se blago nasmiješila. Vještica u kutu gotovo da je zaječala, konačno nešto vrijedno njezinog prijekora.

"Alfie, čini mi se." Glas mu je bio prigušen od neprestanog suzdržavanja.

"Zdravo, Alfie čini mi se."

"Zdravo."

Zatim užasna tišina, neko je dijete kašljalo kao da je progutalo dugme ili već nešto, u daljini tutnjava stvari koje se pokreću vani u svijetu.

"Možete me pitati kako se *ja* zovem, ako želite. Kad ćemo već provesti noć zajedno. To je danas posve u redu. Svi su jako moderni i nitko neće učiniti ništa loše. Od toga ionako nikakve koristi." Pri tome nije baš zvučala moderno ili opušteno - prije kao da se prisiljava na nešto što joj se ne sviđa.

A sada je trebaš usrećiti, moraš joj pomoći, a to znači da, ustvari, trebaš biti dobar dečko, dobar loš dečko, i to te smiruje. Malo. "Pa ne znam... Nikad nisam bio u Londonu... Kod kuće u dvorištu imamo malo sklonište, njime se služimo." Znaš da će joj tvoj prijašnji život biti nezanimljiv, ali ne možeš prestati. "Ne bi ničemu koristilo da su moje sestre još uvijek kod kuće - nema dovoljno mjesta - imam cijeli niz sestara, ali otišle su prije dosta godina - udale se. Osim Nan,

* Pukovnik Blimp. pompozni ultranacionalistički reakcionarni lik iz stripa sir Davida Lovva. Op, prev.

ona je..." Ne možeš reći da radi, ne nekome tko vjerojatno ima sluge."Ja sam najmlađi: beba." Zvučiš mlako i usrano, ali to je posve nevažno Jer djeluješ sigurno, jako dobro, s njom ti Je tako ugodno.

Uz nju je kao kod kuće - to mi je dala.

A onda ukrala.

A kada je završio, konačno ostao bez riječi, okrenuo se i zamijetio kako ga promatra, očigledno zadovoljna, ali i na određen način iznenađena - kao da joj je otvorio vrata dok je bila zauzeta nečim drugim, obavezom koju nije voljela.

"Naredniče Alfie, još uvijek me niste pitali kako se zovem."

"Možda ne bih trebao." Jer znao je da mora. Taj osjećaj da bi mogao umrijeti ako ne sazna.

"Ja sam Joyce."

To ga je pogodilo poput kamena. "O." Zaustavilo mu dah, zaljuljalo sve što je do tada mirovalo, nešto u njemu za što nije znao da postoji. "Zdravo, Joyce."

Sada je grad izvan skloništa postao bučniji: nervozni desinkronizirani motori i tupo podrhtavanje od bombi, protuzračna daje sve od sebe. Nije to velik napad, ali je dovoljan.

Bitnice koje tuku prema gore uvijek djeluju nedostatno, slabunjavo. Ne može se to mjeriti s onim kada se nađeš s druge strane njemačkog flaka, moraš letjeti preko tih prokletih kutija, pretvarati se da ti nije stalo.

Ali kada si uposlen, ne mariš, to je čudesna stvar. To je milosrđe. Poput nje.

Ponovio je njezino ime samo zato što je imalo divan okus. "Zdravo, Joyce."

"Zdravo, Alfie."

Plitko i bespomoćno diše, počeo je lupetati. "Iza mamine kuće nalazila se protuzračna obrana - tri momka, vreće s pijeskom i Boforove strojnice. Mama im je nosila vrčeve s čajem. Mislim da su svi to činili." Nije znao zašto joj to govori, to nije bila prava stvar, nije bilo domišljato, inteligentno, bilo je posve beskorisno. "A onda jednog jutra nakon uzbune izišla je van da ih vidi, a njihove su glave ležale na stazi. Otrgnute. Ondje na stazi... Nije to trebala pronaći." Joyce ga je i dalje promatrala i slušala. Hrabra cura. "Tada nisam bio kod kuće. Bio sam na obuci." Pokušao je progutati, nije išlo. "Ali sada sam gotov. S osnovnom obukom. Ne operativnom, ali dobio sam čin." Htio je ušutjeti. "Hoćete li vidjeti?" Htio je krenuti iznova, biti čovjek kakav bi joj se svidio.

A doista se činilo da joj nimalo ne smeta, pa se primaknuo kako bi vidjela njegov čin - vrlo trapavo ga je prišao - a njezina koncentracija, njezina pozornost, činila se neizmjenjivom, poput udarca narednika Hartnella, samo dublje i fantastično, poput nekog čudnog trzaja koji mu odjekuje u prsima. Osjetio ga je, taj dah kada se rastvorio.

"Alfie, došla sam ovamo -" Sada je gledala ravno preda se, oklijevajući. "Alfie."

Ona je tako, tako je nevjerojatna. Boli ga što je Joyce upravo takva, čak i kada se čini da je on ne zanima previše, da je zamišljena. Ona je prva dobra bol koju je upoznao.

"Alfie, došla sam ovamo jer sam htjela biti s ljudima, ali mislim da neću moći cijelu noć ostati u ovoj gužvi... Ovo će zvučati grozno..." Sada se dogovarala s njim i on je već kimao prije nego što je mogao znati zašto, možda odlazi, možda se previše naslonio na nju, uvrijedila se, i njihov je sastanak gotov i toga više neće biti, sada možda mora kimati jer ne može na to pristati.

"Ovo će zvučati grozno, ali ne želim se vratiti sama."

Alfredova usta nemaju pojma - kao ni njegov mozak - oni mu ne mogu pomoći. Našao se s onu stranu želje za njom, izgubljen u prekrasnom, blistavom strahu.

Joyce pročisti grlo. "Pazite, ne bih pitala. A ne bih ni trebala. I trebali biste znati da sam udana. Stvarno sam strašno udana i ne želim da oko toga bude nesporazuma."

Nakon toga rekla je još nešto, ali on je nije čuo. Misli da možda i dalje kima, jer tu je nešto drugo, što ne može biti istinito.

A onda je ušutjela, napeta.

Zagrlio je poplun. Ne želi joj ga vratiti. Možda je zbog toga kimao. Bilo bi posve jednostavno kad bi se radilo samo o poplunu.

Pomilovala ga je po ruci, koja ga peče, ili sijeva, ili se trza, ne može znati o čemu se radi, a da ne pogleda, on ne gleda, a ona mu govori: "Doista nemate ništa protiv? Razumijem da se namećem."

Glava mu i dalje ide gore-dolje protiv njegove volje, a ona prokleta starica cokće i pretvara se da je zgranuta, a nema tu ničega zbog čega bi trebala biti zgranuta.

Opet Joyce, blago inzistira: "Jer sada bih vjerojatno izišla, ako idemo zajedno."

I on ustaje, noge su mu bespomoćne, i slijedi Joyce jer ne može ništa drugo.

Trebao sam ostati gdje sam bio. No sigurnom.

Ali nisam mogao.

Ni za milijun godina.

I tako su izišli, provukli se ispod rampe, izjurili prije nego što ih je itko uspio zaustaviti.

Teturio je ulicama pored nje. Mjesec Jako natečen, motri: pun je i posve nag, blistav za njih.

Cijelim putem razmišljaš kako je to što je ona rekla jedna stvar, a kako ona izgleda, nešto je drugo, a ti se povodiš za nečijim izgledom, zar ne? To je razumno.

Zadah požara u prolazu. Opor, sladunjav, truo: još jedna lekcija koju ti je rat dao, da u pustoši postoji cijeli niz varijacija, beskonačne varijacije vatre.

Ulicu su prešli na samom kraju, ondje se nešto naziralo: netko čuči, crvena opasnost i zvuk zvonjave, negdje prolaze vatrogasna kola i trube, tri puta. Čudno kako čuješ detalje, ne čuješ više topove, ni Heinkele*, ni bombe: njihova jača buka više je poput pritiska na tebi, poput težine s kojom se krećeš i navikavaš se da je zanemariš sve dok te prejak ne pritisne, ne obruši se i ne ugrize te.

Alfred je vidio kako se mijenjaju ulična svjetla, zastaju, signaliziraju na propisani način, kao da je ikome stalo. Miris njezinog popluna i njezine kose jedino je što je doista bilo važno.

Prošao je neki psić, uznemiren - oštro laje i reži, zbog čega je Joyce duboko udahnula, a onda nešto što je zvučalo kao krhotina bombe koja je pala posve blizu, i ona ga je uhvatila za ruku. A on joj je dopustio.

I tako su išli dalje.

Inače, mogao je reći laku noć kada su stigli do njezinog praga. Mogao je pokušati.

"Ovo je jako lijepo od vas." Borila se s bravom na ulaznim vratima dok si gledao ni u što, ruke su joj bezrazložno bile prepune i opet je ispustila kutiju za naočale. "Proklet bio -" A onda njezino jedva čujno oglašavanje, zbog kojeg si pomislio da je zaplakala, pa si podigao kutiju i pošao za njom u mračan hodnik kuće koja je mirisala na dobrostojeću, časničku klasu.

"Pazite na stepenice." Nešto izgubljeno u njezinom glasu, tu tamu ne poznaješ, postoji samo ona i tvoja ideja o njoj, čvrsto se držiš za zlatni saten popluna. Zajedno se uspinjete i okrećete na odmorištu stubišta, tapkate u mraku.

Kada su stigli do drugog kata, bolje se snašla sa svojim ključevima i drugim vratima, ali zastala je u predsoblju. Alfred je čuo sebe kako iz daljine šapće: "Niste trebali reći, znate." Šapće Joyce. "Da ste udani. Uopće niste trebali reći. Ne bih ništa učinio... ne zato što sam u vašoj kući. Ja samo... nisam... ne bih ništa učinio."

"Žao mi je."

"Morao sam vam reći."

"Žao mi je."

"Mislim da sam vam morao reći."

A sada će sigurno opet zaplakati - tako zvuči - požurila je hodnikom i on začu lupanje, neku zbrku, nešto se teško prevrnulo, ali samo čeka, naslonio se na zid, stavio ruku na tapetu, razmišlja kako dodiruje njezin zid - uvijek će postojati ovo mjesto gdje su bile njegove ruke, gdje je dodirnuo njezinu kuću.

Zatvorio je ulazna vrata, tama je postala još malo tamnija.

On čeka.

"Ja... žao mi je." Njezin je glas udaljen, doziva ga. "Trebali biste..." Zatim se ispred njega i s lijeve strane prosu svjetlost, sada se duž hodnika vide obrisi stolića, sata i dovratnica. Časnička klasa. "Hoćete li - dajte, uđite."

* Heinkel Flugzeugwerke njemačka je kompanija za proizvodnju zrakoplova nazvana po osnivaču Ernstu Heinkelu. Poznata po proizvodnji bombardera za Luftwaffe u Drugom svjetskom ratu, značajno pridonijela brzini leta. Op. prev.

U vrtoglavom trenutku pitao se u kojoj je ona sobi, jer razne sobe imaju razna značenja, to će biti važno, a on želi i ne želi znati što treba učiniti.

"Zaboravila sam jesam li zamračila prozore, a onda... mislim, to sam sigurno ovaj put učinila jer bio je mrak prije nego što sam izašla, ali ponekad..."

Zatim se približio, pustio da ga vodi njezin glas.

"I tako sada imam tu naviku. Teturam u mraku. Jučer sam razbila vazu koja je Donaldovoj majci bila posebno draga... ja... ne ide mi baš dobro u ovom ratu. Možda u sljedećem."

I eto je u neurednoj kuhinji - ne u spavaćoj sobi ili dnevnom boravku: u kuhinji - sjedi za stolom, u ogrtaču. Spustila je glavu, kosa joj skriva lice. Na stolu su dvije lijepe šalice s tanjurićima, dva tanjura, to bi bilo za nju i za njega. U ruci drži žličicu, neprestano je okreće. Nema zdjelice za šećer. Možda je zaboravila. Osjeća se slabašan vonj, ne čist, nego pljesniv.

Alfred žmirnu. "Hoćete li, trebate li... Ovaj poplun."

"O, moj Bože. Baš sam smotana, zar ne?" Naglo je ustala, uplakanih očiju, istrgnula mu zavežljaj, gotovo je odjurila u drugu sobu negdje njemu s desne strane. Pomislio je da bi mogao sjesti, pa je nakon nekog vremena to učinio, uzeo je njezinu žličicu i počeo je okretati u ruci. Nema šećera. Nema mlijeka.

Čuo ju je kada se vratila, osjetio je napetost u vratu.

"Eto, to je..." Zastala je dok se nije okrenuo. "Jako ste ljubazni."

"Ne bih tako rekao."

"Ja bih. Mislim da ste jako ljubazni."

"Nisam."

Malo se pribrala, usporila - čuo je kako voda teče dok je bila odsutna, zamišlja da se sigurno umila. Pažljivo mu je nalila kakao iz svoje termosice, izvadila sendviče iz zavežljaja i stavila ih na tanjure - svakome po dva. Zatim se predomislila i dala mu tri. Nije bilo važno, jer on neće jesti, jedva je srkao vodnjikav kakao.

"Zar ne želite poći u svoj podrum?" Premda se sada činilo da je uzbuna daleko na istoku, nisu se trebali brinuti.

"Ne mogu. Mislim, ponekad neću. Mislim, ondje će biti moji susjedi, a ako ste vi tu -"

"Mogu otići." Toje prva laž koju joj je rekao.

"Ne." I tada su se pogledali.

I nije bilo ničega da se kaže. I Alfred sjedi vjerujući u to što vidi, prepušta se zaljubljenosti, ne može spriječiti zaljubljivanje.

Zatim je bez riječi ugasila lampu, uklonila zamračenje, i stajali su jedno uz drugo, i Alfred je kroz prozor promatrao pruge i mrlje reflektora kako pretražuju, podrhtavaju, krvare. Noć puca, oporavlja se i opet puca, on osjeća kako podrhtava, njegova se koža povodi za drhtanjem svega, on vidi mali vrt pod prozorom, djeluje neuznemireno, ali napravljen je od nekog tamnog metala, precizno sklopljen, tajanstven.

Hvala ti, Štura, hvala vam, dečki. Hvala ti. Bože, ako si ondje gore. Hvala na ovoj noći. Mojoj plamenoj noći.

Joyce mu je rekla o svom mužu, poručniku Antrobusu - Donaldu - kako je bio u Maleziji, zatim se povukao u Singapur, a otkako su ga Japanci okupirali, ni riječi od njega. Mjesecima nijedne riječi.

Stojiš tu kao gad i nadaš se da je taj Donald Antrobus mrtav. Pretvaraš se da je to posve moguće, već je riješeno, razmišljanje o tome neće nauditi. Želiš tog čovjeka izgurati iz njegovog kreveta.

Nakon toga mijenjaš temu, "Trebali bismo krenuti, znate", jer radije ne bi više slušao o Antrobusu, radije ne bi o sebi imao gore mišljenje nego što ga već imaš. "Ovdje nije sigurno." Premda se time nije promijenila tema, to samo znači više nego što želiš.

Kima, odsutna, zatim je opet usredotočena. "Što?"

"Ovdje nije sigurno... staklo bi se moglo rasprsnuti. Ako ne možete u sklonište, ili u podrum..."

Vrlo tiho. "Ustvari, nije mi stalo. A vama? Hoću reći, mislim da to nema nikakve veze."

"Ako vam je suđeno..."

"Da."

"Mislite da ne možemo promijeniti to što nam je namijenjeno."

"Tako sam mislila. Sada više nisam sigurna. Ili je možda upravo suprotno. Ne znam."

Zatim je ispričala da se brzo udala za Donalda - njiliove su majke prijateljice, poznavala ga je godinama, odjednom je postala njegova žena: ova udana žena: postala je njegova žena samo dva tjedna prije nego što je otišao.

A zašto bi to rekla, zašto bi rekla strancu da ne razumiješ svoj brak i da ti je drago što nemate dijete, zašto bi u svoj dom pozvala stranca i bila s njim, razgovarala, zatim ga brzo zagrlila, neki trzaj na kraju, nekakvo žaljenje, ali ionako ga grliš, to mu radiš.

"Ovdje nije sigurno."

Zašto ga grliš i onda ga ostavljaš samog?

"Ne, ne bismo trebali stajati kod prozora. To je glupo. I jako je kasno. Trebali biste spavati."

Zbog toga mu se krv uzburkala, kolala u njemu, napeta.

"Ja

"Soba za goste u strašnom je neredu." Povukla se u sjenu kod stola, iščeznula pred njim. "Ali tu je veliki kauč. Ne smeta vam veliki kauč?" Ide ispred njega, postaje žustra. "Naći ću vam jastuk. Imam fine jastuke - netko nam ih je dao. Poklon za vjenčanje." Alfred je tupo slijedi, bol zbog nje pokrenula je nešto u njegovoj ruci, te je, kada je ona namjestila kauč, počeo drhtati.

"Hladno vam je?"

"Nije."

Nudi da mu donese poplun, da mu dopusti da legne ispod njega. Ali ne pita.

"Tako izgledate."

"Nije mi hladno."

Soba prepuna polomljenog namještaja, iz stolica izviruju konjske strune, željezni dijelovi kreveta složeni pored kamina.

"Sigurni ste?"

"Nije mi hladno."

Dah između njih, soba mu pleše pod nogama. "Ostaviti ću vas da se odmorite. Kupaonica su druga - ne, odavde treća vrata s desne strane. Mislim... znat ćete kada je ugledate. Tako nekako. Doista trebam..."

"Naravno." Riječi mu izlaze iz glave i padaju oko njegovih nogu, smislene koliko i šljunak, opušci, čahure. "Naravno. Hvala vam." Prvi put shvaća da joj djeluje kao da je iz neke druge zemlje, da zvuči glupo i strano. Jedno je govoriti o jednakosti, a nešto posve drugo dodirnuti čovjeka poput njega kao da je stvaran.

"Lijepo spavajte, Alfrede." Dok je zatvarala vrata, obratila mu se krsnim imenom.

Trebao sam biti uporniji - zagrliti te i onda pobjegne - hoće, a onda neće. Takva je ona.

Samo što ipak ne mislim tako.

Vjerujem da je dobra, da bi ipak bila dobra.

Ugasio je svjetlo i ležao pod njezinim pokrivačima dok nije onjušio sve mirise u njezinoj kući, već navikao na nju, nema šanse da zaspi, samo osjeća da ona sada leži u svom krevetu, njih dvoje leže u svojim krevetima, a on nije znao što treba učiniti.

Stoga je odlučio pobjeći prije nego što se probudi. Oprao se u njezinom umivaoniku, tiho, tiho, oprao njezinim sapunom, spremio se i onda pobjegao. Nije ni pokušao još nešto vidjeti u Londonu.

Ali sjećam se njezine adrese, ponavljao sam njezinu adresu, pošao ravno do stanice u ustaljenu gužvu i čekanje - kupio jeftin siv blok nadajući se da to neće biti problem jer, uostalom, rat je, pa sam joj pisao, sjeo sam na peron i počeo pisati.

Draga Joyce

Način da ti na samom početku srce bude slomljeno. Prvi su drhtavi komadići odletjeli jer je bila tako draga.

Ali bilo je samo ono što uvijek pišeš. Nisi očekivao da ona zna što to znači. Nije morala. Mislim da sam ipak mogao biti sretan i ako su svi ti osjećaji bili samo moji.

Lažljivac.

Prokleti lažljivac.

Jebeni lažljivac.

Da, znam.

Bilo je dana kada se Alfredu sviđalo snimanje, kada je odgovaralo njegovom temperamentu, kojemu je uglavnom bio potreban odmor. Ponekad je volio te lažne vježbe, gimnasticiranje, fizičku okretnost. A imao je i nepatvorenu nadu da je tu došao kako bi opet bio fizički spreman, u kondiciji - još je uvijek mogao napraviti stoj na rukama, gotovo - ali možda je prestar za to, ili možda drugačije raspoložen, jer sada je najsretniji kada mu narede da legne. To je možda zato što ako bi se ležeći onesvijestio, nitko ne bi zamijetio, a možda je jednostavno postao lijencina, zabušant.

A ako ne bi mogao leći, nadao se da će sjediti, pa je tog jutra bio veseo, udobno je sjedio s desetak kompanjona, kuckali su po limenkama i izrađivali lažne cijevi za ventilaciju za tobožnji filmski tunel, lako mu je to vrlo brzo dosadilo i uopće nije bilo važno što, ustvari, radi, pa je od dvije fantastično čiste i blistave limene kutijice polako počeo izrađivati minijaturan štednjak, kojemu je dodao i ventilator. Tek je počeo izrezivati krilca za maleni ventilator. Momak pored njega nije obraćao pažnju, ali s druge strane neki se tip nasmiješio, prepoznao je spravu, tipičnu za Kriegiee, i to je naglasio uljudno skrenuvši pogled. Alfred je stoga zaključio da je taj tip zacijelo na mjestu, ali je isto tako pomislio kako nije nužno da ikad zapodjenu razgovor.

Dok je Alfred petljao oko štednjaka, kamerman je s radoznalcima stao, okrenuo se, namjestio i počeo, ali Alfred ga nije primijetio. Zatekao se kako uživa što je uposlen, pjevuši neku pjesmicu i bezbrižan je koliko bi samo mogao poželjeti, dok nije prepoznao melodiju koju je izabrao, i onda su ga saletjele riječi, sručile se na njega.

"Dani su nam dugi, sumrak glasno pjeva,"

Pluckrose ju je izabrao - dijelom zato što ga je veselila.

"O sreći koje više nema,"

Dijelom zato da ušutka Bastarda, koji je uvijek pjevao grozno smeće.

"Ubrzo ću sklopit' oči, ubrzo ću usnut"

Dijelom da zafrkava Alfreda.

"A u snu ti si uvijek pored mene."

Pospana pjesmica, ugodno zvuči, prvi ju je put čuo kada se Pluckrose, poput izduženog dječaka kakav je, ustvari, bio, namrštio Alfredu u lice i dugo ga proučavao kao nekakvu mapu da provjeri uživaju li u istoj stvari i u istoj mjeri, dijeli li tko njegov entuzijazam.

"Dani su nam dugi, sumrak glasno pjeva,

o sreći koje više nema,

Ubrzo ću sklopit' oči, ubrzo ću usnut',

A u snu ti si uvijek pored mene"

A Alfredu se sviđala ta pjesma - mutno se sjećao da ju je već čuo - napose mu je bilo drago zadirkivanje, jer *njegova* je sreća još uvijek tu, neosvojiva - tada je već slao i primao pisma, niz Joyceinih riječi, mekih i svijetlih u njegovom zatiljku - a nije bilo ljubavne pjesme koja se nije činila novom, nepristojnom, ljupkom, crvenilo koje bi ga oblijevalo kada bi se prepustio stihovima i pažljivo slušao bilo je nešto za što nije mario ako se dogodilo s Pluckroseom.

"U redu je - i mene su zapanjile naše krasne sestre. Organizirane su i uspješne kao Elektra. Mogao bih postati redovnica."

"Misliš redovnik."

"Još nisam posve odustao."

A Alfred je bio prepun spoznaje da je *sanjao* nju, obožavao je sanjati nju i ona rijetka, duboka jutra kada se budio osjećajući njezin jasan i usredotočen dodir, kao da se naslonila na njegovo rame, ili mu stavila ruku na obraz. Sve izmišljeno, puste želje, ali i više od toga - poput obećanja, poruke,

ugovora. Ne možeš nešto tako savršeno osjećati, a da na kraju to ne dobiješ. U to je bio toliko siguran da mu je čekanje, ustvari, bilo drago, uživao je u boli koju je zbog toga osjećao.

"Hoće li nam vrijediti, Šefe?"

"A? Hoće. U svakom slučaju, ja mislim da je lijepa."

"Lijepa? Lijepa? Pocijepala bi rublje djevica u sitne, krasne komade. Zavrtjela bi ih po plesnom podiju, izrekla stih o riskiranju života, ruke i noge za Kralja i štošta... a sve bi bilo dobro i bilo bi dobro i sve moguće stvari bile bi jebeno dobre, ako tako mogu reći."

"Ne znam ti ja."

"Svakako bi bile. Izaberi svoj samotan kutak, udobno se smjesti, a zatim hukni u njezine naočale."

"Kako?" Zabrinuo se da Pluckrose nekako zna da ona stvarno nosi naočale za čitanje.

"Hukni joj u naočale, stari - tako da ne vidi što radiš..." Raširio je oči, namignuo. Zatim je mahnuo rukama, znak dobre volje. "Ali nisam ništa loše mislio, samo... Uh, kvragu sve to - misliš li da će se svidjeti momcima? Pjesma?"

Pokazalo se da se posadi strašno svidjela. Puštali su je na Pluckroseovu gramofonu, ili bilo kojem drugom dostupnom gramofonu, u bilo koje dopušteno vrijeme. Navikli se na nju, postali posesivni. Odlučni da spriječe krađu, uništavanje i gubljenje, svi su shvatili da su na kraju kupili jednu, dvije, pa i više ploča s "Vidimo se u mojim snovima" - uz Pluckroseovu pomoć.

Zviždukajući je u dočasničkoj kantini. Bastard je svojim pohotnim, grabežljivim rukama lupkao po stolu, zvučale su poput četkica na bubnju, neko je vrijeme bio posve blažen. "Nije ni tako loša, je li tako. Nije previše otrcana."

Alfred, Pluckrose, Miles, Bastard Hanson: svi su se zavalili u rasklimanim foteljama, dočasnička kantina njima je djelovala zlaćano na način u kojem su uživali.

"Te su usne bile moje, blistave blage oči,

Noćas mi obasjavaju put, vidimo se u mojim snovima!"

Pluckrose se nagnuo i lagano kucnuo prstom po Alfredovu primjerku RAF-ova magazina *Tee Emm* - tražio je da upadne i omete ga u čitanju.

"Uđi."

"Kako si jebeno ljubazan, mislim da hoću." Pluckrose je pantomimom pokazao da povlači iz lule. "Bože moj, gospodine - život je sjajan, nije li."

"Čini se."

"Ma daj. Pronašao sam ljupku pjesmicu za tebe i tvoju obožavanu dragu. Možeš joj je zapjevati kad se opet nađete. Rezultati zagarantirani."

"Baš ti hvala."

"Sviđa ti se? Iskreno?"

"Da. Naravno da mi se sviđa. Tako je -"

"Dosta. Prije nego što počneš. Ne treba mi još jedno dayovsko umjetničko i kritičko predavanje - obrazovanje je grozna stvar - a život mi je ionako dovoljno kratak: nemam vremena za gubljenje." Zastao je da bude siguran da ga Alfred dobro sluša. "Mogu li ti sada iznijeti jedan svoj dobar plan?"

"Valjda."

"Mudra odluka. Prije svega - jesi li ikad čuo za tipa koji se zove Cardini?"

Hanson je zacoktao. "Pa tko je taj? Neki digić admiral?"

"Zaveži, Hansone - odrasli razgovaraju."

"Da, razgovarate preko jebene muzike." Odnekud je jzvukao tost, vjerojatno iz džepa, i počeo ga grozničavo gristi.

Pluckrose uzdahnu i ustane poput matrone nevjerojatno dugih ruku i nogu, pokretom ruke pozove Alfreda do prozora, ondje su stali, zagledani u kišu i teške oblake, što je značilo da te noći neće nikamo letjeti.

Alfred obično nije trebao poticati razgovor kad je bio s Pluckroseom, ali: "Cardini?"

"Da. Toliko blizu šapatu Pluckrose nikad nije bio. "Služio je u rovovima: od '14. do '18: i dok je bio ondje, da ostane normalan, naučio je trikove s kartama, magičarske. Nakon rata postao je profesionalac. Jednom sam ga gledao - fantastično. Izvodio je svakojake nevjerojatne stvari - u

rukavicama. Magija mu je pomogla da ostane normalan." Prignuo je glavu i oklijevajući žmirnuo prema Alfieu.

"Nastavi, ti veliki, meki stvore. Kakav je to plan?"

"Više je teorija. Da. To bi bilo točnije." Opet je zastao, a onda se nacerio Alfredu i potapšao ga po ramenu. "Vidiš, ja uspijevam ostati normalan zamišljajući ljude kao što je Cardini – ili RobWilton, TommyTrinder*, Jasper Maskelyne**, stari Maxie, Max Miller*** - pregledao sam sjajan, dug popis mjuzikla: sjajni okreti i mnoštvo plesačica, hrpa nogu. To održava moral. Shvaćas?"

Alfred nije htio razočarati to ružičasto, strastveno lice koje se nadvilo nad njega. "Ne... ustvari, ne baš... Ne."

Pluckrose uzdahnu. Vidjelo se da se pita treba li nastaviti.

Alfred ga blago gurnu laktom. "Jer da ga jebeš, nisi dobar u objašnjavanju, tupane. Pokušaj još jednom."

"Odjednom ti dobro pristaje narednički čin."

"Nastavi već jednom."

"Točno." Pluckrose zablista, opet je u elementu. "Elem - malo sam razmišljao o tome što je stari Cardini radio i onda..." Značajno se osmjehnuo. "*Prekinuli su me*. Morao sam iskočiti iz kamiona, popeti se u D kao Doris i bacati bombe na udovice i siročad -"

"Ne šali se s time. Rekao sam ti."

"Samo sam realan. Ali kako želiš. Radi se o tome - *prekinuli su me*. To je bilo prošle srijede, možda se sjećaš - naš prvi mali posjet Njemačkoj... Cijelim putem do Sretne doline i natrag urođenici su bili izrazito neprijateljski nastrojeni, gađali su nas loncima, tavama i tko će ga znati čime - a za cijele operacije, negdje u mojim mislima, bila je ta ideja da se moram vratiti kući jer, jebote, *nisam dovršio* to što sam radio. Cardini - nisam do kraja promislio njegov okret. Nisam bio gotov."

"Ti nisi ozbiljan -"

"Ne. Nisam. Samo kažem da nam možda ne bi naudilo kada pođemo na naredni zadatak da imamo nešto nedovršeno."

"Želiš da počnemo učiti kartaške trikove?"

"Ne. Ti užasni mali trole. Želim..." Pluckrose je zastao, duboko udahnuo i izdahnuo, sikćući je stavio ruke na zatiljak, ispravio leđa. "Znaš što, pokazat ću ti."

"Što ćeš mi pokazati?"

"Pokazat ću ti."

"Kada?"

"Kad bude vrijeme. Kad bude vrijeme." Odvukao se do naslonjača povlaćeci iz imaginarne lule. Ništa od toga Alfredu nije imalo smisla.

Ali shvatio je kada je Pluckrose namjestio gramofon i pustio "Vidimo se u mojim snovima" a već im je isteklo vrijeme, čekala ih je treća operacija, vani u tami bila je gužva od kamiona, pilotskih čizama i mrmljanja.

"*Dani su nam dugi, sumrak glasno pjeva*",

Edgar Miles pomalo zagonetno. "Nema smisla to raditi sada, zar ne?"

"*O sreći koje više nema*",

Pluckrose gleda ravno u Alfreda iščekujući da konačno shvati. "O, itekako ima smisla, itekako ima smisla."

"*Ubrzo ću sidopit' oči, ubrzo ću usnut*",

Izjurio je iz prostorije prije nego što je do njega dopro ostatak pjesme. Alfred je malo pričekao, a onda je krenuo za njim, poželio je nesvršene poslove, ključ koji će otvoriti rat, vratiti ga natrag živog - vratiti ga Joyce.

* Engleski komičari i pjevači, popularni 1930-ih i 1940-ih. Op. prev.

** Jasper Maskelyne (1902-1973), britanski magičar iz 1930-ih i 1940-ih, upamćen po suradnji s britanskom vojnom obavještajnom službom u Drugom svjetskom ratu, za koju je izvodio obmane i priređivao kamuflaže velikih razmjera. Op. prev.

*** Max Milier (1894-1963), 'drski momak', engleski komičar i kabaretski pjevač, poznat po vrlo smjelom repertoaru i kicoškim odijelima. Op. prev.

Djelovalo je. Do Torina je sve glatko prošlo - Alpe se okreću, svijaju i blistaju pod njihovim petama, nabiranje i skupljanje mjesečine, a onda flak koji se nije dobacio do njih, nije, ustvari, ni pokušao, i nekomplikirana meta: dokovi, dizalice i industrija: stvari koje želiš pogoditi.

"Rekao sam ti."

Djelovalo je. Najlakša moguća operacija, i gotovo opijen izvještaj nakon toga: hvalisav i kratak.

"Jesam ti rekao?"

Djelovalo je.

Nakon toga posada bi se nalazila u Pluckroseovu Austinu 10, u njemu na vozačevu sjedalu Pluckroseov gramofon. Navio bi ga, spustio iglu, zatvorio vrata i oni bi slušali, skiper je uvijek malo kolutao očima. Nakon nekoliko stihova Pluckrose bi kimnuo i oni bi uvijek otišli i prekinuli melodiju, da se priberu, odjenu - da budu sigurni da neće žuriti kada noću dođe njihov red, pažljivo da se ne oznoje: tada prodire hladnoća, možeš dobiti ozeblina. Zatim su slijedile završne pripreme, uspinjanje u kamion, otežao od opreme - Alfred se zadubio u razmišljanje o tome da će kada dođe vrijeme, kada obavi posao, dati sve od sebe da bude živ i sve što je ostalo nedovršeno opet će ga ondje čekati.

Postojala je još jedna navika koju su stekli. Bila je to noćna stvar.

"Joj."

Nju im je Alfred dao - njegovo čedo.

"Kvrugu!"

Čizme u travi, zadihani - svi su zajedno u krugu iza streljane - posada se baš i nije znala prikradati. Prikradanje je bilo strano njihovoj naravi.

"Uh – uh – jebote."

Ustvari, što su trebali biti tiši, to su više bučili.

Bastard Hanson, "Jebote". I taj dragi mali udar koji se čuo prije nego što je progovorio. Zvučao je kao da gaje tresnuo ravno u čelo. "Jebi ga".

Kao i svi ostali nije smio govoriti. Radilo se o tome, bila je to Alfieeva ideja, da se pričeka dok ne padne mrak i da se ravnaju po vidu kada se ništa ne bude vidjelo, da nemaju pojma - zašto bi im se inače tu smrzavala muda?

"Sranje." Velika sjena koja se žali jest Pluckrose, drhti, a nakon toga zvuk zamaha njegove ruke.

Negdje s desne strane Alfred je začuo udar, posrtanje, osjetio je da je nešto čučnulo i onda se izduljilo kada se zagledao u tom smjeru. Prsti su mu već otupjeli od oštrog vjetra u Linconshireu, u glavi mu se javljalo ono poznato probadanje iz mitraljeske kupole od gledanja ni u što, posezanja ni prema čemu i opet gledanja. Mjesečev srp, titraj leda na tlu, a sve ostalo u tami, i on podiže glavu, napreže vid u nijansiranoj gustoći sumnje.

Još jedan tup zvuk s lijeve strane praćen punim udarom kože, netko je ulovio. Torrington, pomislio je.

Zatim nešto poput zamaha, izdisaja i jedan čudesan, spor trenutak, kada je Alfred bio u stanju vidjeti kako se tama dijeli od tame, raste i pronalazi ga.

"Jebote."

Pružio je ruke, ali nije uspio do kraja zaustaviti lopticu za kriket: osjetio je oštru bol u palcu. "Jebemu." Ne smije ozlijediti palac. A htio je biti tih, neka se ugledaju na njega.

Začuo je podrugljiv smijeh iz smjera gdje bi trebao stajati Bastard, pa si je Alfred dopustio da vara, zamahnuo je rukom kako bi bolje bacio iz zgloba i naciljao prema zvuku, bio je zadovoljan onim mitraljeskim u sebi.

"Jebote!"

Čuo se uzdah i Alfred je znao da je to skiper. "Pazi... ako ćemo se ovime uopće baviti, onda bismo svi trebali začepiti gubice."

Kašljanje u mraku i drugi uzdasi, posada je bila posramljena - nisu se previše trudili.

"Žao nam je, Skip." Pluckrose smiruje, izgladuje, kako ponekad voli činiti. "To je zbog onog jebenog kolača s džemom koji su nam večeras dali - ne znam za druge, ali ja jedva stojim na

nogama." Uvijek nešto objašnjava. "Stavili su jebeno kitovo ulje, kunem se, u kori su bile jebeno velike grudice sala... u svijetu gdje vrhnje prave od svinjske masti kako da čovjek preživi?"

"Pa baš zbog toga. Ako ćemo se ovim baviti, onda to treba napraviti kako valja."

"Jesam, skiperu." Bastard laže, a da i ne trepne, a otkako su počeli, loptu je primao licem. "Krenulo mi je, stvarno."

"A cviliš kao drolja iz Chelseaa." Molloy puše u ruke i gunda. "Hoćemo li onda nastaviti ili ćemo prestati, što ćemo učiniti?"

"Još trideset minuta." Skiper sa smijehom u glasu, ali misli ozbiljno, na rubu da izgubi živce.

"Što?" Molloy cvili. "Onda bismo mogli unutra da navučemo Irvin-kombinezone, inače ću izgubiti ekstremitete do kojih mi je posebno stalo."

Skiper odgovara kao preko razglasa, glasom s kojim se ne raspravlja. "Još trideset minuta i onda idemo u Duck's Head."

I bez naredbe polako su se razmjestili, stali na nova mjesta, napravili pauzu. Alfred osjeća onaj maleni sjaj ispod rebara, onaj koji mu kaže da im pripada, svojoj posadi, udahnuili su kao jedan, zauzeli pozicije i opet počeli.

Jer svi su morali naučiti kako da gledaju kada se ništa ne vidi. Jer nije bilo dovoljno držati siluete na štapu i pucati po glinenim golubovima, bez obzira na izjave vođe mitraljeskog odreda. I zato što se nisu trebali uzdati samo u mitraljesce - svatko može nešto spaziti ako zna kako treba gledati. I zato što, što su više zajedno, više osjećaju zajedništvo, rade, razmišljaju i djeluju zajedno. I zato što će, ako ustraju na nemogućim stvarima - čak i tako neznatnim kao što je hvatanje i bacanje loptice za kriket u mraku - možda preživjeti trideset operacija.

Bilo je hladno i jako svijetlo. Alfred je sjedio na vlažnoj klupici i promatrao kako se njegov dah polako udaljava od njega i nestaje u travi. U postaji je zacijelo već odavno svanulo, ali ovdje, daleko na sjeveru, tek sviće, i visoka živica iza njega prepuna je ptičjeg pjeva i šuštanja lišća zaostalog od protekloga godišnjeg doba, novo zelenilo izbijalo je po grančicama tako uporno i sigurno da ga je uznemirilo, izazvalo zadovoljstvo koje nije htio osjećati.

Tu je došao da pronade mir i spokoj - Pluckroseov neuredni vrt pružao se ispred njega poput parka, nekako prevelik da bude u isključivom posjedu bilo koje obitelji, s gredicama cvijeća, travnjacima i povrtnjacima sa svake strane - povrtnjak je sada uspavan: ponosan je jer ispravno upotrebljava riječ *uspavan*, uživa u tome - sve je previše ljubazno, ili previše pohlepno, i kuća Pluckroseovih koja se uzdiže spram neba, golema iza Alfredovih leđa: tri kata, dva stubišta, mnoštvo vrata, zatim opet vrata, i onda daleko previše vrata, ponekad se moraš prisiliti da ne misliš na njih jer bi moglo djelovati alarmantno. Prepušten sam sebi, osjetio je neki nemir - kao da je lovokradca ili lopov.

Ali još nije mogao biti s drugima - ne tog jutra, ne unutra s posadom, bučni razgovori, vrijeme za čaj i doručak koji su spremili. Unutra su gradili nešto nalik na obitelj - onakvu kakvu bi tražili da su uopće imali izbora - a to je značilo da su time izdali svoje. Povrijeđen je krivnjom zbog udobnosti, znao je da je vjerovao, imao povjerenja, razumio je da se ne radi samo o ratu, da je to trajno. To je njegova posada.

Taj par, MacKenzieevi, dolazio bi s kruhom, ribom, jajima, maslacem, kobasicama, samo Bog zna odakle im to - od seljaka, pretpostavio je, iako nisu ništa rekli - to je selo - vidjelo se da postoji neko pravilo po kojemu se MacKenzieevi brinu za Pluckroseove, bez obzira na sve, tako stvari stoje. Bio je na mjestu gdje su se ljudi brinuli za ljude bez ikakvog naređenja, nije ni trebalo

narediti, tu je funkcionirao drugačiji, neobičan sustav, tu se čak i Hanson u prolazu smiješio govoreći "Kako je, stari?" sa svojom braćom po oružju uvijek drugarski raspoložen, vedar.

Alfred se ne može sjetiti koliko je vremena prošlo, prestao je nositi sat. Od dokoličarenja i nerada postao je pospan, previše opušten, pa se pokušao iznervirati pitajući se koji bi se to ljudi trebali brinuti za Dayeve.

Mi sami - tko bi drugi, jebi ga.

Ne, više ne. Ne s posadom. Ti si prvi Day za kojeg znaš da ima svoju posadu.

A Alfred i njegova posada uglavnom su boravili u kuhinji, kod peći, gdje je bilo toplo, kuća je, ustvari, bila zatvorena zbog rata, bila je u sramotno lošem stanju: polomljene stvari, zamračeni prozori na sjevernoj strani, sobe u potkrovlju u kojima su se gulile tapete, prepune uspomena nekih drugih ljudi, nereda nestale djece, možda baš njihovog Pluckrosea u prijašnjim godinama, posvuda se širi meko, tamno cvijeće od vlage.

Ali ne mogu biti samo u kuhinji. Još ne mogu.

Nije se radilo o tome da Alfred neće ubrzo krenuti tamo da jede dok ne pukne, da se natrpa dok ne ostane bez daha. Nije se radilo o tome da to nije volio. Ali sve su kuhinje iste, udeš, sjedneš na tvrdu drvenu stolicu, nalaktiš se na stol, možda je trošni pribor spremljen za večer, gđa Mac-Kenzie prolazi pored tebe, djeluje blago i uredno, miriše na Cuticurine* pomade, čaj je u čajniku, a onda se sjetiš svoje majke, šalica ti se učini nekako trapavom i tužnom, tost bi trebao biti dobar, ali kruh nije kakav bi trebao biti, spopadne te ta beznadna, djetinja želja - ta potreba za navalom glazbe s radija u tvojoj vlastitoj kući, s tvojom mamom i ni s kim više, slušaš dok ona posprema, razgovara s mačkom, izmišlja sjajne, duge priče o tome kako on ide na Zapad i bori se s Indijancima, nosi malene mokasinke za mačke - umiljata sranja, gluposti koje je izmišljala, ali uvijek je Alfredu pričala o avanturama s mačkama - čak je jednog nazvala Mix, po Tomu Mixu**.

Tvoj tata, taj seronja, on bi tukao Mixu, strašio ga. Lovio bi ga noću - pijan bi ga zgrabio tako da bi počeo cviliti i sve bi nas probudio. Kao da nismo bili budni. Ali Mixy se opametio. Postao je brz, bistar i oprezan, što je bilo dobro. Ali nakon toga više se nije dao maziti: malo bi se opustio i onda ti više ne bi dao.

I tako se Alfred našao tu, troši desetodnevni dopust u divljini na sjeveru, a mogao je vlakom poći kući da vidi svoju mamu. Umjesto toga on se tu deblja i dobro provodi, jer je morao - ovaj je bijeg najbolje što je mogao učiniti.

Kako bilo, Wingco nas je poslao zajedno: odjednom su nas velikodušno poslali na dopust nakon loše noći iznad Essena. A trebao je pričekati novu posadu, nove avione.

Nikad nije došlo u pitanje hoćemo li otići kao posada - ni prije nego što je Pluckrose rekao da se možemo spakirati i skočiti u Moray Firth da vidimo obiteljsko sjedište broj dva.

* Cuticura, američka farmaceutska kompanija osnovana 1860. godine; prva je počela proizvoditi medicinske sapune za masovnu upotrebu. Op. prev.

** Thomas Edwin Mix (1880-1940), Tom Mix - jahač osvetnik, američki filmski glumac, prva holivudska megazvijezda vesterna, definirao pravila žanra za sve kauboje koji su na platno stigli nakon njega. Op. prev.

Posjed Pluckroseovih u Londonu, posjed Pluckroseovih u Cornwallu, posjed Pluckroseovih ovdje - ali zbog toga ga ne možeš zamrziti. A ako ga zamrzliš, on će primijetiti i reći kako je to zastarjelo, besmisleno i kako se toga ne treba držati, reći će ti da je sin jedinac - kao i Alfred - i kada ovo bude njegovo, sve će razdijeliti. Ili prodati. Nešto će učiniti. Živjeti u šumi kao Thoreau. Tada ga Alfred nije pitao tko je Thoreau, ali još bi mogao. Diogen je živio u bačvi, a Simon Stilita na stupu: toliko je znao. Možda bi mogao naučiti popis, memorirati još neka mjesta na kojima su završili povijesni likovi - čini se da njihove stambene prilike nisu bile predvidljive.

Galeb je sletio iza prošlogodišnjih stabljika malina, nakrivio glavu i zbog nečega se oglasio. Zastao je kad je Alfred ustao i protrljao ruke, a onda se, kada je napravio prvi korak, pokrenuo i poletio, širok, bijel i tih. Takva uzlijetanja želiš, kao da raširiš ruke i onda lagano klizneš u život - jednostavno.

Bolje da nije na to pomislio jer kad je trepnuo, mogao je vidjeti svoj san, onaj s vatrom koja suklja i riga - to ne gledaš, da te ne zaslijepi, ali znaš da ispod tebe rigaju vatru, žderu ti mozak, koji poprima boju prljavog plamena dok se flak približava i pokušava se osvetiti.

Vidimo se u mojim snovima.

Ulaziš s trećim valom i taj osjećaj da tu ima još nešto u trenutku kada su granate počele bliže udarati - da nešto veselo namiguje prema tebi: sve bliže, izbacuje vreo metal dok lijene putanje

signalnih metaka polako prošivaju bodove prema tebi i odjednom su brzi, odjednom su mutni od jurnjave da te pronađu, i spreman si da zapucaš, jedva čekaš, za sada se skrivaš, ali sredit ćeš svakog seronju koji se ukaže, izbacit ćeš svoje metke kada bude trebalo, ostaviti stazu od svjetla i metaka koja posve jasno vodi natrag k tebi i tvom skiperu, ali to samo znači da ih moraš srediti, sigurno hoćeš, moraš, spreman si, mašeš svojim oružjem bez prestanka da se ne zaledi, u glavi ti tutnji od urlika, a u sebi čuvaš pjesmu, držiš se za djeliće te pjesme.

"Te su usne bile moje, blistave blage oči,

Noćas mi obasjavaju put,

Noćas mi obasjavaju put,

Noćas mi obasjavaju put,

Noćas mi obasjavaju put."

To je najbliže molitvi što možeš biti, negdje u daljini čuješ Torringtona, mirno i glupavo, izluđujuće sporo - "Lijevo, lijevo... Polako... Polako..." Nikada nemoj uzeti strijelca bombi koji govori kornvalskim dijalektom, trebat će mu cijela jebena noć. "Desno... Polako..." Koža pod tvojom kosom, osjećaš kako cvili, ramena ti se ukružuju. "Polako... Lijevo, lijevo... Polako... Polako..." I još jedno strašilo eksplodira dolje s lijeve strane, kao kada se prema nečemu za što ne postoji riječ otvaraju vrata, boja i skok plamena. Prepoznaješ svaki nagib, detalj plovila posve nalik na vaše, ali doista želiš da je to strašilo koje su zapalili Švabe, a ne avion, okrećeš glavu od blistavog plamena, koncentriraš se, a siguran si da je u onom prvom snažnom probodu svjetla bila neka sjena: sjena čovjeka, noge su mu malo svijene, kao da hoda, ali leži na leđima u zraku, u vrlo rijetkom zraku, a o tome nisi u stanju razmišljati - da je toliko aviona bilo pogođeno, ruta je bila jeziva, previše ravna, to je grozno, jebeno grozno, a bombe još nisu sve otišle, grad, Kruppova postrojenja i ljudi ispod tebe koji te mrze, mašeš svojim oružjem, mašeš svojim oružjem, neka gadovi samo dođu.

Probudio se s bolom u ramenima, kao da je cijele noći bio vezan kožnim remenjem. Hladnoća u truhu, to ga je podsjetilo na majku, kako je bila tiha i umorna kada ju je zadnji put vidio.

Sredio sam ga, ipak. Jebeno sam ga sredio. Pokazao mu da znam svoje - da seronje poput njega jedino silom možeš zaustaviti.

Čak je rekao Pluckroseu - jer te on natjera da mu pričaš. Utonuli u raspadajuće naslonjače dovučene do kuhinjske peći - samo su oni bili budni, obojica natopljena viskijem, pravim škotskim viskijem.

"Djeluješ zamišljeno, Šefe. Zbog čega se tako mrštiš? Reci svom stricu Pluckroseu."

"Ne mrštim se."

"To je, po meni, poricanje, ali vidim ja u blaženoj i poznatoj alkoholnoj pari - naš je Day nesretan..."

"Prisjećao sam se." Lice njegovog oca, razvučen osmijeh za mušterije i sve je da ne može biti bolje. Taj prokleti smrad ribe - osjeća se u cijeloj ulici, guši te.

"Prisjećao si se nečega. Dobar početak." Golema Pluckroseova stopala u otrcanim slojevima vunjenih čarapa - ima nešto rusko u njima kada stavi jedno uz drugo, duge noge krenule su ravno prema toplini. "A možda bih trebao poći uzeti nož za školjke, ako tako dugo potraje."

"Nisam školjka."

"Doista nisi. Nećemo više o tome." Pluckrose zanjiše golemom glavom i namjesti najozbiljniji izraz lica. "Ali ako namjeravamo ostati drugovi, trebat će mi cijela priča. Sada. Radi li se možda o slomljenom srcu?"

"Kako?"

"U pitanju je neka djevojka?"

Od pomisli na nju zatitrao je sag pod Alfredovim nogama. "Ne, ne."

"Dobro." Pluckrose malo jače lupnu šakom Alfreda po ramenu. "Mali Alfie ne može imati slomljeno srce. To ne bi podnio." I opet ga lupnu.

"Jao."

"Reci već jednom, proklet bio. Nisam toliko strpljiv."

Alfred se opet prisilio da uđe u ribarnicu, pored ploče na kojoj je otac velikim vitičastim slovima kredom ispisao ponudu - toga dana jegulje. Začulo se zvono iznad vrata kad su se otvorila i uskovitlala smrad koji ga je dočekao. U tom trenutku njegov je otac ugledao odoru, a ne Alfreda,

iscerio se prema njemu, vidjelo se o čemu razmišlja - pita se nije li se tom vojniku prohtjelo nešto posebno ispod pulta, nada se da će nešto zaraditi. Žena, stara gđa Archer, posegnula je prema paketiću spremljenom za nju i njezinu sestru, a Alfred je uspio zamijetiti da je ponuda oskudna, sivkaste boje, nije bilo puno toga za prodaju.

Otac se oglasio, glumio je bučnog i veselog prodavača ribe, pokušavao je namignuti: "Nemam baš puno toga da vam ponudim, gospodine - ako netko nije registriran kod nas... ali ako ste u prolazu..." I tada ti je ulovio pogled i prepoznao te. Ruke su mu pale kada te je ugledao. Spustio je gard.

Pluckrose ga opet lupnu. "Jao."

"Onda mi reci."

"Otišao sam kući na zadnjem dopustu i vidio mamu."

"To je lijepo."

"Ona je dobra... Vidio sam i oca." Njegov zvuk ispireš iz usta dobrim gutljajem viskija, spaljuješ ga. "Došao sam u ribarnicu kad me nije očekivao."

"A."

"On je pizda."

"A."

"Zatekao sam ga." I sada ona ista navala krvi u rukama kao onda kad si zakoračio u ribarnicu, prošao pored gđe Archer, tako da te je i ona mogla dobro čuti. "Rekao sam mu - ostavi mamu na miru. Gledao sam ga sve dok nije morao skrenuti pogled. Ostavi je na miru. Misliš da me nisu naučili da se brinem o sebi? Misliš da te sada ne mogu srediti? Sada sam šampion u pero kategoriji."

"Tu si malo slagao, stari moj. Ali to je dobra laž."

"Povjerovao je. Rekao sam mu da se znam boriti nožem i ako bude trebalo, kući ću donijeti pištolj i ucmekati ga. Svake noći kada se po mraku bude vraćao kući, pomislit će da se možda krijem u tami i čekam da mu raznesem glavu."

Tužan izraz na Pluckroseovu licu, mršti se prema svojim rukama. "Bravo, Šefe."

"Sada je mora ostaviti na miru. A ako ne bude, saznat ću. Da me jebeš, saznat ću - a gđa Archer me je pogledala i onda je pogledala njega, a on nije bio u stanju ništa reći - samo se opet pokušao naceriti, kao da sam ja netko tko traži file s limunom, posebnu ponudu, netko je ušao i iza mene čulo se zvono, pa sam opet rekao - ako je samo takneš, tu ženu koju seronja kao ti nije zaslužio, i ja za to čujem. Sestre će mi reći - one koje si istjerao iz kuće - one će mi reći, nije li tako? - i drugi kojima sam rekao da paze na tebe, reći će nam i rasturit ću te, usrat ćeš se u gaće. Jer sada mi je svega dosta."

I onda sam se okrenuo - kao na paradi, polako, prošao pored gđe Caulfield i njezinog malog - oboje se ljuljalo kao da su nacvrcani - i ostavio ga. Dobio je svoje, a?"

"Bogami, dobio je, Šefe."

"Sredio sam ga."

Samo je sjedio, buljio u otvorenu peć i vatru u njoj - jako mala, ljubazna vatra - Pluckrose je ispružio ruku i neko vrijeme držao Alfreda za mišicu, zatim ga je pustio i opet im napunio čaše, nasmiješio se Alfredu i malo mu razbarušio kosu.

"To si od onih šutljivih, nisi li, Šefe?"

"Ne'am pojma."

"I dobar si. Uvijek moraš braniti slabije. Bez obzira na sve."

Alfred je opet dobro potegnuo iz boce, nije mogao smisliti odgovor.

"Nastojim da to bude moja briga, znaš? Kada letimo, volim misliti da upravo to radimo."

Alfred potapša Pluckrosea po ramenu. "Valjda."

"Sretan sam kada tako mislim."

"Tak su nam rekli i to oće, a?"

"Da, Šefe. Naravno. Tako su nam rekli i to traže od nas."

Neko su vrijeme slušali vatru.

Zatim se Pluckrose promeškoltio u naslonjaču. "Ima jedna stvar... Nisam tako loš navigator."

"Dobar si."

"Hvala." Uzdahnuo je. "Nevolja je u tome što, čak i kada sam na zemlji, mogu točno procijeniti na nekih pet milja, možda za jednu ili dvije. Tiho je govorio obraćajući se vatri. "Duga je milja, Alfrede. A ako promašim za milju, tko će još promašiti za milju? Na što to bacam bombe? Jesam li u pravu? Koliko smo često u pravu? A ako nismo u pravu..."

"Dajemo sve od sebe."

Pluckrose prođe objema rukama kroz kosu. "Točno."

"Radimo što nam kažu. Seronje s druge strane, kladim se da se oni ni zbog čega ne brinu."

"Nema puno koristi od toga ako se brinu."

"Nema puno koristi i ako se mi brinemo. Nema smisla da se mučimo zbog toga. Dajemo sve od sebe, Bog je na našoj strani i tako dalje."

Pluckrose se tiho nakašljao i nasmijao.

"Kako?"

Pluckrose odmahnu glavom, i onda poče: "Sjećam se što mi je stric pričao. Priču iz Galipolja. Rekao je da su ondje rovovi bili jako blizu, momci su se dovikivali - te dvije strane: Turci i naši momci - dobacivali su si međusobno, a Turci, mogli su ih čuti kako govore Alah ovo i Alah ono, zazivali su svog stvoritelja, a mi bismo im nešto dobacili i tako bi to potrajalo između pucnjave. Pokazalo se da su Turci mislili da smo mi kao i oni, da smo zazivali svog stvoritelja. Pa su mislili da se naš bog zove *Seronja*."

Alfred se počeo smiješiti, a onda mu nije bilo pravo. "Mi dajemo sve od sebe. Nacisti, oni su seronje."

"Oko toga nema spora."

"Dajemo sve od sebe."

"Nadam se, Alfie. Doista se iskreno nadam."

I onda su još neko vrijeme sjedili u tišini.

U filmskom logoru Alfred se iznova odao svojoj navici hodanja po ograđenom području - to nije bila prava, žustra vježba, ali na taj je način sebi djelovao korisnije. Nije se radilo o tome da su krugovi imali ikakvog smisla, osim sjećanja na jednoga - Kriegiea Alfreda, koji se trudio da mu stopala očvrstnu, da bude spreman za marširanje, trčanje, za bilo koju grozotu koja se mogla dogoditi. Moraš paziti na svoja stopala.

Imam dobre čizme, i brinem se za njih. Imam jadne klompe u kojima se vučem naokolo kada ne nosim čizme, dobro sam ih namazao, u dobrom su stanju, samo Bog zna čime, nema smisla razmišljati o tome.

Nakon svake šetnje mjesto je postajalo određenije, gredice u vrtu slegle su se i počele rasti, zavjese na prozorima baraka, tegle pune divljeg cvijeća, poslaganih knjiga.

Ne bi trebali stavljati knjige na prozor - od sunca požute, a kada je vlažno, upijaju hladnoću i postaju napuhnete, iskrive se. Glupi blesani.

Tog je jutra došao do šutljive skupine, uglavnom filmska ekipa, skupili su se kod ograde, silno zainteresirani za nešto. Kada im je prišao dovoljno da može vidjeti, shvatio je da to nije htio - gledali su demonstraciju kopanja tunela.

Dva momka koja su napisala knjige - osobna razmišljanja o zarobljeništvu i tako dalje - bila su dolje na koljenima pokazujući kako se kopa. Alfred je znao za knjige, bile su u Ivorovoj knjižari, ali nije ih pročitao, niti je namjeravao.

Jedan se spustio na sve četiri i glumio kopanje pod zemljom, držao je lopatu i polako napredovao ispod nevidljivog svoda. Redatelj je klečao pored njega i virkao kao da je pripit, kako je

inače činio, a drugi je pozvani stručnjak gurao grede dolje u plitku rupu koju je iskopao - rezultat dobro obavljenog posla s malom lopatom za kopanje rovova. S lijeve strane stajao je pravi Nijemac odjeven u naizgled propisnu Luftwaffeovu odoru - rječit, šutio je o svom ratu, glumeći zapovjednika logora. Oscar Vonnekako. Pričalo se da je bio mornar, ili operni pjevač, ili politički emigrant, premda Alberta to nije zanimalo. Naravno, kako je bio i glumac i Nijemac, nije se previše družio s običnom vojskom, njega niste mogli vidjeti kako šutira loptu ili se zajebava. Ali Alfredu je gotovo uspjelo da razgovara s njim, prišao je namjeravajući izgovoriti rečenicu koja je nestala čim je malo razmislio, stao je gledajući u njega, zatim je pognuo glavu i požurio dalje.

A sada Vonnekako tone, čuča na pijesku i crveni se, nije htio da netko bude ispod njega i radi mu pod nogama, njihova tijela skvrčena od straha, premda se trenutačno nisu bojali. To se moglo vidjeti na njemu, kako se sramio samog sebe, svoje odore - najsretniji nakon scena u kojima je bio nasamaren, u kojima je bio posramljen.

Možda o tome želim razgovarati s njim - možda to nema nikakve veze s ratom, samo bih želio da zna kako bi se trebao zaljubiti. Tada će doista biti posramljen.

Zauzet kopanjem, stručnjak je polako napredovao petnaestak centimetara: previše sretan, previše usredotočen. Nešto na njegovom licu podsjetilo je Alfreda na London, na ljude - vidjeti ih kako rade kao bankovni činovnici, ili u tramvaju kojim idu do ureda, škole, trgovine, na neki posao koji ne mogu zadržati, ne mogu dobiti, ne mogu željeti - u zemlji koja je smeđi linoleum, prinudna štednja i ratni viškovi, snalaženje s onim što imaš i krv koja ti je iscijeđena godinama ranije, sve se zauvijek činilo malim i jeftinim. Čovjek je samog sebe iskopavao.

Glumci - čak i Vonnekako - bili su drugačiji, imali su nekakav život, djelovali su zdravije. Njih su trojica promatrala kopače. Ali oni će to pokušati nakon povratka u Englesku, ležeći u nekoj tobožnjoj iskopini u nekom studiju - sigurnije za sve njih. Čudno kako se ljudi toliko uznemire nad sobom kada ih više ništa posebno ne može ubiti - ništa neuobičajeno.

Alfred ih je pustio da rade svoje, što je brže mogao: krenuo je dalje, zatim potrčao, pojurio i na kraju stao kod zida skladišta s opremom, uživao u blagom udaru, lupanju svog srca, zadihanosti. Unutra je stari Jack odložio smotani kabel i polako izišao.

"Oprosti, Jack."

Jack je govorio s cigaretom u ustima. "U r'd' je." Podigao je kabel i stavio ga u sanduk. "Ganjaju te zbog nečega?" Pristojan tip, Jack - jedan jedini čije si ime mogao zapamtiti.

"Ne. Samo... došlo mi je da jurim." Teško je disao, polako se smirivao.

"Mm-hm..." Jack se povukao do stolića, sjeo i počeo rastavljati neki mehanizam, neki dio kamere, rastavljao gaje zbog popravka, da vidi o čemu se radi. "Dvadeset minuta i trebat će te u gomili." Jack je bio u vojnoj filmskoj ekipi, kameraman na bojišnici. "I onda opet nanovo."

"Nema mira za zločeste."

"Ni za sve druge." Proučavao je neki nevidljivi komad metala. "Ovaj prokleti pijesak svuda se uvuče." Neki tipovi, oni su bili takvi - samo smirenost i još više smirenosti i sporosti, i ništa više.

"Valjda je tako."

Jack ga je na tren pogledao. "Jesi dobro?"

"Jesam."

"Onda je u redu." Opet je bio zauzet nečim oštećenim među svojim prstima, pustio je Alberta na miru jer je Albert to htio. "Gospodin je u redu."

Ili je gospodin sjeban, ima li tu ikakve razlike?

Alfred krenu dalje, prema paradnoj pisti, uvidjevši - jer je to mogao - da bi sjena pored njega trebala biti Ringer, njegov dobar prijatelj. On je trčao da pobjegne od svoje želje za Ringerom - jer kopanje, to nije moguće bez Ringera. Ništa nije moguće.

Na slobodi zvao se Mooney - David Mooney - pomalo sumnjičav i zabrinut kada je došao, jer bio je jako neobičan tip i nije se mogao izjasniti. Nekome je palo na pamet da je neko vrijeme bio špijun. Ali on je bio u britanskom Stirlingu* - samo zbog pogleda - njegov prvi i posljednji zadatak završio je skokom s loše otvorenim padobranom i slomljenim gležnjem. A kako su mu rekli na obuci, imao je propisanu letačku kacigu - kleo se da mu je spasila život i da se više ne smiju

* Stirling je prvi britanski teški bombarder s četiri motora. Ubrzo je bio zamijenjen drugim tipovima bombardera, kao što su Handley-Page Halifax i Avro Lancaster, koji su potpuno preuzeli njegovu ulogu, te se upotrebljavao u druge svrhe. Op. Prev.

razdvajati: od njezine debljine i podstave glava mu je izgledala još veća. I Nijemci su mu dopustili da je zadrži, možda su mislili da mu nisu sve daske na broju i da će mu kaciga pomoći. Skidao ju je prije spavanja, ali i tada bi je privio uza se. Praznovjieran.

A možda je bio neobičan zbog svojih misli, ponekad sporih, niste mu uvijek mogli objasniti, ali nije bio glup. Zvao ga je Ringer jer je u privatnom životu bio zvonar - *kampanologija*, zvonjava u njemu, njihanje. Radnik na farmi u močvarnim područjima, jeben život, a nedjeljom bi s momcima hodao kilometrima, išli bi od zvonika do zvonika i zvonili po cijeli dan.

"Dobiti dobar zvonik. Svidjelo bi ti se. Divne cigle, prave divne cigle. Stotinama godina. Divna zvonjava cigli, divota zvona." Tiho izrečeno - jer kad ga ljudi čuju, rugaju mu se. "Ti si nešto što traje stotinama godina - o čemu pišu u knjigama o zvonjavi, to su godine podizanja zvona, Zadovoljstva, Superlativa i Iznenadenja. Jednom smo zvonili na Velikom Bobu Sopranu, to ti je 6.144."

Nije baš bio vičan pisanju, ali našvrljao bi duge nizove brojki, pravila, imao ih je na tisuće spremljenih u toj čudovišnoj lubanji.

"12345 onda 21345 onda 23145 onda 23415, kužiš?"

A jednom se gotovo rasplakao; Alfred je mislio da se nešto loše dogodilo, ali radilo se samo o tome da se Ringer zabrinuo da su zvona kod kuće utihnula i da će nakon mira biti prekasno, ono što im treba moglo bi biti zaboravljeno.

"40.320 sa zvonjavom od osam - toliko varijacija možeš dobiti. Trebalo bi sedamnaest, osamnaest sati da ih toliko zazvoni. Kužiš? Osamnaest sati. To nisam nikad."

"Još nisi."

"Na Badnjak'41. i kada smo pobijedili kod Alameina - zvonjava za pobjedu, to nije dovoljno. Tako neće zapjevati."

"Sve će biti u redu."

"Momci će zaboraviti. Sada su u vojsci, a oni stari će pomrijeti. Sve će se zaboraviti."

Alfred nije imao pojma je li to točno, ali nije htio rasplakati Ringera, nije htio da javno pokaže svoju slabost, jer neki će gađ to sigurno primijetiti i iskoristiti. "Sjetit će se. Siguran sam da hoće. Ti se sjećaš. Onda će i oni." Rukom je prolazio Ringeru između lopatica, jer kada je tako činila Alfredova mama, on bi se smirio.

"Dobiti pun opseg. Ako uspijem, ispisat će moje ime na ploči. Ja i momci, ako uspijemo." Kiša je lupala po prljavim prozorima barake. "Dobiti pun opseg." Oči su mu bile toliko ustrašene da je boljelo. "Hoću li, Šefe?"

"Pa... Ima dovoljno vremena." Alfred je lagao kao što bi lagao djetetu, ako ga ikad bude imao.

Ne radi se o tome da je Ringer bio poput djeteta. Potukao bi se kad bi mu to rekao - od svakoga bi izgubio, ali ipak bi se tukao. Nema osjećaja za smjer u njegovim šakama, samo spusti glavu i maše, beskorisna duljina ruku. Radi se o tome da ga nećeš shvatiti ako misliš da je blesav - radi se samo o tome da bi se strašno uplašio i to ne bi skrivao, ne uvijek, pa ga je trebalo smirivati. Trebao si ga umiriti zbog sebe - onda bi se i ti umirio. Pobrinuo sam se da dobije ležaj ispod moga. Pazio na njega, držao ga na oku.

A Ringer je pazio na svakoga - jer nikada nije zaboravljao. Baš ništa. Sve što bi ušlo u njega zadržalo bi se, samo bi pročitao i znao bi sva logorska pravila - smjene straže, opskrba, vrijeme i dani, alternacije, zamjene - sve je imao u sebi.

Kada si se šetao, Ringer ti je nedostajao. Imao je dug korak, ali zbog tebe bi ga skratio, klimao s tom ludom kacigom na glavi, blage oči registrirale su svaki pokret, svaki novi detalj, a na licu mu se uvijek vidjela ljutnja ili bijes, slutnja nekog osjećaja koji ga je povrijedio.

Moj prijatelj.

Moja posada.

Moja cura.

Ti si nekakav nitkov kada se zajebavaš s time.

Jer kamo te je to odvelo? Ovamo. Samo marširaš naokolo u nekom snatrenju.

Stao je, prekrizio ruke - prigrlio značaj i smisao toga na što je trebao paziti: Day, Alfred F. Pokazalo se da je do okupljališta stigao kad je krenula prva scena za taj dan.

Pa onda bih mogao ostati tu gdje jesam.

I dok su ostali nevoljko vukli noge i marširali da mu se pridruže, on je gledao kako tehničari rade, Stari Jack postavljao je scenu i sve je bilo dobro, metodično. I konačno si je Alfred priuštio luksuz koji je imao za nebrojenih, bezličnih čekanja, privatnost koju je izgradio u tko zna koliko gomila - sjetio se nje, potražio je puno, snažno sjećanje na nju, zakoračio unutra i sklopio oči.

"Zdravo. Zdravo? Ja sam... Jesi li to ti? Ovdje... ja..."

Prvi put nije se baš iskazao. Upamtio je taj broj: bio je otisnut na zaglavlju njezinih pisama zajedno s imenom njezinog muža i njihovom adresom: nema sumnje, još jedan vjenčani poklon.

"Žao mi je, ne mogu..." Veza je bila tako loša kao da se opet nalazio u Lancu, njezin glas jedva čujan. "Je li to... kada si rekao 'ja'... Je li to Alfie?"

Već i od toga što ju je čuo vrat mu se odmah počeo znojiti. Nije mogao reći je li joj bilo drago. "Da, ovdje -"

"Bože, ja sam... Iznenadio si me. Ja sam..."

"Nisam htio." Bar ne neugodno. Tako bi htio da je ugodno iznenađena. "To sam samo ja." Kao da s njom razgovara svaki dan.

"Gdje si?" Doista je zvučala kao da joj je drago. "Jesi li ovdje?"

Nije ju htio uplašiti - lako je uplašiti ljude. "Jesam. Tu. Ili tamo. Mislim, oboje smo tu."

Molloy, zguran u telefonskoj govornici s njim - i s Pluckroseom - gurka ga u rebra, sikće tako da ih je sigurno čula. "Isuse, daj reci nešto suvislo."

"Pa *jesam* tu." To je bilo upućeno momcima, a ne njoj, sada mu valja opet pokušati. "U Londonu sam, oprosti... tu se... događaju neke stvari." Pokazao je prema Pluckroseu, upozoravajući, nema mjesta da upozori Molloya, nijedan mu nije ni od kakve koristi, na bilo koji jebeni način.

Ali on jest u Londonu. Što znači da je zadnji čas, ali njegov dopust je njegov dopust i ni u kojem slučaju ne može se promijeniti, nazivao ju je i ranije, često, moglo bi se reći vrlo često, a nije bilo odgovora, pomislio je da je linija isključena, pogrešno ga spajaju, preselila se, bombardirana je, ozlijeđena, ili još gore, a on ništa ne zna - nije bilo nikakvog načina da sazna - ili je možda naslutila da će je nazvati, pa ga jednostavno ignorira dok ne prestane. Nije mogao znati. Kako je mogao znati?

"Alfie? U gradu si?"

"Ja... da, jesam. Žao mi je."

"Neka ti ne bude žao."

"Trebao sam se ranije javiti. Nije bilo vremena da pišem. Pošta je tako..." Progutao je slinu i shvatio da se smiješi, da mu je cijela glava postala lagana. "Jesi li danas zauzeta? Samo bih još danas mogao naći vremena. Moja posada, oni su..." Jedan iz njegove posade u tom ga je trenutku gurnuo u stražnji dio koljena, dok se drugi cerekao - ostali su napravili kordon tu vani, Bastard je lizao staklo prozorčića i namigivao kad god bi Alfred pogledao prema njemu. "Mogu još samo danas."

"Pa... to je... Hoćemo li u kino? Mogli bismo... nešto pogledati? Kasnije sam požarna. Nastojim biti od koristi - pišem i za Mass Observation*... Donald nikada ne bi dopustio... kako bilo. Uvijek nešto radim. Imaš sreće. Mislim, srećom danas ne radim. Sada sam stalno zauzeta. Hoću reći, ne toliko kao ti, ali -"

"Drago mi je što imam sreće." Cijelim svojim srcem, koje nije slomljeno, vrelo je i golemo među njegovim plućima. "Naći ćemo se... Ali ne znam gdje." Mrzio je što mora vikati, Pluckrose mu se nacerio i kimnuo, a Molloy mu je puhao dimu oči, morao je zažmiriti.

Ali i dalje je slušao, i dalje je želio da njezin glas ulazi, hvatao gaje, držao.

"O, Gospode, nisam u stanju upamtiti upute... da se nađemo u Hinde Streetu? Onamo moram ići zbog... Ondje je crkva, možeš podzemnom do Baker Streeta, zar ne? Onda nije daleko."

"Naći ću je." Ni na trenutak nije pomislio da može.

"U dvanaest?"

"Bit ću ondje."

Ali pronašao si je. Jesi. Trčao si cijelim putem.

Sreo si je na dnu stubišta, još uvijek uzrujan glupostima koje je posada dobacivala za tobom

* Organizacija za društveno istraživanje utemeljena 1937. koja je prikupljala priloge o svakodnevnom životu običnih ljudi u Velikoj Britaniji. Op. ur.

kada si pobjegao, brzo, svečano rukovanje sa skiperom prije nego što si pojurio i nekakva nelagoda još uvijek u tebi - kao da bi mogla vidjeti što su sugerirali, što su mislili. Što si ti mislio, posve je druga stvar, to trebaš zadržati za sebe jer ovo je samo sastanak s nekim, djevojkom, ženom, udanom ženom, i to je sve, ali to je ipak samo sastanak, da se vidite nakon pisama u kojima je rekla kako na tebe često misli, pa nema ništa loše u tome ako joj kažeš da često misliš na nju.

"O, donijela sam ti ovo." U ruke ti je utrpala plosnat, mek paket - prstima ti je, hladnim, dodirnula zglobove.

"Kako?" Nešto je bilo zamotano u papir od tapeta. "Mislim, nisi trebala." Čini se da ima jako puno tapeta. "Nemam ništa za tebe... Ako pušiš."

"Ne pušim."

"Ne, ni ja. Ali mogao bih ti jeftino nabaviti cigarete - iz NAAFI-a*. Želiš li propušiti?"

Budalaštine koje si joj govorio - svaki bi se put poveo za navalom riječi, izgubio bi se u njima umjesto da shvatiš da si pored nje, da je između vas samo tanak, proziran sloj šutnje. A taj je prvi put zacijelo bilo najgore, dok si promatrao njezine kretnje, lakoću koja je bila u njoj - čak i u tim velikim izlizanim cipelama - i nabor njezine plave haljine ispod zelenog ogrtača, koji poznaješ, blijedoplava haljina i njezino lice, taj divni oval, sitna brada i lijepa usta, lijepa meka usta koja nisi mogao gledati jer bi sve zatreperilo u tebi, i prije svega oči - oči nekog stvorenja, nešto čudesno - do tada ih nisi vidio po danu, nisi pustio da uđu u tebe i ne zaustave se.

"Ne želim pušiti."

"Znam. Ne želim ni ja... jer... Ali *da* pušimo."

"Onda bi nam trebale cigarete."

"Onda bismo *imali* cigarete. To bi mogla zabilježiti za Mass Observation." Želio je da njega zabilježi. "I mene koji te želim obući u padobransku svilu." Naglo sramežljiv kada si to rekao, ali sve je dobro ispalo.

"Da, mogla bih." Smiješak kada je to izgovorila, ljubak smiješak, dok si malo posrnuo jer si gotovo otkoračio kako bi joj mogao gledati lice, ili zato što si zaboravio hodati.

"Možda sam to već zabilježila." Blago te je primila za mišicu, tako da si gotovo ispustio paket. "Polako, naredniče Alfie - moram te vratiti u komadu onoj tvojoj posadi."

"Hvala."

"Inače bi to bila sabotaža, zar ne?"

"Ne, mislim, hvala ti. Na..." Odvagnuo si paket. "Na ovome."

"Zahvalnost možda i nije potrebna, znaš. Još nisi vidio što je to."

Stoga si razvezao uzicu, razmotao papir i ukazala se ta vunena stvar koju nisi posve shvatio.

"To je kapa."

Crvena vunena stvar.

"Nije po propisu, ali ionako ne mogu dobiti vunu po propisu."

Oboje ste zastali i promatrali kako ti leži u rukama, poput nekog odreska koji ne obećava previše.

"To je -"

"Strašno, znam. Ali htjela sam pokušati i to sam sama isplela - vidiš, nema niti jednog šava - sve na četiri igle, strašno komplicirano, moraš brojiti redove - a možeš je nositi ispod svoje letačke opreme kada bude hladno, na to sam mislila. To je zečja vuna - kakva se upotrebljava za bebe - neće te bockati. "

"Ispod moje -"

"To je *kapa*, glupane. Barem je to očigledno, a ne želim povjerovati da nije."

Zastao si na pločniku - ta široka ulica i navala ljudi koji tuda prolaze, onaj policajac rezervist s kacigom koja mu ne pristaje, zapravo je tvoje visine, ali danas djeluje maleno, djeluje kao jebeni patuljak, jer od kada si s njom, tako si narastao, iza tebe su fini, visoki izlozi, koji bi bili impresivni, možda bi čak nešto imali za prodaju, posve je moguće da se u blizini nalaze neke znamenitosti, nije ti stalo da ih vidiš, nije ti uopće stalo, siguran si jedino da ćeš do smrti nositi tu groznu kapu od zečje vune, to će biti kao da ti dodiruje glavu, kao da ti na kosu stavlja svoje ruke.

Cijeli dan s njom.

* Navy, Army and Air Force Institutes - Britanska vojna opskrba. Op. prev.

Šetnja i sjedenje u Lyons Corner Houses, nisi joj dopustio da išta plati, niste stigli u kino.

Tipično za nju da obeća i ne ispuni.

Ali tada nisi htio u kino jer to bi bilo kao da si opet u postaji i opet gledaš *Lav ima krila* - samo vam to prikazuju - ili kao da razmišljaš o starom kinu kod kuće, netko si drugi, a gore je Humphrey Bogart u *Visokoj Sierri*, slušaš parove iza sebe, vjeruješ da nikada nećeš imati nekoga - djevojku da je maziš.

Nisi je mazio. Ne na loš način.

Ne, bio si još gori.

"Ja..." Uz novi čaj - tada iz jednog od onih starih, četvrtastih čajnika - kaplje kao blesav, ali nisi se htio žaliti. "Joyce, znaš..." Pola si šalice čaja prolio po stolnjaku, nisi ga ni okusio - posumnjao si daje to lišće čaja upotrijebljeno više puta. "Ja..."

Bilo ti je ugodno, bio si sretan i rekao si joj: "Volim te gledati."

"I ja tebe. Volim gledati tebe. Cijelo vrijeme gledam sebe. Ustvari... ujutro u zrcalu. Ne cijelo vrijeme - to bi bilo jezivo."

Počela te je navoditi na krivu stranu, pa si je morao ispraviti. "I volim pisma, tvoja pisma. Jako ih volim." Voliš ispravljati.

"Ti pišeš dobra pisma."

"Ne, ne pišem."

Zatim ta blistava stanka koja vas uzdiže, oboje ste unutra, i taj miris ruža. A osjeća se i zadah od bombardiranja - paljevina i žbuka izložena kiši, spaljeno drvo, nešto neodređeno u tome izaziva mučninu - ali najviše osjećaš ruže, jer si tu sa Joyce.

"Sviđa mi se što te poznajem, Alfie. Jako mi se sviđa."

Ništa nije jednostavno u tome, možda je sve beznadno, ali za to ne mariš jer ona svakako zaslužuje da činiš nemoguće. Ljubav traži nemoguće, to ti je jasno.

Joyce gleda kroz izlog na ulicu koja je sada opustjela, zuri u tamu i oblijepljene farove. Shvaćaš da si je rastužio.

Taj miris zavoja: nikad ga nije podnosio. Želiš da mirišu na čistoću, ali ne mirišu, uvijek su nekako kiselkasti, kao da su već upotrijebljeni, donose ti nešto povezano s raspadanjem. Nisu zdravi.

Pa zašto ih onda dobrovoljno nosiš, kompa? Nikad dobrovoljac, do sada si shvatio.

Filmska je ekipa htjela ranjenike. Organizirana je manja skupina da stoji i djeluje tužno zbog nekoliko drugih momaka koji su bili nastradali i vukli se kroz ulaz kao da su tek stigli u logor, još svježiji nakon neke nesreće na nebu, ili u bijegu. Alfred - kao uvijek, radije bi ležao - rekao je da bi volio glumiti na nosilima.

Zavoji, imaju okus po strahu i crkvi.

Tri su se žene brinule za šminku. Čudno je kada ti žena dodiruje lice. Žena odlučuje kakvu ćeš ranu imati, kako će izgledati.

Taj suhi, dezinfekcijski parfem za koji si mislio da će sve poboljšati, ali samo je postalo čudno.

Alfred je morao sjesti na rub stola, pored njega neki čovjek umotanih ruku kao da je opečen. S njim je sve bilo u redu, naravno - ustvari, on je iritantan tip, kucka i lupa svojim velikim zavojima kao da su najsmješnije stvari, pita hoće li mu tko zapaliti cigaretu, počesati nos, obrisati guzicu.

"Bilo bi super vratiti se gospođi s ovakvim ranama, zar ne? Zar ne?" Smije se kao lud. "Konačno imam pune šake. Zar ne? Zar ne?" Smeđi zubi koje radije ne bi htio vidjeti - preuska i preduboka usta.

Alfred s gazom zalijepljenom preko lijevog oka, tri ili četiri metra zavoja oko glave - kao što dijete zamišlja ranjenika. Zavoj ga je učinio malo gluhim.

Ali ne dovoljno.

"Ugasi svjetlo i pomislit ću da je dobila par. Ne znam gdje ću početi. Čini mi se. Što misliš, stari? A?"

Što mislim? Što mislim? Mislim da septični tipovi kao što si ti nisu trebali preživjeti rat. Mislim da te je netko trebao bombardirati, bombardirati do daske. Mislim da bismo se, da smo te ranije upoznali, posada i ja vrlo rado dobrovoljno javili. Mislim da umiru pogrešni ljudi. Mislim da se to događa svaki jebeni put.

Alfred se sjeća majke, opekline na njezinoj nozi kada ju je otac zalio čajem. Sama je stavila zavoj, pažljivo, brižno, ali nakon toga ostali su ožiljci. Žena želi da joj noge izgledaju dobro, na njih bi trebala biti ponosna. Zbog njegovog se oca sramila.

"Planiram ovo zadržati, stari - ponijeti kući. Došlo mi je da pomislim kako sam imao sreće. Baš bih mogao."

Baš bi mogao.

Alfred se sjeća kako su ga njegovali u njemačkoj bolnici. Zabrinuo se zbog ožiljka na usni: hoće li ga Joyce ikad vidjeti i hoće li se uzrujati.

Baš bi mogao.

A onda se ničega nije sjećao, ništa nije mislio, samo neko ružičasto-sivo svjetlo u zatiljku, ugodan osjećaj topline, dok nije shvatio da su mu oči sklopljene. Odnjekud je, blizu njegovih nogu, dopirao smiješan zvuk - kao od bolesnog psa. Pogledao je.

Iznenadio se što je čovjek omotanih ruku ležao na pijesku, što mu je nos posve uvjerljivo krvario, a onda je osjetio bol u desnoj šaci i shvatio da je udario tog čovjeka, udario ga je svom snagom: zamahnuo je idejom o tome iz boka i sručio je s nečim što bi mogao biti bijes, a možda je i radost - trenutačno je bio posve nepomičan, djelovao je sretno i opušteno.

"Isuse!" Čovjek je bio uzrujan. "Za kojeg vraga... ?" Bijesan, ali previše nervozan da ustane. To je od šoka, udarca u lice. Ljudima je stalo do njihovih lica.

"Oprosti, stari." Alfred je namjestio svoj najbolji Kriegie-izraz lica, bezazleno prazan. "Ništa ne vidim s ovim povezima na očima. Nisam znao da sam te zahvatio. Tako mi je žao."

"Slušaj ti -"

Alfred se primaknuo. "Oprosti, stari. Iskreno." Vidio je da ga šminkerica gleda, promišlja se da li to odobrava. "Ne brini se, skrpat će te. Imaju oni svu potrebnu opremu. Zgodno."

Malo se udaljio, kružio je oko najbliže barake da se ne bi počeo smijati, da ne bi morao razmišljati.

Smetao mi je kada sam ga prvi put vidio, taj ožiljak. Pola duljine moje gornje usne - natečena sa šavovima - to većini žena ne bi bilo ugodno. Ali pomislio sam da Joyce neće mariti za to, jer mi smo svoji i nikakve promjene ne mogu nas omesti.

Inače bih ga prekrpio, zbog nje bih tada pustio brkove.

Pa zašto ih sada imaš, ona te neće vidjeti?

Znaš da te neće vidjeti.

Pa zašto se odjednom brineš kako izgledaš?

Siguran si da te neće vidjeti.

Pa zašto si onda pošao u London da živiš ondje gdje ona živi?

Gotovo si siguran da te neće vidjeti.

Kakvu to budalu praviš od sebe?

"Nisam ja tolika budala." Pluckrose se s momcima šee pored mora.

"O, stvarno - a koji ti dijelovi nedostaju? Samo reci." Miles s tim svojim mliječnim, velikim licem, smiren kao uvijek, samo se uključio.

Pluckrose je zaurao od smijeha i stušio se u zid, odbijao se od njega gledajući Milesa. "Jebote, tako mi je drago što si na našoj strani."

Miles je samo sisao svoju lulu, pobjegao mu je osmijeh prije nego što ga je stigao suspregnuti.

Zadnja večer njihovog dopusta, svi su bili ondje, teturali na vjetru duž zamagljene obale. Trpjeli udare vjetra koji im je nanosio sol po ustima, uhvaćeni u svojim mantilima, općenito, osjećali su se živima. Alfred je pomislio da će sigurno prepoznati svaku pukotinu, crtu i trag stope svakoga iz svoje posade. Mogle bi proći godine i ne bi bilo važno: prepoznat će ih.

Skipper je konačno stao, okrenuo se prema moru, i svi su se okupili pored njega, promatrali žuto-sivi kraj dana, čisto blistanje na vrhovima valova, cijepanje i podrhtavanje svjetlosti ondje gdje je voda ležala među stijenama. Alfred je shvatio da jednostavno ignoriraju žicu koja se nalazila između njih i uskog zaljeva, štitila je zatvorene kuće i prazne hotele od napada nacista.

"Kako ide?" Skipper je blago gurnuo Alfreda, promrmljao: "Spreman si da opet počnemo, Šefe?"

"Valjda."

"Valjda?"

"Pa... Ako se ne vratim, nedostajat ću vođi mitraljezaca. A narednik iz oružarnice - rekao mi je da će se rasplakati."

Skipperove ruke, kada ih je Alfred pogledao, bile su skupljene oko cigarete, kao inače. "A siguran sam da je tako i mislio." Onaj njegov dio koji je uvijek bio napet. "Uvijek tako iskreni, vaši oružari."

Alfred je čekao jer je znao da skipper tako želi.

"Ti si... ti si borac, nisi li, Šefe?"

To je značilo da mu je Pluckrose rekao za Alfredovog oca, što je bilo u redu. Nema tajni među članovima posade.

"Dakle - ako budeš htio razgovarati o bilo čemu sa svojim vjernim skipperom, to ćeš učiniti?"

"Da." Nadao se da će se to pokazati kao obećanje koje neće morati ispuniti, jer nema boljeg čovjeka od skippera, klasa za sebe, ne bi ni trebao vidjeti Alfredov dom, ne bi trebao upoznati njegovu obitelj - premda bi zavolio Alfredovu mamu, jer su je svi voljeli, jer je i ona bila klasa za sebe, a možda će nakon rata sve biti toliko rastureno da će i ona imati život kakav zaslužuje.

"Nešto si mi se ušutio, Šefe... Znaš da to ne volim." Opet gurkanje. "Jesi li siguran da shvaćaš da želim pomoći - da ćemo ti svi pomoći uvijek kada bude trebalo?"

Alfred se sada posve zadubio u pješčani sprud, čelo mu je bilo vrelo, ona dragocjena jasnoća u njegovoj kralježnici. "Radi se... to je... pitao bih." A razmišlja o naredniku Hartnellu, kada ga je pitao kako se bori i pobjeđuje.

Hartnell je pristao, oštro ga je pogledao, namrštio se i onda pristao. Sastajali su se tri ili četiri večeri i obavili posao: japansko davljenje, bacanje iz kuka, bacanje iz pojasa, oslobađanje od zahvata i hvatanje, razoružavanje napadača, onesposobljavanje stražara, udarci čizmom, rukom i nožem: oko njih prazna dvorana u kojoj su njihove kretnje odjekivale i rasle.

Ali nije pomoglo.

"Gledaj, sine." Hartnell je primio Alfreda za ruku tako da nasilna reakcija nije bila potrebna. "Nisi ti prvi. Ustvari, to se često događa. Momci dolaze i traže od mene pomoć... pomoć u svađi koju trebaju riješiti kod kuće..."

Alfred nije odmahnuo glavom, nije ništa učinio, samo je stajao i osjećao blagu mučninu.

"To je dio odrastanja - znati kako izići na kraj s određenim stvarima. Kako zaustaviti gadove koji te zajebavaju. Ali ti... ti si mitraljezac, stari. U tome si dobar. Ne kažem da trebaš nekog upucati kako bi riješio stvari. Ne kažem da im trebaš pokazati mitraljez, da će ih to probuditi, da će te onda shvatiti. Ne mogu to reći i nisam rekao."

"Ne, naredniče."

"Pusti to naredniče, samo razgovaramo."

Alfred je podigao glavu i ugledao Hartnellovo lice, imao je priliku da ga dobro promotri, te je zamijetio kako izgleda staro i umorno: u dobroj kondiciji, ali umoran.

"Day, ako imaš problema s nekim, priđi im s leđa kada ne očekuju i onda ih mlatni komadom cijevi, ili nekom jebeno velikom motkom, stolicom, bilo čime. U poštenoj borbi ja ne bih bio uz tebe. To razumiješ glavom, ali ne vjeruješ. Sada ćeš možda shvatiti. Ali ja ne bih riskirao. Da sam na tvome mjestu? - jebeno velik komad cijevi i tresni tako da više ne ustanu. U redu?"

"Da, nar... Da."

"Onda smo s time završili. Ne želim više tratiti svoje vrijeme, niti tvoje. O tome više nećemo. Jasno?"

"Jasno."

U tišini su se rukovali, Hartnell je djelovao očinski, kako bi otac trebao djelovati.

"Hvala."

"Svi smo to prošli, sine. Svi smo se vratili kući i sredili ih, ili smo barem pokušali. Svi smo to prošli." Nasmiješio se na siv, sitan način. "A sada se gubi odavde - umirem za cigaretom i šalicom čaja."

Vraćajući se preko travnjaka u svoju baraku, Alfred je počeo drhtati. Do kraja noći bilo mu je hladno, kao da je premlad i previše trapav za mjesto na kojem se nalazio.

Dakle nije bilo točno da je on borac, ne onako kako je skiper mislio.

"Skip?"

"Da, Šefe."

"Nisam... ja..." Ali on je mitraljezac. To jest točno. "Uvijek ću davati sve od sebe."

Tu se uključio Pluckrose. "Gospode - vas dvojica. Izgledate kao da ste se izgubili putem do roditeljskog sastanka." Blago ih lupi po bubrezima. "Glave gore. Gđa Mac nam je obećala pravu tortu za odlazak, možda i dvije - i voće, cugu, i Bog će ga znati kakve sve nemoguće delicije - podvezicu Jane Mansfield, tko će ga znati?"

"Prije će biti podvezica Doris Waters*. Kako bilo, da ga jebeš mračno je da se dalje šćemo." Hanson se ubacio hroptavo kašljucajući. "Ukoliko ne čekamo neku lokalnu suknju."

"Vojni ciljevi koji su već napadnuti - ima li ih?" Torrington je to procijedio stavljajući ruku pod Pluckroseovu.

"Bojim se, ništa od toga, dragi moj." Pluckrose se okrenuo na peti i poveo ih kući. "Na kilometre nema očiglednih vojnih ciljeva. Ukoliko ih ne kriju od nas."

Hanson se opet nakašljao, zatim pljunuo i još jednom pljunuo.

"Ne mogu zamisliti zašto." Miles je brundao preko kamiša svoje lule. "Mi smo tako divni, takvi smo. Nema boljih."

Kada se smirio, pokazalo se da posao na nosilima uopće nije loš. Alfreda su veći dio dana nagurali i vukli tamo-amo - uz pauzu za čaj i ručak. Nakrivio bi glavu kada bi mu rekli, čak bi i malo zaječao, premda to nisu od njega tražili.

Oko četiri sata iznenada je pala kiša, zrak prepun oporog mirisa mokre prašine i vode. Zbacio je deku Crvenog križa i zatim gledao kako filmska ekipa žurno prekriva opremu i svoje ljude koji su se raspršili da pakuje rublje. Nevjerojatno koliko se toga pere u logoru - dijelom zbog pomanjkanja nove odjeće, a dijelom, pomislio je Alfred, zbog toga što se čistoća respektira i što se nečim možeš zaokupiti. A i tvoji kompanjoni iz barake zgrozili bi se ako ne bi održavao osobnu higijenu.

A svi smo se htjeli oprati - mirisati čisto: kao da si kod kuće i brinu se za tebe.

Alfred je i dalje sam prao odjeću i peglao, gdje god se nalazio.

Ništa bolje od dobro ispeglane košulje.

Kao da je ikome osim tebe do toga stalo.

Kiša je padala jače, cijedila se s krovova dok je Alfred i dalje sjedio na nosilima, polako je odmotao zavoj s glave i stavio ga pored sebe, lažna krv izbljedadela je na pljusk, pretvorila se u neodređenu, ružičastu mrlju.

* Doris Waters (1904-1978), engleska pjevačica i zabavljačica, nastupala s mladom sestrom Elsie kao slavni par Gert i Daisy. U Drugom svjetskom ratu snimale filmove za Ministarstvo prehrane i na turnejama zabavljale britanske vojnike. Op. prev.

Zatim se sa sjeveroistoka začuo prvi udar groma.

Nevrijeme, ništa posebno.

Tanak rez bijesnu i zatvori se, još nekoliko detonacija - nailazila je oluja.

Alfred se potrudio da polako ustane i pođe prema onome što su zvali Pall Mall - stazi između baraka koja je vodila prema broju 27, to je bila njegova. Počela je tuča, još jedan udar groma odmah iza stabala, tako se činilo, ali nije ubrzao korak. Sa svake strane učvršćivali su prozorske kapke, zatvarali prozore, kroz napola zatvorena vrata začuo je nervozan smijeh.

Mnogi od nas ne podnose dobro tutnjavu, ne sada.

Nebo se otvorilo iznad njega i s treskom zatvorilo, oborilo ga na koljena usprkos njegovim namjerama, znao je da se opet trese, žestoko. Procjep je jurio iznad njega poput granata, zatim je zrak eksplodirao i opet se s treskom zatvorio.

Gadovi.

Rafal na rafalom, šake je zabio u pijesak, pokušao ustati, stajati. Trebalo mu je neko vrijeme.

Gadovi.

Zgrčio je palčeve i konačno se osovio na noge, te se zateturio prema zidu kolibe, da se skloni.

"Te su usne bile moje, blistave blage oči,

Noćas mi obasjavaju put,

Noćas mi obasjavaju put."

Do kraja staze trebat će mu dvije do tri minute. To nije puno.

"Noćas mi obasjavaju put."

Tuča se smirivala, još je malo lupala, a onda ga opet ostavila na jednostavnoj kiši.

"Noćas mi obasjavaju put."

Znojio se, mastan od znoja.

Kada je prošao pored barake, uznemirilo ga je neko kretanje na lijevoj strani, i uzmaknuo je prije nego što je stigao razmisliti. U tutnjavi groma koja se stišavala začuo je nešto mokro i teško. Čučnuo je, provirio iza ugla i ugledao tri siva lika pogrbljena na pljusku, mašu rukama, voda se slijevala s njih dok je kiša padala sve jače, zatim se primaknuo. Tri muškarca okupljena na slijepom kraju staze, zgurana između zida zahoda bez prozora i dviju praznih baraka neosvijetljenih prozora. To su Ukrajinci u švapskim odorama: dva rudarska šljema s kojih se cijedila kiša, treći prevrnut na tlu. Jedan je straga držao mršavog momka, a treći ga je mlatio, metodično, poput uvježbanog premlaćivanja, promišljeno.

Alfred ih nije mogao dobro vidjeti, zgurili su se njemu okrenuti leđima, ali onda je čovjek koji je udarao skinuo kacigu, obrisao lice, te je posve jasno ugledao Vasilija, to nije mogao biti nitko drugi. Izgledao je jako zadihano, ali sretno.

Zadnji udar groma proparao je između baraka, Vasilijeva žrtva mogla je pasti, skvrčiti se od bola. Alfred ga nije prepoznao, kao ni onoga koji ga je držao i koji je sada tapšao Vasilija po ramenu. Pognuli su se, razmijenili nekoliko riječi i kimnuli, zatim su nestali kroz mali procjep koji je vodio prema nogometnom igralištu i šatoru, gdje su čekale raseljene osobe, gdje su dobivale čaj, sendviče i upute za taj dan.

Kad su otišli, Alfred je pričekao, ostao je i gledao, ali nisu se vratili. Nakon nekoliko minuta čovjek na tlu se pomaknuo, okrenuo. Bio je prljav, krvario je, lice umrljano crvenim blatom. Trebalo mu je malo više vremena da se opet okrene i pridigne kako bi mogao otpuzati. Možda su mu rebra slomljena, ima kontuzije, frakture, oštećeni su mu unutrašnji organi, boji se. To se dobiva od teških batina. Djelovao je ustrašeno, puzao je, vukao se uz stepenice prema praznoj baraci u kojoj se može sakriti, zaspati, pribitati se, ili umrijeti.

Alfred mu je mogao pomoći, ali nije. On nije bio iz posade, izgledao je kao Nijemac. Tu se ništa nije moglo učiniti.

U vlaku na povratku iz Škotske posada je zauzela kupe, napunila police za prtljagu, zapalila cigarete, izula čizme. Nisu puno spavali, ustvari, nisu uopće - proveli su zadnju noć pričajući i pjevajući sve do zore jer su trebali prerano krenuti. Alfred se smjestio kod prozora i pogledavao prema svojoj obitelji, svojim ljudima: Miles je već zaspao - je li ikad bio posve budan? - hrkao je suprotno od ritma vlaka, Bastardu pada glava, Torrington jede sendvič - jedan iz cijele hrpe koju je pripremila gđa MacKenzie - Pluckrose sjedi njemu nasuprot i zuri kroz prozor, neki pomalo maglovit izraz na njegovom licu, Molloy polako važe bocu piva u ruci, zatim je otvara vrlo brzo, ali gospodski, a skiper pogledava prema Alfredu, namiguje mu. Alfred nije bio u stanju namignuti, time bi pokazao nepoštovanje, ali iscerio se, mislio je da skiper to želi - da su namireni, daje svatko od njih namiren i da mu je dobro, u dobrom su stanju i spremni za pokret, da opet prionu na posao.

Uvijek ćeš se sjećati Skipovih ruku. Nakon prvih operacija mogao si vidjeti kost u njima, tetive, snagu zahvata. Upravljanje Lancom, to te promijeni. Kažu da je imao mišice kao Popaj - ali to nije bilo dobro jer mu je Betty Boop uvijek bila draža od Olive. Mršave djevojke nikad nisu zabavne.

Bez rasprave sa zadovoljstvom su zauzeli osmo sjedalo u kupeu, na njega stavili boce, dvije voćne torte i manju jelenovu glavu (s rogovima koji su bili korisni), trošan predmet koji je Pluckrose ponio za dočasničku kantinu.

Trošan - to se prije odnosi na građevine, ima neke veze s kamenjem, ali svidjela ti se ta misao u tvojim ustima. Pustio bi da se otopi s prvim gutljajem piva, ta riječ koju možda nikada ne bi naučio, vjerojatno je nikada ne bi upotrijebio, ali kako bilo, ona je tu, progutana i topla, klizi ti ispod brade.

Spomeni je u pismu - pokušaj, neka se ona nasmije. Ispričaj joj o jelenu. Joyce bi željela znati za jelena.

Naravno, bilo koji civil, pa čak i rezervist, mogao bi ući i sve pokvariti, ali Molloy je rekao da za takve krizne situacije ima spremljen plan.

Alfred je sjedio suprotno od smjera u kojem su išli jer mu je to sada bilo draže - svidao mu se pogled iz kupole na repu - jezerca, potoci, svijetlosmeđe padine vrištine udaljavaju se od njega dok promatra, smjenjuju ih planine: prave planine sa snijegom na vrhu u Britaniji, nikad to ne bi pomislio. Promatrao je golemu bijelu jelenovu stražnjicu kada se životinja u strahu okrenula, krenula uzbrdo ritajući se i trzajući, i zatim nestala. Prvi ga je put vidio uživo, ali to nije htio spomenuti jer se činilo da je Pluckroseu prirastao srcu njegov mali, mrtvi jelen.

Alfredu se ionako nije razgovaralo - mirnoću je držao u sebi dok je pustopoljina klizila zajedno s njim, potegnuo je iz boce i počeo čitati krimić s Philipom Trentom. Povremeno je uživao u krimićima, uvijek bi bio zadovoljan kada bi zlikovci dobili što zaslužuju.

Kada su stali na još jednoj prašnjoj drvenoj stanici, zamijetio je da je prošao jedan sat. Ukrcalo se nekoliko ljudi, među njima krupna starija gospođa s pletenom torbom, koja je posve pogrešno mislila da je sjedalo kod njih slobodno i da ga može zauzeti. Molloy je intervenirao.

"Ah, Freddie. Makni noge." Molloy je gledao ravno iznad boca i razbacanih stvari na praznom sjedalu te urlao na sav glas. "Smetaš gospođi koja je došla da priča s nama." Molloy je uprazno zaprijetio prstom. "Sada budi pristojan i sjeti se što je bilo prošli put. Sve si nas osramotio." Nasmiješio se gospođi od uha do uha. "Divno je što ste nas došli posjetiti, što možemo učiniti za vas, trebam li izići van da porazgovaramo nasamo?"

Žena je oklijevala. Pogledala je prema praznom sjedalu. Pogledala je pohabanu jelenovu glavu koja ju je promatrala jednim staklenim okom. Pogledala je prema Bastardu, koji se, koliko je dug i širok, rasprostao i na sjedalu do svoga. Bastard joj se nasmiješio kako to samo on umije. Prekrižio je noge i mahao stopalima, oba su uglavnom bila skrivena u smrdljivim čarapama. Žena se obeshrabrila, ali još se uvijek htjela pobuniti, ili ukazati na neku posve nevažnu činjenicu.

Molloy ju je nastavio pritiskati. "Freddie, ne smiješ to činiti. To nije u redu." Molloy tužno odmahnu glavom uprazno i zatim se usredotoči na ženu. "Možemo li vam kako pomoći?" Zurio je kao da je malo poremećen.

Pluckrose je odlučio ubrzati cijelu stvar. "Mi smo strašno dobro uvježbani. Možemo u trenutku upasti unutra. To moramo činiti. Molim vas, dopustite nam da pomognemo, to bismo jako voljeli." Nedužnost i revnost na njegovom licu sugerirala je da se bilo što može dogoditi.

Žena se skupila, namrštila i zatim tiho rekla: "Tu nema nikoga".

"Ah, ali mi ga ipak volimo."

Zamišljeno je gledala Molloya, jelena i posadu, oni su zamišljeno gledali nju sve dok nije shvatila da je poražena i polako se sa svojom pletenom torbom iskrala iz kupea, kao da je očekivala da bi se nešto nepredviđeno moglo dogoditi, prisutni, odnosno odsutni muškarci izazvat će nove nevolje.

Hanson je zapalio još jednu cigaretu. "Žalit će se kondukterima. Znam ja takve kao što je ona."

Molloy je još uvijek uživao u svom nastupu, pa je vrlo blago rekao: "Nadajmo se da ona ne zna takve kao što si ti." A Hanson se podrugljivo nacerio i slegnuo ramenima.

Alfred se pitao je li dobro pretvarati se da je s njima odsutni član posade. Ali zbog Freddiea su imali mira, bilo im je ugodno, kako su putovali dalje spokojno su drijemali, pili pivo i jeli sendviče, uživali u miru koji im je bio potreban. I Freddiea su nudili, ali on je ipak odbio.

Između stanica pili su još piva i kartali se - Hanson, Torrington, Pluckrose i Molloy - čitali novine - Miles i skiper - ili su bili zadubljeni u knjigu o kriminalističkim zgodama i nezgodama - Alfred. Na nekom mutnom seoskom peronu Molloy je od Milesa posudio *Times*, a to je iz nekog razloga navelo Hansona da ispod novina krišom stavi upaljenu šibicu. Efekt nije bio nespektakularan, jedva da je išta ostalo da se izgazi kada ih je Molloy bacio na pod.

Osoblje stanice mrštilo se, i Alfred je s ostatkom posade (i malenom jelenovom glavom) završio u zagušljivoj prostoriji neodređene namjene, jarkih boja, s jebenim smeđim linoleumom na podu, koji je odavno zamrzio, postavljali su im pitanja o ispijenim bocama piva, valjanosti putnih dozvola i njihovoj ruti, a cijelo vrijeme Molloy i Hanson bili su smrtno ozbiljni i strašno prisebni.

"Dobro raspoloženje, gospodine, to je sve. Nema razloga za uzbunu. Moj drug, g. Hanson, oporavlja se od eksplozije bombe. Bili smo u protuavionskom gnijezdu. Nikakva šteta nije učinjena."

"Mi smo posada, stari. Posada, to su prijatelji. Tako mora biti." Hanson je stavio ruku Molloyu na rame, ali dva namrštena nosača i dalje su bila natmurena, a tip s dovoljno ulaštenih gumba da bude barem ravnatelj stanice, ako ne i admiral, sjedio je za stolom s izrazom lica kao da pati od užasne žgaravice.

"To je to - *drugovi*" Molloy je naglasio svaki slog kao da je riječ o lozinci. "Mi smo *drugovi*, gospodine. Vraćamo se s dopusta "

"S obzirom na stajanje i kašnjenje bit će pravo čudo ako stignemo do svoje stanice prije zamračenja."

Molloy se ubacio jer je mislio da bi se to moglo shvatiti kao kritika. "Ah, a baš sam pomislio - vi ste ravnatelj stanice, mi imamo zapovjednika stanice, i svi činimo što moramo za imperij, nije li tako? Svi smo na istoj strani."

Alfred se pokušavao sjetiti koliko je boca piva popio i polako shvatio da bi spominjanje zapovjednika njihove stanice moglo značiti da će netko nazvati njihovog zapovjednika, izgovoriti mu grube riječi i svi će biti ocrnjeni.

Ali admiral je malo popustio, a skiper je bio pomirljiv - snažno udarivši Molloya po goljenici da ga ušutka - nadležni nisu pozvani, zrakoplovstvo je veličano kao rod vojske, a admiral je teoretizirao o borbi protiv neprijatelja i slabosti morala kod Nijemaca.

Nakon ohrabrujućeg čaja, ali bez zdravica i kekisa, nosači su ih oprezno ispratili na idući vlak - jedan je bio blijed momak, premlad za novačenje, a drugi je pored njega izgledao kao da mu je djed.

Kada je posada opet krenula dalje: "Taj sigurno nema manje od osamdeset". Hansona je razveselilo što se sukobio s autoritetom.

Ali skiper je odlučio da ih obuzda, izjavio je da je dopust prošao: "Upravo zato ga je uznemirilo vidjeti Irca u plamenu". Zapovjednički ih je odmjerio pogledom, bila je to ozbiljna izjava. Alfred se zacrvnio. "Nema veze ako si posramljen, Šefe. Ili ti, Miles... Kvragu, pijani smo kao smukovi. *Nema više piva.*"

Pluckrose se gotovo složio. "Pa... *gotovo* da više nema piva, Skip. Još samo četiri boce za sve nas - to je sve što nam je ostalo."

Skiper uzdahnu. "Onda to brže-bolje zgutajte, i ostatak čaja i torte za put. Na taj ćemo način možda doći trijezni. Ja više neću."

Na kraju su Pluckrose i Molloy popili svaki po dvije boce, svi su se složili da im neće ništa biti ier su jedva primijetili, bili su pijaniji čak i od Hansona. A cijela je posada prionula na torte koje su dobili - onu za put i onu za kasnije. Smazali su ih, a da nisu bili gladni, prežderali su se.

Alfred je pokušavao zaspiti, ali nije mogao. Nije mu se sviđalo kako su se nosači ponašali prema njima - pomalo odbojno i pomalo ulizički, tako su se muškarci uvijek postavljali prema njegovom ocu.

Ivor Sands nije bio za zrakoplovstvo, a nije bio ni drug. Previše razdražljiv.

"Da više nisam vidio tu tvoju jebenu šljakersku facu u svojoj knjižari."

Kada se to prvi put dogodilo, Ivor je skočio na noge i zaurlao pri kraju sumornog jutra. Par koji se motao između povijesti i moderne poezije izgubio se iz knjižare i bila je prazna prije nego stoje Alfred prestao slagati knjige i shvatio da je Ivor htio njega uvrijediti.

"Onda! Što još čekaš, seronjo?"

"Ja..." Nije bilo dobro, to deranje, nikad se ne zna što bi nakon deranja moglo uslijediti.

"Isuse Kriste!" Činilo se da Ivoru ožiljci sputavaju usta, da mu je deranje toliko naporno da se kompulzivno češao po obrazu. "Nisam ja tražio da mi dođeš ovamo i kriješ se, jebote. Pobjegni nekamo drugamo, muka mi je kad te vidim!"

Alfred je morao razmisliti o tome, kalkulirati - hoće li udariti Ivora i otići - hoće li ga udariti i ostati - hoće li otići, a da ga ne udari - ostati da vidi što hoće? Nije bilo posve jasno da Ivor zna što Ivor hoće, pa je Alfred pomislio da nije važno.

Onda ga udari ili ga nemoj udariti - otiđi ili ostani.

"Moram li te odalamiti? Učinit ću to. Batinama ću te izbaciti na ulicu."

"Ne, nećeš." Jer kada ti prijete, sve je jednostavno - jer nitko to ne može učiniti. Ne može više. I tako si sada na sigurnom, nitko ti ne može ništa. "Mogao bi pokušati." Ne višeš. "Ali ne bi trebao." Nitko ne bi trebao vikati, s tim u vezi znaš biti vrlo žestok.

"Kako?" Ivor je neprestano žmirkao, bio je zbunjen, a nije pijan, jedino je možda na neki način bio lud. Ali utišao si ga. "Ti -"

"Hoćeš li me najuriti?"

"Pa ne -"

"Jer neću otići. Volim ovaj posao. Jako mi je dugo trebalo da nađem mjesto na kojem mogu ostati. Ovdje mi odgovara."

"Ja -" Ivor ti je okrenuo leđa, što ti se nije svidjelo, a i glupo je, otvorio ti se na bezbroj načina da ga ubiješ. Ne radi se o tome da inače razmišljaš o tim stvarima, ali naljutio te je.

S rukama u džepovima napravio je osmicu po knjižari, zatim je sjeo na rub svog stola. "Nisam te namjeravao otpustiti. Samo sam..." Promatrao je svoja stopala koja su se trzala u prljavim pustinjским čizmama iz vojnog skladišta. "Bio bih ti jako zahvalan ako na neko vrijeme odeš van. Otprilike na jedan sat."

"Želiš da se sa svojom šljakerskom facom izgubim iz tvoje knjižare." Jer mu ne možeš dopustiti da to opet sakrije - obojica bi ispala kukavice. "Sa svojom sitnom jebenom facom." Moraš ga podbosti. "Ti mi se javljaš - o facama." Osloboditi ostatak prijetnje u njemu.

A ako nekoga podbadaš, on će ti uzvratiti, uključujući Ivora. "O, da. Što si ti radio u ratu? Ja sam bio na tlu, čistio za gadovima poput tebe, gasio požare, kupio tijela i komadiće tijela." Ruke mu drhte, to zamjećuješ, ali ignoriraš. "Jesi li ikad nosio nekoga tko se topi? - ponekad kaplju kao svijeće, sve se cijedi po tebi."

"Čistio si za Nijemcima, a ne za gadovima poput mene."

"A vaše su bombe bile drugačije, zar ne? Kad su padale? Otvarale su se i ispuštale čokoladu za djecu, zar ne? Najlonke?" Rukom je prošao kroz gustu kosu - uvijek je djelovao čudno, imao je tako čvrstu, tamnu kosu, sjajnu, a lice napola iskrivljeno, nije se trebao brijati po ožiljcima. "Nisam htio to što se dogodilo. Pokušavao sam nešto promijeniti, moja majka -"

"Da." Rukom prelaziš preko ožiljka na usni. "Što je s njom? I ona je bila u vatrogasnoj brigadi, zar ne?" Nije ti do uspoređivanja, jednostavno ti je prešlo u naviku.

"Imala je srčani udar '41. Nije mogla podnijeti bombardiranje." On te gleda, plave oči prošarane nečim nalik na metalne iskre, želiš upitati ima li i to neke veze s opeklinom, ili je oduvijek takav, je li njegova majka - kako se to događa u obiteljima. "Prije toga za praznike me je

vukla naokolo, posjećivali smo ljude poput tebe. S manje jebene sreće. Naučila me da moram osjećati krivnju zbog onoga što ja imam, a ti nemaš, a na kraju sve će se promijeniti, svi će biti jednaki, nitko više neće nastradati. Trebalo je biti fantastično. Sjećaš se toga? Gluposti o kojima su svi pričali prije rata?"

"Ne, ne sjećam se. Imao sam previše posla u radničkoj klasi."

"Jebi se."

"Ti se jebi."

"Svi smo trebali biti civilizirani, svi smo trebali biti prosvijećeni. Pa nismo takvi." Opet je ustao, zaboravio je da li se malo prije prestrašio, kakva se god bol nalazila u njemu, sada struji prema tebi. "Ne mogu previše toga tolerirati. Nismo svi isti, mi uopće ne bismo trebali biti zajedno, mi nismo mi. Cijelo jebeno mjesto je sjeban!"

Opet se dere, i to te izaziva, ustaješ da ga odmjeriš, onako kako si mnoge odmjeravao u mnogim *pubovima*, na ulicama i u blagovaonicama motela, jer ima toliko mjesta gdje blesavi, blesavi seronje kažu pogrešnu stvar, jesu pogrešna stvar, pogrešni su. "Jebi se." Stojiš s bradom do njegovih prsa, Alfred Francis Day, mali bijesni čovjek.

Zatim te je iznenadio, pognuo je glavu i šapnuo ti: "Sinoć sam upoznao curu, zgodnu curu. Nije joj smetalo moje lice. A onda sam shvatio da joj ne smeta jer je mislila da sam bio ratni pilot, izići sa mnom ruku pod ruku trebalo joj je da se osjeti plemenito."

"Pokušaj im reći da si letio u bombarderima. Više nećeš biti tako popularan."

"Jebi se."

"Ti se jebi."

Ali Ivor se gotovo nasmiješio, pogledao je sa strane, sramežljiv kao dječak. Potapšao si ga po ramenu i pustio da bude po njegovom, okrenuo se na peti i izišao, ulovio autobus za centar i šetao se gdje se ne bi trebao šetati, jer zbog njega se osjećaš tako sirovo, popustila ti je obrana, razbijena je, pa si na kraju krenuo za njom: svojom ljubavlju, slijedio put svakog susreta, pustio da te to čvrsto okruži. Onaj dio St Martin's Lanea koji je pjevao zbog nje, ugodne sobe u kojima ste pili čaj - tvoje je vrijeme tada bilo jako skućeno, dok ste sjedili, rubovi vremena cijepali su se i krzali, ali vas dvoje držali ste u sebi to što ste bili, sigurno i čvrsto - a ti si glup, puštaš da svaki detalj upadne, prodre unutra, pa sada dok prelaziš cestu iza kina Palace i krećeš prema sjeveru, jedva hodaš - sve je drugačije i sve je isto, od nje ni traga ni glasa, nikakve nade, ali u zraku se osjeća da bi mogla doći, da te pokušava pronaći, sama slutnja dovoljna je da se zaljuljaš. Plačeš. Odrastao čovjek na ulici, plače.

To ti se događa kada se ne kriješ, to ti se događa kada kreneš u potragu za svojim životom. Onim koji nikada nisi imao.

Na nekom mirnom mjestu, s niskim stropom, popio si pivo i otišao kada ti je neki čovjek pokušao prodati svoj sat rekavši da je bio kod Anzia. Kada si opet izišao, padala je slaba kiša, a činilo se da je na ulici gužva prije nego stoje počelo padati, i ti si dio toga, zatočen u boli iz navike, promatraš pločnik pod svojim nogama.

Što znači da ćeš jednom naći novac, ljudima ispadaju kovanice.

Ali uvijek ti je previše neugodno da ih pokupiš.

Na kraju ti je došlo da se vratiš i opet vidiš Ivora. Jer on će biti ondje. Jer nema kamo poći. Kao ni ti.

Prošlo je šest sati kada si pozvonio na vratima, a on je čekao u praznoj knjižari. Pomislio si da cijeli dan nikoga nije bilo - on ne djeluje ljubazno.

Smjesta je ispalio rečenicu koju je pripremio za tvoj povratak: "Ne možeš meni moralizirati, meni ne možeš." Sjedio je za svojim stolom kao da ti je učitelj, samo što mu vesta ima rupe na laktovima, kao i košulja.

"Ne mogu ni sebi." To nije očekivao. Ponekad ljudima daš ono, ma što to bilo, oko čega su se s tobom htjeli svađati. Ponekad ih time najviše poraziš.

Ivor je stolicu nagnuo na zadnje noge. "Onda u redu."

A ti se pitaš je li tako i u braku, to uživanje u vađenju masti, malo-pomalo. "Ne možeš ni ti meni." Bi li tako bilo i s njom? Je li njoj tako s Antrobusom? Postoji li sretan brak?

"Jebi se." Djelovao je sretno kada je to rekao, sredio se, samo što je priljubio dlanove, čvrsto sklopio ruke.

Sjeo si na njegov stol, zauzeo njegov teritorij. "Ne trebamo opet počinjati. Sve je sjebano, i to nema nikakve veze sa mnom. Švabe nisu dobili rat, ni mi nismo dobili rat. Nitkovi su dobili. Morali su. Nitkovi i ratnici iz Whitehalla."

"Onaj mali seronja Attlee i njegova banda - gore nam je nego prije. Svi su isti, da ga jebeš. Samo obećanja, obećanja."

"A ti si bio ovdje kod kuće i mogao si to spriječiti. Ja sam bio zauzet."

Spustio je stolicu na pod - to voli raditi, godinama to radi, i drveni je pod udubljen posvuda oko njega. "Knjižara je gotova, znaš."

"Mislio sam da nam je dobro išlo ovaj mjesec."

"O, bit će dobro još neko vrijeme. Ali ne kako je bilo." Gutnuo je čaj. To je bilo sve što je danas napravio - skuhao je čaj. "Ljudi čitaju u ratu. Više nego ikad. Shvaćaju, sve što su mogli dobiti, kako su uspjeli izdržati. Oni to cijene. Ti - ti si savršen primjer." Pokazao je prema tebi - časnička klasa, oni uvijek vole pokazivati - kao da bi te mogli kupiti, ili te ukloniti.

I ti si pokazao prema njemu, kako to mitraljesci čine, poželio si da ti je ruka puna, da osjećaš okidač. "Hvala ti na tome. Još uvijek čitam. Uvijek ću čitati, to je moje."

"Tako možeš noću otići nekamo gdje je lijepo. Znam. Nismo previše različiti. Ne kažem da će svi jednostavno dići ruke od toga sljedećeg tjedna. Trebat će godine. I još koja godina prije nego što primijete da nikada neće imati svoj lijepi novi svijet i socijalnu državu, a tada će biti previše zauzeti onime čime su ljudi inače zauzeti, nevažnim stvarima."

"Ženama, ljubavnicama, obiteljima." To možeš reći, jer danas više ne možeš biti povrijeđen, a vidjeti ga kako se trza vrijedno je uboda koji osjećaš u ustima.

"Nevažne stvari." Pročistio je grlo i pogledao prema tebi da vidi hoćeš li ga opet povrijediti, svađati se, ili ćeš samo ostati i praviti mu društvo, da i on bude takav prema tebi. "Vidjet ćeš. Nakon nekog vremena više neće htjeti ovo ovdje, onda će misliti da im to ne treba, a onda će sve zaboraviti. Vidjet ćeš."

"Ja neću zaboraviti."

"Ne radi se o tebi. Ili meni. Mi nismo važni."

"Ti si depresivan gad."

"Ni ti nisi sunašce."

Ustao si, skinuo ogrtač i bacio ga u stražnju sobu. Nešto u njezinom mirisu podsjetilo te je na Joyce. "Rekao si da se krijem."

"Nadam se da ćeš ga staviti na vješalicu."

"Prije, rekao si da se krijem. Na što si mislio?"

"Znaš na što sam mislio. Obojica se krijemo. Mi smo od onih koji nikome više nisu potrebni, pa smo završili ovdje. Sa stvarima koje nikome više neće trebati."

"Ja se ne krijem."

"Čajnik je još topao." Objema rukama zagladio je kosu. "Popij okrepljujuću šalicu čaja. Naravno da se kriješ. Hoćeš li ispeći tost? Zašto se ne bi krio?"

Krenuo si prema stražnjoj sobi, uzeo ogrtač, jer si uredan, objesio ga na vješalicu kod vrata. "Može tost. Ne moram se kriti."

Viknuo je za tobom: "Stvarno? Pravo olakšanje. Reci mi koje su ti još opcije odbojne... kolonijalni činovnik? Jedan od onih momaka s medaljama koji otvaraju vrata boljih hotela? Ili hotela Chelsea - ondje dobivaju grimizne odore, divota - bi li ti mogao? *Meni* to nije baš zgodno, ovako ljuskavom, ali bi li *tebe* primili...? Ne primaju zrakoplovce, zar ne? Bombaše? O čemu si, ustvari, razmišljao?"

"O čaju. Razmišljao sam o čaju." Čaj i tost - operativna ishrana. Beskonačno čaj i tost. "Čaj kao napitak. Ne kao obrok. Čaj nije obrok koji bi mogao pojesti, zar ne? Imao bi ručak ili večeru?" Ostavio je mlijeko pored štednjaka, pokvarilo se zbog topline - jedino jebeno mjesto u knjižari gdje je bilo toplo.

"Mogao bi i meni naliti kad si već ondje."

"Nalij si sam. Nisam ti ja jebeni sluga."

"Sam ću."

I on dolazi, naslanja se na dovratnik i gleda te kako miješaš šećer. Izgleda ustrašeno, ali ne zbog tebe. Ispružio si ruku i on ti je dodao svoju praznu šalicu.

Kad stigne do tebe: tvoja loša vijest, tvoja loša sreća, tvoj loš život, možda još sekunda, a onda navale boli kada shvatiš da to skrivanje nema nikakvog smisla. Koliko god bio vješt u zametanju onoga do čega ti je stalo, koliko god se prikrio, koliko god postao uvježban i zadovoljan, to nije važno - ti si malena, meka stvar, a svijet je prepun vatre i napora, pa ako si ustrašen, budan, rastresen, ako se dosađuješ na poslu, metak će te ipak stići. Njemu je svejedno.

Silazeći s farmerskog kamiona kod ulaza u postaju, vaš čopor zbog nečega urla, a onda pomislite da biste trebali biti tihi, ali niste dovoljno brzi, jer dolaze Chiefy i ljubazni narednik, ne djeluju kao da im je to zabavno, Pluckroseu ispod ruke viri malena jelenova glava, a ti se razmećeš, nakon dopusta još si gori, mogu se očekivati opake primjedbe, a Chiefy duboko udiše zadnji put prije nego što će se sručiti njegov bijes, ali ništa od toga. Kimnuo je posadi i u prolazu ti rekao da trebaš otići do kapelana i popričati s njim, tretira te kao da si bolestan, oprezno. To te zbunjuje. Skip i Pluckrose okreću se i pogledavaju prema tebi, a ti odmahuješ glavom pokazujući da je sve u redu, bez riječi dodaješ Molloyu torbe sa svojim stvarima i ideš dalje, prelagan bez nje, slabo opremljen, ideš k vikaru, kako su ti rekli.

Nikad ti se nije sviđao: anglikanac, mastan, žuti zubi, govori kao da mu jezik zapinje za pukotine između riječi, kao da uživa u lizanju pukotina. Na njegovim naočalama nekakva prljavština, mrlje - nema šanse da kroz njih išta vidiš.

"Bojim se da vam moram reći."

Ali on se ne boji, to možeš zamijetiti. Sigurno se nikad nije bojao, ne sa svojim načinom života: zatvoren, gleda obične ljude i govori im da shvaća, da postoji smisao i Božja prisutnost u svemu.

"Bojim se da vam moram reći."

Znaš o čemu se radi. Znaš po izrazu njegovog lica, možda po Chiefyevom licu.

"Bojim se."

Došlo ti je da ga staviš uz pješčani nasip, oko njega ispucaš nekoliko tisuća metaka. Nakon toga bi se bojao.

"Vaša majka, nažalost."

Ne želiš da on govori o njoj. Ne želiš da njezino ime bude u tim ustima.

"Strašno mi je žao."

Osjećaš kao da je time što je rekao to postala njegova krivnja. Osjećaš kao da se on želi baviti time.

"Možete k zapovjedniku u vezi s dopustom kad god želite, pogrebom, hoću reći."

Oni čitaju tvoja pisma - od riječi do riječi, čitaju ih - stoje između tebe i Joyce, između tebe i tvoje majke: oni uvijek smetaju. To rade promašeni slučajevi: pingvini: nitko ne želi taj posao - cenzuriranje pisama, smetanje.

"Tako mi je."

Nakon toga ga mrziš, kad god ga vidiš, zatvorio bi se kada bi te blagoslovio ili izgovarao molitvu, poželio ti svako dobro prije bacanja bombi. Nije njegova krivnja. Ali ipak ga mrziš.

A nisi trebao ići u Škotsku, mogao si biti kod kuće sa svojom mamom. Dakle još nekoga trebaš mrziti - sebe.

"Tragična nesreća."

Mogao si biti ondje.

"Toliko je kuća teško oštećeno, ne možemo biti dovoljno oprezni."

"Hoćete reći da nije pazila?"

"Ne, samo -"

"Hoćete reći da je blesava? Da nije znala?"

"Mislim da bi možda -"

"Nije ona kriva. Tvrdite da jest? Kako ona može biti kriva?"

"Trebate malo vremena nasamo."

"Nije ona kriva."

On se povlači dajući ti do znanja da si kriv ti. Ti i jebeni Nijemci. Dopustio si da je jebeni gadovi ubiju.

Duisburg.

Dan nakon što su ti prenijeli vijest i mogao si otići kući, tako su rekli, ali to ne bi bilo u redu. Ako tvoja posada ide na zadatak bez tebe, onda si izgubljen. Ako svi nastavite zajedno i izvučete se, dođete čitavi do kraja, to znači da su oni učinili svoje, a ti nisi, pa ćeš na kraju morati na dodatni zadatak bez njih. Ne želiš se naći u takvoj situaciji.

A mogli bi te i ostaviti, ne vratiti se. Ne želiš se naći u takvoj situaciji.

Ionako ne možeš ništa učiniti kod kuće, jer ona je mrtva.

A želiš bacati bombe, večeras moraš bombardirati.

Večeras strašno želiš ubijati te seronje.

Ne čekaš da čuješ svoju glazbu, ne razgovaraš s momcima, samo si se dobro obukao da ti bude toplo - meka Joyceina kapa, nju si ostavio: ne možeš joj dopustiti da vidi kakav si večeras - uzimaš opremu i onda se s njima voziš u kamionu po mraku, motori se bude, pričaju svuda oko tebe, svjetla bliješte.

Nije tako loše.

Nije loše krenulo, zujite kroz tupe slojeve oblaka i uspinjete se, okupljate i spremate prije nego što dođe vrijeme, Pluckrose provjerava kurs i ulazite u struju, vi ste struja.

Iskušavate novu američku naftu s 50 posto parafina - to bi mogla biti prava stvar da se ne smrznete. O tome si popodne dugo razgovarao s oružarom Bestwickom. On zna za tvoju majku, nije ništa rekao, a upravo ti je to trebalo. Razgovarali ste o nafti, jako ste dugo razgovarali o nafti –u stvari, dulje nego što bi itko mogao - on je čak pošao po kantu da ti pokaže - da vidiš kako izgleda jenkijevska kanta. Nakon toga gotovo si s Molloyem pošao u šetnju, a onda nisi bio u stanju.

Nije tako loše.

Mlazovi vode na pleksiglasu.

Kada si testirao svoje strojnice, poskočile su za tebe, obasjale ti volju žestokim lukovima, i rekao si skiperu da je sve u redu, slušao kako Hanson čini isto, izdaleka čuo Torringtona.

Svi su testovi dobro prošli.

Onda si se namjestio, spreman da ispucaš pušćane metke u oklop, da promatraš kako se odbijaju. Treba ti strojnica od pet inča. Nemaš je. Treba ti jebeni top. Nemaš ga.

Kao da guzicu bakine koze gađaš graškom.

Gledaš kako se odbija.

Kakvo veselje.

Spuštanje, uzdizanje, okretanje, fino i glatko.

Letite u avionu Q kao Oueenie - pomalo je kanta, ali previše ste novi da bi vam nešto drugo povjerili. Jednom ste to učinili i vratili se kući, možda ti se svidjelo, osim toga znaš, kupola je kupola je kupola i sve je onda u redu. Kako bilo, najbolje je razmišljati na taj način.

Nisi nervozan, samo nabijen: nešto čudno, zastrašujuće, uvuklo se u tebe i čeka. Hrani te, iskušava, ždere, hrani te cijele noći. Ali nisi nervozan. Milesu je uvijek muka prije nego što se ukrca: kada krene, dobro mu je, samo je na tlu bolestan kao pas. Ali tebi je dobro. Svi se tresu osim tebe - Q kao Oueenie trese se, ljulja, podrhtava, a ti se pokušavaš odmoriti, nasloniti se na njezin golem dah - bol, drhtanje, buka, bol, drhtanje, buka.

Iako ti ponekad dođe da vičeš, da slobodno urlaš preko Kanala, da se dereš dok imaš priliku, a nema ničega što bi te moglo ozlijediti.

Sjetio si se da dolje na tlu Chiefy ima tvoj novčanik, tvoju fotografiju Joyce i pismo od sestre, od Dorothy, ono u kojem piše kako su ploče u padu ubile tvoju majku, udarile je po glavi, neki stranac iz Civilne zaštite pronašao ju je na ulici. Tvoja majka na ulici, i vidiš je kako leži na boku, kao da se malo odmara, kako ponekad čini: odvojila je minutu za sebe, a ti sjediš na krevetu, miran da mirniji ne možeš biti, jer znaš da će ti dopustiti da ostaneš. Jednom rukom uvijek zaklanja oči.

Mirisala je na lavandu i Cuticurinu pomadu, na ljiljan - ne na metal, barut, riblju iznutricu, nikakve jebene boli.

Drmanje u drugom okretu - Francuska odavno nestala, njezin zlatni odsjaj daleko iza tebe, ondje nema zamračenja - oblijeva te znoj mučnine.

Nisi dobro pazio.

Nema načina da budeš posve siguran koliko si sanjario: pregledavao si bez pregledavanja, sve si ih iznevjerio.

Uzmi još jedan Benzedrin i duboko diši. Provjeri kisik. Diši.

Naoblaka je pregusta, vidljivost nula. Dobro za zadržavanje, ugodno - ali ne, nećeš ugledati metu. Tresni ih smrtno ozbiljan, nasumce - kakav način za vođenje rata.

Ali nije tako loše.

Udar kada su izbacili bombe, okvir aviona poskakuje od oduševljenja, zadnji skok dok se diže pod tobom, svija - bombe padaju, jure u ništavilo, progutane, blijed cvat pojavljuje se tu i tamo, obasjava izmaglicu, ali nedovoljno jasno.

"Dakle još jedno polje nacističkih krava otišlo je prema zapadu." Pluckrose - preko razglasa uvijek zvuči mlađe i jako daleko.

Skipper vas okreće od mjesta izručivanja bombi, u okretu iza leđa ti zavija i puca, krenuli ste kući. Prvi uzliječete, zadnji sliječete, ali krenuli ste kući.

Lijeva ti se noga smrzava. Električna je popizdila. Bolje ti je da ne zaboraviš micati prstima. Ne želiš ostati bez njih.

I gore ste u svitanju, na samom početku zore, razmata se rola velike, blistave sutrašnjice. Trebao bi se osjećati nagim, ali razveselio te je - dan se pomalja date pronađe, dozove. Bili ste spori: vjetar sprijeda, ali gotovo ste stigli. Kad sletite, još se neće razdaniti, sve će biti u plavom.

Skini masku s kisikom, udahni malo pravog zraka koji vonja na znoj i kemijski zahod.

U srijedu je pogreb - sredi svoju svečanu odoru.

A kad me je vidjela u odori, zaplakala je.

Miran let. Kao po loju. Prava sitnica.

Naoblaka se malo razišla kada ste stigli do Kanala - tipično, sada ničemu ne koristi - možeš vidjeti valove, kako blistaju njihove oštrice.

Pogrešno.

Blistanje je previsoko, a onda opet nešto dalje. Četrdeset stupnjeva.

Drži ga na oku, drži ga na oku, drži ga na oku, seronju.

Opet. Nisu to vrhovi valova. Četrdeset pet stupnjeva.

"Skip. Društvo. Osam stotina metara. U oblaku, slijedi nas."

"Reci mi kad."

Lovac, jebeni lovac iskušava svoju sreću.

Ne želim završiti u vodi. Jebeš to.

Zatim ste bez zaštite, skrivate se u prljavoj bjelini koju on razbija prilazeći sve bliže, prvo njegov žuti nos, zatim njegovo tijelo dok pjevaš, pjevaš, *PrevrtanjenalijevoKreni* - palčevi okidaju, s guzicom prema gore dok se prevrtate, palčevi okidaju, od buke ništa ne čuješ, palčevi okidaju, bljesak svjetlećeg metka, okretanje pod kutovima koje ne shvaćaš, padanje kao da ćeš umrijeti, gorčina ti ispunjava pluća, pojas ti se urezuje u bok, nije te u stanju nimalo učvrstiti, kupola je sve

manja i razmišljaš o ljesovima i Q kao Oueenie ponire i sigurno ćete tresnuti o vodu prije nego što se raspadnete, ploštimice, muka ti je, gledaš.

Ali govoriš, ne dereš se, govoriš dok svi govore. "Ne vidim ga." Govor koji bi mogao biti razmišljanje. "Vidiš li ga?" Kao da razmišljaš svojim Lancom. "Pogođena je navigacijska kupola." Znaš da je to s onu stranu tebe: krv i glikol osjećaju za tebe, znaju, govore ti. "Ne vidim ga". Kao da mislite jedni druge, *jeste* jedni drugo, svi ste jedno, letite nisko nad vodom, zatim gore, oblak se pred vama otvara i naglo zatvara. "Tko je pogođen?" Svi ste jedno.

"Zaveži." Skiper se ubacio. "Sada mi reci. Ima li ga igdje?"

Nigdje nikoga.

"Svi ste OK?"

Odazivaš se, govoriš sebi da ste svi još tu: Torrington, Hanson, Molloy.

"Alfred ovdje, skiperu. Dobro je."

"Kormilo se olabavilo."

A Miles zvuči čudno, zbunjeno.

Čekaš Pluckrosea, a on ne kaže da je dobro. I pitate se jeste li išta čuli ili vidjeli, i Molloy odlazi straga da pogleda, i treba vam Pluckrose, pogotovo vam sada treba da na brzinu osigura slijetanje, da se spustite gdje god ima mjesta, da mu nađete pomoć. Trebate ga da sebi pomogne.

A Molloy, čuješ ga posve jasno: "Isuse Kriste. Isuse Kriste. Isuse Kriste."

I Miles: "Nije bio velik prasak. Nisam bio siguran."

"Isuse Kriste."

I tada shvatiš.

Sjećaš se njegovog vrelog i nekako prljavog mirisa.

Izišao si iz kupole prije nego što ste sletjeli, čim si ugledao kako se približava pista, probio se kroz svoja vrata, skliznuo natrag, udario laktom u nešto i pokušao vidjeti - Molloy na koljenima, po kosturu krila vuče nekakvu krpu - Miles, leđa okrenutih tebi, pomaže mu, i ta crvena gomila s njima. Bez lica. Posrću prema tebi duž cijevi za gorivo, vuku tu masu. Pokušavaš dohvatiti kutiju za prvu pomoć, kao da bi se nešto moglo učiniti. A onda ste svi kod vrata, svi skupa: Torrington, Miles i ti sjedite, klečite u krvi i ništa ne činite.

Prepoznaješ hlače, cipele. Pluckrose više nije Pluckrose.

Vidiš, a da to ne želiš, gdje je prepolovljen, njegovi su dijelovi razlabavljeni. Dobro si ga pogledao, ali ni tada ti nije jasno što se dogodilo - zgrušana rupa iznad njegovog ovratnika, zakrivljena kost i ta blistava tama gdje je nekad bio, gdje je nekad govorio i gledao te, jedno rame visi, uništeno je, i velike blijede ruke - njegove dvije ruke, ali čudne, umrljane krvlju. Sav je krvav.

I tebe je zakrvavio.

Kad su otvorili vrata, nisi ga mogao predati, a oni ga pokušavaju uzeti, ti stranci pokušavaju ga uzeti, uzeti to, komadi padaju na sve strane - ne voliš to u što se pretvorio, ali ne želiš da ostane sa strancima.

Zatim su vas stavili na kamion - par pospanih vodnika pomaže vam da se popnete, oni ostaju. Miles, Molloy i ti, svi ste pogrešni s njim po sebi, a ostali, čak i Skip, ne žele vidjeti, sjede s druge strane. Ali zamijetio si da je Pluckrose i na njima: na njihovim čizmama, njihovim jaknama, hlačama, jer - prelazeći preko kostura krila - obrisali su to što je ostavio, ili su gazili po njemu na cijevima za gorivo - on ih je obilježio. Dakle zajedno ste, vas šestorica zakrvavljeni ste.

Kamion vas odvlači nekamo drugamo, a ti ne želiš poći, ne želiš ići nikamo.

A Hanson, gledaš Hansona u oči, on je sada najčistiji od posade i čudnovato ti se smješka, i daje ti cigaretu, koju samo držiš jer ne pušiš, ne želiš da ti ruke budu kod usta, a onda je zabacio glavu i počeo pjevati.

Došlo ti je da ga udariš kad je počeo, ali on te je opet pogledao, pa i ti počinješ pjevati, kada se kamion zaustavio i vodnici prišli da vam pomognu, tvoja je posada pjevala, to što je ostalo od tvoje posade pjevalo je - otrcan napjev, mornaričku pjesmu.

"Posvuda"

Pjevate i smijete se dok vodnici spuštaju stražnju stranicu kamiona, pjevate, smijete se, cerekate se i grlite, hvatate za uniforme, prekriveni ste njime i pjevate i pjevate dok vas vodnici gledaju: posada koja se smije.

*"Tu je samo dan i više ga nema,
On je po-o-svuda."*

Tog su popodneva lažni zarobljenici snimani kako obijaju brave na svojim lažnim lisicama. U ratu stari je Hitler izdao naređenje da se Kriegseima stave lisice jer je neka prokleta budala svezala pun kufer tipova iz Luftwaffe, ili zato što su o tome kružile gadne glasine. Kazna za neposluh, jedan sat na suncu podignutih ruku. To je naredna scena: drhtave britanske ruke i britanski znoj, jako dramatično - time se naveliko osvajaju simpatije - sada kada se takve stvari više ne događaju, sada kada je to samo priča.

Iako se Alfred nije sjećao da je stavljanje lisica dulje potrajalo. Pokazalo se nepraktičnim, s obzirom na obijanje brava i žalbe. A logor je bio kao i svaki drugi - imao je vlastita pravila u okrutnosti i ljubaznosti, svoje metode - lisice su jednostavno bile suvišne.

U međuvremenu, u sceni koja se snimala, Alfred je s malim povezom preko oka trebao mirno sjediti i djelovati tmurno - sugeriralo se da je njegova (kako je prije toga prikazano) rana na glavi zacjeljivala. Nije imao problema sa sjedenjem, ili tmurnim izgledom, sviđalo mu se da zamišlja kako će povez preko oka privući pažnju, izgledat će izazovno, tajanstveno.

A zašto bi to bilo važno, naš mali? Misliš da će ona pogledati taj film, je li tako? Misliš da ćeš tako uspjeti - Joyce će te vidjeti, daleko u pozadini - povez preko oka i novi brkovi - i onda će te morati potražiti. A do sada nikad nije. A ne bi ni znala gdje da počne.

Zacijelo će djelovati još tmurnije nego što su tražili. Ali nije si mogao pomoći, imao je loš dan, osjećaj kao da mu se nešto ukopalo u prsima.

Na svakoj pauzi odlazio bi iz barake i pokušavao disati, uvući malo života iz nepomičnog, usijanog dana. Sada je ugledao Dobrog Nijemca kako radi u jednom od vrtova. Momak je unajmljen da glumi strogog, ali smiješnog *Unteroffiziera*. U tom je trenutku bio u košulji s motikom. Otprilike Alfredovo godište, ali nekako star, način na koji je stajao. "Zdravo. Kako si." Engleski izgled, ima dobre samterice, brzo je stidljivo mahnuo rukom.

Ali Alfredu nije bilo do čavrljanja s Dobrim Nijemcem.

Dobri Nijemac ipak nije odustao, naslonio se na motiku, previše srdačan. "Pravo rekavši, previše je vruće da se bude vani, ali volim biti u vrtu." Blagost na njegovom licu koja je tražila odgovor, nekakvo uvažavanje.

Ali Alfredu nije bilo do čavrljanja. Ni s kim.

Tip je za Nijemca imao čudan akcent - mješavinu Liverpoola i nečeg sa sjevera. "Dan je fantastičan, kad bismo barem mogli poći na plažu." Crvenilo od sunca na hrptu nosa. "Uhvatili ste me u Africi." Panamski šešir visoko zabačen na glavi, tako da ga uopće nije štitio od sunca. Glupi blesan.

A onda se Alfred više nije mogao suzdržati. "Uhvatili te?"

Dobri se Nijemac ispravio, opustio leđa kao da ga malo bole na neki ugodan način. "Da. Vaša Osmu armija. Kod Maretha." Iserio se, možda je zadovoljan zbog nečeg drugog: jer je bio pustinjaški vojnik i sada je opaljen suncem, jer mu je Alfred odgovorio, ili je možda samo nervozan. "Zatim sam bio zarobljenik u Yorkshireu. Poznaješ ga? Jako lijepo. Ali nije uvijek tako toplo kao ovdje." Zastao je kao da je pomislio da bi Alfred mogao otići, možda je dovoljno čuo. Kako Alfred nije otišao, Dobri je Nijemac pročistio grlo i onda započeo. "Nakon rata neko nas je vrijeme držao vaš g. Attlee i bilo je dosta posla na farmi, što mi se sviđalo - uvijek uživam s biljkama - malo popravljajući ceste i puno kretanja naokolo. Kamo god bi nas poslali, uredili bismo si vrt."

Alfred jednom tržnu glavom u znak slaganja.

"Pomaže."

"Vrt je lijep."

"I dobro održavan."

"Ako se može."

"Mi smo mogli. Ljudi su uglavnom bili jako ljubazni." Dobri Nijemac kimnu. "Klasificiran sam kao siva - ne bijela ni crna - kao siva osoba. Znaš što time hoću reći?"

Čim se ukaže prilika, svi se moraju ispovjediti. Svi. Ako žele biti nedužni, ako nikad ništa nisu skrivili, onda ti moraju reći, izbrbljati se. To ih je usrećivalo.

Gledaš ga kako je sretan, duboko u sebi, kako mu zbog toga blistaju oči: toliko je zadovoljan što ćeš ga saslušati. "Pokazali su mi fotografije i filmove - što se dogodilo, što smo učinili." Pazio je da gleda ravno u tebe, gotovo da nije treptao, nije skretao pogled. "U ožujku 1948. rekli su da mogu ići kući, ali ondje više nema živih." Pročistio je grlo. "Ispričavam se. Moja je strina ondje, samo što je poludjela. Ne prepoznaje nikoga. Nije to moj dom." Opet je zastao. "*Aus der Traum*. Samo što mi nismo sanjali. Bili smo budni. U svemu što smo radili. Vrlo značajno - ne brkati snove i budno stanje. Kada spavaš, sve možeš učiniti." Zastao je kako bi ga Alfred razumio, ako već nije. "I tako sam ostao s vama. Sada živim u Hawarden. Poznaješ Hawarden?"

"Ne."

"Blizu je Chestera. Jako blizu Chestera."

Ne primjećujući, Alfred se primakao i stao pored Dobrog Nijemca, i nakon kraće tišine činilo se da su obojica opuštenija, kadra proučavati izmaglicu lišća mrkve, slatkoga graška i pravoga graška. Alfred glasno pomisli: "Hoće li sve ovo biti spremno prije nego što nam kažu da moramo otići?"

"Možda neće, čini mi se."

"Prava šteta."

"Osim cvijeća."

"Da. Njima ne treba cvijeće."

"To je za nas."

"Možemo uživati u njemu."

"Da."

"A netko će ga dobiti nakon nas. Izbjeglice. Netko. Pristojno je ostaviti nešto strancima kada se odlazi. To je dobro. Kao da imamo djecu."

Alfreda je sve više boljela glava. "Imaš li?" Sigurno od sunca.

"Imam li što?"

"Djece."

"Ne. Moj otac bio je... u zabludi. I ja bih mogao biti takav." Dobri je Nijemac obrisao usta. "Imam vrt."

"Vrt pomaže."

"Imaš li i ti vrt?"

"Nemam." Od toga se Alfredu stegnulo grlo i usta. Oči su ga izdale i postale čudne.

"Trebao bi ga pronaći."

Sad je Alfred pročistio grlo, nakašljao se nekoliko puta da se umiri. "Možda. A ti bi trebao imati djecu, puno djece. To bi tebi odgovaralo." Zna da je to zacijelo netočno. "Bilo bi vam dobro." Zna da većina nade dolazi od zabluda. I da Dayu, Alfredu F., neće biti dobro, da njemu ništa ne odgovara.

Dobri Nijemac stavi ruku na Alfredovo rame. "Možda."

Iz nekog razloga taj ga je kontakt šokirao, kao da je udarac. "Ne." Alfred podiže ruke prema licu i zatim ih opet spusti, zajapuren jer je izgubio kontrolu nad sobom. Osjetio je da ga Dobri Nijemac promatra. "Trebao bih se vratiti. Imam posla." Ali nije se pomaknuo. Buljio je u zemlju, kako je jadna i suha. Pravo čudo da tu išta može uspijevati. Pravo čudo da ikad išta uspijeva. "Trebao bih. Trebao bih te pitati kako se zoveš."

"Je li to važno?"

"Nije."

"Jer se poznajemo."

"Da."

"*Ach, was man aus mirgemachthat...* Razumiješ? O tome često razmišljam. I što sam dopustio. Dopustio sam im da me natjeraju na ono što sam im dopustio da me natjeraju. Razumiješ?"

"Gadnu smo kašu zakuhali. "Dobri Nijemac nije ništa odgovorio, premda je možda kimnuo - Alfred je mislio da je kimnuo, ali nije pogledao jer je bio previše zauzet pripremajući se za pitanje: "Odakle si? Prije ovoga."

"Iz Hamburga. Burgfelde, iz tog kvarta. Ja sam iz Hamburga. Svi su moji odande. Poznaješ Hamburg?"

"Ne poznajem. Ne. Ne poznajem."

Alfred je nakon toga otišao.

Dva pogreba u istom tjednu.

Cijelim putem u vlaku koji je išao u Wednesbury to ti je bilo u glavi - da je jedan grob više nego dovoljan, da ako je Bog gore i sređuje stvari, onda On svoj posao obavlja na jebeno smiješan način. Ali ne misliš da ikoga ima gore, više nema - odnosno nema nikoga osim pilota i posada, posada i pilota, jadnih jebenih seronja.

Ljudi se smiješe kada vide da si u zrakoplovstvu, ali ti im ne možeš uzvratiti osmijeh. A oni ti to opraštaju. Jer si u zrakoplovstvu. Oni misle da te poznaju. Ali ne poznaju.

Putem od kolodvora prema Patent Shaftu, gdje je radio rođak Ray, tu je sve isto, ne zamjećuješ nikakvu promjenu, to te zbunjuje, zveckta i zvoni ti oko nogu, otežava hodanje.

Zrak ima okus po metalu, željeznoj prašini, čeliku - nije ni čudo što si mitraljezac, to ti je u plućima.

Dolaziš do kuće, a zastori su navučeni prema ulici. Jedino po tome možeš znati. Nikakvog znaka na ulaznim vratima, koja nisu zatvorena do kraja, niti u oštrim sjenama ruža u uskim gredicama pored zida - sa svake strane malene staze. Tvoj je otac uvijek ogoljivao stvari do samog kraja, to je jedino od vrtlarstva što mu se sviđalo. Još nisu izrasle kao inače. Cigle razbacane na sve strane: gotovo blistavo plave, kao kada je previše krvi: kako se mijenjaju, više nisu crvene, ako bolje pogledaš ono isto blago prelijevanje boja - a ne možeš odvratiti pogled, već si pogledao prije nego što si shvatio da ne želiš.

Cigleni zid, ciglena staza, cigle oko ruža u gredicama, ciglena kuća.

*Prelievanje u duginim bojama**: promjena boja kako se promatrač kreće - od latinske riječi za šarenicu. A to ne možeš shvatiti ako nisi vidio uništavanje oka, kada izleti, bude presječeno, a šarenica prepolovljena, čudna, blista pored tvoje čizme. U tome je nevolja s obrazovanjem, nikad ne prestaje. Previše je. Previše je svega.

Osjećaš se zakopano.

Sve te cigle.

* Eng. *iridescence* - *iris*. Op. prev.

A dvojna vrata niže - pognuo si glavu i ne provjeravaš - nalazi se hrpa na mjestu gdje su bili brojevi 7 i 9. Gdje su živjeli Corleyevi i Thomasovi. G.Thomas jednom te je uplašio žabom, držao ju je u ruci da ti je pokaže, a ona je skočila. Corleyeve nisi dobro poznavao jer nisu voljeli dječake - željeli su da im kuća bude uredna, uvijek su prali zastore. Sada zbog toga djeluju glupo: gubili su vrijeme sa žabama i zastorima, a ionako su trebali umrijeti. Pogodio ih je usamljeni letač, nije bilo uzbune.

Oni nisu mogli biti meta, to je bila greška: loša navigacija, ili je možda namjeravao pogoditi tvornice, sekundarna meta, ili je možda posada jednostavno izbacila bombe jer se izgubila, bila je dokona ili lijena. Jedne noći stradalo je sirotište - vjerojatno ni to nitko nije namjeravao. Ali ipak se dogodilo.

Ploče s krova na broju 7, one koje su još ostale, koje su pale i ubile tvoju majku. Ali ona nije imala razloga da bude ondje. Trgovine su u suprotnom smjeru - i prijatelji koje je smjela imati. A ona ne bi htjela biti kod oštećenih kuća, prestrašila bi se.

Dva pogreba u istom tjednu.

Pokucao si na vrata koja ona neće otvoriti, a kada su se otvorila, osjetio si njezin miris, čuo njezine korake, ali to je samo Ruth, koja stoji tu da uđeš unutra i Nan, koja prilazi iza nje, izgleda umorno. Nan te zove *mali - vratio nam se mali* - prima te za ruku i njih dvije vode te u dnevni boravak, u kojem ne želiš biti.

Lijes je zatvoren. Tvoja je majka sada nešto što nitko ne smije vidjeti. Sanduk izgleda kao komad namještaja: ulašten, taman - izgleda kao greška, toliko izgleda kao lijes da to ne može biti, to je sigurno šala.

U kući nema puno ljudi, trebalo bi ih biti više, trebao bi biti cijeli jebeni grad - tu su sestre i nekoliko susjeda, žena iz pekarnice - nitko ne zna zašto je došla - nema puno cvijeća, rat je, a onda je nose, sanduk između tebe i tvog oca, vas dvojica predvodite ostale, desno rame, ne zaboravi na težinu, napregni se, spusti.

A kapela je prepuna, ponosan si zbog nje, svećenikove riječi, riječi koje više ne pristaju, nikada nisu, prijetvorne, a ti ne možeš pjevati, ali želiš jer to je poput deranja i to će ti pomoći, ali ne možeš, i onda je opet nosiš, zatim nema ničega što bi poslije pamtio: ni zemlje, ni nje koju gubiš u zemlji, tvog oca u odijelu, strašno je umišljen u odijelu, to znaš, žena iz pekarnice plače, ali nitko više, nitko iz obitelji, obitelj se odavno isplakala, tvoj se otac za to pobrinuo.

A zatim nema puno ljudi u kući, trebalo bi ih biti više, trebao bi biti cijeli jebeni grad. Sestre petljaju s malo hrane koja se mogla nabaviti, znaju da je tvoj otac trebao pokazati više poštovanja, trebao se pobrinuti, Bog će ga znati, trgovci će uvijek pomoći trgovcima: držati se jedan drugoga, takvi su: međusobno znaju tajne, takvi su, samo je trebao pitati: za posebnu priliku, da sahrani ženu.

Nećeš prenoćiti: radije ćeš spavati na kolodvoru, radije spavati na ulici, radije biti bilo gdje, jer nećeš spavati.

I stajao si u spavaćoj sobi, njezinoj spavaćoj sobi, prije nego što si otišao, sjeo si na krevet i posegnuo za njezinim jastukom, ali nisi ga dodirnuo, a zatim si uzeo njezinu četku za kosu - još je uvijek bila na ormariću, još uvijek na mjestu koje joj je dodijelila - stavio si je u džep i izišao, njezine vlasi u tvom džepu.

S njim nisi progovorio cijeli dan, nisi ga pogledao u oči sve dok nije bio u hodniku, čekao je da ti otvori vrata, da odeš. Zatim se umirio, nešto tako neočekivano u tome da si se okrenuo i zagledao se u njega, a on te je ulovio, natjerao da pogledaš kako se smiješi.

I tada si znao. On je to učinio.

Nisu ploče. Nije nesreća.

On je to učinio.

Nisi ga spriječio.

On je to učinio.

Dok si se ti negdje drugdje igrao.

On je to učinio.

Izazvao si ga, i on je to učinio. Na taj ti je način uzvratio.

On je to učinio.

A pobjegao si od svoje glazbe i posade, navukao nesreću i izgubio Pluckrosea, bijesan na Nijemce.

On je to učinio.

Nisi ni pomišljao na njega.

On je to učinio.

Zbog njega si ih oboje izgubio. Zbog njega si krivio sebe za gubitak njih dvoje.

On je to učinio.

Sada ti širom otvara vrata, trzaj u zglobu na kraju kad je pustio drvo, i to odijelo koje dobro pristaje, novo, sigurno je spiskao kupone, ističe mu stas, njegovu staturu, još uvijek ti pokazuje zube dok se znojiš i nisi pri sebi, zidovi se počinju svijati, uznemireni su, ne smiješ ništa učiniti, kreni dalje, pomakni se, zakorači i opet zakorači i nemoj ništa učiniti, jer to je važno, samo ovo razumiješ - obećao si da ćeš ga ubiti kada ne bude očekivao, kada se ne bude smješkao.

Čudnovato do zadnjeg trenutka. Struan Macallum Pluckrose, neka se nikad ne kaže da ih je ostavio bez komplikacija.

Alfred je sjedio kod prozora u dočasničkoj kantini. "Kako?" Nikako da shvati dok mu je Miles iznova objašnjavao.

"Ima pravo na jednog časnika i dvadeset zrakoplovaca. Pratlju - od prisutnih, tako nekako. Bar mislim da je tako."

Alfreda nije bilo samo tri dana, a Miles je izgledao mršavije.

"Naravno, nas šestorica bit ćemo među onih dvadeset - dakle treba ih samo četrnaest. A možda trebaju dvadesetoricu i nas. Ne znam." Miles je protrljao čelo.

"On je..." Sinoć je bila operacija, a Alfred ju je propustio - samo devet zadataka i sve se već rasulo, potpuno raspalo. To je nemoguć posao, držati se svoje posade.

Dobar šal i vozačku kapu časniku pilotu Edgaru
Milesu.

"Samo što to neće biti pogreb. Kakav je to čovjek, kod njega nikad ništa nije bilo jednostavno. Obiteljska tradicija i te stvari - mora ići na sjever." Miles je posrtao pod teretom riječi. "Mora se vratiti... Radi se o precima. Oni ga žele..." On je siv.

"Ondje gdje smo bili." Dok je bio odsutan, s običnim ljudima, Alfred je zaboravio tu nijansu zrakoplovno sive - pogotovo otkako izbjegava zrcala, uglavnom.

"Da. Ili ondje negdje. Negdje što se ne može izgovoriti." Miles je sklopio ruke i blago slegnuo ramenima. "Tako da se, ustvari, s njim nećemo oprostiti."

"A tko hoće."

"Dobro je što smo sletjeli na onom mjestu - poštjeli smo svoju zemaljsku posadu."

"Da. Ne bismo htjeli da ga oni ispiru šmrkovima. Bolje je kako je na kraju ispalo." I ne razmišljaš o letu kući popodne dok je voda još uvijek u cijevima, ružičasta voda i miris klora.

Dvije funte našoj zemaljskoj posadi - za pivo i gulaš.

Miles kimnu, šuti jer te razumije, on je čovjek iz tvoje posade. "Mitraljezac kojeg su nam sinoć dodijelili nije ništa posebno."

Alfred zna da neće razgovarati o novom navigatoru. "Pa nisi se morao zaljubiti u njega, zar ne - ne za samo jednu noć." Novi će navigator ostati - mitraljesca vjerojatno više neće vidjeti. Jedino ako Alfred ne otegne papke, ili Hanson. Onda bi se mogao vratiti.

Pojavio se Hanson, vukući noge. "Dosta s tim prostotama, vas dvojica." Potapšao je Alfreda po ramenu. "Ali da me jebeš - to je zajeban tip... nije imao pojma o čemu se radi." Ispod Bastardove

donje usne rasla je nevjerojatna bubuljica." Nije mogao koordinirati skeniranje, a onda ne bi uopće skenirao. Potrgao je papir s otvora izbacivača - reče da se ne slaže s tim."

Alfred je opet imao onaj osjećaj, onu navalu dok juri sa svojom posadom, opet su u zračnoj struji i dobro, hladno ludilo od kojega se smiješ kada u tebi nema smijeha. "Kako - misliš da mu se boja nije svidjela?"

"Mislim da mu se jebena strojnica zamrznula, to mislim, a onda je poslije lagao o tome. Rekao sam mu prije nego što smo krenuli - imaš trideset stupnjeva topline zbog tog papira, njime bih umotao muda da se može."

Miles se tiho ubacio, kao što inače čini. "Pa zašto nisi? Možda ti je draže da ti zveckaju u hodu."

"Ne radi se o tome." Hanson se iscerio poput Stana Laurela. "Radi se o tome da nisu baš tako veliki, ti komadi celofanskog papira." Prstima se lupkao po prsima, glumatao je. "Ne želim da mi strada nešto vitalno. Stalo mi je do određenih stvari."

To je bilo posve dovoljno, tama se opet prikradala. Alfred odjednom osjeti okus tog jutra, onaj koji Pluckrose nije zamijetio. "Reci mi još jednom, hoćeš li?" Metalan miris krvi.

Miles kimnu Hansonu, pa Bastard objasni da se sastajete u 15:00 i da će se održati služba prije nego što zadnje ostatke vašeg Pluckrosea odnesu u sanduku poput bakalara.

Pet funti mojoj posadi, neka sve odjednom potroši
na opijanje do besvijesti.

On nije mogao biti običan zrakoplovac, slijediti standardnu proceduru: biti raznesen u zraku, pasti na tlo druge države, izgubiti se iz vida. Morao se vratiti kući i biti naš problem.

Uznemirivao je ljude, u tome je problem - bio je zapažen, i to mu se sviđalo, što znači da će im nedostajati, a nitko ne može podnijeti da im nedostaje - gospođe iz NAAFI-a stizale su u suzama, a jedino što je ikad učinio za njih bilo je prigovaranje zbog hrane, tu se našla i zemaljska posada, što si očekivao - samo što ih je bilo više negoli je potrebno - i Bestwick, Chiefy, Wingco, vođa eskadrile, jebeni padre, počasna straža i previše vojnika, samo su stajali i nisu ništa radili, osim što su osjećali, jer Pluckrose je bio glup, smiješio im se, pitao ih je za njihove cure i vozio ih u malom plavom Austinu, bio je vidno ljubazan čovjek. Nitko više ne bi trebao biti takav, to je previše okrutno.

Gramofon i ploče časniku pilotu Sandyu Gibbsu.
I moj program iz Folies-Bergerea.

Posada, nedovršena posada, stajala je zajedno, salutirala i činila što je trebalo, nosila sanduk do pogrebnih kola: podigla lijes pun komadića. Alfred iza Torringtona i Molloya, razmišlja kako je zgodno što jednog mrtvaca nosi njih šestero - po trojica sa svake strane - razmišlja kako mu se rame na to već naviklo, razmišlja u taktu, povlačenje noge i stupanje, spori marš, to poštovanje, zamišlja da bi mu se mogla otpustiti vilica, rastvoriti lice, da će vrisnuti, ali sigurno ne bi ispustio nikakav zvuk, niti bi zapjevao.

Alfred je znao da ih svi gledaju, tu posadu - pogledavanje, ljudi se pitaju nije li ih sreća iznevjerila, nisu više sigurni, a njihov novi navigator - Parks, Cyril Parks - gleda ih kako odnose jednog od njih, novi bi vojnici htjeli shvatiti ono što nitko, da ga jebeš, ne može niti bi trebao htjeti shvatiti, stariji vojnici brane se od te užasne stvari, navale sreće i krivnje koja te obuzme kada odred pretrpi gubitak.

Najpametnije je jednostavno ići dalje - tako stajati s onim koji je mrtav nikome neće pomoći. Pluckroseu se sigurno ne bi svidjelo, a Pluckrose sada ne mari ni za što.

Kapelan govori pizdarije - "osvijetli nam tamu, preklinjemo te" - pa tko to ne bi tražio i kako je uopće moguće da svi dobijemo ono što želimo?

Obično sranje.

Zatim su odvezli pogrebna kola s njim unutra. Odvezli jako daleko.

Moj Austin 10 (Reg HU 8962) naredniku Richardu
Molloyu. Ključevi su u sobi za brifiranje.

Smiješan malen tip vozio je pogrebna kola - prešao je cijeli put od Škotske, Bog će ga znati kako je nabavio gorivo, a mora se odmah vratiti. Nije puno govorio, a djelovao je na mjestu. Imao si povjerenja u njega. Dopustio si mu da ti odveze prijatelja. Kao da si ga mogao zaustaviti.

Previše brzo na kraju, odlazak. Nije dobro.

Alfred je poslije toga odjurio do telefonske govornice, nazvao Joyce, bila je ondje, morao ju je pitati, nije mogao objasniti, jednostavno je postavio pitanje. "Možeš li doći ovamo? Možeš li? Mislim, sada."

"Što je - Alfie? O čemu se radi? Ja..."

Njezin ga je glas raznježio, gotovo je ostao bez svoga. "Žao mi je, samo sam. Nisam trebao, samo sam -" Tišina izbija ispod njega poput otvorenih vrata za bombe dok guta slinu, duboko diše i drži se na nogama. "Nisam trebao pitati."

"Ne, samo razmišljam... može sutra? Mogla bih doći sutra. Mislim, sada će šest sati. Jesi li dobro? Jesi li ozlijeđen? Je li se nešto -"

Tako je divno čuti da se brine, ne želi da bude ozlijeđen.

"Ne moraš. Žao mi je, samo sam -"

"Naravno da moram. Ako pitaš i važno je, onda moram." Tako bi mogla razgovarati s djetetom: žustro, jasno, ispod toga osjeća se briga. Ona bi bila dobra majka - djeci nekog drugoga.

"Važno je."

"Tu ću srediti stvari i strašno uvrijediti tri grozne gospođe s kojima bih trebala igrati bridž, nadam se da nakon toga više neće razgovarati sa mnom, i, i... konačno bi netko drugi mogao služiti čaj i sendviče. Sve ću srediti. Doći ću u Lincoln i onda ću ti se javiti. Znaš li gdje bih mogla odsjesti? - ne, nemoj se gnjaviti time, ja ću to srediti. Ne brini se ni za što, naredniče Alfie. Jesi li dobro, stvarno?"

"Da... jesam... Da."

"Hoćeš li mi, kada dođem, reći o čemu se radi? Alfrede?"

"Hoću."

Bio je u pravu, nije trebao pitati, ali govornicu je napustio s osmijehom koji mu je ona dala, onim koji je morao prigušiti, progutati, jer neće moći, ne danas.

Ali pod tvojom kožom, iza tvojih zuba - ona je predivno tu.

Polako je krenuo prema kantini, trebalo mu je društvo - ušao je i zatekao manju skupinu momaka, svi su pogledavali prema vratima i gledali momka kojega nije poznavao - zvao se Wilkins - šakama je grabio novine, *Picture Post* i *TeeEmm*, gužvao stranice i bacao ih oko svoje stolice. To je činio s nekom smiješnom preciznošću, gotovo ceremonijalno.

Šahovsku ploču i figure časniku Billu Torringtonu.

Kao i dva para naušnica od maracita koje bi mogle dobiti zahvalne vlasnice.

Kada je sa svake strane izgradio papirnati zidić, Wilkins je konačno sjeo, izvadio upaljač, kresnuo ga i bacio pod noge.

Alfred je s ostalima jurnuo prema njemu, izvukao ga iz stolice, izgazio vatru koja se širila nevjerovatnom brzinom, iz upaljača je iscurio benzin, kako je Wilkins i namjeravao.

"Blesan."

Netko je dodao čajnik u poželjnom smjeru, pepeo je zacvrčao i užasno zadimio.

"Pustite me." Wilkins se nije derao, nije zvučao previše zainteresirano, ali ipak je ponovio. "Pustite me." Visok, mršav vojni policajac rutinski ga je pretražio oduzevši mu šibice.

"Pustite me."

"Uništio je jebeni sag na tom mjestu."

"Isuse, koliko ti treba vremena da obaviš posao kako treba."

"Fini" upaljač naredniku Johnu Hansonu.

Alfred - Wilkinsa nije htio ni čuti ni vidjeti - počeo je skupljati nagorjeli papir, ali onda nije znao kamo bi s tim, samo je stajao i čitao članak o smjeloj posadi podmornice - potopili šesnaest

brodova i 40.000 tona - dva Viktorijina križa i Posebno priznanje. To i reklamu za duhan za lulu Barney's, neki prekomorski zrakoplovni časnik hvali ga da je najbolji - "*UVIJEK SVJEŽ*" duhan Barney's u limenci pobijedio je vrijeme, udaljenost i klimu. U pustinji Sind duhan Barney's je ugodan, svjež i miomirisan, kao da je netom stigao iz Tynesidea.

"Pustite me."

Ubrzo se pojavio Miles s Chiefyem i nekim krupnim momcima. Nisu djelovali iznenađeno, samo su jedva čekali da Wilkinsa izvedu van.

"Počisti to smeće, hoćeš li." Chiefy se žuri. "Nemoj mi tu stajati. Inspekcija sutra u 16:30." Zatim je naredio da odvedu tog čovjeka.

"Pustite me."

Kantina je uza žamor dovedena u red. Pomeli su ostatke i zapalili cigarete.

"Jadnik."

"Ma kakav jadnik - čitao sam taj broj *Picture Posta*."

"Nisi ti ništa čitao - buljio si u onu žensku s kapom za kupanje u *London Opinionu*."

"Zajebi. Nije valjda nju pokušao spaliti, a?"

"Do kraja rata čistit će jebene zahode."

"Tako mu i treba. Ako je uništio sedamnaestu stranicu. Samo me ona još držala na površini."

"E, da. Jadna budala." Hanson se sručio u fotelju djelujući poput čovjeka koji drži da nešto treba izjaviti. "Samo struže taj porculan, a mi se zabavljamo kao ludi. Mi imamo sreće, takvi smo." Zijevnuo je, počeo se ispod košulje i izvukao *London Opinion* - polako ga je otvorio i zatim se oblizao. Netko mu je u glavu bacio nerazrezanu knjigu u mekom uvezu, prijašnji vlasnik bunio se dok je letjela.

"Ej, vraćajte, zajebanti - to sam čitao."

Nekoliko se momaka nasmijalo, Alfred ih je čuo. Prošlog tjedna i on bi se nasmijao.

Moje knjige, koliko ih ima, dajem naredniku A. F. Dayu.

On ih je ionako sve pročitao.

Ostale stvari mojoj obitelji, ukoliko ih posada ne bude htjela.

Ispričavam se zbog neugodnosti i unaprijed zahvaljujem.

Vasilij je sustigao Alfreda oko devet sati, pretrčao je područje između baraka koje je neki domišljati i rodoljubni pametnjaković okrstio kao Charing Cross - očigledno po onom u Glasgowu. "Vidio sam te kako pričaš s onom njemačkom pizdom." Nekakva tjeskoba na tom ukrajinskom licu, a večer mu pada po ramenima - boje postaju užarene, dublje.

"Djelovao je kao ugodan tip." Alfred je siguran da ga Vasilij želi primiti za ruku, pa se povukao u stranu, što je djelovalo obrambeno, ali nije važno. "Što ti imaš s tim?" Alfred je htio promatrati završetak dana, da mu nitko ne smeta.

"Rekao ti je da je patio?"

"Ništa takvo, ne." Sada mu je bilo jasno što ga čeka. Vasilij je od onih koji su težili patnji, čija je patnja bila posebna, koji ti želi pričati o toj patnji. "Moram poći, Basile. Čeka me obrađivanje konzerve. Pokušavam napraviti šalicu za kavu. A ako sada uspijem, mogao bih je ponijeti kući." Što bi bilo besmisleno, jer nikome u Londonu - čak ni Ivoru - uopće nije stalo do šalice od konzerve.

Vasilij je dublje navukao svoju švapsku kapu, nešto mu se motalo po glavi, zatim se malo primaknuo. "Molim te. Nemoj." Podigao je ruke kao da se predaje i time zaustavio Alfreda, oči su mu pokušavale biti blage, nedužne. "Trebao bi znati. Ljudi bi trebali znati."

"Dobro." Alfred uzdahnu i prekriži ruke. "Što bih to trebao znati?"

"I ja sam bio zarobljenik. Kod Amerikanaca. Izgubio sam se, uhvatili su me i onda odveli na Rhine Meadow. Završio sam u Remagenu, a Ameri su mi uzeli sat."

"Jadničak."

"Ali ne, to nije u redu. Neki Ameri imaju pet-šest satova. Oni krađu naše satove. A ne daju nam ništa za jelo. Padala je kiša. Tog travnja padala je kiša. A mi smo spavali u rupama - nije bilo šatora ni baraka, držali su nas na polju poput životinja i neki su se udavili u tim rupama."

To je bilo čudno, Alfred mu je gotovo povjerovao: način na koji je mahao rukama ispred sebe, bespomoćan izgled, drhtav glas. To je svakako nečija istinita priča - čak i ako nije Vasilijeve.

"Mogli smo vidjeti sanduke s hranom, ali za nas nije bilo ništa. Gotovo ništa. Jeo sam travu. Jesi li ikad jeo travu?"

"I toga je bilo."

Vasilij je ignorirao upadicu. "Ponekad su noću pucali svjetlećim mecima iznad nas, tako da cijelo vrijeme budemo dolje, na sve četiri - da puzimo. Zašto su to činili?"

"Nemam pojma."

"Policaјce, vatrogasce, poštare, pokupili su svakoga u odori. Ja sam imao dobru odoru. Mogli su vidjeti da nisam SS. Imao sam dobru odoru."

Mogao si nazrijeti tračak istine, Vasilij je na trenutak zastao i žmirnuo prema tebi. Nabavio je odoru Wehrmachta, ili policijsku, vatrogasnu, poštarsku, pokušao se sakriti i odveli su ga. Bio je u SS-u.

Alfred se iscerio prema njemu. "Pa nitko se od nas nije provodio. To se odnosi na sve skupa."

Ruke se opet podigoše. "Držali su me tako deset mjeseci. Ljudi su posvuda umirali - ljudi su imali *Ruhr*."

Ruhr - to već neko vrijeme nisi čuo - dizenterija u njemačkom slengu. Nekakav smisao za humor - od silne teške industrije u rurskoj dolini rijeke su poprimile boju tekućeg izmeta. Ta silna teška industrija koju si htio bombardirati, bombardirati Sretnu dolinu, iz noći u jebenu noć. Neka mjesta nemaju sreće.

"Gadan *Ruhr* kod svakoga, shvaćać."

"Dizenterija."

"Ja -"

"Da, i od toga možeš umrijeti. Uzgred - onaj tip kojeg si dobro obradio - onaj kojeg si pretukao. Što je učinio?"

Sada je Vasilij imao priliku da se isceri. "Nisam nikoga pretukao. To nikada ne bih mogao učiniti." Šake je zabio u džepove. "Ali ovdje ima loših ljudi - onih koji su počinili užasne stvari."

"Siguran sam da ih ima, Basile. A siguran sam da ima i drugih koji bi to potvrdili." Alfred je krenuo dalje, Vasilij je ostao uz njega.

"Možda."

"Kako to da si postao raseljena osoba - to je za civile, nije li?"

"Natjerali su me. Nismo htjeli biti vojnici, kada su došli Nijemci, samo smo htjeli biti slobodni od Staljina - a onda - a onda sam bio neka vrsta roba." Nasmiješio se drugačije, blaže, kao da se razočarao tako lošim laganjem, zabavan primjer ljudske slabosti, pa je to opovrgnuo kada je počeo govoriti. "Moraju nas držati kao raseljene osobe - inače bismo se vratili Rusima, komunistima, a nitko više ne voli komuniste. Sve se mijenja, g. Alfred, a kada do toga dođe, mora se biti na sigurnom. Čovjek mora biti pametan."

"Naravno. *Sehr schlau*." Umjesto da to trpi i dalje, Alfred je ušao u njemu nepoznatu baraku, nadajući se da ga Vasilij neće pratiti.

Premda se činilo da tu nisu bili trenutak ranije, zatekao se kako ide prema dva prilično velika gospodina - "Zdravo" - zvučalo je čvrsto. "Možemo li vam pomoći?" Bili su doista prijateljski nastrojeni - na neki neobavezno vulgaran način. "Imamo posla, vidite." Ali Alfred je znao da im ne bi bilo teško potući se i vjerojatno ne bi izgubili, osim ako im ne bi učinio nešto gadno, a i oni su zacijelo znali neke gadne stvari. "Da, momče. Jako zauzeti."

Alfred se napola okrenuo, provjeravao je Vasilija: ali Ukrajinac se odmaknuo nekoliko metara, djelovao je jako čudno - istodobno razdragano i zabrinuto. Namjerno je karikirao salutiranje, okrenuo se na peti i nestao.

"Momče?" Glas pored Alfreda bio je toliko dubok da ga je osjetio u rukama. "Trebao bi razmisliti o tome da odjebeš."

"Ne, ne - on je u redu." Netko se oglasio dublje iz barake. "On je jedan od naših." Škotski naglasak i osjećaj autoriteta, sigurnost u baratanju stvarima. Stražari su slegnuli ramenima, razdvojili se i Alfred se našao ispred vitkog, nervoznog čovjeka u prljavim dugim gaćama - izrazito plave oči na prljavom licu, ispružio je prljave ruke. "To si ti, zar ne?" Čovjek je zamijetio u kakvom je stanju, te je povukao ruku prije negoli se Alfred uspio rukovati. "Ti si momak koji se onesvijestio, zar ne?"

"Ja..." Sa samog kraja barake začulo se čudno štopotanje i struganje. "Da... Vi... Vi niste...?" Čuvari su se smjestili s obje strane ulaza - obojica su djelovala kao nekoliko normalnih ljudi spojenih u jednog. Štopot se nastavio i Alfred je morao upitati. "Jeste, zar ne?"

Čovjek se lupnu po koljenima i nasmija pokazujući bijele zube. "Da, da, jesmo. Ne možemo si pomoći." Počeo se po zatiljku, izbacujući cijeli oblak pijeska. "Priđi bliže i pogledaj." Alfred je pošao za njim, dok je on bos hodao po daščanom podu. "Uzgred, ispričavam se - Gad, tako me zovu - trebao sam se odmah predstaviti. Ona dva snagatora su Binns i Duncan. A ti?" Djelovao je sretno na neki zastrašujući način.

"Ah, ja sam..." A to je bilo tu, doista tu kod njegovih nogu, blokirajući govor. "Ja sam..." Uredno prepiljene daske i grede, potpornji - i još jedan čovjek, mogao si ga čuti, izgubljen u rupi dubljoj od njega, kopao je, prokopavao je san. "Vi..."

"To se moralo učiniti." Gad gotovo sramežljivo pogleda dolje. "Nisam ni pomislio da hoću kad sam došao ovamo, ali -"

Prekinuo ga je povik iz iskopine. "Gade? S kim to sada brbljaš? Nadam se s još jednim jebenim šljakerom. Ovim tempom nećemo stići nikamo."

Gad se okrenuo prema Alfredu, sav benevolentno upitan. "Čuo si čovjeka... A budući da si već bio ovdje - shvatit ćeš."

Praznina se proširila posvuda: po zidovima, stolicama, prizoru koji se zalijepio za prozor, živim lažima koje su prolazile, odjednom si žedan i strašno umoran, glava ti je teška na ramenima. "Ja ću... Ne mogu danas. Sutra. Možda ću sutra navratiti."

"Bilo bi strašno ljubazno od tebe ako bi mogao." Gadova radost blago se pomutila. "Toliko toga treba napraviti, ako želimo uložiti prikladan napor. A film i te stvari - to nam oduzima previše vremena."

"Ja ću... ako budem mogao." Već si počeo uzmicati, za-koraknuo prema vratima. "Ako budem mogao."

"Budi pozdravljen za sada."

"Da. Budite pozdravljeni. Pazite se."

"O, hoćemo. Hoćemo." Potapšao je prepiljeni kraj drva. "Pazit ćemo se." On je ponosan.

Kimnuo si, morao si zatvoriti oči dok si se okretao da odeš.

"Ti, hm... nećeš..." Gad je previše uljudan da nastavi.

"Naravno. Neću reći nikome." Govoriš prema otvorenim vratima, ne možeš ga opet pogledati. "Nikome neću reći."

"Sjajno, sjajno. Pa... mi moramo nastaviti."

Nakon toga si potrčao, trčao po večernjem svjetlu prožetom prašinom, trčao do bloka s tuševima - onog s pravim instalacijama za praktičnu upotrebu - koji se isto tako upotrebljavao kao pozadina u više srcedrapskih scena. Stao si pod vodu i prao se.

Ušao je tip kojeg znaš iz barake 26. Neodređeno je kimnuo prema zidu iza tebe i otišao. Vidio je da si posve odjeven, ali nije ništa rekao. Jer ovdje su svi ljudi, svi su neizlječivo ljudi.

Sjediš sa Joyce i svijet je ispod vas, izložen u dugoj, sporoj traci koja se proteže do udaljenih brežuljaka sa stablima.

"Dobro je, zar ne?" Morao si provjeriti, jer ona možda nije sretna, možda je ne možeš učiniti sretnom - osjećaš nekakav gubitak u svom danu i to želiš popraviti, ublažiti. "Pogled, čaj i sve zajedno. Zar nije dobro?" Čaj i kolač sa šljivama koji vam je donijela brašnjava žena velikih ruku koja kaže da je trebate zvati Dot i doći po još ako želite, i smiješi se kao da ste ti i Joyce par, a to ne možete biti. "Bog blagoslovio WI*." Grad se prostire dalje od vas, prema livadama i ruševini Biskupove palače iza vaših leđa, zidovi boje meda štite od vreline svibnja, zrak se čini težim, gušćim, a iza svega toga je katedrala.

Vidi se na kilometre daleko, čak i sa zemlje - golema kutija sa šiljkom, spokojna na svom brežuljku. Jedini pravi brežuljak koji možeš zamijetiti na toj ravnici, toj ravnini koja je sjajno poslužila za gradnju uzletišta. Previše lagana, previše glatka vožnja prema njoj, od aerodroma otprilike jedan sat po cestama na močvarnom terenu - s obje strane u trsci se kriju jarci, ako bi riskirao i pojurio, pogrešno procijenio zavoj, prestao paziti. Tako je pilot slomio vrat - na motociklu. Ne sjećaš se njegovog imena, a nije ni potrebno, jer je preminuo.

Joyce se malo nagnula natrag, ispružila ruke u travi - ona sjedi na tvojoj jakni. Obožavaš što sjedi na tvojoj jakni, uživaš u tome.

"Tako je... lijepo." Ali sve je na njoj samo tužno.

Htio bi upitati zašto, ali nećeš, u slučaju da to ime veze s tobom. "Malo je prevruće?"

"Nije, upravo kako treba. U Londonu vrijeme nikada nije baš kako treba. A više ne idem u prirodu. Žao mi je."

"Zbog čega."

"Zanovijetanja."

"Zanovijetaj ako želiš. Neću nikom reći."

Smiješi se zbog pogleda, ali vrlo blago, možda umorno. Večeras je ples i želiš poći s njom, držati je uz glazbu - ali ako je umorna, možda će reći da radije ne bi.

Ali ne želiš tako misliti, ne znaš što bi s tim, pa se sve više nagineš, još više, zatim se prevaljuješ - blag, siguran, kontroliran spust - tako da ti se glava našla uz nju. Ne u njezinom krilu, to se ne bi usudio, ali tvoja je lubanja dodiruje, nagine se možda na pola puta do njezinih bedara - nešto o čemu ne možeš previše razmišljati.

Njezin sjaj - dođe ti da sakriješ svoje ružno lice - dođe ti da budeš daleko bolji čovjek.

Joyce je pružila ruku, stavila ti dlan na obraz, prevrelu zbrku tvog obraza, i njezina je hladnoća savršena, njezino je milosrđe savršeno, podiže te iz tvojih prsa, tvog ja, njezin dodir umotan u dodir tvoje majke kada bi te budila - ne možeš spriječiti pomaljanje nekog starog sjećanja - ona umotana u tvoju majku i tvoja majka umotana u nju, od toga počinješ drhtati, užasnut.

"Alfie?" Rubom palca prešla ti je po kutu oka, pronašla početak suze koje nisi bio svjestan, početak nečega što ne možeš dovršiti, ne ovdje. "Jesi dobro? Alfie?"

"Sjaj." U tebi divlji, vreo zvuk koji nikad ne smiješ ispustiti iz sebe. "Nisam navikao na toliko danjeg svjetla."

"Dobro, onda sklopi oči."

I ti činiš kako ti je rekla i u toj crvenoj tami nisi sam jer tu je njezina ruka, tako blizu, tako glatka pored tvojih misli.

"Hvala ti." Jer se brine za tebe, a ti bi se trebao brinuti za nju.

U glasu joj se osjeća smijeh, nova bezbrižnost. "Zbog čega, blesane?"

To si trebao zamijetiti, kako je djelovalo - ako si bio tužan, to bi je razveselilo.

Ali nikad nećeš znati je li to istina. Je li bila sretna svih tih godina kao što si ti bio tužan.

Tada nisi zamijetio, i ona te je upitala: "Na čemu mi zahvaljuješ?"

* **Women's Institutes (WI)** - ženska organizacija osnovana 1915. godine koja djeluje u Engleskoj, Walesu, na Kanalskim otocima i otoku Manu.

"Jer si došla čak ovamo. Da me vidiš. Ti tako fina cura. Zato." Sada te prožima brz, težak umor, želja za snom.

Spavati s njom.

Ne bi išlo.

Ali to barem mogu željeti.

A ponekad, kada želiš, pitaš, i onda dobiješ. Ali ne trebaš pretjerivati, samo ponekad treba pokušati.

To je drugi put što je doputovala da te vidi.

To je drugi put što si pitao.

Prvi izlet bio je jednostavno užasan - morao si navečer odjuriti u Lincoln zajedno s posadom. Rekli su da bi je htjeli upoznati, da bi ih razveselila, a oni su tvoja posada i ne možeš ih odbiti, čak ni Cyrila Parksa. Ali ispalo je da su je gotovo ignorirali i činili ono što inače čine - pili su da ne pričaju o Pluckroseu, pili za njegove pare sve dok nisu morali reći da je bio pravi drug, dobar čovjek i prokleta budala, zadnji seronja, vrstan navigator i luđak. Joyce je šutjela, zgurana između tebe i Molloya, koji je jako dobro glumio džentlmena.

A onda se nagnuo preko nje i upitao te: "Htio bih znati."

"Što je, Dickie?" Pomilovao si Joyce po ruci da se osjeti sigurno, ali ona je samo gledala preda se i bila ti je nedostupna. Nema šanse čak ni da joj kažeš da ti je majka umrla. A nisi znao želiš li to, ako bi mogao. "Dickie?"

"Što su mu stavili na nadgrobni kamen - htio bih tu nešto dodati."

"Ustaljeno, pretpostavljam." Prstom si je pošakljao po ruci. Nije nosila vjenčani prsten. Ali radilo se o izbjegavanju svakog razgovora i to ti ne bi trebalo ništa posebno značiti. "Grb našeg odreda. Ne znam."

Molloy polako kimnu, slažući se sa sobom prije nego što je progovorio. "Treba bismo staviti nešto što bi on htio."

A budući da si znao što bi to bilo - što bi on htio - i nedostajao ti je tvoj jadni prokleti Pluckrose i bio si pripit i tako ti je jebeno nedostajao, glasno si izrekao ono što nisi smio - ne dok je Joyce pored tebe. "*Još nisam gotov da me jebeš.* To bi on htio."

Čim si to rekao, znao si da si pogriješio, Joyce je ubrzo htjela otići i krenuti prema svom hotelu, možda zato što se uvrijedila, bilo joj je neugodno, možda se prestrašila jer nemaš nikakve šanse, pokvaren si, pa si je ispratio uz ono usrano brdo koje vas je zamorilo, spriječilo da razgovarate.

Ali nju je nagnalo da te uhvati pod ruku.

Ali kada te je ostavila na vratima malenog hotela, rukovala se s tobom, ništa više.

Ali nagnula se i rekla ti da bi te poljubila, samo što bi se to pogrešno shvatilo.

Ali ti si je tada htio poljubiti i da se ona ne brine kako bi se to shvatilo.

"Tako mi je... Htjela sam reći žao zbog tvog prijatelja, ali to bi zvučalo nepotrebno." Objema je rukama primila tvoju ruku i ti se počeo znojiti, premda je bila hladna noć, maglovita. "Ako si ga volio, sigurno je bio... sigurno je bio dobar."

"Da."

"Hvala što si me pitao, što si htio - da dođem i vidim te."

Kao da te je udarila, ili otrgnula nešto čime inače kriješ lice. "Nisam mogao drugačije." Htio si reći za svoju mamu. Htio si je zagrliti. Htio si da ona tebe zagrli.

"Pa hvala ti, u svakom slučaju. Čak i ako ovo - mislim, šteta što si toliko zauzet. Ali sreća je što sam te uopće vidjela." Stisnula ti je ruku. "Ja te... cijenim."

"I ja tebe."

Ali ništa se više nije moglo učiniti, ništa osim gledanja kako se vrata zatvaraju, a ti si na pogrešnoj, hladnoj strani, i onda teturanje dolje da uhvatiš autobus - autobus urla, pritisak luđaka, ostali iz tvoje posade udaljeni od tebe u gomili, sjediš straga s nepoznatim strijelcem bombi, još je nov. Buka je bila gotovo opipljiva.

Jer ponekad postoji šansa da vrisneš kada su tu tvoji drugovi - ne trebaš ih da te slušaju, to ne očekuješ - shvaćaš da bi i oni vrištali.

Strijelac bombi pored tebe priča o nekoj curi kod kuće, a ti bi radije da šuti - iako priča sam sa sobom. Odnekud se čuo plač, jecanje, neki se bučni momak smijao zbog toga, možda si prepoznao

Molloyev glas kako se žali zbog razvodnjenog piva, ali nisi bio siguran, a onda je netko krenuo s pjesmom.

*"Sredit ću ih, gospodine, sredit ću ih, gospodine,
Sredit ću ih, ako oni ne srede mene,
A onda idemo u kantinu da sredimo rundu, gospodine,
I onda ćemo svi dobiti DFC*."*

Težak zrak i vlaga cijede se niz prozore, ne možeš pogledati van čak i ako bi bilo nečega da se vidi, a treba ti vidljivost, brineš se da bi je mogao izgubiti, postaješ nervozan, na tebi težak miris plave odore, u tebi, i krv ispod plave, meso, i ta stvar koju svi osjećate, ta crvena, bučna, lovačka stvar u koju ste se pretvorili.

Autobus te dovezao natrag do postaje i zmajeva, do nafte i metalnih mjesta kojima sada pripadaš.

Gore kod palače uljudno je, civilno, civilizirano.

Od latinskog.

Trgnuo si se iz sitnog drijemeža, brzo sjeo, zavrtjelo ti se, žmirnuo prema njezinom smiješku.

"Zdravo."

"Žao mi je, jesam li..."

"Samo minutu-dvije... Ali sada znam da ne hrčeš." Nakon toga rukom je prešla po suknji i ustala - kao da je komentiranje tvog sna više od toga što bi smjela - ostao si sjediti još malo, glup od razmišljanja o njoj i kiselkaste tuge zaostale iz tvog sna, nekakve izmaglice.

Zatim si krenuo s njom, poveo Joyce mliječnim stazama do hlada pod kestenima, tim širokim listovima. Još neki tipovi u blizini, uglavnom čine isto - mjesec samo što nije prešao u ljeto, a oni su vani i uživaju u tome, žele da njihova godina požuri dalje kao da je bilo nade, žele zaboraviti da su vjerojatno zbog tog ušljivog proljeća i lošeg vremena još živi, ali sada je vedro, suho i lijepo za letenje i tako će možda ostati.

Ne misliš o letenju niti o smrti, samo odugovlačiš i pokušavaš biti elegantan, biti RAF pored nje. Jedino si tada uživao u odori, krilima zrakoplovaca - ljudi su tu navikli na zrakoplovce, ali i dalje zamjećuju, zapažaju te malo dulje nego što bi trebali i ti se nadaš da zbog toga Joyce dobro misli o tebi, da se pomalo osjeća ponosnom. To si uhvatio u pozornim očima: u drugim ljudima koji te ne poznaju, koji samo nagađaju - da na tebe mogu biti ponosni. A možda si njihov bijes, način na koji će ga izraziti. Osvetit ćeš se u njihovo ime - zbog nekoga gubitka, ili nikakvoga gubitka, ili nečega što nema veze s ratom, neke osobne mržnje. A možda im trebaš biti sin, ili njihov dragi, ili njihov strah, ili njihov preminuli.

Nakon nekog vremena postane malo naporno.

Ali nedostaje ti kada toga nema, frajeru. O, i te kako ti nedostaje kada toga više nema.

Nakon povratka na blijeđe ozidane ulice Lincolna popodne je drhtalo od vreline i bujalo, vlaga ti se lijepi za kožu.

Bez razmišljanja došetao si s njom do njezinog hotela, čini se razumnim da uđeš i popiješ nešto, malo hladovine - pomisao na njezinu spavaću sobu plamti iznad tebe, nagađanja kojima se nisi u stanju baviti.

Pijuckaš malo pivo s limunadom i gledaš je kako miješa led u šeriju, zatim te je na trenutak pogledala, iskapila ga kao lijek - poput nečega što ima veze s tobom, protuotrova koji joj je zbog tebe potreban.

"Alfie, ovo je... Tako mi je dobro kada smo zajedno, ili kada mi pišeš, ili... Sve je tako lijepo."

Nekakav užas u tome, jer čini se da je odlučila i da postupa kao da će te povrijediti na način kojemu se možda nećeš biti u stanju oduprijeti. Možda te ne voli i sada će to blago reći.

A možda te doista voli, istinski.

A ti si je natjerao da voli mrtvaca, problem, sramotu.

I vjerovat ćeš joj, imati povjerenja, voljeti je i uzvraćati joj ljubav.

Njezin pogled na tebi, pita te nešto što ne razumiješ, primaš je za ruku i gledaš.

"Alfie. Tako je -"

* DFC - Distinguished Flying Cross, orden za hrabrost Britanske vojske. Op. prev.

Prolazi konobarica s malenim sendvičima na pladnju, u prolazu ti je kimnula, misli da shvaćaš što ti se događa i da to voliš.

"Alfie, tako je teško."

"Znam."

"Bilo mi je drago kada si me pitao hoću li doći jer sam mislila da mogu reći sve one hrabre i razumne stvari koje sam uvježbavala u vlaku, ali sada kada sam tu, ne mogu. Želim biti s tobom."

"Ja želim biti s tobom."

"Želim biti s tobom."

Trgneš se jer ti sada treba reći da to nije moguće.

"A mislim da bih trebala, Alfie, jer... ne znamo što će biti poslije."

Kimaš dok propadaš kroz pod, a prostorija se ruši nad tobom.

"Želim biti s tobom."

Čvrstina u dnu tvoje kraljevnice, povlači te poput aviona u slobodnom padu.

"Želim biti s tobom." Pokušavaš ne zdrobiti joj ruku, jer ti treba, jer te pridržava za cijeli svijet.

Zatim se odmaknula, kao da je neka odluka donesena, a ona je mislila da će biti puno problematičnije, te joj je laknulo što je sve ispalo tako dobro. "Hoćemo li pogledati katedralu? Htjela bih je vidjeti."

"Ja -" zatim joj ljubiš ruku, poput idiota iz neke knjige, spuštaš glavu i to činiš, ali samo zato što nisi u stanju misliti, ne znaš je li odlučeno da ste sada prijatelji, hoćeš li je smjeti dodirnuti, imati za sebe.

A to želim.

Jebeno želim.

Što ako ne budem mogao? Ona je udana, bila je udana. Ona očekuje određene stvari.

Što ako ne učinim kako treba?

A što ako mi je prijateljica, budući da smo samo prijatelji, prijatelji ne ševe svoje prijatelje?

Što ako nisam shvatio?

Glava ti je i dalje pognuta.

"Blesane." Rukom ti prelazi po kosi na zatiljku, gdje joj se nudiš - loša pozicija za tebe, mogla bi te ubiti jednim udarcem kad bi znala kako. "Dođi. Katedrala. Trebamo se duhovno uzdignuti prije večeri. Trebala bih biti jako lijepa."

Ideš s njom jer moraš.

Trebao bi joj reći neke stvari koje bi mogle biti problematične. Nećeš ih reći.

Kiša vas tjera u zaklon, ostavlja vas zadihane, nasmiješene i smetene dok se težina katedrale nadvija nad vama, izaziva vrtoglavicu i osjećaj nagosti.

Crkva, ali nije crkva, ne onakva kakve si već vidio. Nekako za veće ljude, za veće poimanje Boga. Daje ti nešto još veće za nevjerovanje - Oče Naš, koji si iz Klase Časnika - dok u tebi tupo tutnji i kiša pljušti po kamenu visoko iznad tebe.

"Hej, lijepa je, zar ne?" Joyce se tu osjeća posve spokojno. "Obično je staklo ondje gdje su prave stvari spremili u skladište, čini mi se." Prima te za ruku i ne pretvara se, želi da se to vidi. "Pa krenimo dalje."

Nosi svoj prsten.

Čudan miris dok oluja traje - nije to nikakva vlaga, prije nekakvo zelenilo, navala u stupovima, kao da cijelo mjesto pije, raste.

"Skoro je vrijeme." Vodi te prema zidu, nekakvoj komplikaciji od tamnog, izrezbarenog drva, kamena. "Večernjica. Upravo mi to treba." Momak u dugoj plavoj halji kimne i rukama vam pokazuje prema vratima sa strane, crkvi unutar crkve, onome za što ti je objasnila da je kor.

Unutra razabireš klupe, oblik, ali ne crnu hrastovinu koja se uzdiže iznad tebe u šiljcima i novim šiljcima, to osjećaš kao one trenutke prije uzlijetanja, kada motori traže polazak, naprežu se da budu visoko i slobodni. Joyce sjedi onako kako se sjedi kada znaš što trebaš činiti, a ti sjediš pored nje, sa šačicom drugih finih ljudi iz klase časnika. A kada je ustala, i ti si ustao i gledao ulazak kora staraca i djece. Takvu obuku nikad nisi prošao, pa si spor dok pratiš sjedenje, ustajanje, klečanje i klanjanje prema istoku, slušaš molitve za svoje vođe, zapovjednike i lokalne vijećnike i u tome ne pronalaziš nikakav smisao kao ni u samoj vjeri. Ali Joyce je spokojna pored tebe, smirena,

pa ostaješ i nastojiš da ne vidiš Pakao koji te čeka ako si zgriješio, a postoji Nešto i Pakao za tebe ako nema ničega osim tebe i toga što činiš.

Tek na samom kraju nailaziš na mir, kada je pantomima gotova, a orgulje pjevaju i prijete, podrhtavaju u najnižim notama, prodiru gore u hrastovinu i čini se kao da će uzletjeti. Tada sklapaš oči i prepuštaš se, nema riječi da te uvrijede, samo bol koju osjećaš kad si vani na nebu.

Joyce te potapšala po nozi i ti je pogledaš, vidiš da je zadovoljna, odlaziš s njom i prolaziš pored vikara, s kojim se rukuješ i koji ti se smiješi kao da te blagoslivlja.

Nije moja žena, frajeru. Drugog čovjeka. Nije uopće ono što mislite. I ne vraćam se u svoj ležaj, ne večeras - reci im da sam pijan, da sam zaspao u živici, bilo kakvu laž koja će im se svidjeti - čak i ako cijele noći budem hodao, ili spavao vani na ulici, u blizini njezine sobe. Ne vraćam se. Želim biti s njom.

Nikakve druge želje, nikakve druge molitve. Želim biti s njom.

I bio je.

Alfred Francis Day bio je s Joyce Melanie Antrobus, rođenom Collingwood.

Nema druge istine osim te, maleni kamen oko kojeg se izgradio. Onaj koji je ona uzela.

Ležeći na ležaju tako daleko od nje, izgubljen 1949. godine, budan u kratkoj ljetnoj noći, nastojeći da bude tih dok je sve to pucalo u njemu i boljelo ga - misli koje nikada ne bi trebao pronaći.

Zapisujem Antrobus u hotelskoj knjizi gostiju, uzimam njegovo ime prije nego što sam mu uzeo ženu, Joyce laže o nenadanom dopustu, krasno iznenađenje, pa sam mogao biti s njom, Joyce se pobrinula za sve.

Mislim da to nikad prije nije činila. Ne mislim da joj je to navika.

Ne prestaje okretati glavu dok pustopoljina izvan njega sanja, glava mu je mračno zabijena u jastuk, oči sklopljene, ne sjeća se je li ikad mogao gledati, samo čuđenje što joj svuda po koži osjeća kucanje srca.

Bila je to strašna zbrka, toliko se bojao nje, bojao se da je ne povrijedi, smeta mu drhtanje i tama, zbunjuju ga, te je morao stati i zagrliti je, držati je sve dok nije došao do daha i poljubio je.

U pravom logoru zavalio bi se i razmišljao o tome. Ne često - samo kada je to mogao podnijeti, dok je još vjerovao da će se opet sresti. Pa i tada je bio oprezan: neke uspomene, one koje želiš sačuvati - što ih više tražiš, to se prije izližu.

Racionirao ju je na poljubac. Planiranje poljupca. Vjerovanje da će biti još poljubaca. Život u tome, to te održava. To te hrani.

Samo jednom tjedno, neka bude subotom: tada ću leći s toplinom njezinog poljupca.

Ponekad bi stvari krenule dalje - pokušao bih razmišljati o razgovoru, romansi i povratku kući, a to bi skliznulo prema jebanju, ljutnji, ispričavanju, sramu i želji da se samo sakrijem u njoj. Želji za spavanjem, za istinskim, dubokim snom lišenim samoće.

To nije previše nerazumno.

Vratni mišići još mu više naginju glavu unatrag, previše glasno diše, ne može se pribрати, misli mu vrludaju, ne može dočekati da sve otkrije.

"Alfie."

Njegovo vlastito ime dodiruje mu vrat u vrelini njezinih usta, rekla mu je lijepe stvari o tome kako je izgledao dok je ondje ležao, dalje od bilo čijeg pogleda, koliko je zgodan. Nasmiješio se. Omogućio joj je da osjeti kako se smiješi.

To mu je otvorilo usta, to sjećanje, promijenilo mu oblik - dopustilo mu da se vidi kakav je doista - nervozan mali čovjek na gornjem ležaju, gad koji se znoji i cvili dok svi ostali spavaju i dalje igraju svoje uloge - kao ljudi koji spavaju, umorni ljudi: ljudi koji će stajati na rubu važnih slika, ljudi koji će biti u pozadini značajnih događaja.

Te noći s njom nisam htio zaspiti.

Ali počinak je bio predivan. I oni jedva čujni zvukovi kada se promeškolljila, ili otvorila usta, ili uzdahnula - a onda iznad nas, jureći prema Vododerini, pjevanje Lancova, njihova utjeha.

Tada se gluposti s večernjice nisu činile tako strašnima. Mogao sam ih dobaciti gore momcima - ne bi bilo nikakve štete.

"Osvijetli nam tamu, preklinjemo te, Gospode

Obrani nas svojim neizmjernim milosrđem

Od svih zala i opasnosti ove noći."

Posegnuo je ispod plahte i pronašao Jovceinu ruku, čvrsto je stegnuo.

Ali tada je bio previše sretan, previše opušten, te je spuznuo, pao pored nje u san, gdje nije mogla doprijeti do njega. Sanjao je o jami iz koje se vadi lapor za cigle. Sanjao je o onome što joj nije mogao reći i nikad neće.

Ideš u jamu. Otac nas je time plašio kada smo bili mali - rekao je da će nas baciti u jamu, ugušiti unutra, rekao je da su konji upadali unutra i nikad se nisu izvukli - pokušavali su se primiti kopitima za strminu od gline da se izvuku, samo bi skliznuli i utopili se, padali po kosini boje senfa, i bili su gotovi. Ta voda, zelenilo koje je crno, to je užasno, takva dubina: odmah znaš da ćeš tu stradati.

Gledao je sebe kako hoda šumom i puži do ruba, naginje se u travi među nevenima do mjesta gdje je mogao dodirnuti ogoljenu iskopinu, gdje bi se mogao prevrnuti i upasti u tu hladnoću - znao je da će biti hladno - ravno dolje gdje je zurio.

Mislio sam, ako ga ubijem, svog oca: onda ga po zamračenju mogu odvući do jame i baciti u nju.

Odlučio sam.

Uzeo je propusnicu za četrdeset osam sati, osjetio je navalu uzbuđenja.

Sakrij ga u jamu.

Skrivanje je bilo posve jasno, to je prvo čega se sjetio. Ono prije toga - ono prije toga bilo je komplicirano. Ne namjera, potreba da to učini, nego planiranje - pročitao je dovoljno krimića da zna kako treba imati plan. Ali nije imao. Zapravo nije.

Ležeći tik do Joyce, bio je miran, ni riječi o noći koju je proveo u Wednesburyu s ocem i svojim planom.

Čekajući kod puba, tog usranog puba - Veseli rudar - nema sumnje da je tu bio, navečer nikamo drugamo nije išao. Možda je unutra začuo njegov smijeh: njega kako je sretan i opija se, prava pijandura.

Ali čekanje nije dobro jer te mogu vidjeti, prepoznat će te - a od čekanja se razbjesnio na pogrešan način: bolećivo. Stoga je Alfred krenuo dalje, pošao ulicom i zatim dalje, počeo se tješiti tamom - jer ju je poznao, proveo je toliko vremena u njoj na svom poslu, uvježbavao da vidi ono što nije mogao vidjeti.

No njegova je odluka ipak bila donesena. Odlazak nije značio da se predomislio. Ustvari, njegove misli kao da su uzmicale, nisu se mogle promijeniti: što je dulje hodao, manje ih je bilo, sve dok nije postao mračan i tup - tama u tami.

Negdje je par vodio ljubav - čuo sam ih. Tada to još nisam učinio, ali već sam to slušao. Sigurno su u nekom haustoru, ili naslonjeni na zid - ljudi se mijenjaju u ratu. Više ih nije briga kao prije. A možda se pretvaraju u ono što doista jesu, neka se vidi da i drugi to osjete, ali nitko ne gleda.

Nakon nekog vremena kročio je u sjenu koja je bila njegova ulica, oko njega uspon i kosina njezinog obrisa. Iznad njega zvijezde su bile goleme, zamijetio je - gotovo bolno svijetle. Ne baš bogzna kakav mjesec, ali toliko drugog sjaja ondje gore da bi mogao skrenuti s puta, posrnuti.

Na kraju sam se spotaknuo, ogulio ruke na tovarnom putu kada sam pao - pokušavao sam spasiti hlače. Hlače pripadaju Kralju. Ali i moje su ruke njegove.

Dočekala ga je ruševina na broju 7, pustila ga da sjedi što je tiše mogao među razbacanim ciglama, čist malen krug od cigli jedna uz drugu kada su se pomaknule.

Mislim da sam čuo štakora. Sigurno jesam. Nije blizu, ali tu je.

Činilo se ispravnim da se pomoli, ili zatraži oproštaj, ili nešto kaže za svoju majku, da se pripremi - ali glava mu je bila posve bistra, a noć snažno urlanje ničega: ni suda ni pravila, samo se zrak uzdiže i hladi do točke u kojoj može biti smrtonosan i zvuk orgulja s radija - nekakva završnica - i lupanje ulaznih vrata i glas neke žene, negdje u daljini, doziva kao da doziva kućnog ljubimca.

Gotovo da je mogao ostati tu gdje je bio sve do jutra, a da ništa ne učini, otići bez ubijanja.

Gotovo da jest.

Zatim je vrelina provalila u njega, ispunila ga, i znao je što treba učiniti.

U svaku ruku uzeo je po ciglu i izišao van na pločnik, krenuo natrag prema pubu.

Mogu gađati u tami, mogu. Imam grif mitraljesca.

Grad se raspada na komadiće, ne možeš reći što bi se moglo dogoditi, što bi nekoga moglo pogoditi u glavu. Neka bude uredno - daj mu ono što je on dao njoj.

Nije teško vidjeti put - upamtiti - sklopljenih očiju, otvorenih očiju, nema nikakve razlike - vođen je vještinom mitraljesca - njegovi snovi o tome nakon toga uvijek su isti, jer od samog početka to je bio nekakav san - jurnjava naprijed u bačvi noći, tom zaklonu - oprezno gazi, kralježnica napeta i spremna - preko ulice i dalje.

A onda je dobio svoj poklon - cijela mu je stvar ležala na dlanu.

Nekako ti dođe da zahvališ Bogu. Ili zahvališ zamračenju.

Jer sada se čuje povlačenje i štopot nogu njegovog oca - Alfred prepoznaje taj zvuk po mučnini u trbuhu prije nego što je počeo razmišljati - isti kao onaj kad je kao dijete ležao u krevetu i shvaćao da će ubrzo biti loših stvari, izazvat će ih njegov otac, koji je kod kuće.

Nikoga s njim te noći. Tvoj je otac sam. Nikoga naokolo. Bez zaštite.

Miruj. Procijeni hitac. Budi nevidljiv.

Prva cigla poletjela je iz Alfredove ruke kada je njegov otac bio na četiri koraka, kut je procijenio na dvadeset i pet stupnjeva.

"Što -?"

Promašio sam.

Slušaš kako cigla pada na kocke. Prestrašio se - tu je to komešanje tkanine, kretanje i njegov glas izlazi iz njega, slabašan, prije negoli se uspio pribitati.

"Što -?"

Smijao sam se. Nečujno sam se smijao. Razjapljenih usta. Stavi drugu ciglu u desnu ruku, zamahni, baci je, neka propadne cijeli jebeni svijet, neka propadne taj jebeni gad, baci svoje srce, naciljaj, jer to će ga ubiti - tvoje srce, ti, to ubija.

Mek udar. Negdje u tijelo. Ne u glavu.

"Ej, tamo... Šta je to? Ej?" Seronja je teturao i posrtao. "Ej? Što sad -" Stoga si morao dalje, pojaviti se, dovršiti. "Vidiš..." Zatim se pokušao nasmijati, sprijateljiti se s nekim tko ga je ozlijedio. "Hej?... to sam ja." Noge mu se zapleću dok se osvrće, pokušava te pronaći ondje gdje nisi. "Ovo je stari Arthur... Ej -"

I zvuk koji nisi razumio, udar i povlačenje nogu nakon toga, i onda nešto pada u vodu, pljusnulo je u vodu, bori se za zrak.

Upao je u kanal, nije li? Nije shvatio da smo stajali na mostu - ili to, ili nije posve shvatio. Posrnuo je i pao preko zida, sručio se u prosjek. Ustvari, nije dovoljno duboko da se utopiš. Ne ako nisi pijan, težak i onemoćao od šoka, a noge su ti zapele u blatu. Onda ti treba pomoć da se izvučeš. Treba te spasiti.

"Ej. Hej!" Podigao je seriju valova - uzrujao si se jer bi netko mogao čuti i doći. "Znam da si ondje." Još jedan udar dok je lupao po vodi. "Pomogni?"

"Neću."

Pažljivo si prelazio nogama po cesti dok nisi osjetio ciglu. Zavitlao si je dolje. Čuo si kako ga je udarila.

"Što -?"

Tiho si progovorio. "Neću. Neću ti pomoći." Pokušavao si napipati drugu ciglu.

"Tko -?"

Pljuštanje u kanalu postalo je mahnito, ali ubrzo je oslabjelo. Bilo je tu nešto porazno. Čovjek se pokušava uspraviti i ne može. Čovjek se ne može osloboditi.

"Ej?"

Pomisliš da zna tko si. Sviđa ti se pomisao da zna.

Glas mu je postao umoran i slab.

"Ej."

Nije se oglasio kad ga je druga cigla pogodila. Sada si dobro naciljao.

A onda samo zvukovi.

Trebalo mu je neko vrijeme. Sviđa mi se što mu je trebalo neko vrijeme.

Alfred se nagnuo preko mosta i slušao, slušao dok komešanje nije posve utihnulo, valovi se smiruju uz obalu, povratak mira i odraza, zvijezde.

Mutni oblik, onaj koji je bio važan, umirio se kod ozidanog ruba obale s lijeve strane. Alfred je gledao u slučaju da se opet pomakne.

Nešto nalik na ruku posegnulo je prema njemu u trenutku dok nije posve obraćao pažnju.

Bio je to trenutak kada se činilo da se glava okrenula, blago protresla, Alfred je očekivao pogled, otvorena usta da ga pozovu imenom. Ali to se nije dogodilo, jer mrtvi ostaju mrtvi.

Dugo sam se zadržao na mostu - sve dok nisam začuo korake - par iz službe za uzbunjivanje. Rekao sam im dobra večer, ali oni su me jedva pogledali - prvo od mojih nestajanja. Dobar mitraljezac uvijek zna kako nestati. Dobar zarobljenik uvijek zna kako nestati. Dobar ubojica uvijek zna kako nestati. Čuvari su dijelili cigaretu, razgovarali o utrci pasa, družili se. Jedan je rekao da mu je hladno.

Menije bilo vruće, bio sam prepun života, mogao bih hodati cijele noći, zauvijek. Hodao sam kilometrima. Toliko kilometara.

Probudio se pored Joyce, obliven znojem s mosta na kanalu, tim trajnim, čudnim bolom. Sjetio se željezničke stanice, hvatanja prvog vlaka za Birmingham.

Onda ju je poljubio.

Bez majke, bez oca, ti si dovršen čovjek - slobodan. Onda možeš poljubiti koga god želiš.

Ona se polako probudila i ugledala ga.

Ne možeš razumjeti samog sebe dok te netko ne pogleda na taj način, na način da u tebi pronađe svoju radost.

A možda se nikad nisi toliko prevario.

Tko je jebe.

Tko je jebe.

Tko je jebe.

Držao je glavu rukama dok su lažne barake klizile prema svitanju.

Izgubio sam sva pisma koja mi je poslala prije logora, nemam nijednu njezinu riječ iz vremena kad sam bio slobodan.

Ivor je slušao, ali nastavio je pripremati tost dok si pričao.

"Pokušao sam pronaći mjesto gdje se to dogodilo, ali nisam se mogao sjetiti ulice. Mislio sam da je to Dean Street, ali kad sam došao onamo, nisam bio siguran... Sve se promijenilo."

"Mm-hm." Ivor ti je okrenut leđima, uposlen: malena kriška kruha u tom golemom žičanom okviru u kojem je pripremao tost - stavio ga je na plinski plamenik i čekao. "To je London za tebe." Na taj je način uvijek dobivao najgori tost - oprljen okvirom i lošeg okusa. Ali sada ste se obojica navikli. Dobar vam je.

"One noći kada se to dogodilo, bilo je to nakon... ja sam..." Ne želiš govoriti o zabavljanju u onom dugom danu dopusta: sočnim ljetnim satima koje možeš okusiti i odlasku u kino sa Joyce, odlasku u London sa Joyce, nakratko i pristojno, dodirivanju Joyce, oprezu - osim u kinu - groznom ponašanju u kinu - rukom si joj prelazio po čarapama i onda zlatan osjećaj njezine kože i na trenutak joj prijedeš preko mufa - sve ti je to ona dala.

Moram stati prije nego što netko primijeti.

I ona je mene mogla dirati - nije mi smetalo - sviđalo mi se. Naravno. Bio sam njezin. Ali činilo se da joj to nije previše drago.

Gotovo zadnji put da sam je vidio.

Toliko čekanja tih tjedana - čudna odgađanja, čudni, kratki dopusti, neočekivani - naizgled beskonačno tumara-nje naokolo.

Zatim je trebalo u Hamburg, ali to još nismo znali: Hamburg i Hamburg i Hamburg. Ali to nismo znali, još nismo.

I dvadeset i tri odrađena odlaska, sve je bilo izribano, odmjereno.

Ali ona me je spriječila da mislim o tome.

Još sedam operacija, kao da su me pratile cijelo vrijeme, a nikad se nećemo sresti.

Ali Joyce me je spriječila da mislim o tome.

Joyce je navečer bila požarna, pa si sam lutao gradom, njezin miris na tvojoj kragi, tvojim prstima, njezina vrelna u osmijehu koji nisi mogao obuzdati, u brbljanju sa strancima, u tvojoj jako sretnoj sreći. "Na kraju sam samo lutao, znaš."

"Samo si lutao Sohoom... Posve neprimjereno za vojnika." Ivor je okrenuo previše kompliciranu sklopku - dizajn nije njegova jača strana - i počeo gnječiti neispečenu stranu kruha. "Hoćeš ovu krišku?"

"Ne, ti je uzmi. Dosta mi je."

Ali nije ti bilo dosta, nikad neće biti - samo ti je muka, mučnina u trbuhu zbog Joyce. Želiš jesti cijelo vrijeme, dok ti ne pozli, ali onda se sjetiš koliko ti nedostaje i gotovo je, klopnu ne možeš ni pogledati. Ona te je prisilila da održavaš letačku težinu. Koliko si već u stanju.

Stražnja soba u knjižari bila je plava od tostiranja više od polovice štruce kruha. Bilo je mirno jutro. Nema drugog posla osim tostiranja. Nema nikoga, Alfred s knjigama koje su samo njegove, to je volio - patrolirati tim područjem, poravnavati hrptove knjiga na rubovima polica. "Kako bilo, našao sam se s Dickieem Molloyem i Milesom da popijemo nekoliko piva, a onda su oni odzujali dalje - da negdje organiziraju romansu. A meni se išlo u šetnju. Previše energije - trebao sam se kretati."

Znao si na kojem je krovu stražarila. Pomislio si da bi mogao poći i naći se ondje gdje bi te mogla vidjeti, ili samo osjetiti da si u blizini.

"Opet sam bio sam, izišao sam na ulicu i ondje je bio onaj smeđi tip, komandos."

Čovjek je prišao Alfredu, jako ozbiljan. "Poznajete li mehanizme bombi? Ja sam obučen za bombe." Možda francuski naglasak, svakako strani, a kad si bio dovoljno blizu, mogao si vidjeti da s njim nešto nije u redu, da ga treba izbjegavati.

"Znam nešto o bombama. Da. Živio, stari." I Alfred je brzo prošao pored njega, ali onda je zamaknuo u haustor provirujući van. Komandos se vukao mlakim sutonom i pronašao drugog zrakoplovca, jedinog prolaznika - prišao mu je, potapšao ga po ramenu, rukovao se s njim, privatnost ulice priljubila se uz njih, sjene su nailazile na sjene i množile se, spuštala se noć.

Zatim se komandos odmaknuo, kopao je po svom ruksaku, ruke sve veće, zauzete nečim kada su se pojavile. Na trenutak je šuplja užurbanost Londona iza tebe iščeznula i onda je podigao ruke, djelovao je na način koji ti je bio poznat, onaj koji te nagoni da se skloniš bez razmišljanja.

Nešto je bacio, što je primila sve gušća tama, usporila ga, čekala.

A onda nekakva buka i plamen, njezino središte kuca prema tebi, poznaje te dok ogoljava tvoje skrovište, ispražnjava ga svjetlom. Neočekivana provala vode, nekakva kiša - eksploziv je pogodio spremnik s vodom - i prozori koji se tresu dok je komandos prekrizio ruke i kimnuo, a RAF--ovac je dolepršao do njega, lupnuo ga po leđima.

Zagrlili su se i onda poskočili, smijali se tome što su učinili. Zatim su krenuli dalje ruku pod ruku i ti si morao poći za njima, slijediti ih jer

nisam znao zašto.

Mislio sam da mogu učiniti nešto još gore i da ih trebam spriječiti.

Ne.

Mislio sam da su poput mene. Mislio sam da su mi pokazali kakav sam. Mislio sam da trebam shvatiti to treperenje beskonačnosti koje se vidjelo oko njihovih glava.

Iza tebe je ulica koju su oštetili počela cviliti i bućati. Pod nogama osjećaš netom razbijeno staklo.

Kada su došli do raskršća kod New Oxford Streeta, ta su dvojica zakoračila na ulicu i onda zaleгла. Namjestili su se i raširili. Ne možeš reći jesu li umorni ili možda žele da ih nešto zgazi, možda vatrogasna kola koja idu prema Dean Streetu, ambulantna kola.

Vidiš kako im prilazi pozornik, oprezno. Kad je čučnuo, malo mu se nakrivilo limeno pokrivalo za glavu i znaš da razmišlja o eksploziji, ili da pokušava zaštititi glavu. Komandos, još uvijek u ležećem položaju, priča s njim, rukama ilustrira nešto što se uvija i bježi. Ne možeš ih čuti, čak ni kad si se približio, jer govore jako tiho.

"Ne znam što je bilo nakon toga."

"Netko je počistio ostatke. To se uvijek događa. Već sam ti to rekao." Ivor je sjedio za stolom, lomio je svoj crni tost ne služeći se tanjуром.

"Neki plemenit vatrogasac pacifist."

Ivor se nacerio i nagnuo naprijed, namjestio se tako da mu vidiš ožiljak, ozlijeđeno oko suzilo je kao i uvijek - kao da je pijano i podmuklo. "Kad si to već spomenuo, mi smo jako dobri u raščišćavanju. Jedan kolega, kojemu nećemo spomenuti ime, počistio je bezbroj boca rizičnog viskija i opasno razbacanog nakita, a jednom prilikom, čini mi se, i nekoliko svežnjeva prešanog baruta."

"Istina je što se govori - rat je pakao."

"Očigledno. Jedne se noći uvukao preko krova i odmah krenuo prema skladištu karameliziranog šećera." Kada je zagrizao, tost je zazvučao kao da je glaziran, govorio je punih usta. "Margarin - kao prvo, siv je - prepun je krhotina."

"Pa i treba biti."

Od Ivora možeš podnijeti svakojake gluposti, zbog načina na koji promatra zgrade - jednako kao i ti.

Podi bilo kamo i zateći ćeš se kako razmišljaš gdje će pasti prvi keks i razvaliti zgradu, prepustiti je palikućama da se smjeste i igraju. Nije lako izabrati mjesto za življenje - preblizu mostu i gotov si, preblizu pruži, preblizu tvornici, preblizu luci, aerodromu, zatvoru, doku, tunelu, brani, elektrani, rafineriji, rijeci, cesti, kanalu, šumi, planini, tvom susjedu koji je već mrtav, a kuća mu gori.

Drveni podovi i drvene krovne grede: to znači da si izgubljen, tvoj tavan plamti nad tobom i pada čim pločice otpadnu. Uske ulice i plamen će preskočiti, ojačati, pojest će tvoju sjenu. Tvoje spremište ugljena i nafte, tvoje razbijene plinske instalacije, one će gorjeti i služiti neprijatelju, onima koji te pokušavaju ubiti. Knjige i papiri zaboravit će na sebe i pretvoriti se u gorivo, kao i tvoj namještaj, kućni ljubimci, odjeća, tvoja kosa.

A ti ćeš vidjeti mete iza meta: ništa osim meta i sablasnih kratera kako se pomaljavu u zemlji, valove prašine i kolute dima kako prelaze preko toga. Osjećaš zračnu fotografiju koja gleda dolje prema tebi koji stojiš, čekaš da te raznesu. Ti si uvijek meta na ogoljenom zraku.

A ponekad sanjaš o ljudima, bombama i metama kako uče jedni od drugih, testiraju se i usavršavaju, mijenjaju - samo što su oni uvijek isti - sagrađeni su na brojevima i plamte, što će reći, na smrti.

Ali ti ne govoriš o smrti.

Samo si uspio reći da poznaješ mehanizam bombi.

"Imaš malo?" Ivor maše svojom šalicom za čaj tamo-amo kao da će na taj način dobiti još čaja, na neki će ga način iscijediti iz kutova.

"Imam li čega?"

"Čokolade. Jede mi se čokolada. Ili kolač Pontefract. Koliko se kolača Pontefract dobije za kupon?"

"Izgledam li ti kao jebeni slastičar?"

Lagano je prešao prstom pozdravom obrazu. "Ne." A zatim je opet nakrivio glavu, škilji prema tebi poput svrake - kao kakva ptica, neka ružna ptica. "Izgledaš mi sjebano. Što ti je?"

"Ništa."

"Ne smiješ lagati - od toga ti pocrni jezik. Moja majka tako kaže, a ona je uvijek u pravu."

"Mislio sam da si sve naučio od dadilje."

"Mislim da me brkaš s nekim drugim."

U pravu je - naglasak, njegova visina - nisi idiot, shvatio si - ima dana kada ga želiš brkati s nekim drugim.

Žmirnuo je ozlijeđenim okom, zadebljalim kapkom, nasmiješio se kao i uvijek kad zna da je u pravu.

Pluckrose.

Ima dana kada želiš da je on Pluckrose, kada ga voliš zbog Pluckrosea, kada nastojiš brkati sebe s nekim drugim.

Izvukao se iz stolice s više napora nego stoje potrebno i prešao rukom po vesti. "Mislim da ću potražiti četku za kosu i očistiti prašinu s gornjih rubova polica, neka te knjige budu čiste, bez ijedne mrlje." Naljutio si ga - taj je sjaj vidljiv tik ispod njegove kože. "Oćeš sa mnom?" Krati riječi.

"Samo je jedna četka."

"Ah..." Zastao je, dovoljno blizu da osjećaš njegov miris - blag zadah, mošusni miris čovjeka koji živi sam i uvijek će biti sam, a nije ga briga. Nastojiš biti bolji, svježiji od toga. Sagnuo se da bude na tvojoj razini. "Sada vidim."

"Što?"

"Tračak krivnje."

"Ništa od toga."

"Ne, definitivno sam vidio. Prošao je poput oblačka. Definitivno krivnja."

"Nema nikakve krivnje." Ne znaš misli li na vaše prijateljstvo - da se, ustvari, temelji na mrtvom čovjeku kojega nikad nije upoznao. "Ništa od toga." A možda on želi da razmišljaš o drugim stvarima, o bombama.

"Naravno, naravno. Nema razloga za išta drugo osim za nedužnost. Nema razloga da budeš kriv." Gurnuo te u rame i opet namignuo. "Izvukao si se."

Ponekad je seronja, Ivor. Ponekad je govno.

"Neću to učiniti. Ja sam prokleti mitraljezac. Ako želite izgubiti mitraljesca, onda ste totalno sišli s uma." Bastard je čučao u trupu aviona P kao Pivo. "Neću to učiniti. Nije me briga."

Ostatak posade spakiran zajedno s njim, zguzan u prostoru koji nije bio nikakav prostor, između glavnog izlaza, kutije za prvu pomoć, boca s kisikom, rezervnih padobrana, termos-spremnika, gadnih kvrga i rubova cijevi za gorivo: gore i dolje s lijeve i desne strane.

Sve je bilo još više zguzano nego obično jer su straga iza prolaza ukrcani tajanstveni paketi.

Tajanstveni paketi omotani smeđim papirom razlog su zbog kojeg su tu.

Molloy sjedi leđa okrenutih ostalima, noge mu vise preko ulaza. Alfred se naslonio na kosinu koja ga vodi do njegove kupole, gdje mu je mjesto. Nema ničega o što može lupiti glavom a da mu već nije poznato.

Tada ti dode da pomisliš - kako ćemo doista izići? Ako budemo morali. Ona nam nikad neće dopustiti da je ostavimo. Svi naši Lancovi vole svoje zrakoplovce, čvrsto nas drže skroz dolje do tla i ispod njega.

Skipper je zurio iza Molloya prema suncu koje je sada nisko, pada prema večeri i odlasku na zadatak. "Pa... Slažem se."

"Da me je -" Bastard odmjerava skipera, zatim ostatak posade. "Zašto onda...?"

"Samo sam rekao da je to sugestija. Time se još nisu služili. Ali po meni, to je glupa sugestija. Trebaju nam svi mitraljezi koje imamo."

Bastard je pokušao uloviti Molloyev pogled, ali on nije htio okrenuti glavu, izložio je ukočena ramena i pramen dima iz cigarete. Uključio se Parks, koji je uvijek isticao očigledne stvari: "Ja bih

to učinio, momci. Bih. Ali netko mora izbaciti paket svake minute. Tako su rekli. Pokušaj to raditi i pucati s desne strane - mislim, ne bi išlo, je li tako?"

"Znamo." Molloy se očigledno prije obraćao vratima nego posadi, neznatno je podigao pogled i promrmljao: "Svi to znamo."

"Ne mogu zbog navigacije... Od Šefa nikakve koristi."

"Baš ti hvala."

"Mislim, ti moraš biti ondje gdje si uvijek, stari. A ne možemo petljati s Milesom."

"Ne bih rekao da možemo."

"Torrington ne dolazi u obzir - moramo se držati putanje dok padaju bombe, i cijelim putem izbacivati ove stvari. A Skiper je... skiper."

"Ja ću." Molloy se okrenuo i naslonio koljenom na rub otvora. Uzdahnuo je i podigao ga. "Ja ću izbaciti tu jebenu stvar. Samo ja to mogu. Ali ako vam ustreba inženjer za vrijeme leta - ističem, bit ćete u govnama."

Skiper ga je promatrao, glumio nedužnost. "Ako bude kakvih problema, mogao bi sve zajedno izbaciti odjednom... čini mi se." U rukama mu je traka crnog papira, presavija je i odmata, poledina je od aluminijske, zabljesne i onda sakrije svoj sjaj. "A mogao bi obaviti svoje i onda se primiti ovoga." Bog će ga znati koliko je paketa bilo natrpano sa strane, čekaju Molloya da ih odmota i izbaci. "Nije da bih se ikad drznuo pomisliti da vam kažem što trebate činiti." Njihova nova tajna - samo papir i folija.

"O, a ja nikad nisam mislio... ti ne petljaš s takvim glupostima, je li tako... samo si skiper i naš ponizan sluga." Molloy kimnu, zadovoljan stoje u centru pažnje.

"Apsolutno. Nikad ne bih ni pokušao."

"I puste naredbe za izvršavanje..."

"Nije važno za moderne zračne snage."

"Shvaćam." Molloy coknu, gotovo je popustio, kesio se: "Sve u svemu, rekao bih da nam je bolje bez dodatnih problema, inače smo sami krivi ako poginemo." Posadi je namjestio najozbiljniji izraz lica, toliko je nisko spustio crne obrve da je pravo čudo ako je išta mogao vidjeti. "Onda vam je bolje da svi generatori rade, gadovi - a ovime stroj preporučujem svetoj Riti. Neka se ništa ne zapali, neka ne bude pogođen šrapnelom, samo ga spremite u džep za kasnije jer ja neću biti dostupan: bacat ću njihove tajanstvene pakete kroz padobransku signalizaciju - i bolje im je da funkcioniraju. Inače ću se vratiti i proganjati te klaunove do groba." Povukao je iz cigarete kao da ga je opet gadno uvrijedila, zatim je zabacio glavu i bučno se nasmijao iz grla. "Mogao bih ti sjediti u krilu, Miles, i bacati ih kroz tvoj prozor. Nemaš ništa protiv? Kako god okreneš, smrznut ću se k'o pička." Podigao je svoje goleme, pametne šake i stavio ih ispred lica. "A ovo su bile magične ruke... cijenjene od mnogih na toliko divnih načina."

Miles primi Molloya za oba njegova magična ručna zgloba i ljupko ga pogleda. "Možeš mi sjediti u krilu kad god želiš. Ali zauzvrat želim najlonke, ribu za ručak i sve tvoje tablete Horlicks*."

"Ti si nevjerojatno zahtjevan gad."

Skiper je namjestio svoju letačku kapu - onu koja je nekad bila nedirnuta, respektabilna, ona zbog koje je sada djelovao kao stara kuka, jer takav je i bio. "A mi cijenimo tvoju požrtvovnost." Svi su tvoji ljudi stare kuke, čak i Parks.

"A dobro je kada te cijene, pilotski časnice Gibbs."

"Da, ali dosta je više tih pizdarijskih. Hvala ti, Dickie."

"Nisam ništa drugo ni očekivao."

"Začepi." Skiper blago lupnu Molloya. "Kako bilo, to je jedino rješenje. A zacijelo će drugi put smisliti neko bolje."

"Jesi li ga ikad čuo?"

"Momci." Skiper se zadovoljno iscerio prema posadi. "To je ono što smo oduvijek htjeli - samo naše krasno novo tajno oružje." Lupio je Alfreda po nozi. "Ne možeš se žaliti kada imaš tajno oružje."

Alfred mu se isceri, ne mora reći da će biti sigurni jer imaju skipera i ništa se više ne može poželjeti. "Vidjet ćemo hoće li funkcionirati."

* Naziv kompanije koja od 1873. proizvodi hranu za bebe na bazi mlijeka, u Britaniji je proizvod bio popularan kao sredstvo za spavanje i ublažavanje mamurluka. Op. prev.

Molloy se kreštavo nasmije. "Jesmo li ikad bili opskrbljeni nečim što neće funkcionirati? Sama pomisao..."

Skipper se pokrenuo, a Alfred ga je pratio - sviđa mu se držati na oku svoju sigurnost, voli provjeravati je li sve u redu. Dok im je na rasporedu da lete, ništa ne smije ometati skipera, što znači da ga Alfred drži na oku kada može, prihvatio se te nove dužnosti da se pobrine da nitko ne gnjavi njegovog kapetana.

"Evo, Šefe." Skipper zadnji put presavije njihovo tajno oružje i zatim ga preda Alfredu. "Za sreću."

A za sreću, kada bude vrijeme, Alfred će donijeti gramofon i njihove ploče i njegova će posada biti s njim i pripremati se za polazak.

"Dajmo, momci. To treba obaviti. Ne sjećam se točno o čemu se radi, ali siguran sam da večeras imamo nekakav dogovor."

Ali Hanson je, naravno, morao upasti. "Čekaj malo, čekaj malo. Kad smo već tu, baš bismo mogli." Za pojas je zataknuo oba palca i znakovito mahao prstima. "Baš bismo mogli."

"Bože, kakav si ti pokvarenjak." Ali skipper je kimnuo i s Molloyem na čelu spustio se ljestvama kod kotača na repu.

Od jakog sunca jedva su gledali.

"Kući i nikakvih problema svaki put kad smo to napravili." Hanson raskopča šlic. "O tome se ne može sporiti."

I onda su se namjestili i uredno ispišali po gumi. Zbog čega se Alfred još uvijek crvenio - nije bilo pristojno. Radije bi razgovarao sa P kao Pivo kako je to Molloy činio, kako su to možda svi činili - ili joj pjevao, poljubio je, Bog će ga znati što joj je najdraže.

Dok se spuštao ljestvama, potapšao ju je po koži, osjetio da je topla i živa.

Večeras Hamburg. Hamburg i tajno oružje, skipper i P kao Pivo. O tome se ne može sporiti.

Logor je postao nervozan, popustila je stega.

Još jedan tjedan i nema nas više.

Nije bilo razloga za uzbunu, nije bilo razloga da se pomisli kako će biti ikakvih problema, ali ipak mjesto nije bilo sretno. Tog jutra neki se tip rasplakao u šatoru menzi. Gad - Alfred je pomislio daje to bio Gad - ušetao se i intervenirao, ali to što nije bilo u redu ostalo je takvim. Bilo je svađe kod tuševa, gotovo posvuda. Dio je razloga čekanje, samo stara, stara ledena napetost, njezin jezičac u tvojim prsima.

"Pun nam je kurac tog čekanja

Jebene noći da dođe do šaranja,

Jebeni Huni i njihovi jebeni topovi,

Dobar eksploziv, bombe, sve ih spali

Jedva čekam svoj jebeni avion

Jedva čekam da jebeno poginem."

Iza Alfreda večernja partija kriketa posve se razvodnila. Odlutao je do ograde, usudio se nasloniti ravno na nju, nije se uopće oznojio niti pomislio na stražarske tornjeve - na nitkove koji promatraju, pucaju - na kompanjone koji gledaju i misle da je prolupao.

Nervozan uzvik igrača začuo se iza njega i on se napola okrenuo, shvatio je da je uhvatio lopticu kada mu je već bila u ruci.

"Dobar si, čovječe."

Alfredu se svidio poznat, noćni udarac kada ga je koža pogodila u dlan. Nasmiješio se.

Nisi znao da to još uvijek imaš u sebi, zar ne, naš mali? Vješte ruke - kao Cardini.

Neki oznojeni tip klimao se prema njemu, ispružio je ruku. "Kažem... dobar si, čovječe." Htio je svoju lopticu.

Alfred mu je nije htio vratiti. "Ako ti kažeš." Nakrivio je glavu i dalje se smiješeći. "Ne znam ti ja." Prekrižio je ruke.

"Sjajno hvatanje..." Čovjek je stajao ispred njega, zdepast i zapuhan, nenavikao na fizički napor. "Ali trebali bismo nastaviti igru." Sigurno je negdje imao lagan posao, kancelarijski.

"Je li." Nekakav smijeh motao se Alfredu negdje oko kraljeznice, a on je razmišljao kako je i njegov posao u zadnje vrijeme bio lagan, razmišljao je da se tome neće vratiti, da ne mora. "Baš lijepo."

Čovjek se nagnuo kao da namjerava ugrabiti lopticu, ali samo je uhvatio Alfredovo rame i šapnuo mu tik uz obraz: "Htjeli bismo te slikati. Posve bezazlena fotografija. Civilna odjeća. Može dobro poslužiti. Baraka 4. Javi se."

"Što?"

Čovjek je otklipsao natrag, zagladio kosu. "Dobro izvedeno." Kimnuo je, kapljica znoja pala mu je s nosa.

Alfred uze lopticu i baci je što je jače i dalje mogao, gledao je kako se odbija od kosine krova i nestaje. Igrači kriketa zarežali su prema njemu, nimalo žestoko - kao da im je bilo drago što se konačno mogu ljutiti zbog nečega jasnog. Čovjekje samo stajao i opet je kimnuo prije nego što se polako odvuкао dalje, krenuo je putanjom Alfredova hica.

Bilo je to dobro bacanje - i dobro hvatanje, kakvo bi izveo prije šest godina - a bilo je neke logike u tome - kada čekaš, onda znaš da će se u tvom životu sigurno pojaviti ta brzina, ta dubina, to užasno bujanje koje na kraju više nećeš moći podnijeti.

Boje - bile bi tako oštre i napadne, počele bi se miješati, sve dok se ne bi obradovao tami - i odlazak među civile, daleko od svoje posade, nisi mogao povjerovati da netko može biti tako isprazan, tako uspavan - i onaj okus sendviča Vojske spasa, kruh sa džemom - bio bi poput glazbe - i glazba, došlo ti je da se rasplačeš, način na koji je klizila po tebi, puzala ti po prstima i podizala kosu - i Joyce.

"Zapisuješ li ovo u svoje opservacije?" Kad si to rekao, stajao si kod njezinog kreveta.

A bila je gotovo posramljena kada ti je rekla: "Trebaš zabilježiti sve što vidiš." Nije te pogledala, ali oblik njezinih usta koketirao je s tobom. "Činim što mogu", a kada su te njezine oči pronašle, ruke su ti zadrhtale.

"Ali nisi valjda, zar ne...? ne baš sve. Nisi valjda?"

Joyce je ležala na zlatnom poplunu jer si je zamolio - na pomoćnom ležaju i zlatnom poplunu, premda ne biste trebali biti tu u njezinom stanu, nikako ne biste trebali, ne zajedno, čak ni danju, jer netko bi mogao primijetiti tvoj dolazak ili odlazak i mogao bi nešto reći - cijeli grad samo ogovara - ali uopće te nije briga, a zlato titra oko nje, tako da se čini kao da leži u blistavoj travi, u krznu, utočila je u sjajno krzno.

"Htio sam reći da... Tko to čita?"

"Nisam sigurna." Sva je tako blizu i nikad je takvu nisi vidio, nikad više nećeš - nikad ti se nije pokazala - način na koji blista, naga, naga i blista, način na koji zrači. Jedna noga svijena ispod druge, njezino desno koljeno okrenuto prema tebi, otvoreno. "Ali ja im samo kažem..." Primila te je za ruku i držala je, gledala kako stojiš dok si se pitao što bi trebao učiniti, što bi najviše voljela. "Kažem kako se osjećam, ne spominjem imena ni druge stvari - nije toga baš puno." Neka drhtavica u njezinom stisku, napetost pritiska koji možda nije očekivala.

"Hladno ti je?"

"Ne."

"Hoćeš li..." Palcem si prešao po oblini njezinog dlana i zatim još jednom. "Htio bih..." Njezine šake i podlaktice smeđe od sunca, ali sve ostalo tako je blijedo, tako golo, a ona možda želi da i ti budeš takav, ali ti možda ne možeš, ne možeš se skinuti na danjem svjetlu jer ni u kojem slučaju nisi uljana slika, nisi zgodan muškarac - ali onda su njezina usta opet poprimila onaj oblik i ti si kleknuo na krevet i povio se i naklonio joj se i sakrio lice ljubeći joj dojke, jednu pa drugu, jednu pa drugu - malene dojke, čvrste i napete i dovoljno lijepe da se rasplačeš, premda nećeš:

ljubiš i ližeš, što se do sada nikad nisi usudio - samo si čuo o tome, kimao dok je Dickie Molloy pričao da žene to vole, to ti je često spominjao u raznim barovima - a to je njezina bradavica u tvojim ustima i ima okus po njezinom osmijehu i dođe ti da je zagrižeš dok te ona objema rukama prima za glavu i izgleda kao da doista uživa u tome, diše i živa je i drhti pod tobom, vrela koža pod tvojim rukama, i njezine se noge podižu, obgrljuju te, oko tebe su i ti se lagano spuštaš po njoj, odlaziš.

Ona je prekrila moju najbolju odoru.

A onda i mene. Najbolje od mene.

Tako lijepo da se rasplačeš.

Posve je nepomičan dok ga misli pogađaju, pušta ih da ga naciljaju. Ponekad bi to činio zbog druženja - dopustio bi točno toliko boli da sebi djeluje kao da je živ.

A onda je posve lako potrčati i zabiti se u žice na ogradi, zakačiti se prstima iznad glave i visjeti.

Sam to tražiš, da, frajeru.

Ej, ali to neću dobiti - nikad neću.

Ali nije on bio kriv, ne samo on, za taj propust u obrani. Dan mu je loše započeo, snom o posadi u autobusu: slušao je kako se zaustavlja kod barake i onda koraci, teško povlačenje nogu njegovih momaka, nije se mogao zabuniti: njegova posada prilazi u letačkim čizmama, uspinje se stepenicama i onda zastaje.

Hladnoća u njegovom snu, gledao je sebe kako silazi sa svog ležaja i sluša, polako se kreće i opet sluša dok se nije našao kod vrata, samo nekoliko centimetara drva između njega i njegove prave obitelji, njegovih dragih prijatelja. Ali više ih nije mogao čuti. Nije mogao čuti njihovo disanje.

Uplašili su ga.

Nije to ništa, naravno, kada se probudiš, ponovo u stvarnosti. Ne radi se o tome da stvarnost nije bila smiješna riječ: ono što postoji i realno je, ali i ono što se nalazi ispod pojavnosti, ono što je istinito. Dakle ono što vidiš, ali i ono što se krije u tome.

Zbog toga je sve klizavo, što znači da ti treba neko vrijeme da se otreseš svojih snova - čak i kad si na nogama, koračaš i budan si na danjem svjetlu, tvoja bosa stopala, topla na drvenom podu, i ustaljeni kompanjoni odlaze prema tuševima i sve je kako treba, barem koliko možeš očekivati.

Alfred je mislio da će dijelovi njegovog sna sada zauvijek ostati u njemu - na način na koji mu sićušni komadi krhotina šrapnela ponekad probijaju kožu da bi ga konačno ostavili.

Zatresao se, prodrmao ogradu i onda je pustio, sjeo u prašinu naslonjen na stup, a logor ispred njega bio je sve tiši, pripremao se za još jednu noć.

Dakle smatraj se sretnim kad si budan i sjeti se sretne posade.

Sjeti se Hamburga one Magične Noći.

22:50 i oni su uredno izišli, sve je kako treba - ne možeš okriviti Parksa, on je uvijek bio na svojoj putanji.

"Burton Coggles, Carlton Scroop, Sloothby..." A nikad se nije umorio nabrajajući imena mjesta dok su letjeli prema obali. "Mavis Enderby - sjajno je što vi momci doista možete bilo što nazvati Mavis Enderby. Zvuči kao bibliotekarka..."

Skipper ga je pustio neka brblja neko vrijeme, a onda ga je zaustavio. "Imaš još dva i onda začepi." Sve je to bilo dio Alfredove pripreme - provjeriti telekomunikaciju i kisik, staviti masku sa zaštitnim naočalama, namjestiti je - osjetiti vunu Joyceine kape udobno na glavi i pomisliti na nju, samo jednom, prije nego što je cijelu sakrije - i začuti nasumično nabranje s karte.

"Worlaby Carrs."

"I to od čovjeka rođenog u Nanaimou* - gdje god to jebeno bilo. Još jednom. A onda na posao."

Lincolnshire je nepomična, tamna tkanina koja se udaljava od Alfreda i P kao Pivo dobro se oglašava, živahno dok se trza i proteže u prometnoj gužvi u zraku - njezina je eskadrila s njom: njezino krilo, njezina grupa i oni iznad nje: maksimalan napor. Drugi Lancovi, Stirlinzi, Halifaxi, Wimpii - pomisao na njih uzdiže se s Alfredom: od njihovih silueta hvata ga blaga nostalgija za domom, udaljeniji bljeskovi i sjene, svi se okreću, pronalaze svoj put.

"Thorpe in the Fallows i Spital in the Street."

"To su dva. Sada zaveži."

I zamisao da te promatraju, očekuju. Cijeli su dan testirali radio, radijus letenja - eskadrila za eskadrilom, odrađivali su svoje. A sada, što su se više uspinjali, prije će ih vidjeti. Dvadeset i tri operacije su obavljene: od toga postaješ tjeskoban kad će trideseta.

Zatim je došao onaj dugi trenutak - Alfred bi ga uvijek prepoznao - kada se Lanc izvuče i krene preko obale, prijeđe crtu - kraljeznica aviona zadrhtala je, a on se stresao.

Skipper im je rekao, kao i uvijek: "Dakle idemo." Glas izdaleka, ali za Alfreda blag, siguran, a večeras je Mablethorpe nestao ispod Alfredovih nogu i prepustio ga prekrivenoj vodi i zraku.

"Jebite se svi skupa. Svi zajedno." Molloy se oglasio preko radija - težina Lancova zvuka na tren se povukla.

Alfred tih u svojoj kupoli, ali nasmiješio se kada je Skipper upitao: "Kažem, jeste li spremni?"

"Sve u redu. Idemo pet, četiri, tri, dva - evo, stiže jebeno ništa. Ne morate mi zahvaliti."

"Chiefy će ti dati čavle za tvoj križ kada se vratimo. Začepi i kreni."

I ništa više dok se Molloy kretao duž cijevi za gorivo i započinjao svoj posao.

Nikakva zamjetna razlika kad su upali, neprijateljska obala bila je sve bliže da ih dočeka, Alfred se okrenuo, pregledao, okrenuo, podijelio svoje nebo na četvrtine. Ali taj osjećaj, to komešanje u njegovoj glavi.

Što ako bude funkcioniralo?

Svjetleći trag markera prevrće se, rasipa žuto-zlatnu boju - poput stabla koje raste iz krošnje, a ne iz korijena, poput tekućine koja je zrak i vatra, poput nečeg divnog usuprot prirodi. Moraš skrenuti pogled, ne želiš da te zabljesne - i podrhtavanje nečeg novog, tajnovite kaskade od oblika drugih aviona, oluja metalnih traka koja iz minute u minutu postaje sve jača.

Alfred je prvi put bio svjestan te magije kada je začuo smijeh - Skip se smijao - zvučao je kao netko drugi, dječak - a onda Hanson i ostali, svi su vikali Molloyu i smijali se.

Zatim je Alfred vidio zašto - ondje se odmotava: taj čudni, mračni tunel, reflektori i njihove zrake utihnuli su i titraju po tlu, kao da su popadali - drugi, još udaljeniji, zamrznuli su se, nakrivljeni ravno prema gore: ti bijelo-plavi stupovi koji im ne mogu nauditi, ne mogu ih pronaći. Jedan se zanjihao s lijeve strane, krivudao i onda pao, iscrpljen. U daljini je tresao flak, ali Alfred je osjetio da ne može ništa, prije je to bio slabašan napad panike.

Isuse.

Nije se nasmijao, bio je previše sretan.

Poskočili su dok su bombe padale, P kao Pivo bila je razdragana, večeras su obavili sjajan posao, ravno na livadu kod cilja, pale su gdje treba. Skratiti rat, to je ono što želiš. Ozlijediti ih. Ozlijediti ih dovoljno i onda više nego dovoljno, samo da svemu dođe kraj.

Okret prema kući omogućio je Alfredu pogled na ogoljeni grad: slabi, ravni odsjaji s kanala, blistavo jezero, bijele ruševine ondje gdje su pale zapaljive bombe, crvenilo vatre: gusti oblaci dima nalik na ploče noći, ništavila, i bomba pada i rastvara se, poskakuje i trese se, drma, blještavilo, i onda se smiruje u vatri i gušćem dimu. Nije trebao gledati, ali ovo je Magična Noć, morao je.

Prvi put nije imao osjećaj da će krenuti za njim zbog onoga što je učinio, jer nisu mogli. Još je zapanjen, tupi duhovi u crnilu kamo god je pogledao, bio je siguran da ih nitko neće progoniti ni uloviti. Ali ipak je i dalje pregledavao, žmirkao, vraćao se u normalu i koncentrirao se, i dalje je skipperu čuvao leđa. Ali večeras mogu što ih je volja, shvaćao je: mogu sve razbiti i spaliti.

I povratak kući.

"Večeras ćeš mi"

Pjevali su prelazeći preko engleske obale.

"Obasjati put"

Odjednom je čvrsto poželio, gotovo se molio, netremice je gledao u crnilo i prosuzio, jer bi bilo glupo da sada postane neoprezan, takva šteta nakon njihovog najboljeg pohoda. Svi zacijelo razmišljaju o istom i sada su posve utihnuli dok kruže i zatim slijeću bolje nego ikad.

* Grad u jugozapadnoj Britanskoj Kolumbiji na otoku Vancouver zapadno od Vancouvera. Op. prev.

Prije nego što su skupili opremu i zatim se izvukli van, oteturali u svitanje, ispod neba koje je jedna golema buktinja, široko obećanje jutra koje još uvijek miriše toplo i ljetno od jučer, ali jučer je obavio dvadeset i tri, a sada su dvadeset i četiri.

Teško daje itko od njih bio pribran na prijavku, a tipovi iz obavještajne htjeli su procjenu svog tajnog oružja pod kodnim nazivom *Prozor* - oni i njihovi usrani kodni nazivi - pitanja i pitanja, ali čak su i oni bili spokojni, zadovoljni, posve strpljivi - i bio si gladan kao nikad u životu, a Molloy je pjevao - lice i ruke crni, kao Jolsonovi*, od traka koje je bacaio cijele noći, pjevao je nešto irsko, tebi nepoznato, ali to si volio, volio si njega, volio skipera, svakoga si jebeno volio.

A kada su te pustili, otišao si se oprati, dobro si se najeo i smjestio u krevetu, čist u svom krevetu i umoran, ali nisi mogao zaspati, svjetlo u tebi bilo je previše sirovo da bi te pustilo da se odmoriš, samo si ležao dok nisi bio siguran da je neki normalan sat i da će telefonska govornica biti otključana, potrčao si, izjurio i nazvao je.

"Halo?"

"Bože, ti si tako dobra cura."

"Alfie?"

"Čitao sam nešto... kod Shakespearea. Čitao sam... *Ako su se istinski ljubavnici ikad pronašli...* Razmišljao sam... Dobro si?"

"Legla sam jako kasno, bila sam požarna."

"O, ispričavam se. Samo sam..." Ne možeš govoriti o tome što si napravio, nije dopušteno. "Htio sam te čuti." Ne možeš govoriti o tome što ćeš raditi. "To je sve. I da ti poželim dobro jutro."

Budi kao tata, ni riječi.

Ne valjaju telefoni.

"Jesi imao tešku noć?" Zatim se pribrala, jer to je loše pitanje, a ona je promišljena, odgovorna. "Mislim... loše snove."

"Ne. Ne, nisam. Nisam." Bolestan, vreo i blažen od potrebe za njom. "Odi sada spavati. Odmori se."

"Da, žao mi je... Ali da - i ti." Zvuk njezine ruke na slušalici. "A ja -"

"Da."

"Lijepo je čuti te."

"Dobro." Bolestan, bolestan, bolestan od potrebe za njom. "Volim te."

"Znam."

"Ako poželiš, ostvarit će se, samo požeļi, i brige će nestati."

Vraćali su se kući, propustili su autobus, a Hanson je brundao, *"Sanjari nam kažu snovi se ostvaruju, nema greške"*. Raširio je ruke i mahao u noći, vukao se i skakutao po glatkoj površini ceste.

Dvadeset i pet.

Zbog Prozora sve je super.

Obavili dvadeset i pet.

To si mogao vidjeti na posadi: svi ste jedva čekali završnih pet, nastojali da ne pričate o Prozoru i o tome kada će švapski pametnjakovići pronaći rješenje.

Dvadeset i pet. Essen nije lak, nije baš divan - ali je lakši nego što bi trebao biti. Slijetanje s manje ventilacije na okomitom krilcu desnog propelera. Vidio si tu crtū: snažan bljesak krhotine kad ga je pogodila.

Slijetanje s daleko više ventilacije koju ste napravili na Kruppovim tvornicama - jer smo dobri u svom poslu - znamo kako se to radi.

Dvadeset i pet.

Pomisao na ostalih pet budi se s tobom, spremna je i kucka ti u glavi prije nego što si stigao pomisliti na Joyce.

Molloy s tim nije načisto. Gotovo svake večeri ima taj prazni, ukočeni smiješak na licu, gotovo možeš čuti kako mu se nešto mota po glavi. "Dosta više s tim pizdariјama, može?" Molloy više na Hansona, ali pogledom pronalazi Alfreda: oči su mu vlažne, goleme, zbunjene.

* Al Jolson (1886-1950), američki pjevač, komičar i glumac ruskog podrijetla, koji je često nastupao prerušen u crnca. Op. ur.

A možda je isto vidio u meni - sve je bilo u redu dok nije bilo nade. A sada je ima. Doista ima nade za nas. Nema ničega tako nepodnošljivog kao kada znaš da ima nade.

Molloy je svom snagom tresnuo čizmom po zidu. "Nikad nije tako."

"Jako pametno, nema što. Jebi se."

"Možeš si jebeno poželjeti... možeš si poželjeti..."

Alfred je vidio da Molloy šepa, ozlijedio je nogu, ali ipak je potrčao.

"A želje su snovi koje snivamo kad smo budni."

Dok ih je napuštao, Molloy se činio višim, izdužio se u sivoj svjetlosti.

Alfred je htio poći za njim, ali Skiper ga uhvati za ruku oštro se obraćajući Hansonu: "Hansone, to nije pjesma koju volimo. I nemoj više pjevati, stari. Pusti nas malo na miru."

"Skip?" Područje oko njih prepuno zvukova na način koji je uzrujavao Alfreda.

"Da, Šefe?"

"Ja sam..." Nedaleko od njihovih koraka, u jarku pored ceste, začulo se komešanje i krik, možda lisice ili sove, možda je nešto ranjeno, nije mogao znati - previše se toga događa, ne možeš se opustiti. "Kako stvari sada stoje - sigurnije je, nije li - s Prozorom?" Od piva mu se jezik zapletao. "Mislim."

Skipper mu prebaci ruku preko ramena. "Znam."

"Ja sam -"

"Znam - s tim trebamo biti što brži. Prokletu brzi." Skip polako kimnu, ispružio je ruku, cimnuo Alfreda za kosu i opet mu je stavio na ključnu kost. "Obaviti zadatke. Znam. Dajem sve od sebe, Šefe."

"Naravno da dajete."

"Reći ću ti nešto drugo." Odvojio se od Alfreda i pogledao ga, zastao je i ostao tako neko vrijeme dok ostali nisu prošli pored njih. "Reći ću ti ovo." Skinuo je kapu i ispružio ruku. "Onaj još jedan koji trebaš obaviti. E, taj. Ići ću s tobom."

"Ne, vi -"

"Ja imam dvadeset i šest, a ti dvadeset i pet. Pamtim." Pričekao je. "Ići ću s tobom."

I Alfred je skinuo kapu. "Vi ste skiper", i rukovao se s njim.

"Ti si šef."

Cesta se blago zatresla pod Alf redom jer je bilo jako kasno, jako čudno, jako dobro, bilo je jako teško gledati svog kapetana, a da se ne raznježiš. "To će reći ako obojica još budemo ovdje."

"Naravno." Skip je krenuo dalje. "Inače, svi ćemo počivati i nitko nas više neće tražiti. Ali nikad se ne zna, o nebu, što se ondje sprema - Pravilnik za zrakoplovstvo, to bi i dalje moglo biti na snazi... nikad se ne zna."

Alfredu nije bila draga koncertna zabava: to će biti naporno - redatelj traži nešto što mu ne mogu dati, previše je tehničkih problema i odgađanja. Cijelog su jutra sjedili u redovima i promatrali jednu te istu plesnu vježbu, iste ulomke pjesama, iste replike s tri glumca koja petljaju, odjevena u haljine sa sisama i s krpenim perikama na glavi. Alfred je opet i opet pljeskao, žagorio i vikao kako su mu rekli, jer bio je u publici, a publika se trebala zabavljati i smijati. Publika ne bi trebala biti ukočena, ne bi trebala brisati znoj s lica tako često da počne zamišljati kako je zgulila kožu: oderana, zakrvavljena od glave do pete.

A što se više smijao, to mu je čudnije zvučalo - i glasovi oko njega, razbijali su se u nešto stoje djelovalo ustrašeno, ili gladno, ili u boli. Nakon nekog vremena više nije htio gledati ostale, u slučaju da su se pretvorili u nešto što bi moglo biti opasno.

Smiješno: kad si bio mali, svega si se bojao - zvukova u noći, Božje ruke, štakora na dnu spremišta za ugljen, starih parnih kola iz pivnice Sentinel, kako su štopotala i cviljela kao da će boiler eksplodirati. Ali pogriješio si.

Samo ti ljudi mogu nauditi. Njih se ne možeš dovoljno bojati.

A bilo je dana u Londonu kada se morao skrivati u knjižari: kada bi jedva došao donde, jedva bi izlazio. Nije mogao podnijeti autobus, podzemnu, tramvaj, čak ni veću gužvu na pločniku - a večeri bi uglavnom provodio u stražnjoj sobi s Ivorom, ulaz je bio zaključan i zakračunat zbog ljudi - mogao je otići jedino po mraku, priljubljen uz zidove u miru tame, pokušavajući se sjetiti da može dobro vidjeti, da je navikao da bude spreman, da će se brinuti za sebe. Zatim bi pojurio prema svom boravištu, na vrhovima prstiju popeo se stubištem do svoje sobe u kući gdje je bio podstanar - nadao se da će biti dovoljno umoran da zaspi, da nitko neće kašljati, ni baciti cipele na katu iznad njega, ni posrnuti na neravnom odmoru, ni preglasno povući lanac u zahodu - nadao se da nitko neće učiniti nešto da ga istrigne iz sna i ostavi ga da bulji ni u što, pripijen za krevet.

Ljudi, oni su posvuda: gomila njih i njihove oči, ruke, zubi i misli koje ne možeš predvidjeti, nešto užasno u njihovoj odjeći, njihovoj krvi.

Ne sada, frajeru. Ovdje si s prijateljima. Svakako nisu neprijatelji. Polako, ne pretjeruj.

Alfredu se skalp počeo skupljati, obuzimala ga je vrtoglavica. Koncertna pozornica - s prikladno improviziranim zastorom - bila je prazna. Htio je misliti da to znači kako je čitava ta ludorija gotova, ali to nitko nije rekao, a rulja na klupama oko njega nije se micala.

Alfred se s naporom okrenuo prema momku sa svoje lijeve strane i natjerao se da ga vidi kao ljudsko biće, civilizirano. A dečko je izgledao uredno: ljubazan, nekih dvadesetak godina. Bio je odjeven kao mornarički pilot, voljan da sudjeluje u predstavi, vikao je i zviždao kad mu se prohtjelo. Lice tog dečka, linija njegovih leđa - po tome se vidjelo da je monstruozno opušten.

Naravno, dečko je osjetio Alfredov pogled - svi osjetimo kad privučemo nečiju pažnju. "Šta ima?"

"Ništa, ništa."

Dečko ga je odmjeravao. "Dobro si? Malo si mi zelen u licu, stari. Ne zamjeri što to kažem."

"Od vrućine."

Na pozornici se pojavio pravi zabavljač i smjestio se s ukuleleom, potegnuo je nekoliko akorda. Dečko je opako zazviždao u znak odobravanja. "Corklino, to je već malo bolje." Kimnuo je Alfredu i ohrabrujuće se iscerio: "Od ovoga ćeš iskočiti iz kože."

Alfred godinama nije nikoga čuo da kaže *corklino*. "Da." Očigledno, dečko se pokušavao uživjeti u ulogu - jer to je samo uloga, a on može, kao, ne shvatiti to osobno.

"Malo je otrcano, naravno." Dečko koji nikad nije doista iskusio rat - to se vidjelo na njemu - ali tu je i izgleda kao veteran, pobjednički, kao da je iz revije *The War Illustrated*, i prečesto upotrebljava riječ *stari*. "Ali ne mislim da će nam biti bolje." Opet je zazviždao, jedan od tonaca trgnuo se zbog toga.

"Neće. Mislim da nam neće biti bolje."

Zabavljač je izveo poznatu stvar o liniji Maginot, a Alfred je pokušavao ne razmišljati o tome kako ju je bolje izvodio Formby* dok je linija Maginot još nešto značila, pokušavao je da sa svakim novim udisajem ne izgleda sve starije i starije.

Nemaš još trideset, frajeru - trgni se. Imaš još puno vremena.

A je li to prijetnja ili obećanje?

Nemam pojma, samo pljesni rukama kako ti je rečeno, i budi dobar.

I uspio je pljeskati s drugima kada je trebalo, čak je malo zalupao nogama, iako su ga zaboljela koljena.

Dvadeset i pet, a osjećam se kao da mi je pedeset - kako god izgledao. Koliko god kondicije imao.

A onda se nešto zaglavilo, puklo, ili se nešto sjebalo s jednom kamerom, te je svima rečeno da ranije odu van na pauzu.

Ni vani nije bilo svježije, naravno, ali osjećao se mlak povjetarac, mogli bi ih raspustiti, da odu u hlad i nađu malo mira. Alfred je pokupio svoju šalicu čaja što je brže i pristojnije mogao i onda sjeo u pijesak na sjenovitoj strani barake 21.

* George Formby, Jr. (1906-1961), engleski pjevač i komičar. "Poznata stvar" po svoj je prilici pjesma "Imagine Me on the Maginot Line". Op. ur.

Tu ga je pronašao Vasilij.

"A, da."

Vrhovi švapskih čizama remetili su spokojan pijesak koji je Alfred proučavao, poravnavao u mislima. To su zacijelo prave švapske čizme. Ratni višak. Cijeli jebeni svijet do prokletog je grla u viškovima.

"A, da. Dakle tu se kriješ, g. Alfred."

"Ne. Ovdje sjedim. Da sam se sakrio, ne bi me pronašao."

Jedna se čizma pomaknula malo udesno, a onda su se obje zaljuljale na petama i zaškripale na način koji Alfred nije želio prepoznati.

"Ako si možda razmislio -"

"Neću ti prodati pištolj."

"Nema problema, stari. Bit će dovoljno vremena da to raspravimo. Kada dođem u London."

To je rečeno kako bi Alfred podigao glavu, što je i učinio. "Nećeš ti doći u London." Ta se odora nagnula nad njim, Vasilijev cerek usisavao je vrelinu dana, ostavljao prljavu hladnoću na Alfredovoj koži, pa je morao rukavom obrisati lice. "Ti si lažac." Sada gledaš ravno preda se, smireno.

"Da mi nisi prijatelj, g. Alfred, jako bih se naljutio što si to rekao." Vasilij je mahao rukama pred sobom, glumio bezazlenost, a onda se pomaknuo da čučne pored Alfreda, nasloni se na njega. "Otrpio sam odugovlačenje, ali sada će sve biti u redu."

"Kako bilo, ja nikad nisam u Londonu." Alfred se koncentrirao na pijesak, ideju pijeska.

"A sada mislim da mi možda ne govoriš istinu. Ovdje svi imaju adresu, zapisane su im adrese. To je jako praktično. Vrlo je lako provjeriti gdje netko živi."

"Neće te pustiti."

"Bit ću dobar građanin. Poslušao. Dobar građanin je poslušan."

"Neće te pustiti."

"U tvoju kuću?"

"U moju zemlju. Neće te pustiti u moju zemlju."

"A zašto neće?"

"Zato što si -" Alfred je namjeravao biti oprezan s tim, ali onda se sjetio noža u rebrima koji bi mogao riješiti mnoštvo njegovih problema, možda sve. "Zato što nisi onaj za koga se predstavljaš."

Vasilij se samo zadihao nasmijao i narušio Alfredove misli, izazvao mu blagu mučninu. "Nije važno što ja kažem. Znaš da je prije dvije godine tvoja vlada primila cijelu diviziju." Pritisak pored Alfreda pojačao se kada se Vasilij približio i šapnuo: "Waffen SS-diviziju - svi su čekali u Italiji i onda su proglašeni jako dobrim imigrantima. Iz Ukrajine. Zašto da se brinem? Sada nas volite. Mi smo puno bolji od Rusa, komunista. I jako smo zdravi, jako inteligentni. Mi smo idealni."

Alfred je pokušao ustati, nekamo otići, ali Vasilij mu je prebacio ruku preko ramena.

"Želiš li znati?" Vasilijev stisak bio je iznenađujuće snažan, u dahu mu se osjećalo meso. "Želiš li znati tko sam ja? Istinu. Mislim da želiš. Mislim da to odavno želiš znati, pa ću ti reći, jer si mi prijatelj."

"Nije me briga." Alfred nekako nije imao snage za tučnjavu - svakako ne dok ga Vasilij pritišće, dok ima prednost. "Doista me nije briga, Vasilij. Budi što te volja."

Vasilij je lagano lupnuo glavom Alfreda u glavu, a onda se odmaknuo. "Došli su u ljeto. '41. godine. Bilo je vruće kao i sada, sjećam se. Ovo nisi mogao znati - kako je bilo kada su došli - u vrijeme nacista. Kao da si tek tada rođen. U mojoj kući, bilo je to u mom pravom rodnom gradu - ne u Ukrajini - ja sam iz Latvije, ali mislim da je sada bolje biti iz Ukrajine - meni su došli kamionima i tenkovima, i onda se sve promijenilo, bilo je divno samo šetati naokolo jer se osjećaš tako laganim. Kada su nacisti došli, maknuli su sve što bi te moglo ometati u kretanju - gotovo da si mogao poletjeti." Vasilij je zastao i nasmiješio se Alfredu, kao da je to podnošljivo, ta priča, nešto sentimentalno i ljupko - a smiješio se i kao da želi vidjeti kako se i Alfred otvara, prazni. "Mnogi su od nas to osjetili, tu lakoću, pošli smo da vidimo o čemu se radi. Znali smo da se o nečemu radi. Pa smo rekli ono što smo htjeli reći, što smo htjeli biti, a oni su... Nijemci, oni su poput očeva - oni nas gledaju: kako rastemo. Prošlo je mnogo godina otkako su rođeni, ali mislim da se nekima od njih sviđalo gledati da se to nama događa.

A nakon toga *radili* smo što smo htjeli. Našli smo što smo htjeli - a mi hoćemo ono što i Nijemci hoće. To je posebno, slušati ih i biti dio svega toga. Uzeo sam..." Nasmijao se i kažiprstom prešao po prašini. "Od neke žene uzeo sam košaru s hranom - jaja, malo kruha, kobasice. Uzeo sam to od nje jer je mojoj majci bilo potrebnije, jer sam tako htio i jer su Nijemci bili sretni što to činim, gledali su me i bili sretni."

"Od koga si to uzeo?"

"Nikoga."

"Od koga si to uzeo?"

"Znaš." Nasmiješio se. "Nikoga." Svojim je dobrim raspoloženjem ispunio tišinu koja se stvorila između njih. "Znaš. Prozori, razbio sam ih. Mali kokošarnik, zapalio sam ga. Ne vjeruješ da možeš učiniti takve stvari, ali onda shvatiš da ti tvoj grad leži pod nogama, ravan kao stolnjak - prvi put - tvoj grad je doista tvoj, a to si oduvijek htio - uzeti ga."

Tlo pod Alfredom toliko se istanjilo da je postalo poput tkiva, slabe misli raširene po mjestu koje je tama iskopala, mjestu bez riječi.

"A onda jednog jutra nisam otišao na posao. Mnogi od nas, nismo otišli. Bio sam u košulji, toplo jutro - i naš pekar, naš poštar, trgovac žitom, upravitelj kolodvora - jako puno ljudi koje nisam poznavao - svi smo bili u staroj odjeći, ili u kombinezonima - upravitelj kolodvora bio je obučen za šetnju po prirodi - svi smo samostalno odlučili da je najprikladnije u staroj odjeći. Došle su i neke naše žene, ali one nisu previše pomogle. To smo mi, muškarci: mi smo tu i mi ćemo dokazati da smo novi, da smo rođeni i da rastemo jako brzo kako bismo postali pravi muškarci, a naši nas očevi gledaju i mi imamo svoje štapove - naši očevi imaju puške, ali nama još nisu potrebne - naši štapovi su bolji, objasnili su nam.

Prvo sam udario jednu ženu. Samo zato što je vikala. Nisam je dobro poznavao: ali njezin muž je izrađivao košare, čini mi se, i prodavao ih je, putovao s njima. Netko drugi ga je zatukao. Udario sam je šest, sedam puta i onda opet, jer na početku ne možeš stati. A dolazili su drugi, istjerali su ih, pa sam je ostavio i dohvatio dječaka kojeg sam mrzio. Neko je vrijeme bio u mom razredu. Uvijek si znao da je mislio da je bolji, držao se kao da mu se malo gadimo. Ali ipak je bio dječak, a ja sam bio muškarac. S njim je bilo lako. Upišao se. Bilo je lako i zato što je pokušavao sakriti gdje je bio moker i nije zaštitio glavu - i dalje je nastojao biti bolji od svih oko sebe.

On je jedan od zadnjih kojih se dobro sjećam. Mislio sam da ću se poslije svega sjećati, ali nisam. Postalo je okrnjeno i onda činiš još više i više zaboravljajući, a onda je sve jako, jako davno i ti si drugačiji."

Vasilij je protrljao dlanove i proizveo slab, suh zvuk, ali nastavio je pričati.

"To prvo ubijanje potrajalo je gotovo do sumraka. Uglavnom na trgu. Jednom sam pao, zbog krvi, pa sam ozlijedio lakat. To više nisam ponovio jer su mi se Nijemci smijali.

Naravno, onda smo morali sami ukloniti tijela - bili smo tako glupi, kako smo to učinili. Kada smo se sjetili tog problema, na životu ih je ostalo još samo dvoje ili troje, a od njih nikakve koristi. Trebaš sačuvati ljude da umjesto tebe nose leševe, a najbolje je odvesti ih žive i natjerati da iskopaju grobove - ili jarak, prokop, ponekad bismo govorili svakakve laži, a oni su htjeli laži - nije važno koga - ubijao sam sve redom - oni ne očekuju da ćeš to učiniti, ustvari, ne očekuju niti predviđaju? Vjeruj mi. Oni to ne žele. Njima smo nevjerovatni. Je li to bolja riječ? Ako nas ne razumiju - ponekad ih zbog toga ubijamo. A neki su, čini mi se, počeli shvaćati. Nekoliko njih je shvatilo - budi kakvi smo mi i onda ćeš preživjeti. Ali bit ćeš kao mi. Ako ostaneš kakav si bio. Nećeš preživjeti. Nema drugog izbora. Možda čak ni takvog izbora. Mi odlučujemo. G. Alfred, ti misliš da se možda moglo i drugačije, ali nije. Kada nije rat, onda to ne vidiš, ali uvijek je bilo tako.

I tako su kopali svoje grobove, a kada su bili gotovi, mogao si početi. Ili ih odvedeš na Umschlagplatz, ili činiš što treba činiti - a što god da se dogodi, dogodi se njima. I gledaš kako plaču i kako su strašno dobri jedni prema drugima i ljubazni - kao da je to važno, kao da je ikad bilo važno.

To ti je ovako - ti poljubiš svoju ženu, a ja joj uzmem lice - tko je od nas pametniji? Držiš je za ruku, a ona ništa ne osjeća, i onda ja zaustavim tvoj osjećaj - tko je od nas pametniji? Brineš se za svoju kćer - ja treniram svog psa da jebe tvoju kćer - tebi je još uvijek stalo - tko je od nas pametniji?

Shvaćam ja ljude - oni su puni krvi. To ti je sve: to su stvari koje su pune krvi.

Prvi put sam bio obliven njima kada sam pošao kući. Prskaju po tebi kada ih udaraš, a onda sam ih morao natovariti na kolica - taj odvratni smrad - govna i mokraća - i strah - sladunjav miris, podsjeća na ono kako će zaudarati kada istrunu - lijepi se - osjeti se samo kada su prestravljeni, kada se znoje kroz kožu. Bježe. A onda krv. Bio sam -"

"Pizdo." Glavom si ga žestoko udario. "Pizdo jedna." Srušio si ga na bok i onda udario, tresnuo nisko. "Pizdo jedna." Miris krvi posvuda, staro proklizavanje i zgrušavanje u tvom dahu, na tvom jeziku. "Pizdo jedna." Jednu ruku savio si mu na leđima. "Pizdo." Drugom rukom držiš ga za bradu, spreman da okreneš, da mu slomiš vrat, potpuno spreman. Ali sablast od krvi klizava je u tvojim rukama, počeo si sumnjati.

A Vasilij te je pročitao, trgnuo se i izvio, gadan očaj u njemu. Dovoljno se oslobodio da približi lice i ulovi ti pogled, poremeti ritam za koji si bio uvježban. Obojica teško dišete. Obojica vrući, još živi, tucete se. Okreće se dok mu držiš ruku na leđima, brzo odustaje, rita se nogama i divlje se kotrlja dalje od tebe i sada se gotovo oslobodio, pograbili ste se u prašini. Čini se da neće posegnuti za nožem, a ti želiš da posegne jer bi ga onda upotrijebio na njemu. Samoobrana.

"Dvije vrste."

Brzo se uspravljaš prije nego što je Vasilij uspio, a onda ga snažno udariš nogom, mlatnuo si ga u jaja i sviđa ti se kako se uvija i cvili u pijesku. Krenuo si mu prema glavi, ali sada se zaštitio, laktovima je pokrio uši i ne možeš do njega. Pomaknuo si se ulijevo i krenuo prema kralježnici.

"Dvije vrste."

No brz je, ponovo se okreće, pokušava te uhvatiti za noge.

"Dvije vrste."

I nikako da zašuti. "Dvije vrste." Uhvatio te je i srušio.

"Dvije vrste. Pizde. Njihova vrsta. Naša vrsta."

Ali nije krenuo prema tebi, dobio si priliku da se uspraviš. A on je tu, uspravio se - čvrsto se drži zida barake, naslonio se, krv mu je u ustima - prava krv, ne sjećanje - prava pravcata krv - i gleda te. "Naša vrsta. Mi ubijamo njihovu vrstu."

Nakon toga opet nasrneš na njega, ali neke te ruke vuku natrag - dva tipa iza tebe zaustavljaju vas, veliki momci iz Gadove barake, žele te odvesti, vuku te unatrag. Govore ti umirujuće riječi koje ne možeš čuti.

Vasilij te i dalje gleda. "To nije ono sranje koje su nas učili. To je prava istina - mi ne umiremo. Ljudi poput tebe i mene, Alfred. Oni drugi umiru. Mi ih ubijamo."

"Znaš, ima i drugih stvari koje treba uzeti u obzir."

"On je jebeni ubojica." Popodnevena vrelina sklapa se nad Alfredom, sve ga je počelo boljeti. "On je jebeni -"

"Moramo razgovarati o drugim stvarima." To je rekao debeli čovjek koji je pošao za lopticom za kriket. Sada je primio Alfreda za lijevi lakat, vodio gaje prema lažnoj koncertnoj dvorani.

Za drugi lakat držao ga je Gad. "Johnnie je u pravu. Moramo razgovarati o drugim stvarima, Day. Ako te zanima. Mislili smo da bi te možda zanimalo da čuješ."

"Ne bi." Alfred se ukopao u mjestu, sve ih je zaustavio. "Ne zanima me. Ni onda nisam kopao tunel. Obojica ste -"

"Blesav momak." Gad se odmaknuo u stranu kikoćući, odmahujući glavom. "Ne tunel."

Debeli je još uvijek držao Alfreda za lakat, ali i on se podrugljivo cerio - ta dvojica bila su s onu stranu razgaljenosti: jednostavno luđaci.

"Ne tunel. Nemamo vremena za to." Gad se nakašljao i uspravio, postao je diskretniji. "Ali postoje određene mogućnosti. Ako ti eventualno ustrebaju."

"Ne znam na što mislite... a i vrijeme je. Pauza će ubrzo biti gotova - trebamo se vratiti. A ja sam..."

Alfredov je lakat blago podignut i debeli je opet krenuo s njim. "Malo si uzrujan, stari. Ja bih ušao unutra i sjeo straga, recimo. A mislim da ćeš sutra imati gadnu šljivu na oku."

I ta potreba da se okrene i dokrajči Vasilija, ali dvojac ga je čvrsto stegnuo, držali su se za ruke pri dnu njegovih leđa. Druga dvojica, divovi, pozorno su išla za njima. Binns, onaj veći, namignu Alfredu.

Gad promrmlja: "Novi početak, Day. Želiš mi reći da ne bi htio novi početak?"

"U ovo vrijeme idućeg tjedna, Day, mogao bi biti netko drugi."

"Daleko i slobodan."

Taj mu je dvojac mrmljao budalaštine.

"Zar ne bi htio biti netko drugi?"

Zaustavili su ga, zatim se odmaknuli, pustili ga, dok je gomila u redovima oko njih postajala sve gušća, povratak na snimanje. Alfred se sada osjećao izloženo, ugroženo, jer više nije osjećao pritisak svoje pratnje.

Gad je zaklonio oči i pokazao ni prema čemu na praznom plavom nebu. "To sam htio od '45. To sam htio otkako sam shvatio da u civilnom životu u najboljem slučaju mogu biti činovnik u transportnom uredu na Kilbowie Roadu. Imam viši čin od menadžera. Imam viši čin od svih njih. Oni nisu ništa napravili. Imao sam dobar rat. A što sam dobio? Kredit za stan u dupe i kupone za krumpire." Govorio je pravilnim, smirenim tonom čovjeka koji promatra pticu u letu, zanimljivu formaciju oblaka. "Ili to, Day, ili ću jedne večeri otići na jebene dokove." Govorio je kao da neobavezno brbljaju, ništa značajno. "I popet ću se na dizalicu i baciti se dolje. Već sam izabrao dizalicu. To je sve što me čeka kod kuće."

"U pravu je, Day."

"U pravu u vezi s čim?"

Oni koji uvijek kasne sada su protrčavali pored njih, i Alfred je znao - gotovo se zainteresirao jer je znao - da ako ne budu pazili, zakasnit će.

"Imamo papire, Day. Crno tržište. Europa je i dalje u strašnom neredu. Izvuci se van kada filmski seronje ne budu pazili..."

Debeli kimnu. "Kreni prije nego što se svi smjeste, još uvijek ima šanse da nitko ne primijeti. Vremena ima točno koliko je potrebno. Mislili smo da bi ti se svidjelo. Da budeš netko drugi."

"Imamo rezervne papire."

"Razmisli malo o tome, Day. I obavijesti nas. Ali što prije. Nema previše vremena."

Alfred je stajao na vrelini. Malo je razmislio.

Lignit, fosfor, ugljik, tekući kisik: to su supstancije koje slijede svoju narav, koje su istinite. Ali ako te, na primjer, dotakne fosfor, spalit će te do kostiju - njegova prava priroda opasna je stvar i moraš ga držati na sigurnom.

Dvadeset i šesti odlazak.

Na sigurnom je.

Dvadeset i sedmi odlazak.

Na sigurnom je.

Na sigurnom, ali se ne krije - kako da se sakriješ od samog sebe: kamo da pođeš, sam unutar sebe? - i dvadeset i šesti i dvadeset i sedmi sada su dio onoga što te posjeduje, to jesi ti, ono čime se sada okupiraš.

Dakle nema skrivanja. Samo se radi o suživotu, pusti neka štetne stvari žive u tebi, odu tamo gdje si nag, da ih osjetiš kako gledaju i smiješe se, ali nikada ih ne slušaj dok govore. A ti si hrabar momak, uvijek si nastojao biti hrabar momak, što znači da ćeš proći sve to, ustrajati usprkos svemu.

Utorak i četvrtak u onom vreloj tjednu - znaš za njih, sve o njima, ali misli držiš pod kontrolom, u njihovom začetku - ljepljivo je u tvojoj kupoli dok se spremaš, sunce te pronalazi kroz pleksiglas, metal oko tebe postaje živčan, brbljav, izbija znoj. Tada poželiš hladnoću visine, čeka te zadatak, čovjek kakav možeš biti sa svojom posadom i nigdje drugdje.

To je dovoljno jednostavno da se upamti i dopušteno je.

Što se ostaloga tiče, ako te gurnu, skočit ćeš na kraj tjedna i biti s Molloyem u petak navečer. On pogrbljeno sjedi na otvorenom prozoru Duck's Heada, naslonio se na okvir, desnom nogom lupka po sjedalu stare klupe, lijeva mu noga visi preko prozora prema malenom vrtu u kojemu među običnim graškom cvjeta slatki grašak. Što znači da nacionalna potreba za većom količinom voća i povrća miriše na ljeto, žene i normalan život.

Kod šanka pjevaju neki momci koje ne poznaješ, potrudio si se da ih ne upoznaš previše dobro.

*"Mi smo spasioci voda-zrak, i nije nam krivo,
Naći ćeš nas samo kad se jede, i loče pivo.
A kad ugledamo čamac, deremo se kao ljudi:
Per Ardua ad Astra - ajmo, Jack, malo s nama budi."*

Molloy ima kriglu, ali ne pije: drži cigaretu, ali ne puši - samo zuri u svoju cipelu koju je stavio van na sunce. Uhvatio si ga za ruku s pivom, nagnuo je i ukrao mu gutljaj iz čaše. Nasmiješio se kada si podigao glavu i progutao, ali čini se da je previše umoran.

Uhvatio te kažiprstom i palcem za uho i blago ga stisnuo: "E, Mali Šefe, Mali Šefe. Dao bih ti i košulju s leđa."

"Neću je."

"A zašto ne, to je dobra košulja. Gotovo kao da je nova."

"Nije moj broj."

Kimnuo je kao da ga boli glava. "Točno, upravo tako. Zaboravio sam na tvoj problem što si patuljak." Pokušao se opet nasmiješiti.

A ti ga nećeš povrijediti ni uvrijediti govoreći mu da bi se trebao razvedriti, jer on ima pravo biti upravo takav kakav je sada. Možda je najbolje ostati s njim i šutjeti, piti svoje pivo i slušati seronje za šankom: sada pjevaju o zamračenju i kučki koja će sve učiniti za maslac. Zamišljaš da bi te ta pjesma prije nekog vremena mogla nasmijati, kad si bio mlađi.

"Nadaš se?" Molloy je tih, okrenut prema vrtu. "Očaj je grijeh, ne smiješ mu se prepustiti. Ali čemu da se nadaš? Nadaš se?"

Osjećaš tamu koja ti se nalazi u kralježnici, koja te slijedi, prikrada se kada nisi oprezan. Probudila se, treperi. "Ne znam." Ne bi trebao govoriti o stvarima koje će je potaknuti. "Mislim", ali moraš pomoći svom prijatelju. "Nastojim da ne činim ni jedno ni drugo. Ni očaj ni nada."

"Dakle draže ti je da si mrtav."

"Kada sam sa -"

"Znam. Tada je drugačije. Ako imaš ljubavi. Onda daješ sve što motori mogu podnijeti dok si s njom. Ali ovdje, gdje smo sada, gdje su nas postavili..."

Molloy ima još dva zadatka i onda je gotov - jedan manje od tebe, a jedan manje golema je prednost - obojica ste tako blizu, previše blizu, a ti si siguran da to ne treba spominjati: tu užasnu ideju koja se ponekad oglasi u tvojoj glavi

mogao bih preživjeti.

I način na koji ti prodire u mišiće i grčevito ih drži: način na koji se može naseliti u tvojim mislima kada ti je potreban prostor, kada trebaš gledati i štititi svoju posadu: način na koji ti ulijeva strah.

Doista bih mogao preživjeti.

Način na koji se uvijek osjeća kao da je to šala na tvoj račun.

"Ne znam ti ja ništa o nadi." Molloy pročisti grlo i okrenu se prema tebi. "Mislim da bih to trebao ignorirati. Ako bude ondje, onda će me držati, ali neću posegnuti za njom, niti razmišljati o njoj, niti je provjeravati. Jer u našem slučaju..." Čini se da nije zabrinut: prije zbunjen, iscrpljen. "Mislio sam da sam osoba od ovog svijeta, i ovaj je svijet to što me zanima. Ali strašno sam pogriješio, jesi li znao?" Nasmiješio se posve blago i potegnuo cigaretu do kraja. "Vjerovao sam -" Bacio je čik van i uzeo te za ruku. "Jesmo li prijatelji?"

"Naravno."

"Prijatelji smo, pa te neću uvrijediti, jer te ne želim uvrijediti."

"Dobro." Premda nisi siguran, najviše bi volio da ušuti i da se ne muči toliko, da ne muči tebe.

Ali Molloy te je i dalje držao za prste. "Mislio sam -" Grčevito se nasmijao. "Mislio sam da ne vjerujem - sva ta obuka, način na koji te natjeraju da razmišljaš - obuka kada sam bio mali, ne

ovdje: anđeli, oprost grijeha i pokora... poslali su me u latinsku školu, znaš, puni očekivanja... onih koja nisu moja... i toliko batina, godinama - vidiš moj palac? Ovaj."

Ispužio je desnu ruku i malo iskrivljen palac, kiselo mu se nacerio.

"Gđa Mahon - nikad nije znala kada treba prestati. A cijeli ih je čopor radio za blagog Isusa. Blagi Isus i pravilno sprezanje irskih glagola. Sigurno je bilo drugih načina na koje sam to mogao naučiti." Opet cerekanje, okreće ruku i proučava je. "Pa sam *doista* naučio - da ne vjerujem. Ali tu sam pogriješio - samo sam *mislio* da više ne vjerujem. A uvijek je bila ovdje - ideja da ako činim dobro, onda će mi na kraju biti oprošteno, boravit ću u umu Boga. Možda malo Čistilišta neko vrijeme - a to bi bilo posve opravdano." Odmahnuo je glavom. "Mislio sam da je sve to iza mene, ali ustvari sam se samo predomislio u vezi s tim što je dobro činiti, napravio sam si malo mjesta da mogu disati. Sve ostalo još je uvijek ovdje - nada u raj. A to je nada koju čak i ne zamjećuješ, jer je tako stara. Stvarno je stara gotovo kao i ti, kako god razmišljao, ono milosrđe u mirisu tvoje majke kada te je držala uza se, kada si bio tako mali da si mogao biti dobar. Ne zamjećuješ dok je još uvijek ovdje - ta stara nada. Eh, nego kad je nema."

A onda si ga primio za ruku, za taj palac, jer je usamljen u tome, a usamljenost nikad nije dobra za posadu i ne smije ih uloviti. A tu je i nadiranje onoga s čime se ne možeš suočiti, navire prema tebi i znaš da i on to vidi. Stoga mu brzo kažeš: "Ne bi smio tako govoriti. Možeš pričati. Ali ne o tome."

"Ali u pravu sam?"

"Naš mali -"

"Jesam li u pravu?" Zbunjen kao dječak i nježan kada te je upitao. "Kada smo činili to što smo činili ovog tjedna - to je bio kraj raja."

"Dickie -"

"U redu je." Stisnuo ti je ruku da te umiri. "Znam. Shvaćam. Sada ću morati u pakao, to je sve."

A onda je iskesila zube i oblizala ih, drži te i osjećaš kako joj je drago što sije pustio van. Štetna stvar. I onda zaboraviš na Molloya i sve ostalo, osim na način na koji postoji, način na koji je tu, ponavlja se u tvojim kostima.

Tako si dobro obavio posao, tako savršen, savršen posao - opet iznad Hamburga, indikatori cilja bili su tako čvrsti, čvrsto poduprti, a onda svaka pojedinačna bomba - činilo se da nijedna ne može promašiti, nije promašila.

Njezina ruka u tvom grlu, i podiže se, ispunjava ti usta, i šaka se probija prema naprijed, razbija te, grabi za lubanju, prsti u tvojoj lubanji, iskopavaju to iz tvog mozga da ti pokažu.

Svjatlost koju nikada nisi vidio, bujanje crvenog dana. Svi su utihnuli na intercomu. Mogao si to osjetiti: mogao si reći da razmišlja o tebi. A ti radiš svoj posao i netremice gledaš u crnilo, čuvaš ih - ali crnilo više nije crnilo - to je dim i pepeo na visini od 7.000 metara i u tome se nalazi život, drhti, blista - bombe padaju, i pritežeš se, štopotote iznad nečega kao kad se propeleri peru, čudna turbulencija, masno, visoko vrtloženje zraka.

Za nju do tada nisi znao, način na koji te je dotakla, udarila u Lanc kao da je od papira, glupava pomisao.

I polako, polako dok nadliječete, ukazuje se oblik toga što ste učinili - vrtlog vatre - posve nova vrsta vatre - jedan čvrst plamen koji te vidi i daje ti ime koje nije ime, nije riječ - krsti te izvan riječi.

Sigurno kilometar i pol širok, još širi - boje u njemu koje nisu boje, koje se uzdižu odnekud gdje ljudska bića ne mogu biti, koje se debljaju i bujaju - a iz njega dopire urlik, možeš se zakleti, zvuk čudovišta.

Zamišljaš da rat mora biti gotov sutra. Sigurno mora biti gotov nakon ovoga. Tko to može podnijeti?

A urlik vas prati kući: vrišti ispod Merlina, bjesni, i ti pomisliš

Ovo je smrt.

Ovo je rub pravog lica smrti, njezina veličina - danas smo spalili nebo i sada će smrt doći.

Dvadeset i šesti odlazak.

Tako nikad nije bilo.

Ali najgori je bio dvadeset i sedmi. To nas je uništilo. Kada su nam nakon dva dana naredili da se vratimo i kada smo pošli.

"Isuse, odavde se vidi."

"Zaveži."

"Još je vrelo."

"Zaveži."

"Još gori."

"Jadni jebeni gadovi."

Vratili smo se i opet ih bombardirali.

Pri kraju snimanja koncertne zabave svi su otkačili - a kriv je bio Alfred. Bio je jako sretan da prizna kako je samo on kriv.

Nakon večere radili su do kasno navečer i zatim duboko u noć, svi su bili umorni, glumci su djelovali nervozno zbog prisutne publike - što je Alfred uočio kao čudnu stvar: glumci ne žele da ih se gleda. S druge strane, dvorana im je bila sve manje i manje naklona. Naravno, svaki put kad bi netko pogriješio, to je značilo da cijeli odred mora ostati dulje, da moraju sve ponoviti - ali, ustvari, poticanje još jednog zajeba, to je bilo zabavno: gledati, pljesnuti za nijansu presporo, intonacija samo malo opakija - to ti se svidjelo, ne možeš poreći. Film više nije bio pod kontrolom kako bi trebalo, kao ni njegove zvijezde, momci koje si gledao u kinu - nisu se posve uklapali.

Zadnji tip kojega je publika otpravila gotovo je zaplakao, svašta je rekao svojim kolegama i onda se izgubio - nije ga bilo briga tko je vidio, kreirao je sa strane, brisao svoju šminku jednom rukom i mahao drugom.

Stoga je redatelj u tom trenutku odlučio da zapjevaju, podignu moral. I tu nije previše pogriješio. Nakon što su nekoliko puta zapjevali "Run Rabbit Run" i "Lili Marlene", svima je bilo bolje. Nakon toga došao je ustaljeni Vera Lynn* finale i ustaljena dernjava kada su pjevali "Whale Meat Again" umjesto teksta koji su trebali. A onda su nadjačale prave riječi dok su se svi smijali, dok nisu bili pažljivi: upala je njihova gusta, neizmijerna praznina, i svima je bilo posve jasno da je tu svatko sam, daleko od kuće, daleko od vremena koje ga boli, obuzima i održava na životu.

A po Alfredu, to nije bio način da se išta dovrši - i nikako se ne smije na taj način. Dan je ionako bio jebeno dug i treba ga promijeniti, prodrmati.

Nije baš mislio da će mu uspjeti, mislio je da je tu dovoljno Kriegiea da prihvate i pomognu mu - nije baš sve promislio do kraja. Jednostavno je počeo zavijati jer je morao.

I tako si inicirao i pokrenuo - orkestar, stari, stari orkestar. Otвори grlo, razjapi čeljusti i ispusti zvuk protuzračne sirene, to posebno uspinjanje zvuka upozorenja.

A drugi su ga čuli, možda su ga nekako i očekivali: ubacili se sa sve više sirena, sve glasnije i jače - shvatili su. Ubrzo je polovica dvorane urlala i zavijala poput sirena, novi su glasovi dolazili samo zato što su prepoznali buku, dernjali se sretni što se mogu ispuhati, činili su što im se sviđalo.

Filmska ekipa uglavnom je ostala nepomična, pomislio je Alfred, ali on uglavnom nije obraćao pažnju na njih, sklopio je oči dok je cijela prostorija odjekivala od vriska uzbune - vriska koji su ispuštali da razljute stražare - a stari Kriegiei uključise se sa zvižducima repnih krilaca u padu, zviždanjem bombi koje padaju: lupali su nogama imitirajući bombardiranje, Zubatog Harrisa koji šalje svoje momke da njihovu Domovinu razjebu do daske.

*** Dame Vera Lynn (1917), popularna engleska pjevačica. Njezina je karijera dosegla vrhunac u Drugom svjetskom ratu, kada su je zvali "vojničkom dragom". Najpoznatije pjesme: "We'll Meet Again" i "The White Cliffs of Dover". Op. prev.**

Nikad nije imao ništa protiv orkestra - nikad nije i nikad neće - nije bilo nikakve konfuzije, nikakve krivnje u artikuliranju zvuka posla koji nisi dovršio, rata čiji si kraj dočekao iza brave. Bio si u zarobljeništvu, ali ipak si bio bučan, prkosan. Ima stvari na koje možeš biti ponosan.

Kada je orkestar bio gotov, veći dio filmske ekipe već se spakirao ili otišao, glumci su se razišli, što je značilo da lažni zarobljenici mogu sami sebi narediti da ugase svjetla i odu na spavanje, veselo su stupali podsjećajući se usput kada se trebaju probuditi i što sutra treba raditi, koje su im obaveze.

Alfred je otišao i spremio se, obukao je pidžamu, ali nekako mu se nije išlo u krevet. Umjesto toga stajao je kod otvorenog prozora barake i gledao van. Noćni zrak bio je blag, prepun trava, vreline i bezbrižnog mira, osjećao se i posve blag okus jeseni, tek naznaka da godina ide dalje, da će veliki i široki listovi početi opadati kada se uskoro vrati u London.

Ako se ikad vrati.

Nema potrebe da sada odluči - ovo je prije noć da potraži nešto dobro, da raskrije svoju sreću.

Ne moram ga više čitati; upamtio sam.

Prvo od pisama koja još uvijek čuvam.

Iz logora.

U logor.

Nemam pojma jesu li joj poslali moje niti što je došlo do nje, što je čula, što je uspjela saznati.

Nemam pojma ni o čemu.

A onda pismo.

Kada si već odustao.

Najdraži moj Alfie

To je kao takvo gotovo preteško, previše divno za papir, ostali momci ostavili su te na miru, ali ipak su obraćali pažnju, nigdje dovoljno privatnosti, dovoljno čistoće za ovo. Dahom griješ papir i otkrivaš miris njezine kuće, njezine kućne haljine, njezinog kuhinjskog stola.

Na neki sam način znala da, ustvari, nisi poginuo i onda sam se ponekad bojala da je to samo šok i da ne smijem biti tako glupa. Ali znala sam. Nadam se da znaš da sam tu i da sam posve sigurna u vezi sa svime. Uvijek. A onda tvoje predivno pismo i sve je bilo u redu. Ukoliko je s tobom doista sve kako treba i ako te tretiraju na dostojan način.

Njezin glas u tvojim rukama: njezina usta, usne, jezik.

Trebala bih reći da sam sanjala kako smo zajedno na nekoj čudnovatoj zabavi. Nosio si masku, ali znala sam da si to ti. Sjedili smo zajedno i ti si mi pokazao svoje lice, izgledao si pomalo bolesno, ali bio si jako zgodan, svoj, a onda ti je netko dao medalju i bio si sretan i ja sam bila sretna zbog tebe. Šašav san, ali pretpostavljam da neće smetati cenzoru. Niti ga zabaviti. Kao da sam te vidjela. Što i želim.

Početak šaputanja jedno drugome, sanjanja, igranja u vašim mislima: blizina koju do tada nisi uspio imati s njom. Jedina milost koju ti je zatvor dao, ta bliska, nova Joyce.

Najdraži moj Alfie

Da nekako cijeli počivaš na njezinom dlanu i odmaraš se.

Doista bi trebao znati da uvijek spavam s tobom. Mislim da je tako bilo od samog početka. Sada sam sigurna. Kada legnem pod poplun i znam da ti negdje ležiš, onda pomislim da se gotovo dodirujemo, da nismo daleko. Tako će uvijek biti.

Da te jedna osoba na svijetu poznaje i voli što te poznaje.

Čuvaj se, molim te.

Ne samo onakvog kakav si s posadom - čovjeka kakav bi mogao postati, ona je sve to znala: razumjela je kakav ćeš biti cjelovit.

Najdraži moj Alfie

Što je značilo da možeš spavati još jednu noć, pretvarati se da si stvarna osoba, da imaš budućnost i da nema razloga za bijeg.

Zadovoljno si se odmaknuo od prozora, hodaš jako pažljivo da ne razbiješ san koji je već počeo nestajati u zraku oko tebe, prilagodio si ga da se fino uklopi kada se uspneš na lažni ležaj, pokriješ i sklopiš oči.

Ali ona nije došla k tebi, nije kada se tama razlila i odnijela te u san. Umjesto toga došli su momci i odveli te, jer su znali da si bio spreman i da je to njihovo vrijeme.

Težak bat čizama po betonu, i ti si s njima, hodaš uz njih po kiši do kamiona i zasljepljujuće noći iznad tebe - nizak, čvrst oblak - a negdje u njemu pjeva ptica, trag profinjenih, metalnih nota u motorima, motorima, motorima.

"Jadni mali klipani. Probudili smo ga." Molloy šmrca, zatim tare lice i smješta se u kamionu, lupka prstima po ceradi na način na koji to uvijek čini. "Ipak, trebam biti budan, onda zašto ne. Pa ionako ovo činimo zbog njega? On ne bi htio biti nacistička ptičica, siguran sam." Umjesto odgovora vremenske nepogode lupkaju po platnu koje je na trenutak podigao nalet vjetra, gura ga i zatim povlači.

Bastard se ukrcao, zadnji kao obično. "Nisu to baš posve pizdarije, Paddy."

"A ja bih rekao da mi je drago što si s nama, ali ima nekih pizdarija koje neću govoriti."

I prvi trzaj kretanja koji vas sve protrese, ljulja vas rame uz rame dok se vozite po pisti. Pored sebe osjećaš svog vitkog skipera, osjećaš pukotine na betonu dok kamion ide dalje, osjećaš vlažan, topao povjetarac kako se mijenja u nešto gladno od tolikih Merlina koji ga cijepaju, razbuđuju.

Ostali momci voze se s tobom - izgledaju kao da su prilično novi, ali odvrćaš pogled od njih. Torrington pali lulu, a ti se koncentriraš na crveni disk njegovog disanja dok se kamion zaustavlja kod aviona T kao Tommy i posada se iskrcava. Ne gledaš guštare dok odlaze jer oni su mrtvi, to ti je jasno: oni su zadimljeni, nestaju i ne želiš da to vide na tvom licu. U tebi izazivaju neku hladnu tugu koja traje sve dok ne iskočiš kod P kao Pivo.

"Nakon tebe."

"Ne, nakon tebe."

"Ne, nakon tebe."

Parks i Torrington zajebavaju se, slabo se vide kod ljestava.

"Momci, momci." Skip lupa po ramenima, rukama. "Obavimo posao." Počinje se uspinjati, više prema njima: "Opametite se malo i sklonite se s te jebene kiše." Nalet vjetra nakrivio mu je kapu - uvijek nosi kapu sve do aviona - zbacio mu je s glave, i Miles potrči za njom, podigne je i donese mu je natrag.

Iz nekog razloga Alfred je uze od njega i požuri po ljestvama.

"Hvala, Šefe." Skip kimnu i okrenu se da pođe naprijed.

"Nema na čemu." I Alfred započe ustaljene pripreme u svojoj kupoli, dok su se ostali ukrcavali - okreni, spuzni, zamahni, pusti, a to znači da su kod kuće.

Dvadeset i osmi odlazak.

Provjera: intercom, kisik, gornji i donji pojasi, vrata zaključana, provjeri elektriку na svom odijelu.

Sve provjeri dva puta. Zatim provjeri još jednom.

Prolazi vrijeme, taj jebeni djelić vremena.

Njezina kapa na tvojoj glavi, njezin rad, njezina pažnja.

Sendviči i termosice, spremi ih.

Dobro namjesti noge, stavi ih gdje ih treba staviti, onda nećeš morati misliti.

A onda ona progovara, tvoja druga djevojka, tvoj Lanc - onaj prvi trzaj pri paljenju i pokretanje unutrašnjih desnih motora, bubnjevi u tvojim kostima.

Vanjski desni, i ona već urla, ali želiš više od nje dok pokušavaš utonuti u svoje mjesto, smekšati se dok te ona protresa od lubanje sve do čizama.

Kreću unutrašnji lijevi, i to više nije zvuk: to je dodir, to se tvoj dah usklađuje s njezinim i njezin potisak iza tebe, njezina potreba da poskoči, odlijepi se.

Konačno se okreću i vanjski lijevi, i ona mora krenuti, nije moguće drugačije, i toliko je zvukova u njezinom golemom, teškom, prekrasnom glasu: ciklus drhtaja i štopota u njezinoj rici i nešto nalik na toptanje konja - tračak životinja - a tvoje su ruke nesigurne, ali udobno je, počivaju na volanu bicikla, upravo tako - sada si poprimio oblik mitraljesca i ona se izvija, trza se da pojuri i povuče te gore - prvi sa zemlje, uvijek si prvi sa zemlje - idemo sada, jurnimo, napeti kao puške - repni se kotač podigao i njezina se kralježnica svija - meso, metal, posada, ona, tvoja krv i nešto novo što izaziva u tebi, crveno i novo.

Opet Hamburg.

Dulja ruta.

Ne želiš dulju rutu.

Opet Hamburg.

Dobro je uzletjeti i biti iznad oblaka, gledati dolje širok krajolik mjesečine. I gledati kako se iz njega izvlače avioni, gledati na sve strane gdje su gadovi, dok P kao Pivo podrhtava i maše repom, a ti se držiš.

Ponekad pomišljaš da je to kao kada sjediš na rubu daske, mašeš nogama prema nebu - od toga postaješ sretan: smiješiš se u masi s kisikom.

"I koja je to sad prokleta stvar, što kažete?" To je Skip. Ali nije zabrinut, samo pita. Misliš da nije zabrinut. Ne zvuči tako - nije lako reći po riječima koje su toliko tanke kada stignu do tebe.

"Flak?" Torrington se ubacio. "Nova vrsta flaka."

Bastard: "Ako je to jebeni flak..."

Nekakvo svjetlo. Naglo okrećeš kupolu na lijevu stranu i gledaš naprijed. Više svjetla. Ne može biti flak - previše blijedo. Pregolemo.

"Skip?" Moraš ga pitati. "Što je?" Ne želiš ga uznemiriti, ali moraš pitati. "Ima li išta?"

"To je, uh... To je jebeno velika oluja, Šefe."

"Nema straha, Mali Šefe." Molloy, misliš da je Molloy - večeras je intercom strašno nerazumljiv. "Donijet ću ti kakao kad budemo gotovi."

Hladnije. Provjeri sponu na svom odijelu, ali sve je u redu.

"Idemo unutra da vidimo kako će ispasti, momci. A onda još jedan izlazak. Ikakvog traga leda, ikakvog traga čega... recite mi. Kunimbusi mi nisu najdraži... ali... idemo."

Hladnije.

Osjećaš kako je zahvaća - prvi udarac i posrtanje, kao da je promašila stepenicu, prije nego što je tvoja kupola uronila u oblak, sa svake strane litica, toliko veća od tebe, toliko daleko od zemlje kada munje bljesnuše pokazujući ti otvor u koji si zguzan.

"Isuse."

Bacilo te je, kao da nisi ništa - jer nisi ništa - tuče te i udara, pljuska sve dok ne prestaneš razmišljati, nisi u stanju.

"Jebote."

"Ne mogu je okrenuti."

Ruke na držačima, kao da ti mogu pomoći, pomoći bilo kome.

Zidovi se zatvaraju, zapečaćuju.

Jadna moja mala Lanc, kreće se kako ne bi trebala, trza, zanosi ustranu, ide unatrag.

A oblak je opet nešto drugo - ima svoj um koji ti usisava dah - a njegova svjetlost samo otkriva ono u što ne bi smio gledati, prostore u kojima ne možeš preživjeti, procjepe koji se otvaraju na 10.000 metara.

Mi smo krivi za ovo - spalili smo nebo, i sada je došlo po nas.

"Isuse."

Ne.

Samo oluja. Nisam beba. To je samo nepogoda.

"Isuse."

Plavi plamen kreće iz tvojih cijevi, tvoja je kupola zasljepljujuća - ne znaš hoće li streljivo eksplodirati - a svatko te može vidjeti na kilometre, propeleri blistaju kao jebeni vatromet dok osjećaš bol od hladnoće - a onda svijetao udar s desne strane, i udišeš svjež miris udara munje.

"Miles? Miles?... Skip... udar... ne mogu... kroz njegovo mjesto. Skip? Ja ću... natrag... Njegova glava, čini mi se."

Obasjatćešmiputovenociobasjatćešmiputovenociobasjatćešmiputovenociobasjatćešmiputovenociobasjatćeš

Samo nepogoda.

A njezino te srce gleda i smije se.

Obasjat

Češ

Mi

Put

Ove

Noći

Dok te ne ispljune na slobodu.

Merlini su tako tihi bez grmljavine.

Čudo.

A ne vjeruješ u njih.

Ali imat ćeš jedno, u svakom slučaju.

"Ondje gori, Skip."

"Vidim. To je Hamburg?"

"Poslužit će."

Onda se netko probio. I mi smo se probili. Mrtvi ozbiljni i imamo nešto da gađamo.

A onda kući.

Izbaci jebene bombe i vrati se kući.

Osjećaš je kako se opušta, mekana.

Kreni već jednom, jebemu, baci ih.

"Polako, polako."

Lijeva ti se noga zbog nečega trese. Ne možeš je umiriti, ostavi je.

"Bombe su bačene."

I nastavimo prema sjeveru i prestignimo usranu nepogodu, izbjegnimo kad budemo mogli, kada se razvedri. Osjećate da vas skiper spušta u ustaljenu, normalnu postelju od oblaka, pokušava vas sakriti, jer jasno je da ste sada sami, a bombarderi nikada ne smiju biti sami.

Zato nije bilo fer kada se dogodilo - jer svi su dali sve od sebe.

I zato što ćeš ostati sam.

Flak znaš što je to kada pogodi i da te nije razbio jer i dalje misliš i kada pogodi to je brže nego što misliš i onda opet osjećaš miris njegove kože prije nego što izbaci smrad od dima i ušulja se u oblak i ima te i čuješ skipera znaš da je to on i čuješ još neke stvari kao da bebe plaču i netko doziva Molloya i tvoja jedna mala Lanc djeluje tako tužno oko tebe i ljulja se i pleksiglas njoj s desne strane njezin vjetroman na njemu je velika rupa koja djeluje blesavo i abrakadabraskočiskočiskoči to čuješ u Skipovu glasu i netko zaziva svoju majku i teško je disati s tim u zraku i abrakadabraskočiskočiskoči i ja pokušavam ali jebena se kupola zaglavila ne mogu je dovoljno okrenuti i gotov si ali čini se kao da si jako daleko i spor si i pokušavaš i opet trzaš i teško je i ona ti umire osjećaš kako plače i tri motora je sve što još radi i guraš se kroz vrata guraš se van i nemoćno odupireš i potežeš i vidiš da više nema Bastarda i nema više kupole u kojoj bi trebao biti sve je rastureno i vjetar tuče svom snagom oko tebe i pepeo i Prozor magični Prozor leti posvuda oko tebe i flak je stao što je dobro i zašto si ti živ i nema više i nema više ljudi da ih pronadeš i idem prema naprijed i nema nikoga ostao si samo ti noge lamataju pod tobom sve lamata raspada se i sjeti se prijenosnog kisika sjeti se da ćeš inače umrijeti samo što već dišeš bez njega dakle sada letimo nisko i treba li mi i dišeš dok te obuzima panika osjećaš okus goriva i glikola i ta druga stvar na podu koja bi mogla biti Bastard jedan dio Bastarda i kreni naprijed i sada je tu Miles tu je ta kultura koja je ostala od Milesa i ruke se pokreću ali bez njegove volje samo se pokreću s Lancom i možeš to pogledati i izgleda kao jedno štene jadan mali psić koji se zgurio i nema prsa i moraš što prije vidjeti svog skipera potreban ti je ili Dickie Molloy ili bilo tko da ne budeš sam i moj bože kako ona plače i pjeva i spuznuo si niz svoju divnu Lanc sada samo kliziš ona ne može bolje i pod je sav crven i pričvrsti svoj padobran i napravi sve kako treba učini to provjeri jesi li sve učinio i

promatračnice više nema raznesena i nema Parksa i nikakvog znaka od Parksa i naprijed moraš ići naprijed i ona posrće i pada ali ona je hrabra hrabra je to cura i eno ga tvoj skiper tvoja sigurnost tvoj najbolji drug tvoj kompa i bijelo bijelo je njegovo lice ne vidi dok vičeš i moraš ga natjerati da te sluša jer on je glavni neka obrati pažnju i sada vidiš i njegova usta opet kažu abrakadabra i maska mu je spala i ljulja se i mokra je i pogodilo ga je strašno je pogođen i opet je bez kape i ne možeš mu je pronaći i njegova je letačka kaciga razderana i crvena mu je kosa nije boje pijeska kakva bi trebala biti i želiš mu pronaći kapu ali ne možeš jer možda je ispala kroz otvor kao što je sigurno Torrington ispao i Parksa nema ni Molloya i za sobom su ostavili svoju crvenu i tebe za sobom i ne možeš skočiti jer gledaš dolje kroz otvor i jednostavno ne možeš i onda se vratiš i skiper je još uvijek tu i još uvijek leti i sada se okreće strašno sporo i drugačiji je nego inače i on te vidi sada te vidi.

"Još samo trenutak, Šefe. Kreni sad."

Ružan osmijeh ti upućuje užasan.

"Meni zaljubav krenisad."

Vidiš da je umoran jer je mora držati i želi poći kući i ti želiš poći s njim i on ima tako plave oči skiper kao da je cijelo jutarnje nebo u njegovoj glavi.

Nikada nema nikakvog sjećanja na odlazak niti na povlačenje uzice da otvoriš padobran. Samo si uletio u svoje misli kada te je oprema potegnula gore tako snažno da si osjetio kao da te je prepолоvila, ili su ti muda poletjela nekamo u tebe i nema šanse da ih dobiješ natrag.

I sada si ostao sam - ti, beskraj i hladnoća, duboka tišina stvorena za tebe da se u njoj njišeš. Neko vrijeme razmišljaš da će nešto posegnuti prema tebi i dodirnuti te, nešto što ne možeš shvatiti, i to je prvi put da si se doista bojao cijele noći.

Nakon toga sve se raspalo i ne znaš je li to tišina ili si oglušio, je li to magla ili si oslijepio, a možda je to umiranje - posljednja šala da pribereš svoje nade prije nego što dođe zadnji pad.

Ali onda zamijetiš da si izgubio čizme, svoj zaštitni sloj tipa D i svoje čarape, stopala te bole - eno ih, tvoja bolna gola stopala - a mrtvacu ne bi trebale smetati takve stvari, i onda se začuo nekakav zvuk, siktanje i napuhivanje svile iznad tebe, opreme, hvataš dah i možeš shvatiti da će gledanje biti naporno jer si u oblaku, i zbog toga si moker i smrzavaš se, ali vidi se neko svjetlo, neki sjaj, što znači da se u oblačnom svitanju ukazuje dan.

Za trenutak poželješ da je ispod tebe Švedska - skiper bi krenuo prema Švedskoj da je mogao, da je mislio da neće stići kući.

Skiper.

Nema zvuka Lanca. Znači otišao je. Ali nema vatre, nikakve naznake vatre, onda možeš vjerovati da se nije razbio, možda još uvijek leti. A možda je uspio iskočiti. Želiš misliti da je uspio doći do Švedske. A možda uopće ne želiš misliti.

A možda tvoj sluh nije tako oštar kao što misliš, jer sada je tu nekakva navala, užasna buka, postaje sve glasnija, magla se povlači, dok se tvoj padobran počinje jače ljuljati.

A onda možeš vidjeti - sve je postalo jasno, cijela ta jebena zbrka - spuštaš se na vodu, iznad obale, neka jako uska obala - Isuse, neka jako uska obala, otok, nešto, a ako ne uspiješ, past ćeš u jebeni ocean, umrijet ćeš da ga jebeš.

Cimaš i povlačiš da promijeniš smjer, a vjetar je nemoguć, ne možeš reći hoće li te odnijeti dalje ili spasiti - možda oboje. Sada padaš brže, barem se tako čini, i ti ćeš - jebote - past ćeš na vodu, ali ne u ocean, čini ti se da nećeš u ocean, nadaš se - ukoliko nisi sve pogrešno shvatio - sjeti

se da otpustiš opremu, pritisni kopču za otpuštanje prije nego što padneš u vodu, udalji se od jebenog padobrana.

Sada si puno bliže, preblizu - past ćeš u vodu - ne znaš plivati, jebote - izvuci se iz opreme, izvuci se odmah, baci jebenu stvar, baci je prije nego što te utopi.

A onda odjednom moraš preživjeti, boriš se za život.

Sletio si tako da nisi sve osjetio, kupola pada za tobom poput mokre kože, poput pokrova, udišeš vodu, ali sve je čudno - tvoje su noge pogrešne, nema osjećaja da si u vodi - i ruke ti na trenutak grabe tu meku stvar, toplu - prije nego što ti sine kako ti je i gdje si i da imaš Joyce zbog koje trebaš preživjeti, možda ništa više, ali ona je dovoljna - i povlačiš, povlačiš i povlačiš svilu sa svojih leđa, svoje glave, ali ipak stojiš, nožni prsti utonuli su u kremasto blato - gotovo - jer voda ti je tu samo do pojasa, i sada si slobodan, otvoren i pada kiša - hladna i predivna kiša pada po tebi, pere ti lice, i ta topla voda u kojoj ležiš, kroz koju možeš hodati - živ - živ čovjek koji je ispao iz aviona i nije poginuo - zguraj dolje padobran, potopi ga što bolje možeš - i probij se do obale iz te lagune koja je svijetla od prijetjećeg izlaska sunca, koja svjetluca dok si utonuo do bedara i zatim do koljena.

Nije previše teško gacati po ovakvom kanalu - cvrkutave ptičice bježe od tebe, ali nikakvo drugo uznemirivanje, nema vike ni alarma. Zatim kanal postaje suši i uzdiže se prema razmekšanoj zemlji, a onda nisko raslinje i zatim šuma, miris bora - previše rijetka da se sakriješ.

Hodaš dalje, i evo putića da ga prijeđeš i stigneš na drugu stranu, do trave - užasna, strašna stvar koja ti ozljeđuje stopala, stoga prelaziš na stazu, a posvuda je svijetlo - nema kuća, ni traga od zaklona, još je tiho, ali posvuda srebrn sjaj od kojeg te boli glava - imaš jaku glavobolju - ali klimaš se dalje - sada je pijesak, ugodnije je - i ideš dalje, na dinama si - do tebe dopire zvuk oceana i zapuši vjetra, nestaju zadnji tragovi oluje, dok kiša prestaje padati i osjeća se prekrasan miris ruža i grmlja: visoko, gusto grmlje, brdo koje kao da je od ruža, ništa više, i ozljeđuje te, ali smještaš se ispod njega - kada pogledaš, nailazi to sivilo, i sada moraš spavati, doista moraš spavati.

A kada si se probudio, s tobom je nekakav raj.

Nebo bez oblačka, toplina, miris vrta tvoje majke - toliko ruža - i približava se mirna plima, udiše i izdiše negdje tamo na rubu bijelog pijeska na kojem ležiš.

Šipak.

I sitan plavi cvijetak pored tvog lica, drhturi.

Tako je ugodno ovdje.

Osim tvojim ramenu i tvojim stopalima.

A sada oni kod kuće već znaju - previše kasnite i jedino je objašnjenje da ste stradali.

I uviđaš da si žedan, okus gline i soli u tvojim ustima.

I onda se prevrneš na drugu stranu, što izaziva tu dugu, žestoku bol, pogledaš iznad sebe i ugledaš tri lica, tri čovjeka stoje iznad tebe, šiljaste kape elegantno nakrivljene i tanki brčići - pomisliš na film, neku komičnu operetu - blistave čizme i šminkerske kabanice.

Jebeni Nijemci, naravno.

Shvaćaš. Što god učinili, to te ne može iznenaditi: uvijek ćeš shvatiti.

Dulag Luft: onamo su te trebali odvesti, ali misliš da se ne nalaziš ondje. Ovo se ne bi moglo dogoditi ondje. Nisu rekli gdje se nalaziš, a ne možeš vidjeti. Postoji samo ova soba i još jedna.

Nisu te obradili, nisu ti dali broj ni cipele. Postoji samo ova soba i još jedna.

Nikome nisi rekao da si izgubio kapu, onu koju ti je Joyce isplela, a nema se vremena za kukanje nad tim. Postoji samo ova soba i još jedna.

Oni kažu da nisi *terror Flieger* - jer nitko nije čuo tvoj avion - jer nitko nije vidio tvoj avion - jer nitko nije našao tvoj padobran - jer nemaš kompletnu odoru - jer su očekivali nekoga tko nije

terror Flieger, očekivali su da budu u pravu. Što samo znači da su glupi, ali to im ne možeš reći. Oni misle da ti, ustvari, nisi pravi zrakoplovac i ne vjeruju ti kada im kažeš kako se zoveš, koji je tvoj serijski broj i čin. Sve troje si im rekao, za svaki slučaj. Kad god su te pitali. Što god su te pitali. Ali nisi ih razuvjerio da nisi netko drugi, nešto pogrešno.

Trebalo je dosta vremena da se dođe ovamo, ljudi nisu bili ljubazni i ne vjeruju ti, pa si morao ostati ovdje - u onome što shvaćaš. Postoji samo ova soba i još jedna.

Uvijek sam griješio. A ocu je bilo najdraže kada bi mi rekao da sam pogriješio: rekao nešto što ne bih smio, izgledao previše čudno, ponašao se blesavo, ponašao se kao mlakonja - iznutra sam napravljen tako da griješim. To izbij iz sebe, bolje ti je da to izbiješ iz sebe, mali, tuci ga da to utuvi u glavu i tuci ga kako treba.

Ima okus soli, moj jebeni otac. Ima okus jebi se. Okus bolje ti je da se paziš, gledat ću te kako crkavaš i slušati kako cviliš.

Postoji samo ova soba i još jedna. Ovdje si u krivu, u ovom malenom prostoru, poput kutije, vlažni zidovi od cigle izbijeljeni vapnom. Moraš tu stajati. To je soba u kojoj stojiš. Dok ti ne kažu da je dosta. Ponekad ruke moraš držati iznad glave. Rame te boli, nešto nije u redu s tvojim ramenom. Ponekad ruke držiš uz tijelo. Opet te boli rame. Nije važno, važno je stajati i ne smiješ se nasloniti, ne smiješ dirati zidove, nikako ih ne smiješ dotaknuti jer će se vidjeti na vapnu, jer kada se vrate da te provjere, vidjet će da si se loše ponašao i onda će te odvesti u drugu sobu.

U drugoj sobi ti si kriv za batine koje dobivaš.

A kada ga udarim, kada sam ga pokušao udariti, da nju zaštitim, tada sam bio loš dečko, onda je on nju ozlijedio. Udarit ću ga, a on će nju istući. Onda će istući mene.

Ali bolje sam od njega znao što sam zaslužio.

Znao sam bolje od njih.

Ponekad gumene palice, ponekad koža sa šiljcima, nekakav odjek kada bi udarili. Ponekad ne vidiš. Ne zanima te.

Seronja s prstenom, on me je udario, porezao me - usna mi je natekla i sada me boli.

Ali shvaćam. Nije da ne mogu shvatiti.

Ako na tebi nema ni trunke vapna, opet te istuku. I to je tvoja krivica jer im ne možeš reći ono što žele.

Seronja s prstenom zove me Alfred, kao što nitko nije - osim nje ponekad, osim nje - a ima glas časnika i kaže da mi želi pomoći, ali zapravo želi pomoći sebi.

Shvaćam.

U krivu sam, stoga me mora tući.

On je u krivu, stoga me mora tući.

Oni su u krivu, stoga me moraju tući.

Shvaćam.

Ja ovdje upravljam. Ovo je moje. Dobio sam što mi sljeduje.

Postoji samo ova soba i još jedna, stoga je teško reći koliko je sati. Ne znaš koliko si sati ili dana ovdje koliko još moraš stajati dok ne padneš i onda dolaze oni podižu te i tuku ili ti daju cigarete koje ne možeš pušiti ali pokušao si a seronja priča o kriketu koji nikad ne pratiš i onda mu nisi po volji a ponekad te uopće ne moraju tući prije nego što počneš ispuštati one zvukove i sklupčać se i želiš zaspati potreban im je neznatan dio prostora da te podignu možeš se malo odmoriti protegnuti sekunde.

Rukom protegni sekundu.

Počinju misliti da si možda mekušac, iskren - zbog čega te počinju tući na drugi način.

Postajem drzak, pokušavam dokazati da oni griješe, a ja sam taj koji griješi i tako će zauvijek biti.

Dok stojiš, ponekad zaplačeš - kada misliš da joj više nećeš biti lijep. Ne misli na njezino ime i oni ga neće dobiti. Na licu ti vide imena i onda ih nastoje batinama izbiti iz tebe.

Ali ne možete ih dobiti - niti mene. Ja sam napravljen da primam batine. Ja sam napravljen za borbu i tučnjavu. Tako me ne možete pronaći, ne možete skroz ovamo dolje, gdje ja stojim.

Mogu vas čuti. Mogu vas osjetiti. Ali nema nikakve šanse da vi vidite mene. Ja sam ovdje dolje u ovoj rupčagi, ovdje sam, zatvoren. Ne možete mi ništa ovdje gdje sam. I zato - jebite se.

Postoji samo ova soba i još jedna.

Pokušavaš stajati kako su te naučili u zrakoplovstvu, osvjetlati obraz svojoj vojsci i samom sebi.

Postoji samo ova soba i još jedna.

U tome se nisi previše iskazao.

Na kraju su ga odbacili - bio je previše sitna riba. Došli su stražari Luftwaffe i odveli ga, nisu ga baš mogli gledati u oči jer je izazivao nelagodu - stanje u koje se doveo. Dali su mu broj i pločicu, pribor za jelo i lonac, deku i paket Crvenog križa, to je samo njegovo i može sve zadržati. Ali najbolji su bili zavoji koje je dobio za rame, za lice, za stopala, a onda čarape, zatim prilika da se baci kada su istovarili brdo čizama i nije ga bilo sram da kopa i pronade par koji mu pristaje i koji će potrajati - nije ga bilo sram ničega, čak ni da vuče noge po logoru prve večeri kada je stigao i zamijetio da ljudi odvrćaju pogled od njega, onako kako su oni iz Luftwaffe činili.

Zato što postoji razlika između zarobljeništva i zarobljenika. A neko vrijeme Alfredu se sviđalo što je zarobljenik. Bio je zahvalan, poslušan i tih, samo bi tu i tamo pogledavao Nijemce - to su bili pravi Nijemci, živi, i hodali su naokolo, kao da su ljudi, a ne ono što su ti novine rekle, kao da su ljudi, a ne ono što te je ozlijedilo, kao da su ljudi, a ne ono što je ozlijedilo tvoje prijatelje. Bili su tu, Nijemci - nešto zbog čega si se mogao trgnuti, premda si se borio protiv toga - stražari koji stoje i pričaju, krijumčare cigarete, postaju umorni, lijeni i službeni, bijesni, veseli, nasilni i lukavi.

Mogao si ih izlizati gledanjem.

Mogao si poludjeti od drhtanja, pomanjkanja sna, potrebe za plakanjem.

Ali spasio te Ringer.

Da, naš mali - Ringer je tebe spasio, nije bilo obrnuto.

Drukčije nego što si ti, izgleda, zapamtio, ali tako je bilo.

Ostali momci običavali su Alfreda ostavljati na miru: on je, to im je bilo jasno, nemoguć dosadnjaković, njegove noćne more dovode na kušnju njihovo strpljenje. A Alfred je počeo gledati Nijemce, buljio je u njih, na način koji je iskušavao *njihovo* strpljenje. A onda je došao Ringer.

Kamo god si pogledao, vidio si Ringera: veliku klimavu glavu, njegov stas dok se mota po pijesku, ta blesava kaciga nakrivljena iznad spokojnog lica i polupijanog osmijeha. Ničega se nije trebalo bojati u Ringerovom osmijehu.

"Onda, sve je u redu, dečko?" Ringer se nagnuo nad Alfredom, a onda se spustio i sjeo malo dalje od njega, bez žurbe, koščata koljena podignuta do lica. "Rekao bih da je s tobom sve u redu." I onda navala u Alfredovoj glavi koja ga je tjerala da i dalje provjerava, slijedi Nijemce, gleda što će učiniti, ali nešto u Ringeru pokrenulo ga je, usporilo mu disanje, postalo je blago i smireno. Alfred je htio krenuti dalje, ali nije.

Ringer pogleda prema praznom nebu i šmrcnu. "Kiša će." Zatim je pogledao prema Alfredu. "Valjda." Opet se nasmiješio i kimnuo, počeo lupkati jednom nogom na način koji je njemu nešto značio, koji ga je nagnao da ritmički kima.

Alfred je ustao, ostao stajati, sve dok nije počeo drhtati i razmišljati o vapnu i sobi.

"S tobom je sve u redu, znaš. Vidim na tebi da si u redu."

Umor obuze Alfreda kada je to čuo, umilna težina bacila ga je na koljena i položila na tlo, pridržao se rukama prije nego što je zatresao glavom i nasmijao se, trapavo se okrenuo da sjedne i smije se, ispružio je ruku prema Ringeru i prodrmao njegovu dugu, široku šaku, držao ju je i smijao se.

Drhtanje je postalo jače kada je iz sebe izbacio taj zvuk, ali Ringer ga je čvrsto držao, drobio mu je dlan, "Zbog nečega si ostao bez daha, to je sve", sve dok Alfred nije istresao i izvikao sve iz sebe, umirio se, i njih su dvojica ostala sjediti držeći se za ruke - idiot i luđak.

Nakon toga nije bilo tako loše.

Bit će to duga noć - i njihova posljednja. Gad i još neki tipovi uvjerali su svakoga da je potreban pravi oproštajni koncert, pravi finale za zatvaranje lažnog zatvora i povratak lažnih zarobljenika kući.

Nevolja je bila u tome što su imali previše dobrovoljaca. Gotovo je svatko imao nešto što je htio odrecitirati - "Boots, Boots, Boots", "The Green Eye of the Little Yellow God", "Albert and the Lion": bio je jedan tip koji je služio na razaraču i koji je htio svirati na zviždaljci, četiri nadobudna pijanista, neizmjeran broj pjevača s neizmjernim brojem pjesama, analitičar fotografija koji je svirao na grliću boce i jedan tip koji je bio nešto u Myingyanu - imitirao je glasanje ptica iz svog kraja i inozemstva. Čak je i nekoliko Ukrajinaca došlo s ponudama koje je nemoguće izgovoriti. A tu su i Dobri Nijemci, naravno - njih nije bilo moguće isključiti.

Redatelj, kojemu je odnedavna srcu prirasla postarija, dopadljivo tajnovita dama zadužena za kostime, blagoslovio je taj poduhvat, premda su od filmskih likova samo obični vojnici rekli da bi htjeli sudjelovati u tome.

Stoga su, kad su se u pet popodne okupili na objedu, pogledavali jedan drugoga zamjećujući da su gotovo svi odlučili da ne odjenu svoje odore i da budu u najboljoj civilnoj odjeći koju su imali. Cipele su ulaštene, kosa počesljana, košulje ispeglane - činilo se kao da u istom trenutku izgledaju i manje i više vojnički, međusobno nisu razgovarali, kao da baš i nisu oni za koje su ih držali.

Kada su došli do deserta, Gad se smjestio pored Alfreda - dobra, slavljenička pita s javorovim sirupom. "Jesi li posve siguran?"

"Jesam."

"Klasično skretanje pažnje, doista. U starim vremenima ni po koju cijenu ne bih pao tako nisko..." Gad blista kao nekad, nervoza kao prije zadatka. "Dobit ćemo dvanaest sati prednosti, možda i više. Mnogo toga mogu učiniti za dvanaest sati."

"Dobro." Alfred je buljio u svoj desert.

"Ne zvučiš mi previše sretno, momče." Gad je baš morao puckati cigaru, htio je povesti ozbiljan razgovor. "Ako se slučajno predomisliš, nije teško -"

"Dobro sam." Alfred nije podizao glavu. "Sve će biti u redu."

"Hoćeš to pojesti? Jer šteta je da propadne dobra pita sa sirupom, znaš." Od njega je dopirao snažan miris alkohola.

"Pojeđi je, frajeru. Nemam apetita."

"Živci, a?"

"Nešto u tom smislu. A htio bih s nekim porazgovarati." Okrenuo se i rukovao s Gadam. "Ništa se ne brini, to je nešto što moram obaviti", i zatim je ustao od stola.

Preko puta u kutu sjedila su četiri gosta iz logora za raseljene osobe, tu su nadgledala njihov dio kulturnih aktivnosti: dvojica iz soja bankovnih činovnika s naočalama, jedna intelektualka i mlađi momak uredno potkresane brade. Tko zna kako su dobili stolnjak i zasebnu zdjelu s desertom, da ne bi morali ustajati i tražiti repete.

"G. Fergusson?"

Bradonja podignu pogled i namršti se. "Mm?"

"Možemo li porazgovarati?" Alfred nije bio siguran kako će to ispasti, a sada je bilo jasno da je Fergusson uživao u svom komforu, uglavnom je razmišljao o desertu i mogućnosti da poslije nešto popije. "Vi ste g. Fergusson?"

"Da... Sad nije baš -"

"Htio bih da razgovaramo o jednoj od vaših raseljenih osoba."

"Pa... Ne bi moglo." Nakon toga napucao je usta. "Oni su pod našom jurisdikcijom, i samo našom." Fergusson je opet napunio usta desertom i uzdahnio jer Alfred ničime nije pokazao da će se udaljiti. "Gledaj, stari, ako se radi o nekakvom švercu ili zavadi, onda bi se trebao obratiti g. Simmsu." Glavom je pokazao prema jednom od bankovnih činovnika. "Ali koliko sam razumio, ti sutra odlaziš, ideš kući. Dakle čini se da to nema nikakvog smisla."

"Nemam nikakvu pritužbu." Držiš se RAF-akcenta, pokušavaš biti respektabilan, ali znaš da ti je jakna izlizana i prekrojena od jedne od Ivorovih. "Ne takvu vrstu pritužbe." Nagnuo si se da ne stvaraš gužvu, jer nitko ne želi nikakvu gužvu. "Jedna od vaših raseljenih osoba je zločinac."

Na to se Fergusson nacerio, mokre mrvice na njegovom jeziku, po njegovoj bradi. "O, svi su oni zločinci." Namrštio se, kako i treba kada se obraćaš idiotu. "To smo očekivali."

"Hoću reći -"

"Znam točno što želite reći. Govorite o davnoj prošlosti."

"Vasilij." Ostali za stolom nisu podigli pogled prema tebi, žena je odložila svoju žlicu. "Vasilij Miščenko, ali on je -"

"On se zacijelo uopće ne zove tako i zacijelo uopće nije Ukrajinac. Znamo." Kao da objašnjava djetetu. "Ali nije nimalo važno je li Ukrajinac ili odnekud s Baltika, Estonac, na primjer - ako ga vratimo, komunisti će ga ubiti. Zar to želimo? Ne, naravno da ne želimo. Ne možemo dopustiti da komunisti misle da mogu ubijati ljude kako im se sviđa, nije li tako?"

"Rekao je da će doći u London."

Fergusson odmahnu glavom, sada ga je to zabavljalo, ostali su još uvijek šutjeli, žena je pocrvenjela. Pomislio si da vjerojatno često govori na taj način, a ostali moraju slušati - slažu li se ili ne, to se nije moglo znati.

Opet si pokušao. "On ne može u London."

"London - ne bih mogao reći. To svakako neće biti mjesto njegovog ulaska. Morate znati, g..."

"Day." Kao da je to uopće važno. "Bio sam u RAF-u."

"Odlično. Morate znati, g. Day, da je u ovom ratu Britanija izgubila jako puno ljudi. Poginulo ih je gotovo četiri stotine tisuća, na stotine tisuća teških invalida. Treba nam ljudi. Treba nam dobra stopa nataliteta i zdravog materijala. Sada nam stižu ili iz kolonija, izbjeglice čija je kultura posve drugačija od naše, ili primamo momke kao što je Vasilij, koji su zabludjeli u mladosti, a mi živimo u zemlji koja želi ostati kršćanska i bjelačka. Jenkiji su ugrabili većinu teritorija, ostaloga smo se odrekli... cijene u dolarima svuda gdje postoji šansa za turizam... znate kako je. Sigurno želite da naša domovina opstane, barem to - nakon svih vaših žrtava."

Alfred nije ništa rekao jer se ništa nije moglo reći.

"I nema razloga da me tako gledate. Ja provodim politiku koju je zacrtala vlada. Moramo misliti na budućnost, a ne na prošlost."

"Jebite se."

"Da, pa već smo pogodili vaš čin, ali hvala vam na potvrdi. Ugodna večer, g. Day. Možda bismo sada mogli dovršiti svoj obrok bez dodatnog ometanja."

"Jebite se." Nisi vikao, bio si discipliniran, blag, stajao si u stavu mirno i oštro salutirao, sada su te svi za stolom gledali - izučavali tu životinju koju ne razumiju. "Jebite se."

Ni na koji način nisi osvjetlao svoju vojsku.

Izišao si ravno van u večer koja se spuštala, vrelina je bila zelena i blaga, zrikavci uposleni u travi s onu stranu žice, biljke rastu iznad leševa i kostiju po drugom logorima - ostala je samo ova šala, ova igra.

Možda nikad nisam doista znao za što sam se borio, ali da ga jebeš, nije bilo za to.

Trava bi trebala izrasti iznad svih nas, da nestanemo bez traga.

"Spreman?" Gad ga lupnu po lijevom ramenu, ali stajao mu je zdesna - usrani blesavi trik, Ringer je to uvijek izvodio, a Alfredu to doista nije trebalo: sjećao se kako bi mu namignuo kada bi okrenuo glavu prema njemu nakon što bi se osvrnuo na pogrešnu stranu.

Gad kimnu, veselo i s razumijevanjem. "Dao si sve od sebe."

Sve više i više momaka napuštalo je menzu i izlazilo van. "Ništa nisam učinio." Neki su trčkarali, pa i potrčali prema dvorani, izazivajući osjećaj koji Alfred nije bio u stanju izbjeći: potrčati zajedno, pažljivo, ljudi su odlučili da nešto učine, spremaju se. Alfred je sada išao dalje, Gad pored njega, cereka se, pomlađen, osvježen.

"Sačekat ćemo tvoju pjesmu, Alfe. Sigurno će izazvati burnu reakciju."

"Ne bih se kladio."

"Ne podcjenjuj se, dečko. I ne zamaraj se drugim stvarima." Djelovao je dovoljno pijano da se klati na nogama. Premda je to mogla biti gluma.

"Kako?"

"Taj Vasil. Znamo ga. Prvi posao koji ćemo obaviti kada budemo vani - prikrast ćemo se logoru za raseljene osobe i srediti ga. Tebi za dušu."

Ljudi se guraju oko njih, žure bez ikakvog razloga, ali ipak žure.

"Srediti -"

"Rat će biti gotov kada mi kažemo. Dobro je opet imati malo akcije. Ondje imamo prijatelje - a što misliš, kako smo dobili papire?"

"Ali nisam mislio -"

Gad se udaljio od njega, palčevima je pokazao prema gore dok se gurao prema stepenicama barake. "To se stalno događa na ovakvim mjestima."

Pogurali su te prema ulazu. "Ne. Rat je završen. To ne želim." Morao si viknuti.

"O, tvoj obraz... Samo sam se šalio. Nećemo imati vremena."

"Kako?" Alfred je prošao kroz vrata, posrnuo je.

Gad je još uvijek pokazivao palčevima prema gore, klimao glavom. "Šalio sam se. A sad zapjevaj dobro i glasno. Zapjevaj."

Gomila je gurnula Alfreda naprijed prema klupi prije nego stoje stigao još se jednom osvrnuti i nešto reći, a Gad se izgubio - samo ta gomila ljudi koja je ispunjavala negdašnju lažnu baraku za predstave, ali sada je to prava dvorana, operativna tu noć, jer su htjeli da takva bude, i tako stvari stoje kada dobiju ono što žele.

"E sad, da. Smiri se. Smiri se."

Bivši časnički namjesnik na pozornici, uobičajeno zviždanje i uzvici iz publike, Alfred je toptao nogama ne obraćajući pažnju, pljeskao je: predstava je trebala početi.

"Jer oni se moraju vratiti prije redarstvenog sata, naši prijatelji Ukrajinci -" Mlak aplauz. "Naši prijatelji Ukrajinci prvi će pjevati, iako imam zapisano što će nam otpjevati, ne mogu vam reći, pa ću vas samo zamoliti da ih toplo pozdravite."

Dakle to je to.

I Ukrajinci se poredaše u zbor. Dva nekako čudna reda krupnih muškaraca, lica ružičasta od ribanja: šake, vratovi i nožni članci vire iz odjeće koju su dobili od raznih donatora.

Naša predstava, ona koju smo htjeli. Naša.

Nekoliko trenutaka konfuzije i onda je onaj glavati počeo pjevati, a ostali se priključise - dubok, ugodan zvuk - i pokazalo se da njihove pjesme nisu strane, Robert Burns s ukrajinskim izgovorom - "My Love is Like a Red, Red Rose" i još neke Alfredu napola poznate.

Tko može reći da ga Gad ne bi ubio? Meni je smetalo, ali ne bih ih zaustavio. Mogli su to učiniti i to ne bi bila moja krivica, i to bi onda bilo u redu. Ni prstom ne bih maknuo.

Iz redova se začulo umjereno uvredljivo dobacivanje. Alfred je spremio nekoliko dosjetki jer se nadao da će na taj način amortizirati koncert koji će zacijelo vrvjeti ljubavnim pjesmama i vulgarnim šalama - a kako bi moglo biti drugačije.

Moja je ljubav poput sobe u kojoj nema ničega, samo vapno.

Ali njoj je stalo.

Imam to napismeno.

U novinama je bio članak o tome kako u Leithu iskrcavaju naše zarobljenike - puno su pisali o izvođačima i "Roll out the Barrel", ali činilo se da ne izgledaju jako loše, reklo se da su Nijemci bili dobri. Iskreno se nadam da je to točno.

Imam pisma od proteklih mjeseci, mogu otići, pokazati joj i tu će se vidjeti da je ona sigurno još uvijek ista osoba.

Nekū večer vidjela sam momka koji je imao tvoju kosu. Sjedio je kod prozom u kavani, po načinu na koji je lio okrenut izgledno je upravo poput tebe. Ne mogu ti objasniti koliko me je to usrećilo, mislila sam da si se možda ipak vratio i da si ovdje. Naravno, kada se opet okrenuo, bio je netko posve drugačiji, nekako sitnih očiju. Nimalo nije podsjećao na tebe.

Jer ja sam još uvijek čovjek koji ih je čitao.

Kao u onoj Keatsovoj stvari kada se on pretapa u njezin san. To mi često činiš, dragi.

Ukrajinci su do tada već otišli, suznih očiju, mahali su i grlili momke na kraju reda dok su se udaljavali. Možda je Fergusson sa svojim krenuo za njima, ali vjerojatno se smjestio negdje u kutu, uživa cijele večeri, pije koliko god može. Zatim je nastupio koščati momak i dao sve od sebe imitirajući Maxa Millera.

"Vidiš ove oči, nemam li velike oči, a? Imam, zar ne? Nisu li velike? Dobio sam ih od svoje majke - puste sam godine gledao naokolo gdje mi je otac."

Još uvijek sam taj čovjek.

Nema smisla gledati naokolo. A što bi se moglo pronaći?

Isuse Kriste, ima dana kada ne bi trebao ustati, sve te jebeno povređuje, sve te jebeno boli. I to zbog nje, kao da ona to radi, kao da ste još uvijek povezani, ali niste. Niste. Nema ničega među vama. Bol je samo tvoja.

Veljača '44. Dogle sam dospio, do veljače '44. U zarobljeništvu gotovo šest mjeseci i onda je bilo gotovo.

Kada kažeš kreni, ja krećem.

Ali već sam otišao.

Znam da će te ovo povrijediti, a htjela bih da ne bude tako.

Tako je blesavo to napisati.

Ničega se više ne sjećam. Iskreno. Više mi nije u glavi. O, to sam pismo dovoljno puta pročitao, pa bih ga trebao znati napamet kao i sva druga, ali to nema nikakvog smisla, a ne možeš se sjećati stvari koje nemaju nikakvog smisla - pratiš vijesti s Istoka, ondje se događaju strašne stvari, ona je ipak udana, i više ne zna što je što, čeka dva čovjeka, a želi samo jednog, što ako se on ipak vrati kući, a ona me ne želi povrijediti.

Tip pored tebe kikoće, a momak na pozornici postaje sve bučniji. "I kažem, kažem, on je platio novi tepih, nove tapete i novi klavir u salonu? - kvragu, onda zatvori prozor - mogao bi se nasmrtno prehladiti."

I ta buka u tvojoj glavi, opet i opet, ista jebena smrdljiva buka, kao jebeni pas koji jedino zna zavijati, i jednog ćeš dana poželjeti da se smiješ jer ćeš biti sretan, samo jednom, samo jedan jebeni dan jebeno želiš.

Kako je planirano, Alfredov red za pjevanje bio je tek u deset navečer. Zadržao se neko vrijeme iza pozornice, dok su iznad stolova krcatih više-manje ispraznjenim bocama žustro odzvanjale pjesme "Yours" i "That Lovely Weekend". Osjetio je da je publika dobre volje, ali nije se baš previše zabavljala. A sada je već prilično pijana.

Bio je na samom rubu živaca.

Dakle tu smo. Ipak ima još malo života u toj staroj koski.

Svirač na boci bio je gotov, dobio je svoj aplauz - nešto žešći - i scenski radnici uklonili su stol s njegovim instrumentima.

"Ne moraš ih sve odjednom isprazniti, stari." Netko je straga povikao, pa je dvorana bila nemirna kada je Alfred izišao, noge su mu se činile jako velikima, negdje daleko ispred njega. Ali to je u redu.

Ne mogu me ubiti. Više ne mogu. Ne mogu mi ništa.

Stao je na prednji dio male pozornice, pričekao i nasmiješio im se, redovi ljudi koje slabo poznaje, a ubrzo ih više neće vidjeti.

Ne mogu oni meni ama baš ništa.

Udahnuo je što je dublje mogao, sklopio oči i počeo pjevati, onako kako je pjevao u svojoj školskoj dvorani - pjevao je "Jeruzalem", lijepo i čisto koliko je god mogao.

Nakon prvih stihova kao da je ispred njega bio prazan prostor, a onda mu se priključilo nekoliko glasova dok je pjevao dalje, neka se bol uzdizala i nije ispunjavala dvoranu, samo se valjala dalje.

Kako su se stihovi širili, jačali, sve ih je više pjevalo s njim, i Alfred je znao, a da nije pogledao, da se Gad sa svojim momcima iskrao van da se izgube, da pobjegnu.

Alfred je stajao i zvučao kao da je sada prepun ljubavi, posvuda je oko njega, zabacila mu je glavu i okružila ga svjetlošću koju je mogao samo dodirnuti, ne može je vidjeti.

I mogao je vjerovati da čuje Pluckrosea kako pjeva, taj ljupki grozni glas, da su opet zajedno i iz sve snage izvikuju Enalesku kakva nikad neće biti.

I mogao je vjerovati da čuje Bastarda i Molloya i Torringtona i Milesa i Parksa i oni su ovdje i nisu poginuli.

I mogao je vjerovati da čuje svog skipera. Svog skipera.

I mogao je vjerovati da ako otvori oči, klupe će biti prepune, tu su svi momci koji su nestali na nebu, a njegovi prijatelji najbliže, njegova posada najbliže, tako blizu da ih može primiti za ruke i znati da su dobro, ništa im se nije dogodilo i nikad se nisu bojali, nisu nestali.

I mogao je vjerovati da mu je oprošteno.

U sve je to vjerovao, i od te je istine zaplakao.

Vratili su se Lancom. To nije očekivao.

Redatelj im je rano ujutro održao kraći oproštajni govor i svi su se malo potrudili da tri puta viknu hura, glave su bile osjetljive nakon sinoćnje predstave - džin od groždica, ukrajinski špirit i boce konvencionalnijeg pića učinili su svoje. Nitko nije spomenuo šestoricu koja su nestala, samo pomisao da su možda zaspala negdje u polju i da će se uskoro pojaviti - njihov je problem ako propuste besplatan prijevoz u Englesku. A možda su se spetljali s lokalnim curama. Alfred je poslušno slao dalje svaku glasinu koju je čuo, zadovoljan što ga više neće biti kada budu postavljali pitanja. Ako ih uopće postave. Činilo se da nikoga ne zanima prošlost: jučer je vjerojatno već jako daleko i kako prolaze sati, bit će sve dalje - daleko više od onih dvanaest koliko je Gadu trebalo.

Alfred je čekao kod kamiona i ukrcao se posljednji da može gledati kako barake sa stražarskim tornjevima i žicom nestaju u daljini, iza njih ulaz je ostao širom otvoren, nestaje i gubi se kad su krenuli preko močvarnog zemljišta, dok su se sunce i prašina dizali u visinu.

Gotovo je s tim. Obavljeno.

Po drugi je put mislio da se neće vratiti kući, po drugi je put bio u krivu.

Tako si dugo hodao s Ringerom, tako dugo, a rat je bio jako umoran i više se nije pretvarao - sve je bilo tu i konačno onakvo kakvo je uistinu: naši ljudi i njihovi ljudi, odore su gotovo jednake, od krpa koje smo vezali oko sebe da nam bude toplije, od svega čime smo se opasivali da bude toplije, i civili su isti, samo tu i tamo djeca zaplaču, ili neka žena vrisne, ali i među nama neki to čine - i ostali jadnici sa svojim odorama, što je ostalo od njih - ako stanemo, mrtvi smo, ako se možemo kretati dalje, idemo prema svojoj smrti, oni koji su naoružani ubijati će nas sve dok budu vjerovali svom oružju, dok nas ne puste na miru, ili će ubiti sebe. Krpe, krv, oružje i kretanje, to je sve što smo bili.

Dok su prilazili uzletištu, Alfred je zadrhtao, visoko iznad njega zvuk Lanca, škaklja ga u vratu poput poljupca. A zatim motori, jasnije i jasnije, sve dok kamion nije prošao pored stražarnice

i preko betona do onog lijepog, visokog, isklesanog oblika koji je Lancaster. Stao je odmah ispod propelera: jedno krilce, glatka siva opuštena snaga, stoji ravno, uzdiže se iznad njegove glave, druga dva raširila su krila iznad njega, svako čeka da oživi. Polako se približio repnom kotaču, lupnuo nogom za sreću. Kao i uvijek prišao je ulazu s desne strane, metalne ljestve vodile su unutra.

"Sve u redu?" Narednik sa zvjezdicama vojne policije na oznaci roda. "Jesi li u redu?"

Alfred ga je trenutak predugo gledao, nekako je očekivao da će ga prepoznati. "Ja... Dobro sam."

"Nisi nervozan zbog leta?" Čovjek se nasmiješio, kao da je znao kakav će odgovor dobiti.

Alfred se nasmiješio, odjednom mu se prispavalo. "Ne. Ne više nego inače." Počeo se uspinjati ljestvama.

Narednik ga je slijedio u polutamu aviona, zakovanu oplatu trupa. Ostali su sjedili naokolo, smjestili se da im bude udobnije - neki su bili posve mirni, zamišljeni što su tu - ali Alfred nije na njih obraćao pažnju, nego se okrenuo na lijevu stranu i krenuo prema kupoli.

"Čekaj malo..."

Šok zbog narednikove ruke na njegovom ramenu i onda trenutak kada nisu ništa rekli, a razumjeli su se. Čovjek kimnu. "Držim da znaš kamo ideš."

"Čini mi se da se sjećam, da."

"Ne zaboravi zaključati vrata da ne ispadneš. To ne bi bilo dobro." Namignuo je.

"Neću zaboraviti." Alfred je pomislio da su vjerojatno vršnjaci, te se pitao znači li to da su vidjeli iste stvari. "Ustvari, neću okretati kupolu, dakle nema šanse da ispadnem."

"Tvom bi kapetanu danas to odgovaralo."

"Važi."

Rukovali su se.

I Alfred se opet našao ondje gdje mu je bilo mjesto, osjetio je motore kako se pale iza njega i ništa nije provjeravao, ništa nije učinio, samo se sjetio kako je bilo zadnji put - dovezli su ga s gomilom drugih napola izglednijih Kriegiea, naizmjenično su gledali kroz svaki dostupan prozor dok su letjeli nisko i usmjeravali se iznad nečeg izbombardiranog što je bila Njemačka, iznad svog djela.

Kao da su gradovi bili pojedeni, kao da se nešto neprirodno hranilo njima dok se nisu pretvorili u procjepe, ljuštore i ispražnjen prostor, kao da je to još uvijek dolje poput kuge u prašini.

Kada si došao do knjižare, već je prošlo osam sati navečer. Hodao si ulicom prema njoj, prolaznici nisu imali pojma gdje si bio, miris nekog drugog mjesta na tvojoj koži: davao ti je osjećaj mladosti i uzbuđenja koji je potrajao dok nisi pokucao, a zatim zalupao po vratima, izvukao Ivora iz stražnje sobe, gdje je slušao radio.

"O." Ivor s mrvicama na vesti, loše obrijan.

"O i tebi."

"Nisam mislio da ću *tebe* opet vidjeti."

Grad je tih iza tebe, pun ljeta koliko god ga može primiti. "Nisam se mogao odvojiti." Knjižara nije bila neuredna, vrlo ugodan miris knjiga, gotovo ganutljiv. "Vidim da je sve otišlo kvragu."

"Prodao sam tvoje stvari." Ispružio je ruku da primi tvoju torbu, za tobom je polako zatvorio vrata. "Jako davno."

"Ne, nisi."

"Namjeravao sam. Nisam našao vremena."

"Gužva, zar ne?"

"Poplava interesa za metafizičke pjesnike, jedva sam stizao. Hoćeš li malo tosta?"

I odveo te je u stražnju sobu, sjeo si na stolicu na kojoj uvijek sjediš, stavio je novu krišku kruha u okvir za tostiranje i ti si pomislio da tako ne može dalje, više se ne možeš uklopiti.

Dao si mu limenu šalicu za kavu i on se namrštio, zatim ju je stavio na policu iznad kamina. "Ručna izrada."

"Nadam se da je tako. Bilo bi užasno da si to morao platiti." Opet se namrštio prema šalici. "Dobro izgledaš. Sigurno ti paše život u zatvoru." Trebalo mu je manje od pet minuta da te opet počne zadirkivati.

"Nikad mi nije bilo bolje. Naravno, nisu me tukli toliko koliko sam želio."

"Stojim ti na usluzi." Nasmiješio se.

"Samo pokušaj." Nasmiješio si se.

I odlaziš do štednjaka i stavljaš čajnik jer ne možeš pojesti tost bez šalice čaja.

Ivorov je brendi nestao, tako je kasno da je, ustvari, rano i onda ti padne na pamet da nemaš gdje stanovati.

Ivor je odmahnuo rukom, zatresao je glavom. "O, znam, ali to ionako nije točno." Lupio je nogom da to bolje istakne i razbio tanjurić. "Jebote."

"Što je?"

"Tvoji kovčezi i tvoje... one... tvoje knjige. Dolje su kod mene. U mom stanu. Ima dovoljno mjesta. Imam sobu viška."

"Ti živiš ovdje." Pokazao si zadimljenu sobicu.

"Nema kreveta." Ivor se nagnuo prema tebi i prstom te gurnuo u prsa, posve blago. "Gdje bih spavao? Ja *ne spavam* ovdje. Živim negdje drugdje."

"Ne živiš ti nigdje drugdje."

"*Mogao* bih živjeti negdje drugdje." Pomisliš da mu treba šišanje. "I jebi se. Imam kupaonicu i tri manje sobe u podrumu. U jednoj su tvoje stvari, onda možeš i ti."

"Pobit ćemo se međusobno - nakon nekoliko dana, nekoliko sati."

"Nema veze. U tome si bolji od mene." Svjetlo iznad njegovog ramena s prozora koji gleda na dvorište - pomaljalo se plavo-siva zora. "Ubit ćeš me, onda će te objesiti, a ja ću to znati i umrijeti sretan."

"Nitko ne umire sretan."

Namrštio se i onda rukom prošao po vrhu čela. "Nema veze."

"Nije to nimalo sretna stvar."

Nakon toga sjedio si još neko vrijeme, niste govorili, razmišljao si o Ringeru kako je bio s tobom na snijegu kada su Nijemci otišli i mogao si poći kamo te volja, a nije se imalo kamo poći, osim možda da ostaneš kod živice jer bi se tu mogao skloniti. A činilo se da neće pucati na tebe i možda ćeš nakon nekog vremena pronaći malo hrane - nagađao si da su ondje polja, možda će ispod snijega biti nečega, bit će ostataka usjeva, ali trebao si se odmoriti, Ringer se trebao odmoriti, više nije htio hodati.

Ali moraš ga natjerati da hoda, moraš paziti na njega i spasiti ga kao što je on spasio tebe. Ne smiješ ga pustiti da spava.

A nisi ga ni smio pustiti da leži - vani na otvorenom, na zemlji po kojoj nisi u stanju kopati.

Ni na koji način nije bio označen, ni traga smrti na njemu, osim njegove boje, to je najgora smrt koju si vidio jer se prikrala blago i tiho kao prava gadura i odvela ga sa sobom.

On bi sigurno htio biti pokopan na crkvenom groblju, da bude blizu zvona, ali sada ne znaš gdje je.

To samo Bog zna.

Što je zvučalo kao da će ga uplašiti - tako je daleko i ništa nije s njim, osim Boga koji je gledao kako umire, sve je znao o tome. Kakva je utjeha u tome?

"Oni misle da smo smeće." Ivor nije ljut, ali posegnuo je za tobom, uhvatio te za ruku i držao je. "To ti oni misle - htio sam nekome reći... ali nije te bilo da ti kažem." Zurio je u tebe svojim zdravim okom.

"Hm?"

"Oni misle da smo smeće. Sve one gluposti koje je moja majka govorila o ovoj i onoj klasi - to nema nikakve veze. Radi se samo o tome da će svatko tko se dočepa vladajućeg položaja uvijek

misлити da smo mi ostali smeće. To je jedini zakon. Pa ljudi poput tebe odu i poginu, a ljudi poput mene odu i budu opečeni, a svi budemo bombardirani jer oni misle da će nas bombardiranje prestrašiti i natjerati nas da odustanemo. Ali nije. Oni nas bombardiraju, a mi ne odustajemo. Natjeraju nas da bombardiramo druge ljude, a drugi ljudi ne odustaju. Jer ljudi nisu smeće. Ne možemo odustati. Svi ti seronje na vlasti, oni ne shvaćaju."

"Ivore..." Odjednom mu želiš reći za Luger, kako čeka, drijema u tvojoj torbi.

Ali on ne sluša. "Kad je počelo, nisu nam osigurali dovoljno skloništa, da ne bismo svi ostali u njima i više ne bismo izišli - jer su od nas očekivali da budemo smeće."

"Ivore -"

"A tvoj soj - ubijali su vas u rovovima - *pour encourager les autres** - prijetili su vam Pomanjkanjem morala jer su očekivali da budete smeće. Ali dali smo sve od sebe - toliko je ljudi dalo sve od sebe... a to samo znači da su naučili da idući put moraju više ubijati i onda još više, jer možda smo mi blesavo smeće i ne znamo kada smo potučeni." Činilo se da plače. "Nikada neće naučiti, ljudi na vlasti - čim se dokopaju vlasti, zaborave kakvi su ljudi..."

Ne želiš to više slušati. Početak dana uzdiže se iza prljavog mrežastog zastora, ima nekih stvari koje trebaš dovršiti, nešto trebaš promijeniti.

Ivor uzdahnu. "Ponekad -", naglo je stao kada je vidio da stojiš. "Ideš nekamo?"

"Moram malo. Da udahnem zraka."

"O." Malo je dublje utonuo u stolici, slegnuo ramenima.

"Vratit ću se, ako nemaš ništa protiv, i uzet ću onu sobu."

Ivor je proučavao skrpani tepih. "Ionako mi ovdje netko treba - da pazi na knjižaru... Mislio sam da odem na dodatne operacije. Možda."

"Pa... onda je u redu."

"Da."

"Vratit ću se kasnije."

"Ne brini se za mene."

"Želim se brinuti - i vratit ću se kasnije. Samo nisam siguran kad."

"Danas?" Na brzinu te je pogledao, nepovjerljivo.

"Da, još danas."

I bit će to danas, ali prvo moraš poći i vidjeti je, krenuti prema zapadu kroz grad u zlatnom sjaju pravog jutra, cvrkut lastavica i početak gužve, ide se na posao, ljudi se pomaljaju i ulaze u svoje živote, sada su navikli na rupe od bombi, u njima raste korov, sjeme plovi njihovim ulicama, navikli na nove zgrade, podignute gdje su stare umrle, navikli na ožiljke od šrapnela po zidovima, navikli na smeđi linoleum, sumnjive poslove u sitne sate, bolju hranu ispod pulta, sitničavu pohlepu, ne misle na svoje gubitke, na ono što nikad nisu dobili.

Sjećáš se adrese.

Nikada je nisi zaboravio.

Još je uvijek bilo rano kada si stigao, ali to bi moglo biti dobro jer možda ide na posao, a to znači da ćeš je sresti.

Svake godine provjeravao si u telefonskom imeniku, tu je bio isti kućni broj, ista adresa, isto ime, koje glasi *Antrobus, Donald*. Ponekad si pomišljao da ga je zadržala u sjećanje na muža, ili da se zaštiti - žena koja živi sama - ili ga je jednostavno zaboravila promijeniti i staviti svoje ime, jer možda je zaboravna, rastresena. Ali obično bi zaključio kako to znači da se on vratio.

Kakve su bile šanse: da se vrate oba njezina muškarca.

Kada si stigao, obišao si blok zgrada, kuće su djelovale malo više istrošeno, nesretno, ali nije se previše promijenilo - još uvijek ti fantastičan, žestok strah udara u trbuh. I jako, jako dugo nisi se osjećao tako pun života - pa bi mogao otići, skloniti se u knjižaru na sigurno, a još uvijek bi bio na dobitku, imao bi svoje sljedovanje novih otkucaja srca, kolanja krvi, ali nećeš otići, po peti put proći ćeš pored ulaza i misliti kako ih nisu obojili otkako si zadnji put bio tu, nisu svih ovih godina, a trebali su, krajnje je vrijeme, i to te vuče bliže, navala onoga kako je nekad bilo vuče te još bliže, to je tvoja ruka koja se sada pruža i pritišće zvonce pokraj *Antrobus*, ime koje si jednom uzeo u Lincolnu, zbog toga je želiš, a to nisi namjeravao, to je previše, doista se ne bi trebao zadržavati, moraš odjuriti.

* Fr. - da bi ohrabрили druge. Op. ur.

"Bože." Joyce stoji na otvorenim vratima i kaže ono što ti nisi stigao domisliti. "Bože."

"Da."

Ona te gleda, objema rukama prekriva usta, gleda te i to osjećaš na svom licu, način na koji te ispire, ogoljuje, dodiruje.

"Ja..." Od svih tih riječi koje znaš nijedna nije pri ruci. "Žao mi je."

Ne skida pogleda s tebe, kao da ako trepne, ako skrene pogled, tebe više neće biti.

"Ja... Ne, nije mi žao." Uvlačiš zrak, to nisi učinio već neko vrijeme. "Jesi li dobro? Kako si? Izgledaš..." Progutao si. "Pustio sam brkove."

Gotovo se nasmiješila. "Vidim."

"Kako si?"

"Dobro sam." Kakve oči ima. "Sve u svemu." Na sebi ima kućnu haljinu s cvijećem - plavim, ali druge plave boje, malo je smršavila, kosa joj je kraća, malo kraća, a njezine su ruke predivne. "Ja..." Djeluje zbunjeno na način kako bi izgledala kad bi je probudio, nešto nježno i sporo u tome. "Gdje si bio?"

I to te pogađa u prsa: otvorio si usta, ali ne možeš ništa reći, kazati joj, zbog sunca si počeo žmirkati i moraš poći, ali onda je ona zakoraknula naprijed i zatvorila vrata za sobom, i to je nešto najljepše, to je tako profinjeno, to je fantastično i dođe ti, samo na trenutak, da zaplačeš, te si spustio glavu i nakašljao se.

Kada si opet podigao glavu, ona je još uvijek tu i kažeš joj. "Nije me bilo." Kada si to začuo, probolo te u vratu i onda se smiješiš, a, ustvari, ne znaš zbog čega. "Nije me bilo."

Tada te je dotaknula, rukama te primila za lice i držala tako da si zadržtao.

"Nije me bilo."

"Izgledaš umorno." Činilo se da ti je zapravo htjela reći nešto drugo.

"Sinoć nisam spavao. Mamuran sam."

"Je li ti to navika?" To joj je pitanje važno, a ti se zapitaš stoje s njezinim poručnikom i kakav je prema njoj.

"Nije. Mamurluk svakako nije. Ne spavam dobro." Progutao si, ali ipak ti je pobjeglo. "Nedostajala si mi."

Tada te je pustila i počela hodati, krenuo si za njom, stao pored nje. "Žao mi je, ali jesi."

"Misliš li da ti meni nisi nedostajao?" Zvuči ljutito, htio bi je primiti, ali nisi, i onda te je ona uzela za ruku, protresla te. "Morala sam čekati njega, a htjela čekati tebe, a nisam ništa znala, zatim gotovo ništa i onda opet ništa - cijela ova prokleta zgrada puna žena koje čekaju nekog prokletog muškarca, a svako toliko čuješ da tog-i-tog ne treba više čekati." Zaustavila se, propustila nekog tipa sa psićem da prođe pored vas. "Uvijek mi je bilo žao zbog onog pisma."

"I meni."

"Da, zaslužila sam."

Ali ništa od toga više nije važno, jer si tu i ona je tu i "Jesi li sretna?" jer želiš znati, strašno želiš, "Jer ne izgledaš... da izgledaš kao da si sretna, ja bih, ja bih... Ali ne izgledaš".

Maknula je kosu s čela. "A kako izgleda sretna osoba?" Glas joj je tih, prigušen na način na koji nikad ne bi trebao biti.

"Ja... ima..." A buduću da ljubav traži nemoguće, a ti ljubiš, "Nisam više posve pri sebi, ali ako..."

"Ne osjećam ništa prema njemu." Joyce govori negdje pored tebe, zagledala se u drugu stranu ulice. "Donald. Vratio se kući takav... da ga ne mogu ostaviti. Sada više nije tako strašno, ali je i gore. Ne izlazi iz stana, ništa ne radi... ništa korisno." Tama u načinu na koji je to rekla, od koje ti je pozlilo. "Ja radim da imamo nešto novca - nemamo puno. On to mrzi. Prije mi to nipošto ne bi dopustio, ali da nisam izlazila van, onda bih..."

Naprežeš se da je shvatiš, što bi htjela, što bi dopustila, na što bi mogla pristati. "Ako bih mogao, mogli bismo..."

Njezin osmijeh koji nikad nisi vidio, oštar i brz. "On umišlja da ga varam." Zatim te je pogledala, ravno u tebe, i to te je zaboljelo na najljepši način, nekakvo je pitanje u tome.

Pa si nekako odgovorio. "Bit će komplicirano."

"A što nije."

"Da, što nije."

Zatim se nasmiješila kao nekad, onako da ti kosa zaleprša, onako da iz tebe izmami tvoj najširi, najširi osmijeh, i eto vas, tu ste zajedno na ulici, vas dvoje, i jednostavno ste sretni. Želiš je poljubiti sa svojim novim brkovima. Ne želiš se zamarati hoće li vas tko vidjeti.

Nakon nekog vremena vratit ćeš se u Ivorovu knjižaru i zateći je još uvijek zatvorenu, iako je - kada si provjerio - prošlo dvanaest sati. Kucat ćeš po prozoru dok se on ne pojavi između polica i ne pusti te unutra. "Zaspao si?"

"Zadrijemao sam. Uznemirio me..." Ivor će uto zašutjeti i teatralno se korak odmaknuti da te dobro pogleda. Mahat će glavom i izgledati zadovoljno, na neki blago melankoličan način. "Otišao si i vidio je, nisi li? Konačno si otišao i vidio je."

Reći ćeš mu: "Odjebi, Ivore."

"Jesi."

Dok budeš prolazio pored njega, lupit će te u bok, pristojno, i onda poći za tobom, kikoćući. "Jesi."

Ući ćeš u stražnju sobu i isprazniti čajnik s iskorištenim lišćem, isprati ga.

"Kvrugu, jesi."

Poći ćeš do svoje torbe, izvaditi Luger, odmotat ćeš ga i predati njemu.

"A koji će mi to kurac?"

"Baš me briga."

"Ne želim ga."

"Ni ja. Više mi ne treba."

Polako će ga staviti u džep, od težine će mu se razvući jakna i htjet će te dobro pogledati, ali ti ćeš otići i stati kod prozora, gledati u dvorište, u kosinu poslijepodnevnog neba, plavetnilo kasnog kolovoza.

Onda će te Ivor upitati: "Dakle opet ćeš je vidjeti."

A ti ćeš mu reći: "Da. Opet ću je vidjeti."

I doći će ti da se nasmiješ.

Zahvale

Zahvaljujem čitaonici i arsenalu Imperijalnog ratnog muzeja te Muzeju zrakoplovstva u Lincolnshireu, i šaljem tople pozdrave Johnu Tileu.

Bilješka o autorici

Suvremena škotska spisateljica A. L. Kennedy, prema općem sudu kritike (koja je često suzdržana kada je riječ o njezinom stilu i temama kojima se bavi u svojim romanima), jedno je od vodećih imena novije britanske književnosti. Rođena je 1965. u škotskom gradu Dundeeu, za studija književnosti i dramaturgije počela se baviti pisanjem, do sada je objavila četiri romana, dvije knjige eseja i četiri knjige priča. Kao izniman pripovjedački talent prepoznata je već na početku svoje spisateljske karijere, u dva navrata bila je uvrštena među najbolje britanske mlađe romanopisce, osvojila je niz uglednih književnih nagrada. Romanom **Day**, za koji je 2007. godine dobila godišnju Nagradu Costa za najbolji roman, do sada poznatu kao Nagrada Whitbread, dodatno je potvrdila i učvrstila ocjenu da je riječ o umjetnički najvrsnijoj prozi koja se danas piše na engleskom jeziku. Žiri nagrade u svom je obrazloženju između ostaloga rekao da spisateljica "*na izniman način opisuje jedan mladi život uništen ratom, koji je uspio pronaći put do oporavka. Ova je knjiga remek-djelo*".

A. L. Kennedy živi u Glasgowu, piše književne kritike i britke političke komentare za škotske i engleske novine te honorarno predaje kreativno pisanje na Sveučilištu St. Andrews. Posljednjih godina sve više nastupa kao *stand-up* komičarka po klubovima, na festivalima književnosti i na

političkim skupovima. Na sebi svojstven način, govoreći o krizi u privatnom životu, nastupe pred publikom opisala je kao pravi spas: kaže da ju je to odvratilo od mračnog razmišljanja treba li se objesiti te da na taj način može pobjeći od zamornih promotivnih turneja i barem privremeno ublažiti jezivu usamljenost koja je nužna za pisanje romana.

U romanu *Day* A. L. Kennedy bavi se Drugim svjetskim ratom, konkretno, zračnom bitkom za Britaniju, lačajući se vrlo nezahvalne zadaće razrade jednog od najzahtjevnijih romaneskih žanrova i obrade materijala koji je do detalja, posredovanjem različitih medija i načina pripovijedanja, poznat najširoj publici. Stoga je cjelokupna kompozicija romana usložnjena s ciljem da u žarištu priče budu brojne i posve realne dimenzije dubinske dehumanizacije koju sa sobom nosi rat, kako bi se u konačnici pokušale opisati korjenite posljedice strašnih razaranja u svima koji su zahvaćeni ratom, bez obzira na to na kojoj strani sudjelovali. Radnja počinje izravno, ulaskom u svijest glavnog junaka romana, Alfreda Daya, kojega je u ratnom rasporedu u RAF-u zbog niskog rasta zapalo najizloženije, dakle najgore moguće mjesto, kupola sa strojnicom na repu teškog bombardera *Lancaster*. Godine 1949. Day se vraća u Njemačku, ovaj put radi snimanja igranog filma o ratnim zarobljenicima: prihvatio je ponudu da bude jedan od statista, iznova se našavši u zemlji u kojoj je, nakon što mu je za noćnog bombardiranja Hamburga pogođen avion, kao jedini preživjeli od svoje posade kraj rata dočekao u logoru za ratne zarobljenike.

Promjene u pripovjedačkoj perspektivi - Kennedy piše u trećem licu te se često prebacuje u prvo lice jednine, neposredno nas uvlačeći u svijest svog junaka, čime efektno ostvaruje kontrast u odnosu na poziciju sveznajućeg pripovjedača - potrebne su i stoga što se pisanju o iznimno složenom događaju kao što je rat može pristupiti jedino preko posljedica koje ratna kataklizma ostavlja za sobom. Oni koji se vraćaju iz rata trajno su izmijenjeni, svoje viđenje vrlo teško mogu objasniti onima kojima su se vratili, njihovi doživljaji strahota počivaju na posve drugačijim iskustvima. Roman koji u sebi uokviruje snimanje filma čija se radnja zbiva u filmskom logoru za ratne zarobljenike koji sa svojim protagonistima s minimalnim odmakom glumi samog sebe, jer je donedavna bio pravi logor s pravim čuvarima i zarobljenicima, spisateljica postavlja kao konstrukt za prenošenje vrlo slojevite slike o onoj realnosti koja se u bitnome mijenja sa svakom reprezentacijom kako bi nam opisala bitne karakteristike i strukturu onih vrijednosti koje se žele izgraditi i učvrstiti te kako bi u istom trenutku osvijetlila proces u kojem se jednom prihvaćene vrijednosti mijenjaju i nepovratno gube.

Američka spisateljica i kritičarka Francine Prose ukazuje na inherentan otpor u ljudskoj svijesti prema svakom uređivanju i usustavljanju. A glavni junak ovog romana, Alfred, na najbolji nam način pokazuje kako funkcionira svijest koja se neprestano opire u nastojanju da zadobije nužnu koherenciju, da očuva elementarnu ljudskost. U mislima prolazi kroz prošlost proživljavajući presije i traume koje su ga dovele u stanje u kojemu se nalazi. Sjećanja naviru jedno za drugim: noćne more iz djetinjstva pod paskom nasilnog oca, ugoda u druženju sa suborcima, njegovim novim i najbližijim prijateljima, i tjeskobe koje je proživljavala posada bombardera, slučajni susret s udanom ženom iz više klase u skloništu za vrijeme zračnog napada na London i zaljubljanje, posao koji je samouki Alfred, koji dolazi iz radničke klase, nakon rata pronašao u knjižari. Po njezinu mišljenju, najuspjeliji dijelovi ovog romana upravo su oni u kojima Kennedy maestralno, u krugovima koji se šire, osvjetljava unutarnji život svog junaka, prati titraje njegove svijesti i nepresušnu želju za životom, pažljivo ocrtavajući njegove emocije, njegove sumnje i konfuziju, kako bi nam otkrila načine formiranja i opstanka ljudskog bića i načine na koje rat razara svoje žrtve i svoje pobjednike.

Nakon što je tri godine istraživala po ratnim arhivima i godinu dana posvetila pisanju romana, A. L. Kennedy je za "Glasgow Herald" rekla da je ovim romanom isto tako htjela progovoriti o ratu koji još uvijek traje, tzv. ratu protiv terorizma, u koji je Britanija uvučena kao istaknuta saveznica Sjedinjenih Država. "Svakodnevno sam čitala novine i gledala TV-programe koji su mi pokazivali da smo svi mi obični gadovi - Kenovi i Barbike iz srednje klase kojima se kao pripadnicima permanentno kriminalne niže klase naređuje da kupuju nove automobile i uzimaju kredite, da nikome ne vjeruju i da ubijaju svoje bezimene neprijatelje. A u našem realnom svijetu sretala sam majke bez sinova i sestre bez braće, čitala o samoubojstvima, osakaćenima i očajanju. Pisanje o starom ratu za mene je bio način da pišem o ovom novom, o tome tko smo doista" - izjavila je A. L. Kennedy.